

hanem két kicsiny emberi lábat is. Felfordította fejét, és akkorát ordított, hogy az asszony csontjai összezörrentek.

A gyenge teremés remegett, de nem mozdult. A medve hátsó lábira emelkedett, összecattintotta állkapcsát, és akkorát ordított, hogy az asszony megpillanthatta vörösarna szájpallását, mégsem futott el. A medve egyre csak ordított, kinyújtotta manuszait az asszony felé, éles körmei megannyi késpengéként meredeztek feje fölött. Az asszony úgy remegett, mint nyarban a falevél, mégis ott maradt, ahol volt.

– Szépen kérlek, kedves medve – könyörgött –, azért jöttem erre a messi vidékre, mert gyögyírt keresek a fényem bájára.

A medve leeresztette a fölétre manuszait, hogy csakugy fűcskét a hó szeretszét, és az asszony riadt arcára nézett. Egy pillanatra úgy tűnt az asszonynak, hogy egész hegyomlatokat, völgyeket, folyókat és fahatokat pillant meg a mantrást-örög szemében. Mélységes nyugalom szállta meg, s remegése is megszűnt. – Kedves medve, én etettelek napokon át. Kaplathok téled cserébe egyetlen szőrszálat torkodat feőd bolksarló alaki szőrödől?

A medve állt, és azon gondolkodott, hogy milyen finom falat lehet ez a kis asszony. Hirtelen mégis a szemlőn érzése kerekedett benne felül.

– Igaz, ami igaz – mondta, s manuszait megint az asszony feje fölét tartotta – jó voltál hozsám. Adok neked egy szőrszálat. De nagyon gyorsan tépd ki, aztán hagyd el ezt a helyet, s tégy vissza térdhez.

Azzal felmehet hatalmas fejt, s láthatóvá vált a torkát borító baldforma, s az is, hogy hogyan liktet mellasa minden szőrdobbanásra. Az asszony a medve nyakára tette egyik kezét, a másikkal pedig megragadott egy csillagó fehér szőrszálat. Gyorsan kirántotta. A medve hátrahőkölött s felkiáltott, mintha megszécsült volna. Ez a fájdalom végül némi bosszús szőrtőlődésben emészett ki.

– Köszönöm, medve, nagyon köszönöm – hajlongott az asszony. De a medve csak morgott, és elérlegett egyet. Értelmelen szánakat ordított a nő felé, melyeket azonban, úgy érezte, mináig is ismert. Megfordult, s olyan gyorsan futott le a hegyről, amilyen gyorsan csak tudott. Rohant a csillaglenyű fűtágnál alatt. S végig az úton azt kiabálta, „Arigato zaisisó”, köszönteli a fűnek, amiótt fűrehojtották ágaitak. Átkudakosít a cipő formájú kövcken is, s itt is azt kiabálta, „Arigato zaisisó”, úgy köszöme meg a hegynek, hogy felhúskánant testére.

Megtehozott ruhájában, kocos hajjal, sáros arccal lerohant a fűlához vezető lépcsőn, végigfutott a földaton, keresztül a falun, s meg sem állt a barlangjü, ahol az öreg kuruzsló üldögélt, tízét dicszögve.

– Itt van! Megtaláltam! Elhoztam! Megszereztem az örös medve szőrszálat – kiabálta a fiatalasszony.

– Nagyon jól van – mondta mosolygva a gyögyítáasszony. Közél hajolt, áment a hófehér szőrszálat, és a fény felé tartotta. Egyik öreg kezével a szőrszálat silyt mérgette, másikkal a hosszát, és felkiáltott:

– Igen! Ez tényleg az örös medve szőrszála.

Elkor hirtelen megfordult, s egyenesen a tűz közepébe vetette a szőrszálat, ahol az összekunkorodott, s élénk narancsszínű lánggal éltamadt.

– Mit tettél? – síkoltott az asszony.

– Nyugodj meg. Minden renáben van – mondta a gyögyítáasszony. – Emlékszel minden lépésedre, ami felfelé vitt a hegyen? Emlékszel minden mozdulatra, amivel a medve bizalmát elnyerted? Emlékszel még, mit láttál, mit hallottál és mit érezteél?

– Igen – mondta az asszony. – Mindenre emlékszem.

– Akkor most menj haza – mosolygott rá a vén kuruzsló gyengéden –, és ezzel a tudással, minázzal, amit megértettél, járd végig ugyanezt az utat, s élresz fényedhez.

A harag mint tanító

A mese központi motívuma a világon mindenhol megtalálható. Egyeszt a nő az, aki megjárja az utat, máskor a férfi. A megtaláláandó mágikus dolog néha egy szempilla, egy orrlyukban lévő szőrszál, máskor egy fóg vagy valami hasonló. A motívum változatai megtalálhatók Koreában, Németországban és az Urál vidékén is. Kinában a tigrishez kell elmenni. Japánban néha a medvéhez, mint történetünkben is, néha a rókához. Oroszországban a medve szakállából kell a mese hősének egy szőrszálat hazavinni. Van olyan változat is, amely szerint magának Baba Jagának az álláról kell megszerezni a szőrszálat.

Az örös medve-történet, mint e könyv számos más története is, abba a kategóriába tartozik, melyet én „kulcslyuk-történetnek” nevezek. Az ilyen kulcslyuk-történetek, a felszíni tartalmi jegyeken túl rejtett, gyógyító struktúráikba és mélyebb értelmeikbe is bepillantást engednek. Ennek a mesének a tartalma az, hogy a türelem legyőzi a haragot, de ennél nagyobb horderejű az az üzenet, mely arról szól, mit kell egy nőnek azért tennie, hogy visszaállítsa pszichéje rendjét, s szálal meggyógyítsa a haragos ént.

A kulcslyuk-történetek inkább sejtenelek, semmint állítanak. Ez a mese például a haraggal való szembenézés és a belőle való kigyógyulás egész mélystruktúráját látni engedi: bölcs és nyugodt gyógyítóerőt kell keresnünk (elmegyünk a kurzusához), nem futamodunk meg attól a kihívástól, hogy ismeretlen pszichikus vidékre látogatunk (megmásszuk a hegyet), felismerjük az illúziókat (a cipő formájú köreken mászunk, a fák ágai alatt futunk), megnyugtatójuk régi, gyötört gondolatainkat és érzéseinket (szembenézőnk a *muen-otokéval*, a magányos, nyughatatlan szellemekkel, s eltemetjük őket), kapcsoláha lépünk a nagy, könyörületes, legbensőbb Énnel (türelmesen tápláljuk a medvét, s válasszul kedvességét kapunk), megértjük a könyörületet psziché ordító arcát (felismerjük, hogy a medve, a könyörületes Én, nem szelídül meg).

Ez a mese abba a csoportba tartozik, amelyben a történetek kezdetén a főhős ilyen vagy olyan értelemben sérült, magányos teremtséssel kerül kapcsolatba. Ha úgy tekintünk a történetre, mintha minden része a női psziché alkotóeleme volna, akkor azt mondhamánk, hogy van a pszichének egy nagyon haragos, megkínzott része, amelyet ebben a mesében a hadviselt férj jelenít meg. A psziché szerető szelene, a feleség, mindenáron meg akarja találni azt a gyógyítót, mely segít a haragon és a dühöngésen, hogy ismét békében és szeretetben élhessen. Minden nő számára fontos és értelmes ez a vállalkozás, mert kezeli az örjöngést, és segít a megbocsátáshoz vezető út megtalálásában.

Ez a mese arról szól, hogy az új vagy a régi haragra is nagyon jó gyógyítót türelem, s az ide vezető út is hasznunkra válik. Igaz, minden ember gyógyulása és belátása más és más, mégis megtudhatunk a történetből néhány olyan elgondolást, mely segíthet a folyamant végigvitelében.

Ez a mese Japánból származik, ahol élt valamikor a 6. század fordulóján egy Shotoroku Taisihi nevű nagy filozófus-herceg. Az volt egyik tanítása, hogy a külső világban éppúgy kell pszichikus munkát végeznünk, mint a belsőben. Éppilyen fontos az is, hogy türelemre iner minden embert, minden teremtményt, *minden emóciót*.

Még a nyers, kavargó emóciók is a fény, a kicsattanó energia formái. A harag fényét pozitív módon használhatjuk, s olyan helyekre pillant-hatunk be segítségével, amelyeket rendszerint nem látunk. A harag negatív használata az, amikor romboló módon egyetlen picit pontta

irányítjuk, amíg az, a gyomorfelekélyt előidéző savhoz hasonlóan, lyukat nem éget pszichénk finom hárráján.

De van más mód is. Minden emóció, még a harag is, tudást, belátást hordoz, amelyet egyesek megvilágosodásnak neveznek. Haragunk, ha csak egy időre is, tanítónkká válhat... olyasmivé, amitől nem szabad hamar megszabadulni, sokkal jobb, ha megmásszuk érte a hegyet, ha alakkal ruházzuk fel, ha tanulunk tőle, bensőnkben foglalkozunk vele, majd valami hasznossá formázzuk, amit a világban használhatunk, vagy visszatejítjük a portba. A természetben a harag nem egymagában álló valami, hanem átalakító erőfeszítésünkre váró anyag, amelynek éppúgy vannak ciklusai, mint bármely másnak: emelkedik, apad, elhal, és új energiaként előtör.

Ha az ember hagyja, hogy haraga tanítsa, s ezenközben átalakítja haragját, akkor egyúttal szét is osztja. Ilyenkor az energia más területen, elsősorban az alkotás területén hasznosul. Néha ugyan ugyan azt állítják, hogy rettetenes haraggal is képesek alkotni, a problémát az jelenti, hogy a harag eltorlaszolja a kollektív tudatralanhoz – az imaginális képek és gondolatok végtelen tárházához – vezető utat, s ha az ember haragjában alkot, akkor az többnyire ugyanannak ismételt-gétsé lesz, s nem születik semmi új. Az átalakítatlan harag állandó mantrává válhat aszerint, hogy mennyire elnyomottak, sértettek és meggyötörték vagyunk.

Van egy barátom és előadó-kollégám, aki azt állítja, hogy ő állandóan dühös, és nem fogad el ez ügyben semmiféle segítséget. Amikor háborútól ír forgatókönyvet, akkor azt írja meg, hogy milyen rosszak az emberek; amikor a kultúrától ír, ugyanilyen rossz figurák születnek. És ha a szerelemről ír, akkor is ugyanezek a rosszakaratú rossz emberek tűnnek elő. A harag lassan szétmarja a jó feltűnésébe vetett bizalmunkat. Valami baj van a reményvel. A remény elvesztése mögött pedig általában harag áll, a harag mögött pedig fájdalom, a fájdalom mögött általában ilyen vagy olyan friss, de többnyire inkább régi gyötrelm.

A testi trauma utáni kezelésekből tudjuk, hogy van esély, tudjuk, hogy minél előbb kezelünk egy sérülést, annál kisebb területen hat, annál kevésbé rosszak hatásai. És minél kevesebb időre van szükség a trauma kezeléséhez, annál gyorsabb a gyógyulás. Ez a lelki traumára is igaz. Milyen állapotban lenne egy gyermekkori lábtörés harminc év múlva, ha addig nem kapna megfelelő ellátást?

Az eredeti trauma óriási sérüléseket okozna a test más részében is, mint például az immun-, a csont-, a mozgás- és egyéb rendszerekben és ezek rimmusában. Pontosan ugyanez a helyzet a régi lelki traumával is. Sok ember esetében, akár tudatlanság, akár hanyagság következtében, nem látrák el kellőképpen a keletkezés idején. Az ember, hogy úgy mondjam, megért a háborúból, de továbbra is úgy érzi, mintha testben és gondolatban még mindig a háború részrevője volna. Ha őrizgetjük haragunkat – azaz a trauma maradványát –, s nem indulunk a megoldás keresésére, ha nem próbáljuk megtalálni, mi okozta, mit tehetünk megszüntetése érdekében, akkor bezárjuk magunkat egy haraggal tei szobába egész hátralévő életünkre, így nem lehet élni, sem ideiglenesen, sem máshogy. Van a felveszett haragon kívül is élet. Mint a mesében is látjuk, tudatos gyakorlásra van szükség ahhoz, hogy ennek véget vethessünk s meggyógyulhassunk. Az a fontos, hogy van megoldás. És egyszerre tényleg csak egyet léphetünk.

Megkeressük a gyógyítót: megmásszuk a hegyet

Ne próbáljunk hát „viselkedni” és elhessegetni a haragot, vagy hagyni, hogy mindent feléigessen száz mérföldes körzetben, hanem inkább üljünk le, kínáljuk meg egy kis teával, beszéljünk vele, hogy megtudjuk, mi célból is érkezett hozzánk. A harag először úgy viselkedik, mint a mesében a férfi. Nem akar sem beszélni, sem enni, csak ül magában, szitkozódik, senkit sem bír látni. Ebben a kritikus pillanatban kell a gyógyító-kuruzslóhoz, legbölcsebb énünkhöz fordulnunk, aki képes az ego ingerültségénél és elkeseredésénél messzebbre látni. A gyógyító mindig „messzátór”. Ő mondja meg, mi jó származhat abból, ha megértjük, honnan indult ez az emocionális hullám.

A mesékben szereplő kuruzslók általában a psziché nyugodt, higadt aspektusát jelenítik meg. Még ha apró darabokra hull is a külső világ, a belső gyógyítót mindez nem ingatja meg, hanem megőrizi nyugalmát, hogy kigondolhassa, mi lesz a következő legjobb lépés. Minden nő pszichéjében ott van ez a mindent helyrehozó „ezermester”. Az ősi, természetes pszichéhez tartozik, s velünk születik. Ha elvesztjük, mindig visszahívhajjuk azáltal, hogy nyugodtan szemügyre vesszük a haragunkat kiváló helyzetet, a jövőbe képzeljük magunkat,

és ebből a nézőpontból döntjük el, hogy mire lehetünk büszkék közből viselkedésünkben, és azt az irányt követjük.

Azt a felháborodást vagy ingerlékenységet, amelyet az élet és a körülöttünk lévő világ különböző megnyilvánulásai látnak értünk, csak súlyosbírták a gyermekkorban rendszeresen átélt lekicsinylések, nem-törődőségek, étrelmekbe gázolások és súlyos kétértelműségek.¹ Az ilyen módon sértült személy csak még sebezhetőbbé válik, és minden védekezési módot kihasznál, hogy a további sértüléseket elkerültesse.² Rendkívül nagy bánatot tud kiváltani az erőnek az a fajta nagyarányú elvesztése, aminek következtében úgy érezzük, hogy nem vagyunk melőtok a gondoskodásra, az odafigyelésre, a törődésre, s ilyenkor születnek azok a gyermeki fogadalmak, hogy „ha felnővők, soha nem történhet velem semmi ilyesmi”.

Ha egy nő ráadásul úgy nőrt fel, hogy kevesebb elvárása lehetett, mint a család többi tagjának, ha szigorúan korlátozták szabadságát, viselkedését, beszédmódját és így tovább, akkor haragját természetes módon a beszéd tónusa, gesztusok, szavak és olyan egyéb külső, az ételiszervekre ható mozzanatok váltják ki, amelyek az eredeti eseményekre emlékeztetnek.³ Könnyen rekonstruálhatjuk a gyermekkorban szerzett sebeket, ha megvizsgáljuk, mi gerjeszti haragra a felnőttet.⁴ Kreatív erőként akarjuk használni a haragot. Azt akarjuk, hogy változás és fejlődést hozzon, hogy megvédjen bennünket. Mindegy tehát, hogy a nőt az foglalkoztatja-e, hogy helyzetét egy utóddal súlyosbítsa, vagy az, hogy megbirkózzék azzal, ami régóta perzselő égő sebet ejtett rajta: a gyógyító perspektíva egy és ugyanaz. Ha nyugalom van, akkor tanulni lehet, akkor előkerülhetnek a kreatív megoldások, ám ha tűzvész tombol, akár kívülről, akár belülről, akkor az nagy lánggal lobog, s mindent hamuvá éget. Büszkék akarunk lenni cselekedetünkre, ha majd visszaillesztünk rá. Azt szeretnénk, ha valami eredménye lenne a harag étzésének.

Való igaz, hogy alkalmanként utat kell engednünk haragunknak, még mielőtt elérnénk a tanító nyugalom állapotát, ezt azonban valamiképp visszafogott formában kell tennünk. Mert ha nem, akkor olyan, mintha égő gyufát dobnánk gázolajra. A gyógyító azt mondja, igen, ez a harag megváltozatható, de szükségem van valamire, ami egy másik világból származik, szükségem van valamire az ösrönök világból, onnan, ahol az állatok beszélnek s a szellemek élnek.

Van a buddhizmusnak egy kereső akusa, amit *nyūbanak* hívnak, s ez azt jelenti, hogy az ember a hegyekbe megy azért, hogy megértse önmagát és újratermesse az istenekhez fűződő kapcsolatát. A föld előkészítéséhez, a vetéshez és az aratáshoz kötődik ez a régi időkből származó rituálé. A valódi hegyekbe is nagyon jó időnként kimenni, vannak azonban az alvilágnak, tudattalanunknak is ilyen hegyei, és szerencsére mindannyiunk pszichéjében nyitva az alvilágba vezető út-járó, gyorsan elindulhatnak hát a hegyekbe, hogy megújulásra leljünk.

A mesékben és a mítoszokban szereplő hegy szimbóluma olykor azt a szintet fejezi ki, ahonnan a szereplő a felfelé vezető követező lépést megtretheti. A hegy lába, legáltalában fekvő része, gyakran a tudatosság irányába hajló ösztönzést fejezi ki. Mindazt, ami a hegy lábánál történik, az egyre érettebbé váló tudatosság értelmében gondoljunk el. A hegy középső része gyakran a folyamat egyre meredekebbé váló szakaszát jelenti, ahol az alacsonyabban fekvő helyeken szerzett tudásunk áll próba előtt. A magasabb részek a felgyorsuló tanulást jelentik; itt ritka a levegő, kiatartása és előkéltésére van ahhoz szükség, hogy ne adjuk fel erőfeszítésünket. A hegy csúcsa azt jelenti, hogy szembenézünk a legnagyobb bölcsességgel, ami megjelenthet a hegy retetjén lakó öregasszony, vagy, mint ebben a mesében, a bölcs öreg medve alakjában.

Ha nem tudjuk, mit tegyünk, a legjobb, ha nekirágunk a hegynek. Amikor olyan keresésekbe fogunk, amelyekről keveset tudunk, az étellel telít és fejleszt a lelket. Az ismeretlen hegy megmászása során igazi tudást szerzünk az ösztönös pszichéről és mindazokról a kreatív cselekedetektől, amelyekre képes – és ez a célunk. Minden ember másképpen tanul. Értelme azonban csak az ősi tudattalanból erdő-ösztönös és ciklikus nézőpontra van, s ez ad értelmet az életnek, életünknek is. Ez hozza tévedhetetlenül tudomásunkra azt, hogy mi légyen a következő lépésünk. Hol leljük meg ezt a felszabadító folyamatot? A hegyen.

A hegyen arra is kapunk útmutatást, hogy hogyan alakítsuk át a sérülést, a negatívizmust és a dih haragot őrizgető vonásait, amelyek kezdetben mind biztosan jelen vannak. Az egyik ilyen módszer az „*Arigato zaishō*”, amit az asszony a fáknak is és a hegynek is elénekelt köszönetképpen azért, hogy végighaladhat az úton. Szó szerint fordításban ez azt jelenti, „Köszönöm, Illúzió”. A japán *zaishō* szó azt

jelenti, hogy tisztán látjuk azokat a dolgokat, amelyek önmagunk és a világ mélyebb megértésének útjában állnak.

Illúzió akkor keletkezik, amikor valami miatt nem valós kép jön létre, mint például amikor a hóhullámok következtében hullámosnak látjuk az utat. Hóhullámok vannak, az út azonban valójában nem hullámos. Ez egy illúzió. Az információ első fele pontos, a második fele, a konklúzió azonban nem.

A mesében a hegy megengedi az asszonynak, hogy felmásszon rá, s a fák is félreteszik ágait. Ez az illúziók eloszlátását szimbolizálja, ezáltal tudja az asszony kereső útját folytatni. A buddhizmus szerint az illúzióknak hét fátyla van. Az ember úgy érti meg az élet és az én igazi természetének újabb és újabb aspektusát, ahogyan egyik fátyol a másik után lehull. A fátylak felemelése teszi az embert elég erősse ahhoz, hogy elviselje az életet; hogy belálasson az események, az emberek és a dolgok működésébe; s végül meg tanulja, hogy ne vegye halálosan komolyan az első benyomásokat, hanem mindig nézzen mögéjük.

A buddhizmusban a fátylak fellebbezése kell a megvilágosodáshoz. A történetünkben szereplő asszony azért indul útnak, hogy fényt hozzon a harag sötétjébe. Ahhoz, hogy ezt meg tudja tenni, meg kell értenie a hegyen a valóság sok rétegét. Sok illúzióknak van az ételtől. „Olyan szép ő, s ezért olyan kívánatos” – ez egy illúzió. „Jó vagyok, szeret el fognak fogadni” – ez egy másik illúzió. Amikor igazságunkat keressük, akkor illúzióink szétoszlátásán is fáradozunk. Ha képesek vagyunk átlátni ezeken az illúziókon, amelyeket a buddhizmus a „megvilágosodás gátjainak” nevez, akkor felfedezzük a harag rejtejt oldalát.

Van a haragról néhány gyakori illúzió. „Ha megszűnik haragom, megváltozom; gyengébb leszek.” (Az első megállapítás pontos, a konklúzió nem.) „Apámtól (anyámtól, nagyanyámtól stb.) tanultam indultatos viselkedésemet, s ez már velem is marad egész életemben.”

(Az első kijelentés pontos; a konklúzió nem.) Ezeket az illúziókat megkérdőjelezi a keresés, a vizsgálódás, a fák alá kukucskálás s a hegy testének megmászása. Akkor veszítjük el illúzióinkat, amikor vállaljuk a természetünk igazán vad-ősi aspektusával: az élet mentorával, a dihivel, a türelemmel, a gyanakvással, a fáradtsággal, a ritkolózással, a távollival és a leleményessel... az örös medvével való találkozás kockázatát.

A hegyen madarak repülnek az asszony felé. Ők a *muen-banke*, a magányos szellemek, akiknek nincs családja, hogy táplálja őket, hogy gondjukat viselje, hogy nyugalomba helyezze őket. Amikor az asszony imádkozik értük, ő válik családjukká. Ő gondozza, ő vigasztalja őket. Ebben a részben megérthetjük a psziché elárvult halottait. Ezek egy nő életének azon kreatív gondolatait, szavait és elképzeléseit, amelyekről előtte meghaltak, s ez is hozzájárul haragjához. Azt is mondhannánk, hogy a harag a megfelelően nyugalomba nem helyezett kísértetek műve. E fejezet végén a *Descansos* alcím alatt beszéltek többet arról, hogy hogyan bánjunk a női pszichében jelen levő *muen-banke*-kkel.

A történet is azt mutatja, hogy érdemes a bölcs medve, az ösztönös psziché jóindulatát elnyerni és folyamatosan szellemi táplálékkal ellátni, legyen az akár templomba járás, ima, az archetípusok pszichológiája, álomélet, művészet, sziklamászás, evezés, utazás vagy bármi. A medve titokzatosságához úgy jutunk közel, hogy ételt adunk neki. A harag ekképpen történő rendbehozása egész kis utazás: szétrebbenjük az illúziókat, tanulunk belőlük, az ösztönös psziché segítségét hívjuk, nyugalomba helyezzük a múlt halottait.

A spirituális medve

Mire tanít a dühös én kezeléséről a medve szimbóluma, szemben a róka, a borz, a szuruku madár szimbólumával? A régmúlt időkben a medve a feláradás szimbóluma volt. A medve hosszú álmot alszik, szívverése ilyenkor szinte megszűnik. A hím gyakran egyesül a nőténnyel a téli álmom előtt, de a petesejt és a sperma csodálatos módon nem egyesül azonnal. Még jó ideig elkülönülten úszkálnak a nőstény uteruszában. A téli álmom vége felé egyesülnek, s megkezdődik a sejtosztódás, minnek következtében a kölykök tavasszal jönnek a világra, éppen amikor az anya ébred, s gondozhatja, taníthatja kicsinyeit. Nem csupán a téli álmomból, mint valami halálból való ébredés miatt, hanem sokkal inkább az újszülött medvebocccsal ébredő anyamelle miatt válik ez a teremtmény a halottnak tűnő állapotból való visszatérés és növekedés, vagyis életünk mélyreható metaforájává.

A medvéről sok vadászistenről jut eszünkbe: a görög és a római Diana és Artemisz, s a latin-amerikai kultúrák sárisennője, *Muerz* és *Hecoreptl*. Ezek az istenők adományozták a nők számára azt az erőt,

amivel minden dolgok pszichikus aspektusát kiszimatolják, megismerik, „kiássák”. A japánok számára a medve a hűség, a bölcsesség és az erő szimbóluma. Japán északi részén, ahol az Ainu törzs él, a medvétől azt tartják, hogy közvetlenül Istennel társalog, s üzeneteket hoz tőle az emberek számára. Az örvös medvét szent állatnak tartják, aki a buddhista istennőjétől, Kwan-Yintől kapta a torokán lévő fehér jelt, a félholdat, mert Kwan-Yin jelképe a félhold. Kwan-Yin a Mély Együttérzés istennője, és a medve az ő küldötte.⁵

A pszichén belül a medvét az élet, különösen az érzelmi élet szabályozására való képességként értelmezhetjük. A medve-erő a ciklusokban való mozgás, a teljes ébredés, a következő ciklushoz szükséges energia megújulását eredményező téli álomba merülés képessége. A medve-alak azt tanítja, hogy lehetetlen valamifajta nyomásszabályozót alkalmazni az érzelmi életben, és különösen azt, hogy az ember lehet egyszerre áldáz és gyengéd. Az ember lehet zárkózott és értékes. Megyérhető terület, ritmán, világosan meghúzhatja határait, megvárhatja az eget, ha arra van szükség, ugyanakkor elérhető, megközelíthető és adakozó is lehet. A medve torokáról származó szórszál talizmán, arra emlékeztet, amit tanultunk. Értéke, mint látjuk, felbecsülhetetlen.

Az átalakító tűz és a helyes cselekedet

A medve nagy együttérzésről tesz tanúbizonyságot azzal, hogy megengedi az asszonynak, hogy egy szórszálát kihúzza. Az asszony ezután visszafelé siet, ugyanazokat a gesztusokat, dalokat és köszönő szavakat ismételve, mint amelyek spontán módon előtörtek belőle a félfélé vezető út során. Egyenesen a kuruzsló-gyógyítóhoz fut, tele izgalommal. Azt is mondhathatja volna: „Látod, megrettem! Megrettem, amit mondtál, kiartottam, győztem.” A vén kuruzsló, aki végig nagyon kedves, vár egy perccet, hagyja, hogy az asszony lecsillapodjon, aztán a tűzbe veti a szórszálát.

Az asszony kővé dermed. Mit művel ez a kuruzsló? Megbolondult? „Menj csak hazá”, mondja az öregasszony. „Cselekedj aszerint, amit tanultál.” A Zen tanítása szerint az a pillanat, amikor a szórszál a tűzbe hull, amikor a gyógyító kimondja egyszerű szavait, az a megvilágosodás pillanata. Figyeljük meg, hogy a megvilágosodás nem a hegyen következik be, hanem akkor, amikor az örvös medve szórszálának el-

égetésével a gyógy mód mágiikus projekciója szertefoszlik. Mindannyian ismerjük ezt a problémát, mert mindannyian abban reménykedünk, hogy ha minden erőnkkel igyekszünk és végigjárjuk a szent keresést útját, akkor olyasmivel bukkanunk elő, olyan szubsztancia birtokába jutunk, ami egyetlen villanással mindent örökre rendbe tesz.

Ez azonban nem így működik. Pontosan úgy történik minden, ahogyan a mesékben meg van írva. A világegyetem minden tudása a birtokunkban lehet, mégis egyetlen dolog belőle a lényeg: a gyakorlat. Az a lényeg, hogy haza kell mennünk, és lépésről lépésre kell tudásunkat alkalmaznunk. Olyan gyakran, amilyen gyakran kell, olyan sokáig, ameddig szükséges, és ha örökké kell tartania, akkor örökké. Nagyon megnyugtató az a tudat, hogy amikor a dühkitörés közeledtét érezzük, pontosan tudjuk, méghozzá mesterember módjára, hogy mi kell tennünk: ki kell várnunk, el kell bocsátanunk illúzióinkat, meg kell vele másznunk a hegyet, beszélünk kell vele, tanítónkként kell tisztelnünk.

Sok újrélzót, sok olyan gondolatot kínál ez a történet, amely az egyensúly megtalálásához segít: türelmesnek kell lennünk, kedvencünk kell lennünk a dühöngővel, s időt kell neki adni arra, hogy önvizsgálattal és kereséssel megszüntesse haragját. Van egy régi mondas:

A Zen előtt a hegyek hegyek voltak, s a fák fák.

A Zen alatt a hegyek a szellemek trónusai voltak, s a fák a bölcsesség hangjai.

A Zen után a hegyek hegyek voltak, s a fák fák.

Míg az asszony a hegyen tartózkodott, tanult, addig minden varázslatos volt. Most, hogy visszatért a hegyről, az úgynevezett mágiikus szószál elhamvadt a tűzben, s ez megszüntette az illúziókat, s most itt az idő a „Zen utáni” pillanatra. Az életnek újra e világivá kell válnia. De megmarad a hegyen szerzett tapasztalatok adománya. Az asszony most már tudással rendelkezik. A haragba zárt energiát más dolgokra lehet használni.

A haraggal szót értő asszony azzal az új tudással, azzal az új értékkel tér vissza a köznapni életbe, hogy életét ezentúl nagy tapasztalattal gazdagodva élheti. Egy szép nap azonban megint előbukkan valami-egy tekintet, egy szó, egy hangszűr, az az érzés, hogy lekezelnek, hogy

nem sokra tartanak, vagy akararod ellenére manipulálni akarnak, vagy valami hasonló. Akkor fellángol a korábbi fájdalom.⁶

A régi sértülésekből visszamaradt haragot a robbanólövédék okozta sebez lehelme hasonlítani. Szinte minden repeszt elárvólíhatunk a sebből, a legapróbbak azonban bent maradnak. Az ember azt gondolná, hogy ha a legtöbbet sikerült kiszedni, akkor rendben is van minden. De nem. Ezek a kicsi részecskék időnként megmozdulnak ort bent, és olyan érzést keltenek (féltámadó harag), mely a lövedék okozta eredeti fájdalomra hasonlít.

Ilyenkor azonban nem az eredeti, hatalmas düh okozza ezt a hullámot, hanem ezek az apró részecskék, amelyek benn maradtak a pszichében, amelyeket soha többé nem lehet tökéletesen eltávolítani. Ezek olyan fájdalomt okoznak, amely majdnem olyan heves, mint az eredeti volt. Ilyenkor az ember a fájdalomtól való féltelmében megfeszíti magát, amivel csak még nagyobb fájdalomt idéz elő. Három fronton zajlanak a drasztikus manőverek: az egyik a külső eseményt próbálja visszatartani, a másik a belül lévő sebből sugárzó fájdalomnak akarja útját állni, s a harmadik fejtét leszegve, lelkiileg hétrét gönyvedve biztonságos pozícióba akar rohanni. Ilyenkor túl nagy kérdés volna az illető számára az, hogy próbáljon szembeállni e „hármak bandájával” és egyszerűen tüsse ki őket. Ezért olyan fontos, hogy menet közben állítsuk meg a folyamatot, visszahúzódjunk és magányba vonuljunk. Nem lehet harcolni és egyidejűleg gyomorfűrésünket ápolni. A hegyről visszatérő asszony visszavonul, először a régi eseményvel foglalkozik, majd az újabbal, meghatározza pozícióját, megrázza magát, hegyezi filét, és méltósággal visszatér környezetébe.

Senki sem menekülhet saját története elől. Háttérbe szoríthatjuk persze, de az attól még ott van. Ha azonban sikerül mindazeket a dolgokat véghez vinni saját magunk érdekében, akkor sikerül áthidalni a haragot, s végül minden lecsillapodik és rendben lesz. Nem lesz tökéletes, de rendben lesz. Akkor az ember előreléphet. Elmúlik a robbanólövédék-harag. És minden újabb alkalommal egyre jobban kezeli ezt az ember, mert tudja, mikor kell a gyógyítóhoz fordulni, mikor kell újra megmászni a hegyet, megszabadulni azoktól az illúzióktól, hogy a jelen nem más, mint a múlt pontos és kiszámított újrajátszása. A nőnek emlékeznie kell, hogy egyszerűen lehet ádáz és gyengéd. A harag nem olyan, mint a vesekő – ha elég hosszú ideig várunk vele, akkor

elműlik. Nem, nem. El kell magunkat szánni a helyes cselekedetre. Akkor mindez elműlik, és kreatívabb lesz az ember élete.

Jogos harag

Nagyon alaposan végig kell gondolnunk azt, hogy odataratunk-e a másik orcánkat is, azaz csendben maradjunk-e az igazságtalanság vagy a rossz bánásmód lártán. Lehet a passzív rezisztenciát politikai fegyverként használni, ahogyan azt Gandhi tanította a tömegeket, de egészen másról van szó akkor, amikor a nőket hallgatásra bírták vagy kényszerítik azért, hogy sértetlenül kerüljenek ki a családban, a közösségben vagy a világban kialakuló romlott vagy igazságtalan, de mindenképpen lehetően helyzetből. Ilyenkor drasztikusan letaszítják őket az ősi természetől, s hallgatásuk nem higgadságot fejez ki, hanem az önvédelem eszközeként szolgál. Tévédnek azok, akik úgy gondolják, hogy egy nő hallgatása mindig azt jelenti, hogy helyesi az élet azon formáját, amelyet tapasztal.

Eljöhethet az idő, amikor elengedhetetlenül fontossá válik az eget retgető harag szabadjára engedése. Ritkán van úgy, hogy ki kell magunkból eresztetni minden tüzes haragot, de olykor határozottan szükség van rá. Így kell válaszolnunk a súlyos, a lelket vagy a szellemet érő sértésre. Először meg kell próbálkoznunk a változás egyéb ésszerű módjaival. Ha ezek nem vezetnek eredményre, akkor ki kell választanunk a megfelelő időt. Határozottan van megfelelő ideje a féktelen haragnak. Ha figyelünk ösztönös éntünkre, mint a most következő mesében szereplő férfi, akkor tudjuk, mikor jön el ez az idő. Intuíciónk segítségével tudjuk, mikor kell cselekednünk. És ez így helyes. Így a leghelyesebb A következő történet különböző változatait a szufizmus, a buddhizmus és a hinduizmus követői mesélik.⁷ Abba a kategóriába tartozik, amelyben a történetek az élet megváltásáért végrehajtott tiltott vagy el nem fogadott cselekedetet dolgoznak fel.

Az elsorvatalt fák

Volt egyszer egy ember, akinek rossz kedvére mérhetetlen időt emésztett fel életből és sok jó barmátot üldözött el mellőle. Elment hát egy romgyos öregemberhez, ő azt kérdezte tőle:

– Hogyan győzhetsz le a harag rossz démonját?

Az öreg azt tanácsolta neki, hogy menjen el a sivatag egyik kőzett oázisába, illyen ott az elsorvatalt fák között, s merítsen az állott vízből minden utazó számára, aki csak arra vetődik.

A férfi, legyűrve haragját, kiment a sivatagba a sorvatalt fák közé. Bő hónappal, burruzzsal vételezett a szállongó homok ellen, s hónapokon át asztogattatta a sarnyút vizet mindenkinek, aki arra járt. Aztán évek múltak el, s többé nem szenvedett diábróhamaitól.

Egy napon sötét ruhába öltözött utazó állt meg az oázisnál, s dölyfösen pillantott a vízszedényt nyújtó férfira. Megvetően ránézett a szarvas vizre, megszakította, és továbbment.

A vizet kínáló férfi azonnal elintézte, szinte ehakította az inulát, lerántatta az uast tenyérről, s ott helyben megölte. Ó, jaji! Nagyon elszomorodott, hogy megint fellobbant haragja, s lám, mi lett az eredmény.

Nem sokkal ezután másik utas vágtatott arra, s megállt az oázisnál. Ránézett a boltostre, s felkiáltott:

– Alabrnak legyen hála, megölted azt az embert, aki a király életére akart törni!

És abban a pillanatban az oázis szarvas vize tisztánú és nőtővé változott, s az elsorvatalt fák kibogítottak és virágba borultak.

Nézünk a mese szimbolikus értelmét. Nem emberölésről szól. Arra tanít, hogy nem engedhetjük meggondolatlanul szabadjára haragunkat, ki kell várnunk a megfelelő időt. A mese kezdetén ez a férfi megamulja, hogy nehéz körülmények között is vizet, életet kell adnia. Az átadás a legtöbb nő belülről jövő impulzusa. Általában nagyon jól csinálják. Annak is megvan azonban a maga ideje, hogy kitörjenek, hogy helyénvaló haraggal reagáljanak.⁸

Sok nő olyan módon érzékeny, ahogyan a homok a víz hullámra, a fák a levegő minőségére vagy a farkasok arra, hogy egy másik lény egy mérfölddel távolabb területükre lépett. Az ilyen érzékeny nők csodálatos tulajdonsága, hogy villámgyorsan képesek meglátni, meghallani, érzékelni, felfogni és közvetíteni a képeket, a gondolatokat és az érzéseket. A legtöbb nő mások kedélyének legkisebb változásait is képes megérezni, olvasni tud az arcból és a testekből – ezt nevezik intuíciónak – s a legapróbb jelekből képes kiolvasni mások gondolatait. Ezzel az ősi adománnyal akkor tud élni, ha minden iránt nyitott.

Am épp ez a nyitottság rejti magában a haratok megsejtethetőségét, s tesszi ezáltal sebezhetővé a szellemet.

Az iménti történet főszereplőjéhez hasonlóan, egy nőnek is ugyanez lehet kisebb vagy nagyobb mértékben a problémája. Talán minden irányban szikrázó haragja készíti arra, hogy könnyörtelenül bíráljon, vagy ridegségét használja érzéstelenítőnek, avagy bűntetésből vagy lelkicsinylésből oszrogassa édeskes szavait. Van úgy, hogy rákényszeríti akarát azokra, akik tőle várnak segítséget, vagy a kapcsolat megszakításával vagy érzelmei megvonásával fenyegeti meg őket. Farkasodik a dicsérettel, vagy nem ad hitelt másoknak olyankor, amikor kellene, és általában, nagyon úgy viselkedik, mint aki ösztönében sérült. Tény, hogy az a személy, aki így viselkedik másokkal, pszichéjében ugyanilyen démoni támadásoktól szenved.

Sok hasonló hatás alatt álló nő haráirozza el, hogy újratekzd mindent, hogy nem lesz többé kicsinyes, hogy „kedvesebb”, adakozóbb lesz. Ez nagyon jó dolog, és megkönnyebbülés a környezetében élőnek, amennyiben nem azonosítja magát túlságosan a történetünkben szereplő férfihoz hasonló adakozó személlyel. Ez a férfi kint él az oázisban, és azáltal, hogy másokat szolgál, egyre jobban érzi magát. Kiegészítővoztá, bár lapossá vált élete.

Az a nő is egyre jobban érzi magát, aki elkertüli az összetűközéseket. Ez azonban ideiglenes. Nem ezt a fajta tanulást akarunk megvalósítani. Azt szeretnénk meggranulni, hogy mikor engedjünk utat a jogos haragnak és mikor ne. Ez a mese nem a szentté válásról szól. Azt a tudást akarja közvetíteni, hogy mikor cselekedjünk integrás módon. A farkasok többnyire elkertülik az összetűközést, amikor azonban területüket kell megvédeniük, amikor valaki vagy valami folyamatosan úzi, sarokba szorítja őket, akkor kitörnek a maguk elsőpró ércével. Ez ritkán történik meg, mindenesetre benne van viselkedési repertoárjukban, s a mienkben is benne kell hogy legyen.

Sokan mondtak már olyasmit, hogy egy nő haragja rettenetes erőt lehet, s félelemmel és remegéssel tölti el a környezetében élőket. Ez azonban inkább csak a szemlélt személyes szorongása következtében kialakuló projekció, s nem mondhatnánk, hogy bármely nőre érvényes. Egy nő, ha provokálják, ösztönös pszichéje szerint értelmes haragra tud lobbanni – és ez félelmetes. A harag azon benső utak egyike, amelyek révén megteremti és megőrzi a számára fontos egyensúlyt, mindazt,

amit igazán szeret. Ehhez joga van, s ez időnként és bizonyos körülmények között erkölcsi kötelessége is.

Ez azt jelenti, hogy a nők alkalmanként kivillanó mérszofogait, erővel megvédik területüket, azt mondják, „Eddig, s ne tovább, ott megáll, kapaszkodj meg a kalapodban, mert mondanivalóm van számodra, mostantól kezdve megváltoznak a dolgok.”

Mint a férfi *Az elsőrvadt fák* történetének kezdetén és a harcok *Az örvös medve fehérv szörnyalában*, sok nőben lakozik egy kifáradt, harcoló megfásult katoná, aki egyszerűen nem akar többé hallani, nem akar többé semmiről beszélni, semmivel foglalkozni. Ezért bukkann elő a pszichében a kiszáradt oázis. Ez, akár belül van, akár kívül, mindig hallgatag hely, valamire vár, azért könnyörög, hogy történetjük már valami rötös, zúzós, ordítás, rázkódás, hogy új élet indulhasson.

A történetbeli férfi először visszahőköl arról, hogy megölte az utazót. Amikor azonban megtudja, hogy ebben az esetben az „első gondolat volt a helyes gondolat”, megszabadul a „soha ne légy dühös”-ül egyszerű szabályától. Mint *Az örvös medve* meséjében is, a megvilágosodás nem a tett végrehajtása alatt következik be, hanem akkor, amikor szerfefoszlik az illúzió, s az ember bepillanthat a mélyben húzódo értelembé.

Descansos

Látjuk tehát, hogy a haragot olyan tűzzé kell alakítanunk, amelynél főzhetünk, s nem szabad tűzvészé szítanunk. Azt is látjuk, hogy a harag érdekében végzett munkálkodás nem lehet teljes a megbocsátás ritusa nélkül. Beszéltünk arról, hogy egy nő haragja gyakran gyermekkori csadáiban elfoglalt helyzetéből, a kulturális környezetből, s néha felnőttkori traumából ered. A forrástól függetlenül azonban valaminek történnie kell, hogy felismerjük, megáldjuk, megfékezzük és újára bocsássuk a haragot.

A megkínzott nők gyakran fejlesztnek ki háborzongató mélységű és szélességű káprázatos érzékelőképességet. Nem kívánom ugyan senkinek, hogy szenvedések árán jusson hozzá a tudattalan rejtelmének megismeréséhez, tény azonban, hogy a súlyos elnyomás olyan tulajdonságokat hív életre, amelyek kárpótolnak a veszteségekért, és védelmet nyújtanak.

Az a nő, aki gyötrelmes életet élt, s megjárta mélysegeit, ebben az értelemben határozottan felméhertelen mélységeikkel rendelkezik. Jól lehet fájdalom révén jutott el ide, ám ha végigcsinálta a tudatossághoz vezető nehéz munkát, akkor mély és burjánzó lelki életre lesz, és az ego-ingadozások ellenére szilárdan hisz önmagában.

Általában a nők életének felütján jön el az az idő, amikor meg kell hozniuk azt a döntést – ami egyben a jövőt illető legfontosabb pszichikus döntés is –, hogy megkeseredett életet éljenek-e, vagy sem. Ez általában a harmincas éveik végén vagy a negyvenes éveik elején következik be. Ilyenkor érnek el arra a pontra, amikor „totkig vannak mindennel” és „betelt a pohár” és „minden csak púp a hátukon”. Húszas éveik álmai talán gyűrtöten hevernek egy sarokban. Talán szívük is összetört, házasságuk csődöt mondott, túl sok volt a be nem tartott ígéret.

A hosszú életet megélt tesben felhalmozódott a törmelék. Nem lehet megkerülni. Ha azonban egy nő ilyenkor hajlandó visszatérni az ösztönös természethez, akkor nem süllyed el a keserűségben, hanem újjáéled, újjászületik. Farkaskölykök minden évben születnek. Nyivalkoló, vakai kis teremtmények ezek, sötét bundájukhoz föld és szalmaszálak tapadnak, de azonnal ébernek, játékosak és kedvesek, közelebbre és gondozásra vágyóknak. Játszani, növekedni akarnak. Az Ősi Természeti Asszonyhoz visszatérő nő is így tér vissza az életbe. Játszani akar. Növekedni akar. Még mindig növekedni akar. Előbb azonban némi tisztogatásra van szükség.

Ismerkedjünk most meg a *descansos* fogalmával. Aki utazott már a régi Mexikóban, Új-Mexikóban, Dél-Coloradóban, Arizonában vagy egyéb déli részeken, az láthatta az apró, fehér kereszteteket az utak mellett. Ezeket hívják *descansos*nak, nyugvóhelyeknek.⁹ Láthattunk ilyeneket a különösen látványos, bár veszélyes utakat övező sziklák szélén is Görögországban, Olaszországban és más mediterrán vidékeken. Néha kettes, hármás vagy ötös halomban állnak ezek a keresztel. Nevek állnak rajtuk – Jesús Mendez, Arturo Buenofuentes, Jennie Abeyra. A neveket hol körömmel vésték, hol ráfésertték vagy késsel faragták a fába.

A kereszteteket néhol elborítják a mű- vagy valódi virágok, másnál lécekre ragasztott, a napsütésben aranyosan csillogó szalmafonatok díszítik. A *descanso* olykor csak a földre szűrt, spárgával átkötött kr-

bor vagy csódarab. A sziklás vidékeken a keresztet egyszerűen ráfésztik az út melletti nagy sziklára.

A *descansos*-szimbólumok halált jeleznek. Ott, azon a helyen szakadt meg váratlanul egy élet útja. Talán autóbaleset történt, vagy a forróság okozta valaki halálát, esetleg verekedés áldozatává vált valaki. Valami olvasmi történet, ami valakinek vagy valakiknek az életét örökre megváltoztatta.

Húszéves koruk előtt a nők ezer halált halnak. Ebbe vagy abba az irányba indultak, s megszaktadt útjuk. Reményeik, álmaik szakadnak félbe. Mindezeket felőrlötte a *descansos* malma. Aki szerint ez nem így van, az még mindig alszik.

És igaz ugyan, hogy mindez elmélyíti az individuációt, a differenciálódást, a felnövekedést, a környezetből kinövést, a virágzást, az ébrenté és tudatossá válást, azért ezek egyben mélységes tragédiák is, és meg kell őket gyászolni.

*Descanso*t úgy készíthetünk, hogy szemügyre vesszük életünket, és megjelöljük a kisebb halálok *las muertes chicitas* és a nagyobb halálok, *las muertes grandotas* helyszíneit. Én ilyenkor a legszívesebben azt csinálom, hogy egy nagy fehér papíron megrajzolom egy nő életvonalát, s kisgyermekkorától kezdve a mai napig keresztrel jelölöm azokat a helyeket, ahol énjének és életének darabkái meghaltak.

Bejelöljük, hogy mely utakra nem lépett rá, mely ösvények szakadtak félbe, hol történt útonállás, ártulás és halál. Apró kereszteteket rajzolok oda, ahol gyászolni kellett volna, vagy ahol még mindig gyászolni kell. Azokra a dolgokra, amelyeket az illető érzékel, ám amelyek nem kerültek még felszínre, azt írom: „Elfelejtve”. Ugyanezt írom azok mellé is, amelyeket az illető nő többnyire elszalasztott.

Azt javaslom mindenkinek, hogy iljón le, s életvonalá megrajzolásával készíссе el a *descanso*t, kérdezze meg: „Hová is rajzoljam a keresztet? Mely helyekre kell emlékeznem, melyek az áldott helyek?” Mindegyik olyan jelentést hordoz, amelyet az ember jelen életébe áthozott. Emlékezni kell rájuk, egyben azonban el is kell felejtetni őket. Ehhez időre van szükség. És türelemre.

Emlékezzünk csak vissza *Az örvös melbe* történetére, ahol az asszony imádkozott és nyugalomba helyezte az elárvult, kőborító halottakat. Ezt tesszük a *descansos* készítésével. Olyan tudatos tett ez, amellyel

megkönnyítünk pszichénk elárvult halottra, megadjuk nekik a vég-tiszteletet, és nyugalmba helyeztük őket végre.

Légy magadhoz jó, készítsd el a *descansot*, önmagad azon aspektusainak nyugvóhelyét, amelyek egykor elindultak valamerre, de soha nem érkeztek meg. A *descansos* a halál helyeit, a sötét időket jelölik, ugyanakkor szenvedésedre is emlékeztetnek. Átalakító erejűek. Sok minden szól amellet, hogy a földhöz szegezzünk bizonyos dolgokat, hogy ne kövessenek bennünket mindenhová. Okkal helyeztük őket nyugalmba.

Sértült ösztön és harag

Sok nő (és férfi) próbálja azzal lezárni életé régebbi szakaszát, hogy „Megtettem/megtett/megtettek minden tőlem/tőle/tőlük tő-herőt”. Ez azonban nem egyenlő a megbocsátással. Ez a határozott kijelentés, még ha igaz is, elvágja a gyógyítás lehetőségét. Ammi, mintha érszorítót helyeznénk egy mély sebre. Ha sokáig ott marad ez az érszorító, akkor egy idő után, a rossz vérellátás következtében a seb elüszkösödik. A harag és a fájdalom letagadása nem vezet sehová.

Az ösztöneiben sértült nő a düh számos tipikus kihívásával kerül szembe. Először is, gyakran jelent számára problémát a birtokháborítás felismerése; lassan jön rá, hogy behatoltak territóriumára, és addig fel sem ismeri haragját, amíg ki nem tör rajta. Dühkitörése, mint *Az elsorvadó fák* történetének kezdetén a férfit, őt is rajtaütészerűen éri.

Ez a lelassulás az ösztönök azáltal bekövetkező sértülésének eredménye, hogy a kislányokat a vizsály elkerülésére buzdítják, s arra, hogy mindenáron a megbékkelésre törekedjenek, hogy semmibe ne avatkozzanak be, és túrják a fájdalmat, amíg minden le nem csendesedik vagy ideiglenesen el nem múlik. Az ilyen nők, jellemző módon, nem töltek ki idejében haragjukat; vagy azonnal ugranak, vagy hetekkel, hónapokkal, időnként évekkel később reagálnak, akkor jönnek rá, mit is kellett volna vagy lehetett volna mondaniuk vagy tenniük.

Ezt a legtöbb esetben *nem* visszafogottság vagy introverzió okozza, hanem az, hogy túl sokat gondolkodnak, túlságosan is kedvesek próbálnak lenni, s nem cselekednek eléggé lelkükből. Ha az ember hajlandó odafigyelni zabolátlan lelkére, az megmondja, mikor és hogyan kell cselekednie. A helyes reagálásban belátás, valamint az együttértés és az

erő megfelelő mennyisége keveredik. A sértült ösztönöket gyakorlással és erős határok kitepítésével kell helyrehozni, s azzal, hogy határozott, és amikor csak lehet, nagylelkű, de mindenképpen józan válaszokat adunk.

Van olyan nő, aki nehezen engedi szabadjára dühét, még akkor is, ha ezzel tulajdon életét gátolja, s még akkor is, ha ez azzal jár, hogy rögzítés módon foglalkozik évekkal ezelőtti eseményekkel, mint-ha csak tegnapi történetek volna. A gyógyulás szempontjából nagyon fontos, hogy a traumával egy ideig intenzíven foglalkozzunk. Végül azonban minden sebet össze kell öltetni, s hagyni kell, hogy behegedjen.

Közös harag

A közös haragnak vagy dühnek is természetes funkciója van. Létezik csoportos sérelem, csoportos szomorúság. A társadalomilag, politikailag vagy kulturálisan tudatossá váló nők gyakran tapasztalják, hogy egyfajta újra és újra előszívárgó közös haraggal kell szembenéznük.

A testnek jól tesz egy ilyen harag érzete. Pszichikailag is jól tesz, ha az igazságtalanság miatt érzett haragjuk hasznos változásokhoz vezet. Lélektanilag azonban *nem* tesz jól, ha semlegesítik ezt a haragot, hogy ne is érezzék s így aztán ne is sürgessék a változást, a fejlődést. A személyes haraghoz hasonlóan a közös harag is tanít. Tanácsot lehet tőle kérni, kérdéseket lehet hozzá intézni magányban vagy mások társaságában. Nagy különbség van aközött, hogy magunkban cipeljük-e régi haragunkat, vagy felkavarjuk egy új bottal, hogy lássuk, milyen konstruktív dolog származhat belőle.

A közös harag jó motivációként szolgálhat arra, hogy támogatást keressünk vagy nyújtsunk, hogy kigondoljuk csoportok vagy egyes személyek dialógusának lehetőségeit, hogy felelősségérzetet, haladást, a dolgok jobbítását követeljük. Ezek a folyamatok nagyon alkalmasak arra, hogy elősegítsék a nők tudatosává válását, azt, hogy azzal foglalkozzanak, ami számukra lényeges. Ez pedig abban jártszik szerepet, hogy az egészséges, ösztönös psziché a mellőzöttségre, a fenyegetésre, a sértülésekre reagáljon. Természetes és kiszámítható tudást nyújt a lélek és a psziché közös világáról.

A régi harag bénító ereje

Ha és amikor a harag a kreatív gondolat és tett gájtárává válik, akkor meg kell szelídíteni vagy át kell alakítani. Azok számára, akik meg lehetőszen hosszú ideig dolgoztak fel egy traumát, melyet akár valaki más kegyetlensége, nemtörődömsége, tisztelatlansága, vakmerősége, arroganciája, tudatlansága, vagy akár a sors okozott, eljön a megbocsátás ideje, és a psziché visszatérhet a nyugalom és a béke normális állapotába.¹⁰

Nagyon gyakran azért okoz problémát egy nő számára dühének vagy haragjának szabadlára engedése, mert azt önmaga megerősítésére használja. Ez ugyan bölcs cselekedet lehet kezdetben, most azonban már óvatosnak kell lennie, mert a nem szűnő harag az elemi energiáit emészti fel. Ez az állapot ahhoz hasonlít, amikor az ember „csak nyomja a gázpedált”; kiegyensúlyozott életert próbál élni, miközben teljes sebességgel száguld. A harag tüzet nem szabad összetévesztetni a szenvedélyes étellel. Ez nem a legjobb étel; olyan védekezés, amelynek életben tartása, ha már nincs rá szükség, nagy árat követel. Egy idő után felforrosodik, fekete füstrel árasztja el gondolatainkat, s elhomályosítja egyéb látás- és érzékelésűnkat.

Nem hazudok senkinek a szemébe, mondván, hogy holnapra vagy a jövő hétre megszüntülhet haragjától, s az többé vissza sem tér. A múlt szorongásai és gyöttrődései ciklikusan térnek vissza a pszichébe. Egy alapos tisztogatás ugyan eltávolítja a régi sérelem és harag nagy részét, a maradványoktól sosem tudunk teljes egészében megszabadulni. A cél azonban az, hogy csak vékony hamuréteg maradjon, s ne falánk tűz. A harag maradványainak ktsöpöregtetése tehát rendszeres higiénés rituálévá kell hogy váljon, fel kell hogy szabadítson bennünket, mert ha egy ponton túl magunkban cipeljük a régi haragot, akkor állandó, jóllehet tudatlanul szorongást táplálunk.

Van, aki tévesen úgy gondolja, hogy a régi harag békljó miatt pórtlekedik, füstölög, heveskedik és csapkod. A legtöbb esetben nem erről van szó. Ez a fogság azzal jár, hogy az ember állandóan fáradság éri magát, mérhetetlenül cinikus, menkül mindentől, ami remény, gyengédséget, ígéretet rejt. Azzal jár, hogy az ember már az előtt fél a veszéstől, hogy kinyitná a száját. Belül eléri a lobbanáspontot, akár látszik ez kívül, akár nem. A súlyos hallgatagság sáncjai mögött húzódik.

Tehetetlennek éri magát. Van azonban kiút, s ez a megbocsátáson át vezet.

„Ó, a megbocsátás?”, mondhatná bárki. Pont az? De a szíve mélyén mindenki tudja, hogy egy nap elérkezik az is. Talán a halálos ágyig várta magát, de akkor is eljön. Gondoljunk csak meg: sok embernek azért jelent problémát a megbocsátás, mert arra tanították őket, hogy ez egy egyszerű cselekedet, amit egy ültő helyünkben hajtunk végre. Ez azonban nem így van. A megbocsátásnak sok rétege, sok szakasza van. Kultúránk a megbocsátást szászázalékos ajánlatnak tekinti. Mindent vagy semmit. Azt is halljuk, hogy a megbocsátás azt jelenti, hogy elnézőek vagyunk, hogy úgy teszünk, mintha semmi sem történt volna. Ez sem igaz.

Az a nő, aki 95 százalékgig meg tud bocsátani valakinek vagy valakinek egy tragikus és romboló eseményért, az már-már boldoggá vagy szentté aratható. Ennél általánosabb az, ha 75 százalékgig megbocsát, s 25 százalékgig azt éri, hogy „nem tudom, képes leszek-e valaha is teljes egészében megbocsátani, s abban sem vagyok biztos, hogy akkor-e.” De határozottan szép teljesítmény a 60 százalékos megbocsátás és az ezzel járó 40 százalékos „nem tudom, nem vagyok benne biztos, még gondolkodom rajta”. A megbocsátás 50 százalékos vagy ennél alacsonyabb szintje éppen zajló folyamatot jelenthet. Ha kevesebb 10 százaléknál? Vagy éppen most indult el valami, vagy nem is tesz rá az ember igazán kísérletet.

Mindenesetre, ha kicsit tovább jutottunk a félútnál, akkor a többi már jön magától, általában apró részletekben. A megbocsátás fontos része, hogy *elkezdjük és folytatjuk*. A befejezés egy életen át tarthat. Életünk hátralévő részében megoldozhatunk a maradék százalékokért. Az az igazság, hogy ha mindent meg tudnánk érteni, mindent meg tudnánk bocsátani. A legtöbb ember azonban csak hosszú alkímiai fűdő után jut el ide. Ez rendszerben is van. Van gyógyítónk, van hát türelmünk, hogy végigcsináljuk.

Vannak, akik alkatuk következtében könnyebben megbocsátanak, mint mások. Van, aki rendelkezik ezzel az adománnyal, van, akinek meg kell ezt tanulni. Az életerő és az érzékenység valószínűleg befolyásolja azt, hogy milyen gyorsan tesszük túl magunkat valamin. Attól még nem rossz az ember, ha nem tud könnyen megbocsátani. És nem szent, ha igen. Mindenki a maga alkata szerint és a megfelelő időben teszi ezt meg.

Az igazi gyógyulás érdekében azonban meg kell mondanunk az igazat, és nemcsak saját megbánásunkat és fájdalmunkat kell kifejeznünk, hanem azt is, hogy milyen sérelem ért bennünket, milyen harag, milyen undor támadt bennünk, s hogy milyen önbüntetésre, milyen bosszúra vágytunk. A psziché öreg gyógyírómestere megéri az emberi természet minden gyarlóságát, és a meztelen igazság alapján adja a feloldozást.

Most nézzük a megpocsátás ama négy szintjét, amit a traumát átélt emberek esetében évek óta alkalmazok. Minden szintnek több rétege van. Tetszőleges sorrendben és ideig alkalmazhatók, én mindenesetre abban a sorrendben írom le most őket, amelyet betegeimnek is javasolok.

A megpocsátás négy stádiuma

1. Kerüljük a dolgot – nem foglalkozunk vele
2. Türelmet tanúsítunk – tartózkodunk a büntetésről
3. Felejtünk – kitöröljük emlékezetünkéből, nem hagyjuk, hogy újra és újra visszatérjen
4. Megpocsátunk – elengedjük a tartozást

KERÜLJÜK A DOLGOT¹¹

A megpocsátás kezdeti stádiumában jó, ha egy ideig kerüljük a dolgot, vagyis egy ideig nem gondolunk az adott személyre vagy eseményre. Ez nem azt jelenti, hogy nem végezzük be a munkát, hanem olyan, mintha egy időre megszabadulnánk tőle. Ez segít abban, hogy ne fulladjunk ki, hogy valami módon megerősödjünk, hogy élvezzük az élet nyújtotta örömeit.

Ez jó előkészület a megpocsátás végső stádiumához, ami később következik be. Amnyszor kerüljük a helyzetet, az emléket, a témát, ahányszor szükségessé válik. Nem arról van szó, hogy átsiklunk felette, hanem hogy egyre határozottabban és erőteljesebben eltávolodunk tőle. Vissza kell tihnnünk a szövöszékhez, az írászathoz, el kell mennünk az óceánhoz, tanulnunk kell és szeretnünk, hogy megerősödhessünk, s egy időre elkerülhessük a problémát. Ez így helyes, jó és gyógyító erejű. A múltbeli seb sokkal kevésbé gyötri az embert, ha megnyugtatja

a sérült pszichét azzal, hogy most balzsamot tesz a sebre, s csak később foglalkozik azzal a problémával, hogy ki milyen sebet ejtett.

TÜRELMET TANÚSÍTUNK¹²

A második a türellem fázisa, különösen abban az értelemben, hogy tartózkodunk a büntetésről; nem gondolunk rá, s nem is teszünk ilyen értelmű sem kisebb, sem nagyobb lépéseket. Ez a tartózkodás rendkívüli haszonnal jár, hiszen egy helyre szögezi a problémát, s nem hagyja, hogy minden irányban szétáramoljon. Arra az időre összpontosít, amikor majd megteszük a következő lépést. Ez nem azt jelenti, hogy sikeren és vakon kell elmenünk a dolgok mellett és feladjuk védekező éberségünket. Inkább azt jelenti, hogy megőrizzük tartásunkat, és ez biztosan segítségünkre lesz.

A türelmet azt jelenti, hogy kibírjuk, elviseljük a dolgot, hogy irányítjuk, tereljük emócióinkat. Ezek hatékony gyógyszer. Amnyszor alkalmazunk őket, amennyiszor csak tudjuk. Ez tisztító kúra. Nem kell mindert alkalmazni; kiválaszhatunk egyet, például a türelmet, és gyakoroljuk azt. Tartózkodnunk kell a büntető kijelentésektől, mozgásoktól, a nehezítést vagy ellenségeséget kifejező tettektől. Ha megtartoztatjuk magunkat a szükségrelen büntetésről, azzal tetteink és lelünk integritását erősítjük. A türellemmel nagylelkűséget mutatunk, ezáltal lehetővé tesszük, hogy nagy, együtt érző természet szerepet játszon olyan ügyekben, amelyek korábban a kisebb ingerlékenységtől a dühöngésig a legkülféllebb emóciókat váltották ki belőlünk.

FELEJTÜNK¹³

Ha valamit felejtünk, akkor azt kitöröljük emlékezetünkéből, nem hagyjuk, hogy újra és újra előjöjjön – vagyis elbocsátjuk, meglazítjuk szorításunkat, különösen az emlékeken. A felejtés nem azt jelenti, hogy beáll az agyhalál. A tudatos felejtés következtében eltávolodik tőlünk az esemény, nem tülekedik az előtérbe, inkább a háttérbe szorítjuk vagy leparancsozzuk a színpadról.

A tudatos felejtést úgy érthetjük el, hogy nem idézzük fel a lázító eseményt, nem vagyunk hajlandók emlékezni. A felejtés aktív, és nem passzív cselekedet. Azt jelenti, hogy nem húzunk elő bizonyos dolgokat, nem forgatjuk át őket újra meg újra, nem ingereljük saját magunkat ismétlődő gondolatokkal, képekkel vagy emócióval. A tu-

daros felejtés azt jelenti, hogy szándékosan felhagyunk a rögeszmével, addig növeljük a távolságot, míg el nem vesszítjük szem elől, hátra sem nézünk, s ennek következtében új tájon élünk tovább, új életereménytünk, új tapasztalatokat szerzünk a régiak helyett. Ez a fajta felejtés nem töri az emléket, hanem lenyugtatja az emléket körülvevő emócióit.

MEGBOCSÁTUNK¹⁴

Különböző módokon és különböző mértékben tanúsíthatunk megbocsátást egy személy, egy közösség vagy egy nép által elkövetett sérelemért. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a „végső” megbocsátás nem behódolás. Olyan tudatos döntés, amelynek nyomán megszűnik a nehezetés, s egyben elengedjük a tartozást, s nem fontolgatjuk a visszavágást. Minden embernek magának kell eldöntenie, hogy mikor bocsát meg és milyen rítust választ ennek megelőzésére. Mindenki maga dönti el, hogy mely adósságok törlesztéséről nem mond le.

Van, aki az általános megbocsátást választja; egyszer s mindenkorra lemond mindenfajta kárértésről. Van, aki leállítja a jóvátétel folyamatát, elengedi a tartozást, mondván, ami történt, megörtént, s megelégszik az eddig megfizetett adóssággal. Olyan módja is van a megbocsátásnak, hogy szemernyi kárpótást sem kérünk, enélkül engedjük szabadjára a másikat.

A megbocsátás sok ember számára azt jelenti, hogy elnézően bánik a másikkal, s ezt akkor a legkönnyebb megtenni, ha a sértés viszonylag enyhe volt. A megbocsátás egyik legmélyebből jövő formája az, amikor egyféle együtt érző segítséget nyújtunk a sértő félnek.¹⁵ Ez nem azt jelenti, hogy a kígyó kosarába kellene dugni a fejünket, hanem azt, hogy a jótekonyság, a biztronság és a hajlandóság álláspontjából reagálunk.¹⁶

A megbocsátásban kulminál az elkerülés, a tisztelem és a felejtés aktusa. Nem a védekezésről, hanem a hidegségről kell lemondanunk. A megbocsátás egyik fontos formája az, hogy nem rekesztjük ki többé a másikat, vagyis felhagyunk a merevséggel, azzal, hogy tudomást sem veszünk róla, hogy ridegen vagy leereszkedően viselkedünk vele, hogy színelünk.

Jobbat tesz a lélek-pszichének, ha szigorúan megsza­bjuk a szá­ munkra kellemetlen emberekkel tölten­dő időt, mint ha érzék­etlen bábu­ként visel­kedünk.

A megbocsátás kreatív cselekedet. Sok módja közül válogathatunk. Megbocsáthatunk most, megbocsáthatunk később, a következő alkalomtól tehetjük függővé, vagy most az egyszer megbocsátunk, de nem adunk több lehetőséget – ha a sérelem megismétlődik, akkor egészen más a helyzet. Adhatunk egy utolsó lehetőséget, még néhány lehetőséget, sok lehetőséget, vagy feltételhez köthetjük a megbocsátást. Megbocsáthatjuk a sérelem egy részét, felét vagy egészét. Megbocsáthatunk általában mindent. Mi magunk döntjük el.¹⁷

Miből tudja az ember, hogy megbocsátott? Harag helyett inkább bánatot érzünk az eset miatt, a sértő felet pedig inkább sajnáljuk, semmint haragszunk rá. Mintha nem emlékeznénk semmire, nem volna róla mondanánk. Megértjük azt a szenvedést, ami a sértést előidézte. Kívülállóként tekintünk rá. Nem várunk semmit. Nem akarunk semmit. Nem tekeredik bokánk köré egy múltból előnyúló, lebklyzózó polipkar. Szabadon sétálhatunk. Lehet, hogy nem élünk boldogan, míg meg nem halunk, az azonban biztos, hogy mostantól kezdve az egész *Egyszer volt, hol nem volt...*

A HARCEDZETTEK: A SEBHELYESEK KLÁNJA

A sírás könnyfolyamot fakaszt, amelyen a lelki életünket szállító csónak ring. A könnyek leemelik csónakunkat a zátonyoktól, a kiszáradt földről, s egy új, jobb hely felé sodornak.

Óceánokat töltenének meg a nők el nem sírt könnyei, mert meg kellett tanulniuk, hogy sírig hordozzák magukban anyjuk, apjuk titkait, a férfiak, a társadalom titkait és saját titkaikat is. A nők sírását mindig is veszélyesnek tartották, mert megglazálja a belül őrzött titkok zárjait és lakatait. Az igazság azonban az, hogy a lélek miatt jobb, ha egy nő sír. A sírás jelenti a nők számára azt a beavatási szertartást, ami után a Sebhelyesek Klánjának tagjaivá válhatnak. Ebbe az ősrégi csoportba tartoznak bőrszínűkre, népiükre, nyelvűkre való tekintet nélkül mindazok a nők, akik az évezredek során nagy eseményeket éltek át, s mindvégig büszkén álltak.

Minden nőnek vannak mesébe illő horderéjű és numinozitású személyes történetei. Ezeknek van egy sajátos típusa, mely a női titkokról, különösen a szégyenhez kapcsolódó titkokról szól; fontos történetek ezek, s érdemes időt szánni rájuk, ha meg akarjuk érteni e titkokat. A legtöbb nőben nem úgy ágyazódnak be ezek a titkos történetek, mint koronában az ékszerék, hanem fekete kövekként jelennek lelkük bőre alatt.

Gyilkos titkok

Húszéves gyakorlatom során több ezer „titkos történetet” hallgattam végig, amelyek éveken, néha egy életem át maradtak rejtve. Volt, aki maga választotta a hallgatást, volt, akire nála hatalmasabban kényszerítették, de mögötte mindenképpen az a félelem munkált, hogy a titok felfedése következtében a nő jogfosztottá váljék, hogy nemki-

váratosnak nyilvánítják, hogy megszakadnak kapcsolatai, sőt néha, hogy fizikailag bántalmazzák.

Néhány nő titkos története arról szól, hogy egyszer szemenszedett hazugságot mondott vagy szándékos híványságot követett el, amivel valakit bajba sodort vagy valakinek fájdalmat okozott. Tapasztalatom szerint azonban ez nem túl gyakori. Ennél több női titok kapcsolódik a kultúra, a vallás vagy a társadalom erkölcsi kódexének vagy a személyes értékrendszernek megszegéséhez. E tettek, események vagy választások némelyikét, különösen a nők szabadságával kapcsolatosakat, gyakran minősítette a kultúra a nők, de sosem a férfiak számára szégyenletesnek.

A szégyennel járó titkos történetekkel az a probléma, hogy elszakítják a nőket ösztönös természetüktől, amelynek lényegében örömlélinek és szabadnak kellene lennie. Ha valami sötét titok rejtőzik a pszichében, az ember a közelébe sem mehet, s tulajdonképpen elkerül mindent, ami emlékeztetné rá, vagy már amúgy is meglevő fájdalmát még inkább fokozná.

A vélekedő manóver közismert, és, a trauma utóhatásaihoz hasonlóan, titkon befolyásolja azt, hogy mit választunk vagy mit nem választunk a külvilággal folytatott érintkezésben: milyen könyvekkel, filmekkel, eseményekkel kerítünk vagy nem kerítünk kapcsolatba; min nevetünk és min nem; mi iránt érdeklődünk. Ez egyfajta csapda a zabolálan természet számára, amelynek szabadon kellene cselekednie, léteznie, s belepillantania mindenbe, amibe csak szeretne.

A titkokban általában megtalálhatók a komoly drámák témái: az ártulás, a tiltott szerelm, a tiltott kíváncsiság, kétségbeesett tettek, kikényszerített cselekedetek, reménytelen szerelm, féltékenység és viszársítás, megtorlás és harag, kegyetlenség önmagunkkal és másokkal szemben, rosszallást kiváltó vágyak, kívánságok és álmok, helyrelelni kívánt nyitvántított szexuális érdéklődés és élelvtel, váratlan terhességek, gyűlölet és agresszió, véletlen halál vagy sérülés, be nem tartott ígéretek, gyávaság, dührohamok, valaminek felbehagyása, képtelenség egy cselekedet végrehajtására, színpalak mögötti beavatkozás vagy manipuláció, hanyargóság, rossz bánásmód és folytathatnánk tovább. E témák többsége a sajnálatos tévedés kategóriájába tartozik.¹

A titkok, a mesélkhez és az álmokhoz hasonlóan, a dráma energiáit elrendezést és struktúráját követik, ám nem a hősi, hanem a tragi-

kus struktúra szerint épülnek fel. A hősi dráma azzal kezdődik, hogy a hősnő úton van. Lélektani értelemben ez a hősnő olykor nem éber. Néha túlságosan is jó és képtelen felfogni a veszélyt. Máskor, keserű tapasztalatok után, egy fogva tartott lény kétségbeesett lépéseivel próbálkozik. Bárhogy induljon is a történet, a hősnő végül valakinek vagy valaminek karmai közé kerül, és komoly próbatételek várnak rá. Aztán, saját okossága következtében és mások segítségével kiszabadul és pidesztrálta lép.²

A tragédia hősnőjét elragadják, kényszerítik valamire vagy egyenesen a pokolba kerül, kiszolgáltatott helyzetben nincs, aki meghallaná kiáltásait, vagy ha van, rá sem hederít. A hősnő elcsügged, lemond életétől, s összeomlik. Nem élvezheti a nehéz helyzet felett aratott győzelmet, bölcs választásainak és állhatosságának következményeit, mert megálázák és megtörik. A nők által őrzött titkok szinte mindig hősi drámák formáját öltik, amelyek sehová sem vezetők tragédiákká torzulnak.

De ne csüggedjünk. A tragikus drámát visszaváltoztathatjuk hősvé, ha felárjuk a titkot, megosztjuk valakivel, más befejezést írunk hozzá, megvizsgáljuk a benne játszott szerepünket és állhatosságunk vonásait. Ebben a tanulási folyamatban a fájdalom és a bölcsesség azonos szerepet kap. A mély, ősi szellem győzelme az, hogy mindezt végigéljük.

Ezeknek a szégyentől súlyos titkoknak tehát nagyon-nagyon régi története van. A szégyen temeti el azt, aki saját kárára őrizget egy titkot. Ez az egyetemesnek mondható helyzet archetipális minta szerint alakul: a hősnő vagy valaminek a megtételére kényszerül, vagy, ösztönei hiányában, csapdába esik. Gyakran nem áll hatalmában a szomorú helyzet jobbra fordítása. Eskü vagy kényszer kötelezi titoktartásra. Engedelmeskedik, mert fél attól, hogy elveszíti szerelmét, mások megbecsülését vagy pusztá életét. A titok megőrzését az biztosítja, hogy átok nehezedik arra, aki feltárja. Valami borzalom történik, ha valaha is kikapartan a titok.

A nők azt hallják, hogy életük bizonyos eseményei, választásai és körülményei – rendszerint azok, amelyek a szexualitással, a szerelmmel, a pénzzel, az erőszakkal és/vagy az emberi életben gyakran előforduló egyéb nehézségekkel kapcsolatosak – szégyenteljesek és ezért megbocsáthatatlanok. Ez nem igaz.

Mindenki hozhat rossz döntéseket, csak mert nem tud jobbat és mert nem méri fel a következményeket. Nincs a földön vagy akár

a világegyetemben olyasmi, ami kívül esne a megbocsátás határain. Semmi. „Ó, nem!”, mondhatja most valaki. „*Ami én tettem, az megbocsáthatatlan.*” Megismélem, *semmi* olyasmi nem kerülhet a megbocsátás határain kívülre, amit ember valaha is elkövetett, elkövet vagy a jövőben elkövethet. Semmi.

Legbenső önmagunk nem olyan megrörlő erő, mely nők, férfiak és gyermekek megbüntetésén fáradozik. Legbensőbb Énünk olyan ősi isten, aki megérti a teremtmények természetét. Gyakran nehéz „helyesen cselekedni”, különösen, ha elszakadunk az elemi ösztönöktől, köztük az intuíciónál. Ilyenkor nehéz az eredményt előre elgondolni, s csak később szembesülünk vele. Az ősi lélek mélyen együtt érző oldala ez is számításba veszi.

A titok archetipusa szerint bármiféle bűvölet fekete hálóként borul a női pszichére, s elhíretti vele, hogy a titok soha nem patranhar ki, sőt azt is, hogy ha felfedi, akkor minden tisztességes ember örökre megveti őt. A nő ezért a titokban tartott szégyen mellett a fenyegetés súlya is nyomja.

A fenyegetés bűvölete csak azokat raryja fogva, akiknek apró, fekete úr van a szívében. Ennek épp az ellenkezője igaz azokra, akik érző és szeretettel módon viszonyulnak az emberi sorshoz. Ők segídkeznek a titok feltárásában, mert tudják, hogy ez a seb addig nem gyógyul be, amíg az ügy napvilágra nem kerül.

A néma zóna

A titoktartás elszakítja a nőt azoktól, aiktől szeretetet, támaszt és védelmet kaphat. Egyedül kell hordoznia a szomorúság és a félelem terhét, néha egy egész csoport, a család vagy egy kultúra helyett. Továbbá, ahogyan Jung mondta, a titoktartás elszakítja az embert a tudattalantól. Ahol szégyent rejtő titok lappang, ott a nő pszichében mindig néma zóna húzódik, ami érzéketlen vagy nem reagál megfellelően a saját és mások emocionális életének eseményeire.

A néma zóna rendkívül védett terület. Szigorúan lelakított ajtók és falak végtelen sora övezi, s a nők álmainak apró teremtményei, a *homonculái* folyton újabb és újabb ajtókat és gátakat emelnek, szigortíják az őrizetet, nehogy a titok valamiképp kiszökjön.

A Természeti Asszonyt azonban nem lehet becsapni. Nagyon jól tudja, hol vannak a kötelekkel és pántokkal megerősített sötét csomagok a nő gondolataiban. Olyan sok réteg borítja őket, hogy nem jut el hozzájuk se fény, se áldás. És persze, mivel a psziché rendkívül kompenzatorikus módon működik, a titok mindenképpen megtalálja a kifelé vezető utat, ha nem szavakban, akkor váratlan melankóliák, időnként előtörő, titokzatos haragok, különböző testi jelek és fájdalmak, magyarázat nélkül hirtelen megszakadó beszélgetések, filmekre, sőt reklámokra adott váratlan, furcsa reakciók formájában.

A titok mindig kiszabadul, ha nem szavakban, hát szomatikus úton, amelyet gyakran nem is lehet közvetlen módon kezelni vagy segíteni. Mit csinál egy nő olyankor, amikor észreveszi, hogy a titok kiszivárog? Hatalmas energiával nyomába ered. Visszagyömöszöli, visszatemeti a néma zónába, a *homuncult* – a belső öröket és ego-védelmezőket – hívja, hogy még több ajtot, még több falat állítsanak. A nő legfrissebb pszichikus sírkövének dől, vért izzad és gőzgépj módjára fújrat. A titok hordozó nő kimerült.

Nénikéimnek ezekről is volt egy meséje. *Az aranyhajjú lány* vagy *Aranyos hajj* volt a címe.

Az aranyhajjú lány

Élt egyszer egy nagyon különös, nagyon szép lány, akinek hosszú aranyhajja volt. Szegény volt, nem élt sem apja, sem anyja. A lány az erdőben éltegette egyedül, és mindig fekete áldófiból készült szövészkendő dolgozott. A szénigető farragatlan fia házasságra akarta kényszeríteni, s a lány, hogy kibírót találjon, neki adta aranyhajja egy fürtjét.

A szénigető fia azonban vagy nem tudta, vagy nem törődött azzal, hogy nem valódi, nem pénzre váltható aranyat kapott, élemt a vásárhoz, hogy eladja. Az emberek azonban azt hitték, megbolondult, és kigyúnyolták.

Nagy haragra gerjedt a legény, éjszaka becsont a lány kunyhójába, megölt, és eltemette a fagyfarton. Hosszú ideig senki sem hiányolta a lányt. Senki sem éreklődött feléle. Aranyhajja azonban a sírban is csak egyre nőtt. Kétkönnyedot, bigonádörököt a fekete föld alá, és egyre magasabbra, egyre hosszabbn növekedett. A sírt végül mintha hullámvó nádaszálakból, s amikor beléjük fújnat, a sípok rászendítették s abba sem hagyták.

*Itt nyugszik sírjában
az aranyhajjú lány,
a szénigető fia végzett vele,
mert a lány éhni akart.*

*Égy érvült fény a gyilkosságára, s így került birtái elé a legény, s azóta hiszton-
ságnan élhet a világ minden erdőlakója.*

A történet első pillantásra azt tanítja, hogy legyünk óvatosak az erdők elhagyott helyein, de van egy ennél mélyebb üzenete is: a szép lány hajjában megjelenő életerő akkor is csak növekszik és burjánzik, ha látszólag elhallgattatják és eltemették. A mese valószínűleg egy női isetség haláláról és feltámadásáról szóló, sokkal hosszabb és sokkal régebb mese töredéke.

Szép és érdekes darab, ami a titkok természetéről és talán arról is elárul valamit, hogy mi történik a pszichében, ha a nő élete nem részesül az öt megillető megbecsülésben. Ebben a mesében az erdőlakó lány meggyilkolása a titok. Ez a lány *Köre*, a női psziché házasságra nem hajló aspektusa, az a rész, amely titokzatos módon és jó értelemben magányos akar maradni, gondolatokat és terveket válogat és szövöget.

Egy trauma vagy egy titok takargatása ezt a magának való asszonyt... az ének ezt az integráns részét sebzí meg a legmélyebben, amelynek nincs sok mindenre szükségé a boldogsághoz; a női pszichének azt a szívét vesszi célba, amely a fekete díófa szövészkendél ül békén az erdőben.

A mesében senki sem kérdezősködik ez után az életerős nő után, amikor eltűnik. Ez nem így szokott lenni sem a mesékben, sem a valóságban. A *Kékszakáll*-történet halott asszonyait sem keresik családtagjaik. Kulturális értelemben ezt nem kell értelmezni. Sajnos mindannyian tudjuk, mit jelent ez, és sok, túl sok nő azonnal érti az éreklődés hiányát. A titkot hordozó nő is gyakran találkozik hasonlóval. Még ha láják is a többiek, hogy szívét valami emészti, akaratanul vagy szándékosan nem vesznek tudomást sérüléséről.

Az ősi psziché egyik csodája azonban az, nem számít, milyen „gyilkosság” áldozatává válik, milyen sérülést szenved a nő, pszichéje tovább él és a felszínre tör, ahol megfelelő körülmények között újra dalra fakad. Tudatosul a seb, s a psziché gyógyulni kezd.

Hát nem érdekes, hogy egy nő életereje akkor is növekedhet, ha látszólag életerelen? Igéretes, hogy az ősi életerő még a legbenitőbb körülmények között is életben tartja és táplálja gondolatainkat, noha ez egy ideig rejtve marad. Am egy idő után a felszínre törnek. Ez az erő addig nem nyugszik, amíg az eltemertt nő holléte és körülményei le nem lepleződnek.

Mint a mese pástorainak, nekünk is nagyot kell lélegeznünk, s lelkünk lehetét kell a nádispon át fűjni, hogy a psziché állapora hangot kapjon, s megtudjuk, mit kell tennünk. Ez a felkiáltás aknusa. Ezután következhet az ásás.

Vannak erő adó titkok – például azok, amelyek egy cél elérését szolgálják, vagy azok a boldog titkok, amelyeknek őrizgetése önmöjt jelent –, ám a szégyennel járó titkok egészen mások, olyan nagy a kitömbőség a kető között, mint a szalagon függő érme és a véres kés között. Ez utóbbit fel kell hoznunk, s együtt érzőn szemügyre kell vennünk. Rettenetes látni egy szégyenteli titok őrzőjének önmarcangolását és önkínzását. Mindaz a gyötrellem, amit a titok felfedése esetére kiátásta helyeznek számára, akkor is bekövetkezik, ha nem beszél senkinek; belülről támad rá.

Így nem lehet élni. A szégyenteli titkok állandóan kísértének. Az ilyen életre kényszerülő nő nem tud aludni, mert a titok szögcsdrótként tekeredik nyakára, amikor menekülni próbál. Ezek a titkok nemcsak magára a nőre harnak pusztítóan, hanem a Természeti Asszonnyal való kapcsolataira is. A Természeti Asszony kiássa a dolgokat, szétszórja, üldözi őket. Nem temet el semmit, s nem felejt. Ha valamit eltemet, akkor tudja, hová, s hamarosan ismét kiássa.

A szégyen eltitkolása rendkívül zavaró a psziché számára. A titkok az álmokban tömnek elő. Az analitikusnak be kell hatolnia az álom közelfogható s néha még archetipális tartalma mögé is, ha látni akarja, mi az a titok, amiről az álmódó nem tud vagy nem mer hangosan beszélni.

Az elemzések után sok álomról derül ki, hogy olyan hatalmas és túláradó érzelmeket fejez ki, amelyekről az álmódó a valós életben nem képes megnyilatkozni. A titkok is ilyen álmokban keresnek utat. A gyakorlatomban előforduló leggyakoribb álomképekben elektromos vagy más eredetű fények villódnak és/vagy hunynak ki, az álmódó megbetegszik valamilyen ételtől, nem tud vesztélyhelyzetben megmozdulni, megpróbál kiáltani, de nem jön ki hang a torkán.

Ugye emlékszünk még a *Canto Hondóra*, a mely énekre, és *Hambre del Almára*, az éhezéj lélekre? Az álmokban és a nő zabolátlan életereje folyán ezek idővel a psziché felszínére törnek, s felhangzik a szütkészes, felszabadító kiáltás. Akkor a nő megtalálja hangját. Hangosan kiénekl, kiabálja titkát, s mindenki meghallja. Pszichéje úja erős lábakon áll.

Ez a mese és a hozzá hasonlók gyógyírként alkalmazhatók az ilyen titkos sebekre; bátorítanak, tanácsot adnak, elszánására ösztönöznek. A mese bölcsessége mögött az áll, hogy az én, a lélek és a psziché titkok és egybek által okozott sebei az ember életéhez tartoznak. És éppígy a források is. De van gyógyír ezekre a sérülésekre, és bekövetkezik a gyógyulás.

Vannak általános sebeik, vannak csak férfakra és vannak csak nőkre jellemző sebeik. A vetélés forradást hagy. Az abortusz forradást hagy. Bármely korú gyermek elvesztése forradást hagy. Olykor az is forradást hagy, ha túl közel kerültünk valakihöz. A naiv választások, a csapdába esések éppígy hagyhatnak heget, mint a jó választások. Annyi formájú hegesedés létezik, ahányfajta pszichikai sérülés.

A szégyen, a félelem, a harag, a bűn vagy a megaláztatás övezte titok elfojtása hatékonyan fedi le a tudattalanunk azon részeit, amelyek a titok helye körül találhatók.³ Olyan ez, mintha egy műtét előtt az érzéstelenítő, mondjuk a beteg bokájába fecskendeznénk. Nemcsak a boka, de a láb jó része érzéketlené válik. Ugyanígy működik a pszichében a titok őrzése. Az érzéstelenítő folyamatos adagolása az érintett résznél sokkal nagyobb területet bénít le.

Tekintet nélkül a titok természetére, a titoktartással járó fájdalomra, a psziché ugyanilyen hatás alá kerül. Volt egy páciensem, akinek a férje negyven évvel ezelőtt, házasságkötésük után három hónappal öngyilkosságot követett el. A család azt kívánta ettől az asszonytól, hogy ne csak férje depressziójának bizonyítékait titkolja el, hanem az őt akkor hatalmába kerítő fájdalmat és haragot is. Ennek az lett az eredménye, hogy szép lassan kifejlődött a néhai férj szenvedéséhez és saját szenvedéséhez, s az esemény megbélyegzése miatti haragjához kötődő „néma zóna”.

Engedett férje családjának, sosem tára fel mások előtt, hogy milyen kegyetlenül bának a férffel éveken át, s az asszony így tulajdonképpen lehetővé tette, hogy a család elárulja őt. Az öngyilkosság minden egyes évfordulóját halálos csend övezte. Senki sem kérdezte meg az

asszonyról: „Hogy vagy, mit érzel? Nem vágyssz társaságra? Hiányzik a férjed? Biztosan hiányzik. Eljössz velünk valahová?” Az asszony pedig minden évben újra és újra megásta férje sírját, s magányosan temette el fájdalmát.

Fokozatosan lemondott minden egyéb évfordulóról: nem ünnepelte a születésnapokat, még a sajátját sem. A néma zóna terjeszkedett, nemcsak az évfordulókat, az ünnepeket fedte be, hanem sok márt is. Az asszony már nem tartotta semmiere, időpocsékolásnak minősítette a szokásos családi és baráti eseményeket.

Tudatralanja számára azonban mindez üres gesztus volt, mert kétségbeesésében nem került hozzá senki közelebb. Krónikus gyászra a szégyenteljes titok őrzése beerte magát pszichéjének kapcsolatainak uruló területébe. Sokszor azon a helyen, vagy ahhoz nagyon közel ejtünk sebet másokon, ahol mi magunk is megsérültünk.

Ha azonban egy nő meg akarja őrizni minden ösztönét és szabadon kíván mozogni saját pszichéjében, akkor titkát vagy titkait meg kell osztania egy megbízható személlyel, s annyiszor kell újra és újra elmondania, ahányszor szükséges. A seb gyógyulásához nem elég, hogy egyszer kiisztítjuk s aztán megfeledkezünk róla; sokáig kell mosogatnunk, ápolgatnunk.

Amikor felátul végre a titok, a léleknek nem elég sem a titok feltárója, sem meghallgatója részéről az olyan reagálás, hogy „Hmm, nahát, ez borzasztó”, vagy „Hát, igen, nehéz az élet”. Áldás az olyan hallgató, aki odaadón tud figyelni, s anélkül képes meggrázkódní, megbortzongani s teljes szívéből fájdalmat érezni, hogy összeomlana. A gyógyuláshoz tartozik, hogy úgy tudjuk elmondani titkunkat, hogy mások megrendülnek hallatán. A trauma keletkezésekor hiányzó támasz és odafigyelés hatására az ember lassan kiigógyul szégyenből.

Ezt a változást úgy szoktam elősegíteni, hogy szűk, bizalmas körben beszélgetünk, ahol arra kérem a nőket, hogy hozzanak fényképeket anyúkról, nagynénjeikről, nővéreikről, társaikról, nagyamamáikról, s olyan asszonyokról, akik számukra fontosak. Sorba állítjuk a képeket. Némiylik repedezett, némiylik foszladozik, vizespohár vagy kávécsésze talpának nyomait őrzí; van, amit egyszer szétérték, majd újra megragasztottak; van, amit fólia véd. Sok fénykép hátára szép, fégt betűkkel olyasmiket írtak, hogy „Ó, te gyereket!”, vagy „Örökté ste-

reltek”, „Ez én vagyok Joe-val Atlantic Cityben”, vagy „Ez én vagyok kedves szobarársammal”, vagy „A lányok a gyárból!”.

Azt javaslom a nőknek, hogy beszámolóikat kezdjék így: „Ezek a nők vérokonaim”, vagy „Ezektől a nőktől örököltém sok mindent”. Pácienseim nézik a képeket, és mély együttérzéssel belefógnak a törtéretebbe és a titkok feltárásába, s elmondanak mindent, amit tudnak. A fényképeken lévő asszonyok nagy örömeiről, nagy sérelmeiről, nehéz életéről, győzelmeiről beszélnek. Ilyenkor sokszor meg kell állnunk, mert a sok-sok könny sok-sok csónakot emel fel a száraz parttól, s egy ideig együtt ringatózunk a vízen.⁴

Írt az a legfontosabb, hogy a női „szennyeszt” egyszer s mindenkorra kiisztítsuk. Érthetetlen a családi szennyes nyilvános kitergetése elleni megsokkott tiltakozás, hiszen a tisztogatás a családon belül sem történik meg. A szennyes, titokkal átitatva ott hever a pince egy sötét zugában. A titkolózáshoz való ragaszkodás méreg. Valójában azt jelenti, hogy a nő nem jut segítséghez a fájdalmát okozó problémák kezelésében.

A személyes titkokat őrző történeteket sokszor meg sem lehet beszélni a családdal vagy a barátokkal; vagy hirtelenkednek, vagy megpróbálják elbagatellizálni és elsiklani felertük, és ezt gyakran érthető okokból teszik. Ha megbeszélnek, megvilágítanak ezeket a problémákat, ha foglalkoznának velük, akkor osztozniuk kellene a nő bánatában. De nem jó a nyugodt ácsorgás. Nem jó az „Ó, háát...”, s aztán csend. Nem jó a „Van más dolgunk is, nem foglalkozhatunk ilyenekkel.” Ha egy nő társa, családja vagy közössége osztozik az aranyhajú lány halála feletti gyászban, akkor nekik is csatlakozniuk kell a menethez. Nekik is könnyeket kell hullatniuk a sír mellett. Senki sem rázhajja ezt le magáról, s biztos, hogy számukra is nehéz időszak következik.

Amikor a nők többet foglalkoznak saját titkos szégyenükkel, mint a család vagy a közösség más tagjai, akkor tudatosan csak ők szenvednek.⁵ A család nem tölti be lélektani szerepét, nem valósul meg az öszszetartás. A zabolálan természet mégis azt kívánja, hogy környezetünk megísznujjon az irritációktól és a fenyegetésektől, hogy az elfojtások minimalisra csökkenjenek. Általában csak idő kérdése, hogy egy nő mikor mérít bátorságot lelke csontjaiból, mikor vág magának sípot az arany nádból, s kezdi el játszani rajta titkát a maga erős hangján.

Több tucatnyi olyan mesét tanulmányoztam, amelyben a hősnő nem hajlandó együtt élni a titokkal, és ennek következtében teljes

életet élhet – ilyen például a *Kecszeakáll, Roka úr, A rubla völgyén, Mary Culhane* története –, s a belőlük kihámazható archetipális jó tanácsokra építettem a szégyentelki titkok esetében megrendeendő lépéseket.⁶

Lásd, amit látst! Mondd el valakinek! Sosem késő. Ha úgy érzed, nem tudod hangosan kimondani, írd le. Válassz ki valakit, akitől ösztönöid azt súgják, megbíráhatsz benne. Sokkal jobb, ha felnyitod a téged aggasztó kukacokkal teli dobozt, mint hogy a féreged belüli hemzsegséjenek. Ha úgy gondolod, keress egy terapeutát, aki ért a titkokhoz. Ez a személy megkönnyebbülést hoz, nem veri a dobot, hogy mit tennél jól s mit nem, tudja, mi a különbség a bűn és a feloldozás között, s ismeri a szellem gyászának és feláramlásának természetét.

Bármilyen legyen is a titok, látjuk, hogy most már életünk részévé vált. A felnyitott seb lassan begyógyul. De megmarad fellette a sebhely. Mindig megérzi majd az időjárás változásait. Ilyen a valódi fájdalom természete.

A klasszikus pszichológia éveken át tévesen azt tartotta, hogy a fájdalom egyszerű folyamat, mely jó esetben egy év alatt lezajlik: s aztán vége, s aki nem tudja vagy nem hajlandó ez alatt az idő alatt túllenni magát rajta, azzal valami baj van. De ma már tudjuk azt, amit az emberek ösztönösen évszázadok óta tudnak: bizonyos sebek, sérülések és szegyenek sosem múlnak el a gyász elteltevel; az *egyik legtovább tartó fájdalom* a gyermek elvesztése, akár halál következtében, akár úgy, hogy az anya lemond róla.

Dr. Paul C. Rosenblatt hosszú éveken át vezetőet naplókát tanulmányozott,⁷ s arra a következtetésre jutott, hogy az ember a legnagyobb gyászból, a támogatás mértékétől és egyéb körülményektől függően, a tragédia utáni első vagy második év során épül fel. Időnként azonban később is rátor a mély szomorúság. Noha a kiváltó esemény egyre távolabb kerül az időben és egyre rövidebb ideig tart a gyász, mégis ugyanolyan torokszorító, mint a legelső alkalommal.

Ez az adalék segít a hosszan tartó gyász megértésében. Ha a titkok titok marad, a fájdalom csak nem szűnik meg, és egy életen át tart. A titok őrizgetése akadályozza a psziché és a szellem természetes öngyógyító folyamatait. Már csak ezért is meg kell szabadulnunk titkainktól. Így kerülhetünk ki a néma zónából. Magunk mögött hagyhatjuk a titkok halálkultuszát. Ha mélyen gyászolunk, fájdalomunkban könnyeink

hullanak, de megszabadulunk a szégyen érzetétől. Megtisztulunk és új élettel telítődünk.

Gyászunk idején a Természei Asszony tart bennünket karjaiban. Ő az ösztönös Én. El tudja viselni sikoltozásainkat, sírásunkat, halványunkat. A legjobb gyógyír alkalmazza a legfájdalmasabb helyeken. Fülünkbe suttog. Ő is érzi a fájdalmat. Tűri és elviseli. Nem fut el. Jöhet sok-sok sebhely keletkezik, ne felejtsük el, hogy a húzóerőt vagy a nyomást a sebhelyek jobban bírják, mert erősebbek, mint a bőr.

Az áldozati palást

Pácienseimnek néha megmutatom, hogyan kell posztórból vagy más anyagból áldozati palástot készíteni. Erre a palástra festeni és írni is lehet, rá lehet tűzni vagy öltetni mindazokat a neveteket, amelyekkel egy nő életé során illették, mindazokat a sértéseket, megbélyegzéseket, traumákat, sebeket, sebhelyeket, amelyeket életé során elszenvedett. Ezzel fejezi ki áldozati bánásként megélt élményeit. Van, hogy egy-két nap alatt elkészül a palást, néha hónapokig is elart a munka. Rendkívül sok segítséget nyújt az élet sérüléseinek, vereségeinek és veszteségeinek felsorolásához.

Először a magam számára készítettem ilyen palástot. Hamarosan olyan súlyossá vált, hogy műzsák egész kórusának kellett az uszályt tartani. Az volt a tervem, hogy elkészítem a palástot, s miután egyetlen pszichikus tárgyba sűrítettem a sok pszichikus hulladékanyagot, elégetem a palástot, s így szabadulok meg régi sérüléseim java részétől. De az történt, hogy felakasztottam a palástot az előszobába, s valahányszor elmentem mellette, nem rossz, hanem jó érzések töltöttek el. Lassan csodálni kezdtem annak a nőnek az *ovariáját*, aki egy ilyen palástot tudott magán cipelni, s mégis szilárd, éneklő, alkotó, farkát jölkedvően csóváló lény tudott maradni.

Ugyanezt láttam pácienseimen is. Egyikük sem akarja az elkészült palástot megsemmisíteni. Meg akarják tartani, s minél csúnyább, minél véresebb, annál jobb. Olykor harci palásznak nevezzük ezeket a tárgyakat, mert a nők és nővérsaik állhatatosságáról, kudarcainról és győzelmeiről tanúskodnak.

Az is sokat segít, ha a nők nem éveik, hanem beforradt harci sebek szerint számolják életkorukat. „Hány éves vagy?“, kérdik tőlem

néha. „Tizenhét sebhelynyi a korom”, válaszolom. Sokaknak ilyenkor arcizma sem rándul, s ők is elkezdik számolni a harcokra emlékeztető sebhelyeiket.

A téli eseményeire állati bőrtökön megöröklítő lakora jelkehez, a törzs, a háborúk, a győzelmeink nagy eseményeit megöröklítő nahual, maja és egyiptomi feljegyzésekhez hasonlítanak ezek az áldozati vagy harci palástok. Vajon mit gondolnak majd lányunkaink és útkunokaink így megöröklített életünktről? Remélem, mindent el kell majd nélt magyarázni.

Remélem, nem lesz semmi félreértés, hiszen mindent életünk nehéz választásai árán szereztük. Ha nemzetiséged, etnikai hovatartozásod vagy családod iránt érdeklődik valaki, csak mosolyogj titokzatosan. Válaszold azt: „A Sebhelyesek Klánjába tartozom.”

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

LA SELVA SUBTERRÁNEA: BEAVATÁS A FÖLD ALATTI ERDŐBEN

A levágott kezű leány

A mese a mag, s mi vagyunk a termőföld. Már a mese hallgatása is azt az élményt nyújtja, hogy mi vagyunk botladozó vagy győzedelmeskedő hősnője. Ha farkastörténetet hallunk, utána egy ideig farkas módjára járunk-kelünk, viselkedünk. Ha egy főkáját megelőző galamb történetet halljuk, utána egy ideig mintha tollas mellkasunk mögött mozdulna valami. Ha arról szól a mese, hogy a hetedik sárkány karmai közül sikerült visszaszerezni a csodás gyöngyszemet, akkor ki-merültséget és meglepedettséget érzünk. Nagyon valóságos tudás vesődik belénk a mese hallgatása révén.

A jungiánusok ezt – az antropológus Levy-Bruhll nyomán – „misztikus partícipációnak” nevezik, s olyan kapcsolatot jelölnek vele, amelyben „az ember nem tudja magát egy látott tárgyról vagy dolgról ki-lionállónak tekinteni”. A freudiánusok ezt „projektív identifikációnak” hívják. A mesemondók körében ez az „együttérzés varázslata” – ez az elme azon képességét jelenti, amellyel egy időre el tud távolodni az egótól, s bele tud olvadni egy másik valóságba, ahol olyan új elgondolásokat tapasztal és tanul, amelyekkel a tudatosság egyéb formáiban nem találkozik, s amelyeket vissza tud hozni magával a konszenzuális valóságba.¹

A *levágott kezű leány* olyan figyelemre méltó történet, amelynek rétegei alól kikandikálnak az ősi éjszakai vallások lábujjai. A mese szerkezetéből következően a hallgató is részese a hősnő állhatatossági próbáinak, hiszen a mese olyan hosszú, hogy sokáig tart elbeszélése, s még tovább beszippantása és feldolgozása. Alulában hét éjszakán át meséltem ezt a történetet, néha azonban, a hallgatóságtól függően, hét héting vagy hét hónapig is eltarthat – egy éjszakát, egy hetet vagy

Veszesség, áldozat, fény

egy hónapot szárvna a történet minden stádiumának –, és megvan erre a jó okom.

A történet a fák gyökereinél sokkal mélyebbre nyúló világba visz el bennünket. Ebből a nézőpontból azt láthatjuk, hogy *A levágott kezű leány* meséje egy nő teljes életét felöleli. A női psziché kulcsfontosságú utazásaival foglalkozik. A könyvemben szereplő többi mesétől eltérően, amelyek néhány napig vagy néhány hétig tartó sajátos feladatokról vagy tanulási folyamatokról szólnak, *A levágott kezű leány* történet sokéves utazást ölel fel – egy teljes női élet folyamatait. Ez tehát egy különleges történet, s akkor dolgozhatjuk fel a legjobb rímushan, ha bőséges időt töltünk vele, s műzsánkkal együtt ülünk és olvassuk szakaszról szakaszra.

A levágott kezű leány az állhatatosság mítusán át vezet be a föld alatti erdő világába. Az állhatatosság szó úgy hangzik, mintha „szünet nélküli folytonosságot” jelentene, és igaz ugyan, hogy ez szerepet kap a mesében, de az állhatatosság jelenhet „megedződést, megszilárdítást, robuztatást, erőssé válást” is, és ez a mese fő vonása, és a nők hosszú, pszichikus életnek teremtetőereje. Az állhatatosság azt jelenti, hogy létrehozunk valamit. Állhatatosságra tanít az egész természet. A farkaskölykök párnás mancsai puhák, mint az agyag, amikor megszületnek. A születikkel retsok kóborlás, vándorlás, kalandozás keményíti meg ezeket a mancsokat. Ezután már sérülések nélküli tudnak éles köveken, szúrós csalánon, sőt üvegszilánkokon sétálni.

Láttam már farkasanyát, aki jéghideg vízbe mártotta kölykeit, aki addig futott, míg kicsinye csak botladozott utána, de az anyja nem áll meg, csak futott. Megkeményítik a kedves kicsiny szellemet, erőt és lendületet plántálnak belé. A mítoszokban az állhatatosság tanítása a Nagy Ősanyának, az Ősi Természeti Asszony archetípusának ritusain át zajlik. Ez az örök rituálé szolgálja kicsinyeinek megerősödését. Ő tesz bennünket edzette, rekinétyessé és állhatatossá.

A tanulásnak, e tulajdonságok elsajátításának helyszíne *la shu subterranea*, a föld alatti erdő, a női tudás alvilága. Ez az ősi világ a mélyben húzódik. Míg ott tartózkodunk, őszönös tudás és nyelvjár át bennünket. Abból a szemszögből megérjük azt is, amit a fenti világ nézőpontjából nem egykönnyen érthetünk.

A mesében szereplő leány egyre mélyebbre száll alá. Amint bejárja az átalakulás egyik szintjét, máris mélyebbre ereszkedik. Ezen alk-

miai stádiumok mindegyike teljes, mindegyik tartalmazza a *nigredo*, a *vestreség*, a *rudefo*, az áldozat és az *albedo*, a fény egymást követő szakaszát. Ez az alászállás, vesztreség, megralálás és megerősödés azt az életet át tartó beavatást ábrázolja, amely az ősi újjáéledéshez vezet.

A levágott kezű leány történetét a világ különböző részein *Ezúist kezde* *Kéz nélküli menyasszony* és *A gyümölcsöskert* cím alatt is ismerik. A néprajzkutatók több mint száz változatát jegyezték fel. A most követhető változat Kelet-Közép-Európából származik. Az igazság azonban az, hogy a mese mélyén húzódó mély női tapasztalat báhol felismerhető, ahol vágakoznak az Ősanya után.

Magdalena néni furfangos módon mesélt. Azzal a bevezető monddal lepte meg hallgatóit, hogy „Minder tíz évvel ezelőtt történt”, s aztán elmondott egy középkori történetet, amiben voltak lovagok, sáncárkok, s minden, ami kellett. Vagy így kezdte: „Egyszer volt, hol nem volt, a múlt héten...”, s aztán olyan mese következett, mely a történelem előtti időkből játszódott.

Most pedig lássuk *A levágott kezű leány* történetét.

Egyszer valamikor néhány nappal ezelőtt az út mellett lakott egy ember, aki hatalmas kővel övölte a fála lakóinak, búzáját. De rossz időt jártak, s a maltnak nem maradt egyebe a nagy malomkövön és a csűr mögött virágzó almáfan kívül.

Egy nap, amikor az erdőbe ment, hogy ezüst élt fejszéjével némi szarvas fát hasogasson magának, egy fa mögött elébe toppant egy furcsa öregember – Semmi szükség fabasogatóssal gyötörniöd magad – ravaszkodott az öreg – Ellalmozlak minden gazdagysággal, ha nekem adad azt, ami a malmod mögött áll.

– Nincs a malmod mögött a virágzó almáfan kívül egyéb – gondolta a molnár, és ráállt az alkura.

– Hátom én múlva eljövök, s elviszem, ami az erdőm – kuncogott az öregember, s elámtitkolt az erdő sűrűjébe.

Hazafelé a molnár látja ám, hogy felesége szalad felé az erdőnyen. A házikól futott, kötegye ropkodott, haja kibomlott.

– Féjtem uram, hallgasd, mi történt. Amikor az óra ütött, birtelen megváltozott minden, szebb óra került a falra, régi faszékemre helyezett bárszophuzatlanok kermettek a szobában, a kamra tele élelemmel, ládáimk és szekéryeink kisorodulnak. Hogyan történt mindez?

És abban a percben aranygyűrűik csillogtak ujjain, bajját pedig aranypótlak fogták össze.

– Ő – mondta a molnár miközben saját zsebéje sebjemmé változott. Koptot facipő, melyekben már csak hatradóba tudott járni, a szemé láttára változott át szépséges cipőkké.

– Egy idegen máve – mondta álműlködvén. – Egy furcsa, fekete ruhás emberrel találkoztam az erdőben, aki méhetelen gazdagságot ígért cserébe azért, ami a malom mögött áll. Ühertünk majd új almájt, asszony.

– Jaj, uram – siránkozott az asszony, s úgy nézett, mintha útját volna halála órája. – Az ördög volt az a fekete ruhás ember a malom mögött meg persze ott áll az almáfa, de lányunk is ott söprögget fűzfa söprűjével.

Hazakorokáltak hát, s keservesen siratták gazdagságukat. A lány nem ment férjhez három évig, s olyan szűz volt, mint a hamosz alma. Aznap, amikor eljött érte az ördög, megfűdött, fehér ruhát vett fel, kétórával kört rajzolt maga köré, s annak középebe állt. Amikor az ördög kinyújtotta kezét, hogy megragadja, valami láthatatlan erő rephette át az udvar másik sarkán.

– Nem járódhat többé – toborzolták –, mert így nem jérek a közelbe.

A szülőik megremültek, s a körbekezdő herében a lány nem járódott. Hirtelen összecsomósodott, körmei fekete fülbeakasztókká váltak, bőre megszáradt, ruhái pedig megsötétedtek és megmeresztek a kőszőlő.

Akkor aztán, amikor a lány már egy vadállathoz hasonlított, beállított az ördög. De a lány sírva fakadt, s könnyei legolytval tenyerén és végig a karján. Kézférbédett, megtisztult mindeket keze és karja. Az ördög haragosan tombolt.

– Vágyátok le a kezeit, mert így nem tudok a közelébe menni.

Az apa elborzadt.

– Azt akarod, hogy gyermekem kezét levágjam?

Az ördög tajtékzott.

– Mindent elpusztítok, téged is meg a felségedet is, és minden szántóföldet, ameddig csak a szem ellát.

Az apa úgy megjegyezte, hogy engedelmességet, s leánya megbocsátását könyörögve elcsitítni kezdte az eszút élő fejését. Lánya sem tehetett mást, ezt mondta:

– Tégy, ahogy tenned kell, a gyermeked vagyok.

Meg is tette, s bizony nem tehetett megmondani, ki sírt hangosabban, az apa-e vagy a lánya. A lány úgy érezte, véget ért az élete.

Amikor az ördög újra megjelent, úgy sírt a lány, hogy a kezei helyén maradt csomok ismét fehérek lettek, s az ördög megint átrepült az udvar túlsó oldalán,

amikor meg akarta ragadni. Úgy káromkodott, hogy apró tüzeke gyúltak az erdőben, s az ördög elhűnt örege, mert elpusztette hatalmát a lány felét.

A molnár és a felsége száz évet öregedett. Mint minden becsületes erdőlakó, úgy boldogultak, ahogy tudták. Az apa felajánlotta leányának, hogy szépséges kastélyt építtet neki, ahol gazdagságban élhet, de a lány azt válaszolta, hogy jobban ilene hozzász, ha kolásnak menné, s mások környékességére bízna magát. Tiszta körtést tett hát kezére, s hajnalhasadtánál elindult, ottbognara addigi életét.

Ment, mendáglált. A déli vízó naptól úgy megszszadt, hogy verejékeskőbe szántották piszkos arát. A szél összekussálta bajját, míg nem úgy nézett ki, mint a gulyafészek, amilyen az egyik gally erre, a másik arra áll. Éjszaka elérkezett egy király gyümmölcserjéjéhez. A hold sugara az ágakon lógó gyümmölcshözre hullott.

Nem lephetett be, mert a kertet vízesárok övezte. Térbe esett az élségtől. Ekkor egy fehérbe öltözött szellem jelent meg, elszánta a szőlőt, s a vízesárok kőszárát.

A lány a körtefák között sétált, s tudta jól, hogy minden egyes körtét számon tartának s szigorúan őrzinek. Egy éj azonban olyan alacsonyra hajlott, hogy átért, s a gally ropogni kezdett. Száját a körte aranyos bejához emelte, s emi kezdett. Ott állt a holdfényben beköztöt kezével, zlált hajjával. Sárosszomynak látszott a kéz nélküli lány.

A kertész látta mindezt, de látta a lányt vezető szellemet is, s ezért nem antkozott közbe. Mikor a lány megette a körtét, visszament a vízesárron át, s az erdő rejtekében álomra hajította a fejét.

Másnap reggel jött a király, hogy megszámolja körtéit. Észrevette, hogy egy hiányzik, de hidda nézett fel, hidda nézett le, a körtét nem lelta. Kérdezte a kertészt is, aki így válaszolt:

– Az éjjel két szellem leeresztette az árokba a vízet, a télibold fényvél belettek a kertbe, s az egyik, az, amelyiknek nem volt keze, megette a neki felkínálkoz körtét.

A király azt mondta, asznap éjjel ő őrszi a gyümmölcst. Sötételés után megjelent a kertésszel és egy varázslóval, aki értett a szellemek nyelvén. Mindhárman letelepedtek egy fa alá, és vártak. Éjjelkor jött ám a lány az erdőn át, ruhái rongyokban lógtak róla, haja csapzott, arca csúkos, keze hiányzik, s melléte a fehér szellem.

Ugyanúgy jutottak be a kertbe, mint az előző éjjel. Egy fa ismét meghajolt, hogy a lány elérhesse szájával az ág végén lógó gyümmölcst.

A varrások közelebb jött hozzájuk, és azt kérdezte:

– Erre a világról valok vagyok, vagy a másik világról?

A lány így válaszolt:

– Valaha a világban étem, mégsem tartozom ehhez a világhoz.

A király megkérdezte a varrások:

– Ember ő, vagy szellem?

A varrások azt válaszolták, hogy mindeketű. A király szíve nagyot dobott, odafutott a lányhoz, és azt kiáltotta:

– Nem hagylak el soha. Máskül fogva gondolat velem.

Kastélyában ezüstkezeket készíttetett a lányuk, melyeket a királyhoz erősítettek. Így történt, hogy a király feleségül vette a kéz nélküli lányt.

A királynak nem sokára háborúba kellett vonulnia egy messi ország ellen, s anyja gondjaira bízta az ifjú királynét, akit teljes szívből szeretett.

– Ha gyermekünk születik, azonnal kiadhatok üzenetet.

Telt, múlt az idő, s a fiatal királyné gyönyörű gyermeket szült. A király anyja hírvivőt küldött a királyhoz. Útközben azonban elfáradt a hírvivő, s amint egy folyó mellé ért, szemére egyre súlyosabb álmosság nehezült, s el is aludt a folyóparton. Az őrádgy előbújta a fa mögül, ahol rejtezként, s kisserelte az üzenetet egy másikra, amiben az állt, hogy az újszülött fliig ember, fliig kutya.

A király elborzadt a hír ohrasán, de visszaküldte a hírvivőt azzal az üzenettel, hogy ápolják és szeresék az ifjú királynét ebben a nehéz helyzetben.

A kiadó megint érkezett ugyanannak a folyónak a partjára, s megint olyan álmós lett, hogy nem tudott továbbmenni. Akkor megint előugrott az őrádgy, s azt az üzenetet adta kezébe, hogy »Öjétek meg a királynét is ti a gyermeket is.«

Az öreg királynét megdöbbenette az üzenet, s visszaküldte a hírvivőt, hogy a király megerősítse kíváncságát. Futott a fű, de a folyó mellett most is minidgy álomba zuhan, s az elcsereült üzenet most még rettenetesebben hangzott: »Tartsátok meg a királyné nyekvét és szemét, annak bizonyágánál, hogy tényleg halott.«

Az öreg királyné nem bírta elviselni a fiatalasszony halálának gondolatát. Megölt egy őzet, kinyelte nyekvét és szemét, s azokat rejtette el. Aztán a gyermek anyja mellére kötözte, fityollal fante a fiatalasszony arcát, és azt mondta neki, fasson, ha kedves az élete. Sirt a két asszony, de el kellett válnuk egymástól.

A fiatal királyné addig bohongolt, míg egy őrádgy, sűrű erdőhöz nem érkezett. Inult erre, inult erre, hogy őserényre legyen. Amikor besötédt,

megint megjelent a fehérbe öltözött szellem, s egy szegényes fogadóhoz vezette az asszonyt. A fogadó barátságos erdőlakóké volt. Egy másik fehér ruhás lány nem szólított, s bevezette a királynét a házba. A gyermeket lefektették.

– Honnan tudod, hogy királyné vagyok? – kérdezte a lányt.

– Mi, erdőlakok figyelemmel kísérik ezeket a dolgokat, királyném. De most pihenj.

A királyné hét évet töltött a fogadóban, s holdig volt gyermekével és elégedett léttel. Kezei lassan visszanőttek. Először olyanok voltak, mint a kisbaba kezei, nézasszonyok, mint a gyöngy. Aztán kislánykezekké, majd asszonykezekké váltak. Időközben hazatért a király a háborúból, s öreg anyja sűrű fogadta.

– Miért kellett meghágni két ártatlant? – kérdezte, s megmutatta a szemeket és a nyekvet.

A történet hallatán a király megtántorodott, és vigasztalhatóanul zokogni kezdett. Anyja látta mely bánatát, s elmondta neki, hogy a nyekv és a szemek egy őrádgyé voltak, a királynét pedig gyermekével elküldte az erdőbe.

A király megfogadta, hogy addig se nem iszik, se nem eszik, amíg rájuk nem talál, ha kell, addig megy, míg a kék ég szélét el nem éri. Hét éven át buntort. Kezei megfektetettek, szakálla olyan áhós barna lett, mint a mooha, szemét vörös karikák és árkok veték körül. Ez alatt az idő alatt se nem evett, se nem ivott, de egy nála hatalmasabb erő életben tartotta.

Végül elérkezett az erdőlakó fogadójába. A fehér ruhás asszony behívta és fihellyel kínálta, mert látta, milyen fáradt, fityolat terhett arcára, s a király elaludt. Ahogy legmélyebb álmában kilehelte a levegőt, a fityvól felrúposodott és lassan lecsúszott arcáról. Arra ébredt, hogy egy szépséges asszony és egy gyönyörű gyermek tekint arcára.

– A feleséged vagyok, s ez a gyermeked.

A király szévesen elhítte volna, de látta, hogy ennek az asszonynak kezei vannak.

– Nélkül sorson miatt, és mert ápolgattam őket, visszanőttek a kezeim – mondta. Azzal elővette a ládából az ezüstkezeket, ahol kincsként őrizgette őket. A király felemelkedett, és megölelte királynéját és gyermekét, s nagy volt az öröm az erdőben azon a napon.

Nagy lakonati csoport a fogadó minden szelleme és lakója. Aztán a király, a királyné és a gyermek visszatértek az öreg királynéhoz, másodát lakodalmat írtak, s még sok-sok gyermekük született, akik mind elmeséltek ezt a történetet szász másoknak, akik újabb száznak beszélték el, s te is egy vagy abból a százból, aminek meg én meséltem el.

Az első stádium – A tudatlanságban kötött alku

A mese első szakaszában a gyenge és kapzsi molnár rossz alku köt az ördöggel. Azt hiszi, meggazdagodik, aztán rájön, hogy igen magas árat kell érte fizetnie. Úgy gondolta, almafáját adta a kincsekért cserébe, de kiderült, hogy lányát ígérte oda az ördögnek.

Az archetipusokkal foglalkozó pszichológiában egy mese minden elemét egyetlen női psziché aspektusának leírásaként kezeljük. E mese fényében tehát meg kell most kérdeznünk magunktól: „Milyen rossz alku köt minden nő?”

Jóllehet naponta más és más választ adhatnánk, egy válasz azonban minden nő életében azonos. Nem szívesen ismerjük ugyan el, de az az igazság, hogy életünk legrosszabb alkuját mindig az, amikor mély, tudásban gazdag életünket egy sokkal törekenyebbre cseréljük; amikor lemondunk fogainkról, karmainkról, érzékünkéről, szimatunkról: amikor feladjuk zabolátlan életünket valami olyasmért, ami gazdagnak ígérkezik, de sivatagnak bizonyul. Mint a mesében szereplő apa, mi is anélkül kötjük meg az alkut, hogy észrevennénk, milyen bánatot, fájdalmat, felfordulást jelent majd számunkra.

Lehet akár a világ legeszebb teremtménye is, mégis, minden anya lánya, ha csak egy kis lehetőséget kap is, először mindig a rossz alku választja. Ez egy óriási és jelentőségeit paradoxon. A rossz választás ugyan patológiakusan önmombóló reagálás, nagyon sok esetben azonban olyan vízválasztóként szerepel, ami az ösztönös természet újrafelzárkózásának óriási lehetőségét nyújtja. Ebben az értelemben, a vesztesség és a szomorúság ellenére, a rossz alku, a születéshez és a halálhoz hasonlóan, inkább a legbensőbb önmagunk által megtervezett hasznos halálugrásnak számít, ami visszavezeti a nőt ősi mélységeibe.

A nő beavatása azzal a rossz alkuval kezdődik, amelyet egykor szendergő állapotban kötött. Azáltal, hogy olyasmit választott, amit gazdagságnak hitt, feladta szenvedélyes, alkotó és ösztönös életének egy részét, olykor az egészét. Ez a szendergő pszichés állapot az avajátás előhírnöke. Ilyenkor járunk-keletünk, beszélünk, noha alszunk. Szeretünk, dolgozunk, választásaink azonban elárulják állapotunkat: természetünk érzéki, érdeklődő, jó és lángra lobbano oldalai félig-meddig érzéketlenek.

A mesében szereplő lány ebben az állapotban van. Kedves, ártatlan teremtes. Ám talán örökre megmaradna a malom mögötti udvar gondos, monoton söprögétésenél, és sosem tenne szert tudásra. Átváltozását nem sürgeti semmi.

A mese tehát a fiatal nőiség, az ártatlanság akaratlan, ám válságos helyzetet előidéző elárulásával kezdődik? Azt mondhatjuk, hogy a psziché azon funkcióját szimbolizáló apa, amelynek a külső világban kellene bennünket eligazítania, tulajdonképpen nem sokat tud a külső és a belső világ harmonikus működéséről. Amikor a psziché apai gondoskodást gyakorló funkciója nem tud a lélek dolgairól, akkor könnyen ártulás áldozataivá válhatunk. Az apa nem veszi észre a lélek világa és a dolgok világa között közvetítő egyik legfontosabb elemet – azt, hogy az élénk táruuló dolgok nem mindig azok, amiknek első pillantásra látszanak.

Az ilyenfajta tudás megszerzését senki sem akarja, mégis épp ez az, amire előbb vagy utóbb mindannyian szert tesszünk. Sok mese – például *A Szépség és a Szörnyeteg*, a *Kékszakáll*, *Reynard*, a *vóka* – kezdődik azzal, hogy az apa veszélybe sodorja lányát.³ Ám még ha végeztes alkuba bocsátkozik is a világ sötét oldaláról és a tudattalanról mit sem tudó apa, a női pszichében ez a borzalmas pillanat drámai kezdetet jelöl; a tudatosság és a fortélyosság megszerzésének lehetőségét.

Nincs a világon olyan érző lény, aki örökre ártatlan maradna. Gyarapodásunk érdekében tulajdon ösztönös természetünk hajít annak a ténynek a felismerése felé, hogy a dolgok nem azok, aminek első pillantásra látszanak. Az ősi teremto funkció tanít meg bennünket a létezés, az észlelés és a tudás sokféle állapotára. Ezekben a csatornákon át érintkezik velünk a Természeti Asszony. Ez a vesztesség és ártulás irányítja tehát első, bizonytalan lépéseinket *la selva subterranea*, a föld alatti erdő felé vezető beavatási folyamatban. Most kapjuk, néha az első lehetőséget arra, hogy megtanuljunk átszétlenni a magunk emelte falakon ahelyett, hogy beléjük ütköznénk.

Noha a női ártatlanság elvesztése felelt sokan elsiklanak, a föld alatti erdőben különlegesnek számít az a nő, akivel ez megörorént, részben azért, mert megsérült, de inkább azért, mert továbbment, mert mindent megtesz, hogy ezt megértse, hogy lehámozza felismerő és védekező mechanizmusainak rétegeit és alájuk pillantson. Ártatlanságának elvesztése ebben a világban beavatási rítusnak számít.⁴

Elismerést kap, s azt, hogy most már tisztábban lát. Megbecsültük és értékeltük kitarrtását és azt, hogy folytatja a tanulást.

A rossz alkukötés nemcsak a fiatal nők lélektanára jellemző, bármely életkorban előfordulhat, ha az illető nő nem esett át beavatáson, vagy ha ezekben az ügyekben félbemaradt a beavatása. Hogyan kerülhet sor ilyen alkukötésre? A történet a malom és a molnár szimbólumával kezdődik. Hozzájuk hasonlóan a psziché is gondolatok örlője; örszevűzza a fogalmakat, s hasznos táplálékot készít belőlük. Befogadja az elgondolásokat, érzéseket, gondolatokat és észleletek formájában létrehozza nyersanyagot, s olyan módon aprítja fel őket, hogy használható táplálékká alakuljanak.

A pszichikus műveleteket gyakran nevezik feldolgozásnak. A feldolgozás során mintegy kiválogatjuk pszichénkben a nyersanyagot, mindazt, amit egy bizonyos idő alatt tanultunk, hallottunk, amire vágytunk s amit éreztünk. „Hogyan használhatom fel ezt a legjobban?” Ezen feldolgozott gondolatokat és energiákat segítségével valószínűleg megelünkkel igénylő feladatainkat, ezekre alapozzuk alkotó törekvéseinket. Így marad egy nő erős és élettel.

A mese malma azonban nem őröl. A psziché molnárának nem akad dolga. Ez azt jelenti, hogy nem történik semmi mindazzal a nyersanyaggal, ami nap nap után életünkbe bekerül, s hogy nem használ semmi azokból a tudáscsemekből, amelyek a világból és az avilágból arcunkba csapódnak. Ha a molnárnak nincs dolga, a psziché nem táplálja többé önmagát, s ez kritikus állapotot sejtet.

A gabona őrlése az alkotást ösztönző erőhöz kapcsolódik. Bármilyen legyen is az oka, a nő psziché életre most megtorpant. Ebben az állapotban az ember úgy érzi, hogy nem áradnak belőle a gondolatok, hogy nem hevíti az invenció, hogy nem őrli finomra, egészen a lényegükig a dolgokat. Malma elcsendesedett.

Rendszerint minden ember életében bekövetkezik egyszer a természetes szendegés ideje. Saját gyermekeim példáján és egy csoport tehereséges gyermekkel végzett, évekig tartó munkám alapján az mondhatom, hogy ez a szendegés a gyermekkorban a tizenegyedik év táján következik be. Ilyenkor kezdenek el mérészkélni a gyereket, magukat a többiekhez hasonlítgatják. Tiszán látó szemük elhomályosul, és noha állandó mozgásban vannak, pattognak, mint a mexikói ugróbab, gyakran halálos hidegség veszi körül őket. Akár túlságosan

lelűnek, akár túl jól viselkednek, nem képesek a mélyen bennük zajló folyamatra reagálni, és lassan álomba merül csillogó szemű, vállasra kész természetűk.

Képzeltük azt el, hogy ez alatt az idő alatt tálcán kínálnak fel nekünk valamit. Hogy valamilyen elhitejtük magunkkal, hogy ha tovább alszunk, részeseivé válhatunk valaminek. A nők tudják, mit jelent ez.

Amikor egy nő lemond azokról az ösztöneiről, amelyek megcsúgyják, mikor kell igent, mikor nemet mondani, ha elfordul a belátástól, az intuíciótól és egyéb lényeges tulajdonságoktól, akkor olyan helyzetben találja magát, amikor a beígért arany helyett szomorúságot kap. Vannak nők, akik egy groteszk, gazdagságot ígérő házasság kedvéért fordulnak el a művészetől, vagy lemondanak életük almáról azért, hogy jó feleség vagy lány válják belőlük, akik sütkerek a hívó szóra, mert azt hiszik, hogy elfogadhatók, örömeit, tisztább életet élhetnek.

Ha ezt tesszük, elveszítjük ösztöneinket. Életünket nem tölti be a megvilágosodás lehetősége, helyett minden „besötétedik”. A dolgok természetébe látó képességünk is és belső látásunk is horkolva alszik, amikor tehát az ördög kopogtat ajtónkon, holdkóros módjára odaszékelünk, s beeresztjük.

Az ördög a psziché sötét erejét, a ragadozót szimbolizálja, akit a mesében szereplő molnár nem ismer fel. Az ördög archetipális ban-dita, akinek a fényre van szüksége, a fényt akarja, a fényt szippantja el. Ha megkapná a fényt – azaz a szeretet és a kreativitás lehetőségével teli életet –, akkor, elméletileg, az ördög nem is lenne többé ördög.

Ebben a történetben azért jelenik meg, mert a fiatal lány sugárzó fénye magához vonzza. Ez nem egyszerű fény, hanem az álomkóros állapotban fogva tartott lány-lélek fénye. Szivertéppő szépséggel árad szét, a lány azonban nincs tisztában értékével. Ez a fény, áradjon akár egy nő kreatív életéből, zabolátlan lelkéből, testi szépségéből, intelligenciájából vagy nagylelkűségéből, mindig magához vonzza a ragadozót.

Az ilyen, nem tudatosuló és védtelen fény mindig célpontként szolgál. Ismerem egy nőt, akit mások – férje, gyermekei, anyja, apja vagy akár egy idegen – mindig kihasználak. Negyvenéves volt, de még mindig belső fejlődésének alku/elárulás stádiumában volt. Kedves-sége, meleg és barátságos hangja, szívélves modora nemcsak azokat gyűjtötte köré, akik csupán egy zsarúnokor csejték el tőle, hanem

olyan tömegek gyűltek lelkenek tüze köré, hogy melegebből ő maga semmit sem kapott.

Az ő rossz alkúja az volt, hogy a többiek szeretének megőrzése érdekében soha nem mondott nemet. Pszichéjének ragadozója a szeretet aranyát kínálta neki cserébe azért, ha lemond az „ami sok, az sok” kimondását sürgető ösztönéről. Rá is jött, mit művel önmagával, amikor egyszer azt álmodta, hogy egy tömeg közepén négykézláb áll, s a lábak erejében a sarokba dobott értékes koronát próbálja éltetni.

Pszichéjének ösztönös rétege arra figyelmeztette, hogy elveszente a tulajdon élete felcseri uralmat, melyet csak „négykézláb”, nehéz munkával tud visszaszerezni. Koronáját csak úgy kaphatara vissza, hogy átértekelte idejét, mások felé megnyilvánuló adakozását és figyelmeséjét.

A mese virágzó almafája a nő szépségét, természetünknek azt a részét szimbolizálja, amelynek gyökerei az Ösanya világába nyúlnak, ahonnan a fa a táplálékot szívja. A fa az individualáció archeipális szimbóluma; halhatatlannak számít, mert magvai tovább élnek, gyökérzete védelmet nyújt, és új élettel telít, egész életláncnak ad otthont. A fának, ahogyan egy nőnek is, megvannak az évszakai és növekedési stádiumai; van tele, van tavasza.

Az északi erdősegek almáskertjében a gazdák *Grynnek* hívják kancáikat és kutyáikat, virágzó gyümölcsfákat pedig *Ladymnek*. A kertek gyümölcsfáit a tavasz fiatal, meztelen asszonyainak tartották. A tavaszi ünneplő, fitryögő, bolondul ugránczó rigóknál és a fekete földből zöld lángnyelvekként előbukkanó növényeknél előkelőbb helyen állt a gyümölcsösök virágainak mindent betöltő illata.

Volt azon a vidéken egy másik mondás is: „Tavaszi fatalság, savanykás gyümölcs: ám ha kivárod, mézédcsnek találod.” Ez az alma kertés természetéről szól. A tavasz végén már szép kerek, s szinte szikrázik a napsütésben. De ilyenkor még nagyon fanyar; eltorzul az ember arca, ha beharap. Néhány héttel később azonban édes mézként omlik szét a szájban.

Az almafa és a leány a nő legbensőbb Én felcserélhető szimbólumai, a gyümölcs pedig ennek az Énnek az érését, a róla szerzett tudást és a táplálékot jelképezi. Ha nem érett még meg lelkünktről szóló tudásunk, akkor nem is táplálkozhatunk belőle. Időbe telik, míg ez a tudás, akárcsak az alma, megérik, s ahhoz is kell legalább egy, néha több évszak, míg a gyökerek utat törnek a tápláló talajrétegekhez. Ha

a leánykori lélek-tudarnak nem kell próbákat kiállnia, későbbi életünkben nem következik be semmi. Ha azonban föld alatti gyökerekre tesszünk szert, értetté válunk, táplálékhoz juttatjuk a lelket, legbensőbb Énünket és a pszichét.

Igen, a virágzó almafa a termékenység metaforája. De még inkább jelenti a rendkívül érzéki kreatív készterést és a gondolatok érését. Mindez *las curanderis*, a gyökérasszonyok műve, akik a tudattalan mélyben húzóódó hegységének szikláit közözt élnek. A tudattalanon váják, bányásszák, s munkát adnak nekünk is a felszínen. Ha elvégezzük ezt a munkát, akkor feleled a tűz, életre kapnak ösztöneink és mély tudásunk, s belső és külső világunkban is fejlődésnek, növekedésnek indulunk.

Itt áll előtűnk a női psziché zabolálatlan és szabad természetét szimbolizáló fa, s a psziché még sincs tisztában ezzel az értékkel. Azt mondhamánk, hogy az egész psziché álomba merül, nem veszi észre a női természetben rejlő óriási lehetőségeket. A nő/fa hasonlat azt a viruló energiát jelenti, amely ciklusokban ér el bennünket, a pszichikus telet követő pszichikus tavasz, a visszahúzóódás és a kiáradás rendszeresen ismétlődő váltakozása szerint. Ha nem újul meg ez az életünket virágra borító impulzus, akkor eltűnik a remény, tudatunk és szívünk földje mozdulatlaná mercedik. Mély életünk a virágzó almafa.

A fiatal, elementáris nőiség értékének a psziché általi kétségbeesítő alábecsülését láthatjuk abban, hogy az apa azt mondja: „Majd tiltetünk másik almafát.” A psziché nem ismeri fel a virágzó fában tulajdon teremő-istenmőjét. Túladd a fiatal énen, mert nem látja meg értékét, mert nem látja benne az Ős Anya hívívőjét. Mégis, a tudásnak ezzel az elárulásával veszi kezdetét az állhatatosságot próbáára tevő beavatás.

A molnártól elpártolt a szerencse, munka nélkül maradt, s fát aprít az erdőben. Ez ugye nehéz munka. Sokat kell közben emelgetni, húzigálni. Ez a fávágás mégis hatalmas erőforrásokkal szimbolizál, azt a képességet jelenti, hogy energiát szabadítunk fel egy feladat elvégzésére, hogy gondolatokat hívunk elő, hogy elérhetővé tesszünk egy álmot, bármi legyen is az. Azt mondhamánk tehát, hogy amikor a molnár fávágába kezd, akkor a psziché azt a nehéz munkát vállalja, hogy fényt és meleget biztosít saját magának.

A szegény ego azonban mindig a könnyebb utat keresi. Amikor az öndög felkínálja a molnárnak, hogy megszabadítja nehéz munkájától,

cserébe a mély nőiségért, a tudatlan férfi rááll. Így pecsételjük meg saját sorsunkat. Értelmünk legbenső, fagyos részében edzettek vagyunk és tudjuk, hogy munka nélkül nem jöhet létre átváltozás. Tudjuk, hogy így vagy úgy porig kell égnünk, aztán ott ülünk az egykor önmagunknak hitt valami hamudombján, s onnan indulunk újra.

Természetünk egy másik oldala, egy lustább részünk azonban abban reménykedik, hogy nem így lesz, reméli, hogy a nehéz munkának vége szakad, s tovább lehet szenderegni. Amikor felünk a ragadozó, már készen állunk fogadására, és megkönnyebbüléssel adjuk át magunkat annak a képzelgésnek, hogy van talán könnyebb út is.

Ha nem vállaljuk a fűvágást, akkor meg kell válnunk pszichénk kezeitől... mert ha nincs a pszichének munkája, nincs szükség kezeire sem. A nehéz munkától való megszabadulás vágya azonban annyira embert, annyira általános, hogy talán nincs is élő ember, aki ne kötött volna emiatt valamiféle egyezséget. Olyan gyakori ez a választás, hogy ha fel akarunk sorolni azon nők (és férfiak) példáit, akik hajlandók lennének a könnyebb élet kedvéért a fűvágással felhagyni, s ezáltal kezüket elveszíteni – azaz lemondani arról, hogy szorosan kézben tartsák tulajdon életüket –, nos, akkor sokáig itt ülhetnénk.

Van olyan nő például, aki rossz meg gondolásból megy férjhez, s ezáltal elmetszi teremő életét. Van, aki kedvelt szexuális szokásáról mond le, hogy egy másikat kényserítsen magára. Van, aki létezni, menni akar, valami nagyot szeretne létrehozni, miközben ki sem mozdul otthonról, s csak az iratkapcsokat számológéjára. Van, aki élni akarja az életet, de csak életföslányokat gyűjtöget, mintha valódiak lennének. Van olyan nő is, aki tudja magáról, kicsoda, mégis odaadja minden arra verődő széptevőnek egyik karját, lábát, szemét. Van olyan is, akiből árad az alkotókedv, s felkínálja magát vérszívó barátainak. Van, akinek folytatnia kellene életét, de belül valami azt súgja: „Nem, a kelepce biztonságosabb.” Ez a tudatlanságban kötött „Én ezt adom neked, te meg add cserébe azt” ördögi alku.

Az tehát, aminek a psziché tápláló, virágzó fájává kellett volna nőnie, elveszti hatalmát, lehullanak virágai, elszáll energiája, elkóryavtyéli, eljártassa lehetőségeit, s nem is érti, miéle alku kötött. Az egész dráma szinte mindig a női tudaton kívül kezdődik s veti meg lábát. Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy itt kezdődik minden. Ebben a mesében az apa a külső világ nézőpontját, azt a kollektív ideált je-

lenti, mely a nőt hervadásra, s nem zabolátlanságra készíteti. De ennek ellenére sem éri szégyen vagy vád azt, aki lemondott a virágzó ágakról. Kétségkívül megszenvedett érte. És talán évekre vagy évtizedekre lemondott rólu. De van remény.

A mesében az anya adja a psziché tudtára, hogy mi történt. Azt mondja: „Ébredj! Nézd, mit tettél!” És ilyenkor mindenki olyan gyorsan felébred, hogy az máj-fáj. Ennek ellenére jó dolog az, hogy a pszichében lévő tutyimurvi anya, aki korábban az érző funkció tompítását és gyengítését segítette, most ráébredt az alku rettenetes jelentésére. A nőben most tudatosul a fájdalom. Ilyenkor már tud valamit tenni. Tanulhat, megerősödhet, tudással rendelkező nővé válhat általa.

Hosszú távon még jobb kilátások is ígérkeznek. Amittől megszabadultunk, az visszaszerezhető. Illő helyre állíthatjuk vissza a pszichében. Hamarosan ezt is meglátjuk.

A második stádium – A csonkítás

A szülők hazatérőnek, és siratják nagy gazdagságukat. Három év múlva eljön az ördög a lányukért. A lány megfűrődött és fehér ruhába öltözött. A maga rajzolta krétakör közepére áll. Amikor az ördög kezét nyújtja, hogy megragadjja, egy láhataratlan erő az udvar túlsó sarkába repíti őt. Megtiltja a lánynak, hogy fűrődjön. A lány állathoz válik hasonlón. Sírása azonban megint megakadályozza az ördögöt abban, hogy elérje. Az ördög utasítja az apát, hogy vágja le a lány kezét, ne sírhasson bele többé. Ez is megtörténik, s a lány addigi életre lezárul. De könnyei most megcsonkított kezére hullanak, s az ördög, mivel most sem tud közelébe jutni, feladja.

A lány, a körülményeket tekintve, feltűnően jól szerepelt. Ám ezen a stádiumon túljutva megbénulunk, és rájövünk, mi történt velünk, hogy hogyan hódolunk be a ragadozónak és a megremített apának, minek következtében kezeik nélkül maradtunk.

Ezek után szellemünk velünk együtt mozdul, akkor jár, amikor mi járunk, akkor nyújtja kezét, ha mi is, de nem érez. Megbénulunk, amikor rájövünk, mi történt. Borzalommal gondolunk az egyezségre. Azt váránánk, hogy belső szülőnk mindig éber, reagálásra kész legyen és védelmezze a virágzó pszichét. Most látjuk, mire vezet, ha nem ez történik.

Három év telik el az alku és az ördög visszatérése között. Ez a három év jelenti azt az időtartamot, ami alatt nem tudatosul a nőben az, hogy ő maga az áldozat, őt kínálják fel valami rossz alku következtében. A hároméves periódus nagyon fontos a mitológiában, ennél idő előzi meg például a skandináv mitológiában az istenek alkonyát, a *Ragnarokot*. A mítoszokban három éven át tart valami, aztán pusztulás következik, s a romokból a békeség új világa emelkedik ki. Az évek száma azt az időt szimbolizálja, mely alatt a nő azt látogatja, mi történik most vele, azon gondolkodik, hogy az, amitől a legjobban fél – hogy egy pusztító erő magával ragadja – vajon tényleg bekövetkezik-e. A mesék harmas szimbóluma a következő mintát követi: Az első próbálkozás nem jó. A második sem. Elérkezett a harmadik, na, most valami történni fog.

Hamarosan végre megmozdul az energia, elegendő szél kavartodik a lélekben ahhoz, hogy a psziché csónakját messzire sodorja. Lao-cé azt mondja: „az Egyből a Kettő, a Kettőből a Három, a Háromból a tízezer dolog...” Mire bárminek „hármás” erejéhez, vagyis az átalakító pillanathoz érkeztünk, az atomok ugrándoznak, s a fásult nyugalmat mozgás váltja fel.

A férfi nélküli három évet az inkubációs állapotában lévő pszichének foghatjuk fel, amikor túl nehéz és felkavaró volna egy másik kapcsolatra bocsátkozni. E három év alatt kell az embernek annyira megerősödni, amennyire csak tud, a maga érdekében hasznosítania minden pszichikus erőforrást, a lehető legtudatosabbá válni. Ez azt jelenti, hogy kilépünk szenvedésünkből, és megnezzük, mit is jelent, hogyan is zajlik, milyen mintát követ; másokat kell tanulmányoznunk, akik ugyan-ezen átestek, s utánoznunk kell azt, amit arra érdemesnek találunk. A helyzetnek és a megoldásoknak ez a fajta szemügyre vétele követeli azt, hogy egy nő önmagára hagyatkozzon, és ez így van rendjén, mert, amint a történet során látjuk, a lánynak az alvilágban, és nem a felszíni világban kell völlegényét megtalálnia. Visszapillantva, a nők azt látják, hogy beavatási alászállásuk előkészületi periódusa hosszú időt, néha éveket vet igénybe, míg végül hirtelen, nagy gyorsasággal átbukznak, vagy átölikik őket a peremen, de az is előfordul, bár ritkán, hogy keccesen hullanak alá a szikláról.

Ezt az időszakot olykor közöny jellemzi. A nők gyakran azt mondják, hogy hangulatuk nem engedi meg, hogy hozzáfogjanak ahhoz,

amit tenni akarnak, legyen az munka, vagy kedvesük, vagy idő, vagy alkotó tevékenység. Nehéz koncentrálni. Nehéz eredményesen tevékenykedni. Ez az ideges nyugtalanság tipikusnak mondható ebben a szellemi fejlődési szakaszban. Csakis idő kérdése, hogy mikor jutunk el ahhoz a – nem is messze levő – sziklaperemhez, ahonnan le kell lépünk, alá kell hullanunk.

Ezen a ponton a régi éjszakai vallások töredékét fedezhetjük fel a mesében. A fiatal nő megfürdik, fehérbe öltözik, krétakört rajzol maga köré. Az istennők ősi rítusaihoz tartozik a fűtés – a megütszülés –, a fehér ruha – a halottak országába való alászállás öltözködésének – felöltése, a mágikus védelem – a szent gondolat – körének megrajzolása. A leány mindezt mintegy transzban végzi el, mintha távoli idők utasításait követné.

A válság időpontja az, amikor olyasmire várunk, amiről tudjuk, hogy pusztulásunkat, végünket hozza. Ez arra készít bennünket, hogy, mint a leány a mesében, fülünket hegyezzük, hogy meghalljunk az ősi időkből szülő messzi hangot, amely megmondja, hogyan maradhatunk erősek, hogyan őrizhetjük meg egyszerűnek és tisztának a szellemet. Egyszer nagy kétségbeesés közepette álomban egy hang azt mondta: „Érintsd meg a napot.” Ezután mindennap, bárhová mentem is, hátamat, talpamat vagy tenyeremet a falakon, padlókon és ajtókon feltűnő napcsíkokra helyeztem. Nekidőlttem ezeknek az anyosan csillogó foltoknak. Turbinaként hatottak szellememre. Azt nem tudom, hogyan, de így történt.

Ha odafigyelünk az álmok hangjaira, képekre, történetekre, művészetünkre, azokra, akik előttünk jártak és egymásra, akkor olyasmint vagy olyasmiket kapunk, amik rituális jellegűek, személyes lelektani rítust jelentenek, s a folyamatait e szakaszának megerősítését szolgálják.⁹

E mese csontjai abból az időből származnak, amikor, úgy mondják, az istennők fésüligtertek a halandó asszonyok haját, és oly nagyon szereték őket. Ebben az értelemben a mesékben bekövetkező alászállásokat a nőt az ősi múlt, az anyagi lezármazás mély világa felé vonzó aktusokként értelmezhetjük. A feladat az, hogy az idő kódját visszatérjünk a ránk váró *La Que Sabé* lakóhelyére. Ő azt a bőséges alvilági tudást kínálja, amely nagyon értékes lesz majd szellemünk és felső világbeli életünk számára.

A tiszta ruhába öltözés és a halálra való készüldés a régi vallások szerint ellenállóvá és megközelíthetetlené teszi az embert a gonoszszal szemben. Ha az Ösanya védelméhez folyamodunk – kitérőt rajzolunk magunk köré –, akkor úgy tudjuk végrehajtani pszichológiai alászállásunkat, hogy semmi nem térít le utunkról, életetörket nem oltja ki a psziché ördögi ereje.

Itt állunk hát, felöltözve, a lehető legnagyobb védelemmel ellátva, és sorsunk beteljesedését várjuk. Ez a leány azonban könnyeket hullat karjaira. Amikor a psziché tudatlan sírásra fakad, akkor először nem is halljuk meg, a tehetetlenség érzése önt el bennünket. A leány egyre csak zokog. Könnyelből sarjad az, ami megvédi őt, ami megtisztítja sebeit.

C. S. Lewis írt a gyermeki könnyel teli palackról, amelynek egyetlen cseppje meggyógyít minden sebet. A mítoszokban a könnyek a jeges szívet is megolvassítják. *A kölygymel*¹⁰ című inuit mesében a kishű forró könnyei repesztik szét a sziklát, s szabadják ki az óvó szellemet. *Mary Culhane* történetében a lányt fogva tartó démon nem léphet be olyan házba, ahol igaz szívű ember könnye hullott; mert ez számára „szentelvíz”. A történelem során a könnyek három munkát végezték: a szellemeket idézték meg, elterentették azokat, akik elnyeltek vagy gúzsba kötötték volna az egyszerű lelket, és begyógyították a rossz emberi alkuk okozta sebeket.

Vannak a női életnek olyan időszakai, amikor az ember csak sír, sír, és noha szeretettől megkap minden segítséget és támogatást, mégsem tudja abbahagyni a sírást. Van valami ebben a sírásban, ami távol tartja a ragadozót, nem engedi közel az egészségtelen, pusztító vágyat. A könnyek is segítenek a psziché azon hasadékat betömni, amelyekben át az energia elszivároghat. Súlyos a helyzet, de a legrosszabb – fényünk elrablása – nem következik be, mert a könnyek tudatosságára ébresztenek. Nem lehet már tovább aludni, ha egyszer sír az ember. Ezután már minden álmom a fizikai test plihenését szolgálja.

A nő néha azt mondja: „Elegem van már a sírából, unom, abba akarom hagyni.” De a sírást lelke idézi elő, s a könnyek az ő védelmét szolgálják. Tovább kell hát folytatnia, amíg csak szültség van rá. Némely nő elcsodálkozik azon, hogy mennyi vizet képes teste termelni, amikor sír. De ez nem tart örökké, csak addig, amíg a lélek bölcsen ki nem fejezte önmagát.

Az ördög nem fél a leány közelébe, mert az megfűdött és sírt. Az ördög elismeri, hogy hatalma meggyengült e szent víz hatására, s megparancsolja a lányoknak, hogy ne fűdődjék. Ez azonban nem alacsonyítja le a lányt, hanem épp az ellenkező hatás váltja ki.¹¹ Állati hatalomhoz, a mélyben húzódo ősi természethez kezd hasonlítani, és ez is védelmül szolgál. Ebben a stádiumban előfordulhat, hogy a nő nem nagyon, vagy másféleképpen törődik megjelenésével. Lehet, hogy inkább egy halom rendezetlen rőzsérte, semmint emberre emlékeztet. Miliközben szemügyre veszi nehéz sorsát, sok korábbi elfoglaltságáról mond le.

„Nos – mondja az ördög –, ha lehámozom rólad civilizált rétegeidet, akkor talán örökre enyém az életed.” A ragadozó meg akarja alázni, meg akarja gyengíteni követeléseivel. Az ördög úgy gondolkodik, hogy ha a leány mosdatlan és piszkos, akkor talán elrabolhatja tőle önmagát. Ám ennek épp az ellenkezője történik, mert a szurros nő, a sárasszony a Természeti Asszony kedvelte, akit mindenáron megvéd.¹² Mintha a ragadozó nem venné észre, hogy urasításai egyre közelebb viszik a lányt hatalmas ősi természetéhez.

Az ördög nem képes a zabolátlan Én közelébe férközni, mert annak tiszasága végül eltaszít magától minden gondolat nélküli és destruktív energiát. Ezek együtt, és tiszta könnyei meggátolják az elvesztésére töltő gyarlóságot, tehát teljesebb életet élhet.

Ezután az ördög azt kívánja az apától, hogy vágja le leánya kezét. Ha az apa nem engedelmeskedik, a démon kész az egész pszichét lerombolni: „Mindent elpusztítok, téged is meg a feleségedet is, és minden szántóföldet, ameddig csak a szem ellát.” Az ördög célja az, hogy a lány elveszítse kezét – azaz azt a pszichikus képességét, hogy megragadjon, megfogjon dolgokat, hogy önmagát vagy másokat segítse.

A pszichikus apa nem éret, nem képes szembeállni ezzel az elszánt ragadozóval, és levágja leánya kezét. Megpróbál ugyan leánya védelmére kelni, de az ár – a psziché összes kreatív erejének lerombolása – túl magas. A lány aláveti magát a meggyalázásnak, s a véraldozat beteljesedik: az ősi időkben ezzel vette kezdetét az alvilágba való alászállás.

Kezei elvesztésével a nő elindul *la selva subterranea*, a beavatás föld alatti világa felé. Ha ez görög tragédia volna, akkor most a kórus panaszkodna és sírna, mert noha ez az aktus óriási hatalom birtokába jutítja majd a lányt, ebben a pillanatban ártatlanságát gyalázzák meg, mely ugyanebben a formában soha nem tér vissza többé.

Az ezüst élű fejsze az ősi nőiség egy másik archeológiai rétegtől származik, ahol az ezüst a szellemvilág és a hold sajátos színe. Azért hívják ezüst élűnek, mert a régi időkben a kovácsművészet során megfeszített acél szelét addig élesítették a fenőkörön, míg ezüstös fémmel nem csillogott. Az ősi minőségi vallás szerint az istennő fejszéjével jelölték ki a beavatandó személy számára a rituális ösvényt, s az így megjelölt helyeket szentnek tartották. Két öreg horvát mesemondótól hallottam, hogy régen apró, rituális fejszével vágtrák el az újszülött köldökszinóriát, így szabadírván őt meg az alvilágtól, hogy ezen a világon élhesse életét.¹³

A fejsze ezüstje azokhoz az ezüstkezekhez kapcsolódik, amelyeket a leány a későbbiekben visel. Ez egy érdekes szövetség, mert azt a gondolatot sugallja, hogy a pszichikus kezek lemerszése talán rituális esemény. A régi öregasszonyok szerint a fiatal fa hajításait fejszével kellett megemészteni, hogy a fa jobban növekedjék.¹⁴ Régen nagy áhítattal övezte a valódi fákat, mert meghaltak és újjászülettek, mert életadó ajándékaikkal segítettek az emberi életet: meleget és főzést biztosító tűzfát adtak, bölcsőt, vándorborot, házat lehetett belőlük készíteni, lázcsillapító gyógyszerrel szolgáltak, s fel lehetett rájuk mászni, ha az emberek messzire akartak látni, vagy ha úgy hozza a sors, elbújni az ellenség elől. A fa valóban nagy, ősi anya volt.

Az ősidők asszonyai számára ez a fajta fejsze az istennő, s nem az apa tartozéka. Ezek a meseelemek erőteljesen azt sugallják, hogy az a tény, hogy ebben a mesében a fejsze az apáé, a régi és az újabb vallás keveredésének eredménye, s a régi valószínűleg maga is megcsontult, sőt feledésbe merült. De tekintünk most el az idők ködétől és/vagy a női beavatáshoz fűződő eme régi elképzelésekre telepedő rétegektől, mert ha nyomon követtük a mesét, akkor kiszedegethetjük magunknak a csomóból azt, amire szükségünk van; újra összehálthatjuk darabkáiból azt a térképet, ami az alászállás és a visszatérés ösvényét jelöli. Nagyjából ugyanúgy értelmezhetjük a pszichikus kezek levágását, ahogyan a régiak tették. Ázsiában mennyei fejszével vágtrák le az embert meg nem világosult énjétől. A vágás mint a beavatás motívuma történetünk középponti eleme. Ha mai világunkban az ego kezeinek elvesztése árán nyerhetjük vissza eredeti státusunkat, női tudatunkat, akkor meg kell tőlünk válnunk, hogy ne essünk a karnyújtányra lévő dolgok kísértésébe, bármik legyenek is azok, ha csak akadályozzák

növekedésünket. Ha meg kell egy időre válni a kezektől, hát váljunk meg tőlük.

Az apa tehát az ezüst élű vágószerszámmal nyúl, s noha rettenetesen sajnálkozik, saját életét és a környező pszichikus vidéket sokkal fontosabbnak tartja, habár néhány mesemondó azt hangsúlyozza, hogy leginkább saját élete elvesztéséről fél. Ha az apát szerző princípiumként, a külső vagy világi psziché egyfajta irányítójaként értelmezzük, akkor azt látjuk, hogy a nő külső valója, világi, irányító ego-énje nem akar meghalni.

Ez teljesen érthető. Az alászállás esetén ez mindig így van. Lényünk egy része az alászállásra vágyik, mintha az valami szeretetre méltó, sőt és édes-keserű dolog volna. Ugyanakkor taszít is bennünket, pszichénkben árt megünk az utca, az út, sőt az egész kontinens másik oldalára, csak hogy elkerüljünk. De íme azt látjuk, hogy a virágzó fának el kell szenvednie az amputációt. Ezt a gondolatot csak úgy tudjuk elviselni, ha ígéretünk van arra, hogy a psziché mélyén valahol, valaki vár ránk, segít, megyógyít. És ez így is van. Nagyon fontos valaki vár ott ránk, hogy helyrehozzon bennünket, hogy átalakítsa azt, ami elomlott, s hogy visszaültesse a megsérült végragoakat.

Gyermekkorom vidékén a villámlással és jégesővel járó vihart „mersző viharnak”, olykor „arató viharnak” nevezték, mivel levágtat, „learatott” mindent, ami útjába került: állatokat, embereket, de többnyire inkább a termő növényeket és a fákat. Egy-egy nagyobb vihar után előbújnak a családok a pincékből, és a föld fölé hajolva azt vizsgálták, hogyan tudnának a természetben, a virágokon, a fákon segíteni. A legkisebb gyerekek a sűrű levelű, gyümölcsökben gazdag, letépdessett fagykakart gyűjtötték össze. A nagyobb gyerekek a még élő, csak ledöntött növényeket egyenesítették fel, s fehér rongydarabokkal kárókhöz kötözték őket. A felnőttek leválasztották a törzsről és eltették azokat a részeket, amelyek gyógyíthatatlanul megsérültek.

Mint látni fogjuk, ilyen szerető család vár a leányra is a föld alatti világban. Azt látjuk, hogy ebből a metafizikus kézlévégésből valami születik. A föld alatti világban elárvoltják, levágnak azt, ami nem életképes, és más módon hasznosítják. A mesékben szereplő lány nem beteg, nem öreg, mégis el kell szenvednie a megcsontolást, mert nem létezhet tovább úgy, ahogyan eddig. De a gyógyulását segítő erők már várnak rá.

A kezek levágásával az apa elősegíti a mélybe való alszállást, szerteti a *disoluitiót*, a mindent jelentő legdrágább értékek fájdalmas elvesztését, a magaslati kilátás, a horizont megszűntét, az abbéli tájékozódás elvesztését, hogy az ember miben hisz és miért. A bennszülöttnek titusaiban az egész világon az játszódik le, hogy szándékosan összeharagját a mindennapi élet dolgai, hogy a beavatandó személyek számára könnyen elérhetővé válják a misztikum.¹⁵

A kezek levágása a pszichikum többi részének és tulajdonságának fontosságát hangsúlyozza, és tudjuk, hogy a pszichét uraló ostoba apa már nem sokáig él, mivel a mélyben lévő megcsontított nő az apa segítségével és védelmével, vagy akár anélkül is munkához lát. És bármilyen borzasztónak tűnik is első pillanatban teste új állapota, ez mégis segítségére lesz.

Ezen alszállás során veszítjük tehát el pszichikus kezeinket, tesztünknek apró emberi lényekhez hasonló, önálló életet élő részec. A régi korokban az ujjakat a lábalkhoz és a karokhoz, a csuklót pedig a fejhez kapcsolták. Táncolni és énekelni tudnak. Egy ízben egyúttapostlam egy ritmusré René Herédiával, a híres flamencocigánnyal. A flamencóban a tenyerek beszélnek, hangjuk szavakká formálódik, mintha azt mondanák: „Gyorsabban, kedvesem, most szárnyal, most ereszkedj le, ó, érezz engem, érezd ezt a zenét, érezd ezt meg ezt, meg ezt.” A kezek önálló lények.

Ha megvizsgáljuk a mediterrán vidékeken látható betlehemes jeleneteket, azt látjuk, hogy a pásztorok, a Napkeleti Bölcsék vagy Mária és József sok esetben tenyerüket fordítják az Isteni Gyemnek felé, mintha ő maga volna a tenyerük bőrén áthatoló fény. Mexikóban ugyanezt látjuk Guadelupe istennő szobrán, amelyeknek lefelé fordított tenyereiből árad ránk a gyógyító fény. A kezek hatalmától sok történelmi emlék szól. A Kayentánál lévő navajo rezervátumban van egy kunyhó, amelynek ajtaja mellett régmúltból származó, vörös betűs tenyérnyomat látható. Azt jelenti: „Itt biztonságban vagyunk.”

Mi, nők, sok embert megérintünk. Tudjuk, hogy tenyerünk egyféle érzékelőszerv. Ha megérintünk, megpaskolunk valakit, vagy megérintjük vállát, szinte személységében olvasunk. Ha kapcsolatban állunk *La Que Sabéval*, akkor azt is tudjuk, mit érez az az ember, akit tenyerünkkel érintünk. Van, akinek képzetek, olykor szavak közvet-

tik a másik személy érzéseit. Azt is mondhatnánk, hogy a kezekben valamiféle radar működik.

A kezek nemcsak kapták, de át is adják az üzeneteket. Egy kéz-fogás, és gyakran az ilyenkor érzékelhető, nem tudatos szorítás, erő, időtartam és bőrhőmérséklet közvetíti az üzeneteket. A tudatosan vagy tudatalanul híványságban sántikáló emberek érintése olyan, mintha lyukat akarnának szakítani a másik személy pszichikai lényn. A másik lélekani végét az, amikor a kezek megnyugtatnak, lecsillapítanak, megszüntetik a fájdalmat, és gyógyítanak. Ezt a tudást adják át évszázadok óta anyák a lányaiknak.¹⁶

A psziché ragadozója mindent tud a kezekhez kapcsolódó mély misztériumról. Az embertelenség beteges megnyilvánulása a világ sok részén az, amikor elrabolnak valakit, s levágják kezét; megcsontítják az ember érző, látó és gyógyító funkcióját. A gyilkosnak nincsenek értései, s azt kívánja, hogy áldozata se érezzen. Pontosan ez az ördög szándéka is, hiszen a psziché megváltozásban nem részesülő aspektusa nem érez, s vagdalkozó gyűlöletre készíti, beteges irigykedésre azok iránt, akik éreznek. A nők valamiféle vágással végrehajtott megölése sok mesében megtalálható. Ez az ördög azonban nem pusztán gyilkos, ez egy csontkító gonosz. A megcsontítás nem a beavatási áldozat velejárója, hanem a nő örökre szóló megbénítását kívánja.

Amikor azt mondjuk, hogy egy nőnek levágják a kezét, akkor ez alatt azt értjük, hogy megakadályozzák önmaga ápolásában, öngyógyításában, tehetetlenségében tehát nincs más választása, mint hogy az ősrégi ösvényre lép. Természetes tehát, hogy ez alatt az idő alatt folyton sírunk. Így védekezünk egyszerű és erőteljes módon a démon ellen, amelynek ártó szándékait vagy raison d'être-jét fel sem tudjuk teljes mértékben fogni.

Van a mesékben egy „eldobott tárgynak” nevezett vezérmotívum. Az üldözött hősnő például kivessi hajából a fésűt, és maga mögé hajtja, ennek nyomán olyan sűrű erdő nő ki, hogy egy vasvilla sem fér be a fák közé. Vagy kidugaszolja a kis vizesfolát, melyet magánál tart, s tartalmát furás közben maga mögé csepegteti. A cseppek vízőzönne válva, lelassítják az üldözőt.

Mesékben a fiatal nő egyre csak sír, könnyeit onja csonka karjára, s ez olyan erőmóztót von köré, mely eltaszítja az ördögöt. Nem tudja a lény megragadni. Itt a könnyek az „eldobott tárgyak”, ez a vízfal

tartja távol az ördögöt, de nem azért, mintha megindulna ennek látán – határozottan nem ez történik –, hanem mert olyan tiszták ezek az igaz könnyek, hogy megtörik rajtuk az ördög hatalma. Ezt érezzük akkor, amikor keservesen sírunk, mivel sívár, sötét és valóra nem válható lehetőségeken kívül semmit, de semmit nem látunk, s a könnyek mégis megóvnak bennünket attól, hogy porig égjünk.¹⁷

A leánynak gyászolnia kell. Meglep, hogy a nők manapság milyen keveset és milyen bocsánatkéően sírnak. Aggódom amiant, hogy a széken és a fájdalom elrejtése semmivé zúz egy természetes funkciót. A virágozó fának nagy szükösége van a nedvességre. Kitűnően eltörik. A sírás jó, a sírás helyénvaló. A problémát ugyan nem oldja meg, de lehetővé teszi a folyamat továbbzajlását, s megóv az összeomlástól. A leány elere pedig, ahogyan ő ezt eddig a pontig megélete, befejeződött, s a föld alatti világ egy újabb szintjére ereszkedik alá. Mi pedig kövessük. Továbbhaladunk, annak ellenére, hogy sebhezertővé váltunk és lehámlott rólunk az ego védőbunka, mint a fáról a kéreg. Mégis erősek vagyunk, hiszen az udvar túlsó szögletébe taszítottuk az ördögöt.

Ebben a stádiumban azt tapasztaljuk, hogy bármit teszünk is, ego-terveink kicsúsznak szorításunkból. Életünk nagy változásnak néz elébe, tekintet nélkül vezérlő-egónk következő pillanatra kigondolt terveire. Nem a malom, nem a sírás, nem az alvás, hanem tulajdon hatalmas sorsunk veszi kezébe életünk irányítását. Eddigi tapasztalataink szerinti életünk befejeződött. Egyedülrete vágyunk, arra, hogy hagyjanak békén. Már nem hagyatkozunk az atyáskodó kultúrára: először találjuk magunkat valódi életünk megismerési folyamatainak kellős közepén. Továbbmegyünk.

Ebben a stádiumban minden addigi érték elveszi vonzását. Jung Hétrakleitosz *enantiotromia* kifejezésére hívja fel a figyelmet – ez a visszafelé folyást jelenti. Ez azonban több, mint a személyn tudattalan felé irányuló regresszió. Az ősi értékekhez, a melyben őrzött ideákhoz való őszinte visszatérés lehetőségét jelenti.¹⁸ Amennyiben hátrafelé megrett lépcséként értelmezzük az állhatatosságot követelő beavatás ezen stádiumát, akkor ne feledjük, hogy ez a lépés harminc mérföldet jelent le- és visszafelé az ősi Természeti Asszony birodalmába.

Emnek láttán az ördög ékrelen toporzékolásba kezd. Amikor egy nő úgy érzi, hogy elvesztette rapinóéztékét, megszűnt a világhoz fűződő

szokásos kapcsolata, tiszta lelke továbbra is hatalmasá teszi, bánatához való ragaszkodása megerősíti, minck következtében visszavonul a pusztítására töő akarata.

Való igaz, hogy a psziché elveszterre értékes kezeit. Többi része zomban kárpótol a veszteségért. Megmaradtak az urat ismerő lábaink, messzire látó lelki szemünk, mellünkkel és hasunkkal továbbra is érzékelünk, mint Baubó, a has egzotikus és rejtelmes istennője, a mely őszönös nő természet kifejezője... akinek szintén nincsen keze. Ezzel a megcsontkított és rejtelmes testrel folytatjuk utunkat. A következő alászállásra készüldünk.

A harmadik stádium – A vándorlás

Ebben a stádiumban az apa felkínálja leányának, hogy gazdagágot bizrost számára, a lány azonban úgy dönt, hogy elmege és sorsára bizza magát. Hajnalhasadával, tiszta kötése bugyolált karjával elhagyja addigi életét.

Újra torzonborzá és állatszerűvé válik. Késő este a megszámozott körtékkel bővelkedő gyümölcsöshöz érkezik.¹⁹ A szellem kiszárítja a gyümölcsöt övező vízesárat, s a leány, a megbűvölt kertész szemé látára, megessi a számára felkínálkozó körtét.

A beavatás folyamatarban elfordulunk a tudatlanságra készterő természetes hajlamunkról, s elhatározzuk, hogy bármi áron – szenvedések, erőfeszítések, kitarás árán is – a mélységgel, a legbensőbb önmagunkkal való tudatos egyesítést keressük. A mesében az apa és az anya megpróbálják visszahúzni leányukat a tudatlanság állapotába: „Maradj velünk, sértült vagy, de mi elfeledterjük ezt veled.” De most, hogy legyőzte az ördögöt, vajon, hogy úgy mondjam, ülhet-e továbbra is babteráin? Kezek nélkül, sértült állapotban visszavonulhat-e a psziché zugaiba, ahol ugyan élere végéig gondoskodnak róla, ám ahol csak lebeg, s azt teszi, amit mások mondanak neki?

Nem, nem húzódkhat vissza öörtkre, mint a savmarta szépség, egy homályos szobába. Felöltözük, ahogy tudja, gyógyítgatja magát, s elindul a psziché mélyebb szintjére vezető kőlépcsőn. A pszichét korábban uraló rész felkínálja számára az örökös biztosságot és búvóhelyet, őszönös természere azonban nemer mond erre, mert érzi, hogy a teljes éberségben élt éltre bármi áron törekednie kell.

A lány sebeit fehér kötés fedi. A fehér a halottrak országának színe, egyben azonban az alkímiái *albedo*, az alvilágból való feláramlás színe is. A szín az alászállás és a visszatérés ciklusának hírnöke. A lány most vándorlásra adja a fejét, s ez önmagában is az új életre való feláramlást és a régi élet halálát jelenti. A vándorlás nagyon jó választás.

Ebben a stádiumban a nők kétségbeesnek, ugyanakkor szilárd előkeltiséggel nekivágnak e belső utazásnak. Ilyenkor hagyják el az egyik életet egy másikért, az egyik stádiumot egy másikért, néha pedig szerelmüket önmaguk szeretetéért. Halállal és egyben megújulással jár az átmenet a serdülőkorból a fiatal női életkorba, a házasságból az egyedüllétbe, a középkorú életszakaszból az öregségbe, később az öregasszonyi életbe, és mindannyiszor sebezten, de már új értékrend-szerünk tudatában indulunk neki az útnak. Az alászállás velejárója, hogy elhagyjuk szüleink otthonát vagy a hozzájuk fűződő kapcsolatot, a régi értékeket, birtokba vesszük tulajdon személyiségünket, és néha egyszerűen azért hatolunk a mélyvilágba, mert így *kell* tennünk.

Eltávozzunk hát egy más fénybe, új égtájra, ahol talpunk ismeretlen földet tapos. Mégis megyünk, ámbrár védtelenül, mert kezeink nélküli nem tudunk megkapaszkodni, fogódzkodni, a dolgokat megismerni, hozzájuk ragaszkodni.

Az anya és az apa – a psziché kollektív és ego-aspektusai – már nem rendelkeznek hajdani hatalmukkal. Meghunyászkodásra kényszerítte őket a nemtörődömségük következtében kiontott vér. Hiába ajánlják fel leányuknak a kényelmet, életét nem irányíthatják többé, mert a lányt sorsa a vándorlás felé húzza. Az apa és az anya ebben az értelemben meghal. A szél és az út lesznek a lány új szülei.

A vándor archetípusa egy újabb képet idéz fel: a magányos farkas vagy a kívülálló képét. A leány a falvak látszatra boldog családját, a meleg szobákat kerülvé, a hidegben vándorol; ez most az ő élete.²⁰ Ez az utat járó nők élő metaforája. Úgy érezzük, mintha nem tartoznánk a körülöttünk kavargó élethez. A sípláda egyre messzebből szól, a vásári kikiáltók, az árusok hada, az egész csodálatos cirkusz elhomályosul, majd semmivé foszlik, ahogy egyre mélyebbre ereszkedünk a föld alatti világban.

Itt ismét elénk toppan a régi éjszakai vallás. A Perszephonétól és az őt az alvilágba ragadó Hádészról szóló történet nagyon szép dráma, de az anyaközpontrú világ vallásait tükröző sokkal régebbi történetek,

mint például Istar és Innin történetei határozottan a hajadon és az alvilág királya közötti „szerelmi vágyódást” fejezik ki.

Ezekben a réges-régi változatokban nincs arra szükség, hogy a hajadont valamilyen sötét isten ragadjja el az alvilágba. A leány tudja, hogy mennie kell, tudja, hogy ez a mennyei rítus része. Talán fél, mégis, az első pillanattól kezdve találkozik *akar* királyával, alvilági völgyénnyel. Alászáll a maga útján, ott átalakul, mély tudásra tesz szert, majd ismét kiemelkedik a felszíni világba.

A klasszikus Perszephoné-mítosz is és *A levágtott kezű leány* meséje is a régebbi vallásokban megfogalmazódott tömörebb történetek tördelkes maradványai. Az alvilági kedves utáni hajdani vágyakozás az idők során resti vággyá és elrablássá változott.

A matriarchális időkben természetesen számított az, hogy a nők az alvilágba szállnak alá, ahol a mélyben lévő feminin hatalmak vezetik őket. Tanulási folyamathoz tartozott mindez, s a legmagasabb rangra emelte őket ez a közvetlen tapasztalat. Ez az alászállás *A levágtott kezű leány* meséjének és Déméter/Perszephoné mítoszának archetipális magva.

A mesebeli leány tehát vándorol, s már másodszer kerül a mosdatlan, állatszerű állapotba. Ez az alászállás megfelelő módja – ez a „Nem törődöm a világ dolgaival” stílus. És, mint látjuk, szépsége ezen is átragyog. A mosdatlanság gondolata is a régi időkbeli maradt, ami után végül fürdés következik, az ember új ruhát vesz fel, jelezvén, hogy új vagy megújult kapcsolatot létesített legbensőbb önmagával. Mint látjuk, a kéz nélküli leány megvalósította a felébredéshez szükséges alászállást és átalakulást. Az alkímiában három fázis van: a *nigredo*, a felbomlás fekete vagy sötét fázisa, a *rubedo*, a vörös vagy áldozati stádium és az *albedo*, a fehér vagy újjászületési stádium. Az ördöggel kötött alku volt a *nigredo*, a besötétedés; a kezek levágása volt a *rubedo*, az áldozat; s az otthon fehérbe kötött kezekkel való elhagyás az *albedo*, az új élet. Most vándorként ismét a *nigredo* stádiumba zuhan. Régi önmaga azonban már megszűnt, a vándorlást a mélyebb én, a lecsupaszított én végzi.²¹

A lány most nemcsak kimerült, hanem éhes is. Letérdel a gyümölcsös előtt, mint valami oltár előtt, és valójában az is – az alvilági istenek oltára. Amikor leereszkedünk az ősi természethez, a táplálkozás hagyományos, automatikus módjai megszűnnek. A világ által kínált

ételek elvesztik izületet. Célfajink már nem hoznak bennünket lázba. Erdeményeink elvesztik jelentőségüket. Bárhová nézünk is a felső világban, nem lelünk táplálékot. A psziché legtrisztább csodája, hogy amikor ennyire védtelenek vagyunk, megérik a segítség, s mindig idejében érkezik.

A kiszolgáltatott lány mellé a lélek küldönce, a fehér ruhás szellem szegődik. Elhárítja a táplálkozás útjában álló akadályokat. A szilip segítségével kiszárítja a vizesártkot. A vizesároknak rejtett értelme van. Az ókori görög mitológiában a Szitix nevű folyó választja el az élők birodalmát a halottak birodalmától. A folyó vize az idők kezdete óta eltávozott holtak múltbéli cselekedeteinek emlékéitől duzzad. A holtak megérik és rendben tartják ezeket az emlékeket, mert fizikai testüktől megszabadulván magasabb nézőpontból szemlélik őket.

Az élők számára azonban méreg ez a folyó. A túlpartra kísértő szellem útnmutatása nélkül belefutlagnak, s az alvilág azon szinjére szállynednek, ahol örökre ködben tévelyegnek. Danter Vergilius kísérté *Caithque*hoz pedig egy élő kígyó csatlakozott, aki a tűz világába vezette őt, s a kéz nélküli lélynak is van fehérbe öltözött szellem kísértője. Látnuk tehát, hogy a nő előzői elmenekül nem éber anyjától és mohó, kéthallkezes apjától, s rábízta magát a zabolátlan lélekre.

A mesebeli szellem kísérti a kéz nélküli lányt a fák alvilági birodalmában, a király gyümölcsösében. Ez is a régi vallás maradványa. A görög mitológia bővelkedik a fiatal nők beavatását irányító farkasszanyóktól, oroszánasszonyoktól és egyéb alakoktól szóló történetekben. A mai természeti vallásokban is, mint amilyen például a navaidké, a misztikus *yeibebehis*, ezek az állati lények tűnnek fel a beavatási és gyógyító rítusokban.

Az ily módon testet öltő pszichikus képzet szerint az alvilágban éppúgy, mint az emberi tudatvilágban, számtalan szokatlan és kényszerítő erejű vonás, képzet, archetípus, csábítás, fenyegetés, kincs, kínzás és próbatétel kavargog. Nagyon fontos tehát, hogy individuációs utazás során egy nő józanul ítéljen, vagy erre képes kísértőre tegyen szert, hogy ne essen a tudattalan fantazmagóriáinak csapdájába, hogy ne tévedjen el ebben a rontaluszú kórkort okozó rengetegben. Mint a mesében is látjuk, el kell fogadni az éhséget, s onnan továbbindulni.

Az előtte járó Perszephonéhoz és az Élet/Halál/Élet istennőkhöz hasonlóan ez a lány is eltalál a mágiikus gyümölcsöskörthöz, ahol egy

király már vár rá. A régi vallás most már egyre fényesebben ragyog át ezen a mesén. A görög mitológiában²² két fa fonódik össze az alvilág kapuja fölött. És miben bővelkedik az eliziumi táj, ahová az erényesnek talált holtak költözhetnek? – Igen, gyümölcsösökben.

A leírások szerint az eliziumi mezőkön mindig nappal van, s a lelked kedvük szerint dönthetnek, hogy mikor születnek újra a földön. Az Elizium a felszíni világ *doppelgänger*e, hasonmása. Itt is előfordulhatnak nehézségek, ám értelmiük és az általuk nyújtott tudás különbszözik a felszíni világban tapasztaltaktól. A felszíni világban minden az egyszerű nyereségek és veszteségek megvilágításába kerül. Az alvilágban vagy a másvilágon minden az igazlátás, a helyes cselekedet, az intenzív belső erő és tudás megszerzésének misztériuma által kap értelmet.

A mesében most a gyümölcsfa kerül a középpontba, melyet az ősi időkben az Élet Fájának, a Tudás Fájának, az Élet és a Halál Fájának neveztek. A túlevelő és egyéb fákkal ellentétben, a gyümölcsfa a bőséges táplálék forrása – és nemcsak a tápláléké, mert a fa vizez is rakároz gyümölcsében. A növekedés és az életben maradás legfontosabb nedvét, a vizet, a gyökerek szívják magukba, ami aztán a hajszálcsöveken – e szabad szemmel nem is látható sejtiszövedékek milliméterdjain át – a gyümölcsökhöz vándorol, mely ezáltal gyönyörű természé teljesedik ki.

Ezért tartják a gyümölcsöt lelektelnek, életerővel telítettnek, olyan- nak, ami vízből, levegőből, földből, táplálékból és magból fejlődik ki és, valamilyen arányban, mindezeket tartalmazza, és ami ráadásul isteni zamartú. A föld alatti erdőkben végzett tevékenység gyümölcsé- vel, vízzel és magyával táplálkozó nők lelektani értelemben éppígy kiteljesednek: pszichéjük megtelik és érésnek indul.

Mint az újszülöttjének mellét kínáló anya, úgy hajlik meg a körtefa, hogy táplálja a leányt. Ez az anyai nedv biztosítja a regenerálódást. A körte táplálja a leányt, ám ennél sokkal többől van szó: a tudattalan, vagyis annak gyümölcse szolgál a lány táplálékául. Ebben az értelemben a tudattalan illeri csókkal a lány ajkát, így, ebben az ősi egyesülésben adja át neki legbensőbb Énje zamartát, a lány valójában rejlt isen lehelletét és szubsztanciáját.

Az Újtestamentumban Erzsébet²³ a következő szavakkal üdvözli Máriát: „Aldott legyen a te méhednek gyümölcse”; ebben valószínűleg a nők ősi tudásának maradványát fedezhetjük fel. A korábbi éjszakai vallások szerint, a beavatáson éppen átesett és tudással terhes nőt

örömmel üdvözölték és áldással halmozták el rokonsága asszonyai, amikor visszatért az élők világába.

A történet figyelemre méltó üzenete az, hogy a legsötétebb időkben a női tudattalan, az anyaméh tudattalanja, a Természet táplálja a nő lelket. A nők elbeszélése szerint, alászállásuk folyamán a legsötétebb sötétség veszi őket körül, amelyben egy szárny éintését érzik, s megkönnyebbülnek. Érzik, hogy táplálék árad szét bennük, áldott víz árad szét a kiszáradt földön... de hogy honnan ered, azt nem tudják. Ez a vízforrás nem a szennyvedést enyhíti, inkább csak táplál akkor, amikor semmi más nincs a közelben. Ez a sivatag mannája. Ez a kövek közül előtörő víz. Ez a hirtelen megjelenő étel. Csillapítja az éhséget, hogy mi továbbmehessünk. És ez a legfontosabb... tovább kell menni. Folytatnunk kell utunkat sorsunk beteljesedése felé.

A mesében egy nagyon régi ígértet támad fel; az az ígértet, hogy az alászállás táplál, annak ellenére, hogy sötét van, annak ellenére, hogy úgy érezzük, elvévedtünk. Nem tudunk, nem látunk semmit, „vakon bölygünk”, mégis velünk van „Valami”, nyomunkban lépked „Valaki”. Ha-balra megyünk, velünk jön. Ha jobbra megyünk, szorosan mögöttünk halad, bátorságot önt belénk, utunkat egyengeti.

Újra a vándorlás *nigredo* állapotában vagyunk, nem tudjuk, mi lesz velünk, és mégis, ebben a rongyos állapotban eljutunk az Élet Fájához, hogy táplálkozhasunk belőle. A holtak birodalmának Életfája egy ősrégi metafora része. Régen úgy hitték, hogy a holtak birodalmában a lélek gyümölcsbe vagy más, ehető dologba költözik, s ha leendő anyja ezt megessi, akkor a gyümölcsben elrejtőzött lélek megkezdheti újjáéledését a női testben. Itt tehát, amikor már-már megtettük az út felét, az Ősanya kínálja testét körre formájában, s megesszük azt, amivé a későbbiekben válunk.²⁴

A negyedik stádium – Szerelemre találunk az alvilágban

A következő reggel jön a király, hogy megszámolja körreit. Egy hiányzik, s a kertész elmeséli, mit látott. „Tegnap éjjel két szellem leeresztette az árokbaól a vizet, a telihold fényénél beléptek a kertbe, s az egyik, az, amelyiknek nem volt keze, megerte a neki felkínálkozó körtét.”

Következő éjjel a király őrt áll kérészével és varázslójával, aki ért a szellemek nyelvén. Éjfélkor feltűnik az erdőn át közlekedő lány, ruhája

rongyokban lóg rajta, haja zilált, arca verejtékeslős, kezei hiányoznak, s oldalán a fehér ruhás szellem.

Egy fa most is keccesen meghajol, hogy a leány ajkaival elérhesse. A varázsló közel jön, s megkérdézi: „Erről a világról valók vagytok, vagy a másik világról?” A leány így felel: „Valaha a világban élttem, mégsem tartozom ehhez a világhoz.”

A király azt kérdezi a varázslótól: „Ember ő, vagy szellem?” A varázsló azt feleli, hogy mindkettő. A király odafut a leányhoz, húséget és szerelmet esküszik neki: „Nem hagylok el soha. Máról fogva én viselem gondodat.” Összeházasodnak, és a király ezüstkezet csináltat ifjú feleségének.

A király a psziché alvilágának bölcsességet adó teremtménye. Nem akármilyen öreg király ő, hanem a női tudattalan egyik fő őrzője. Ő feltűgyeli a növekvő lélek növényvilágát – kerje (mely anyja kerje is) tele van az élet és a halál fáival. Az ősi istenek családijába tartozik. A leányhoz hasonlóan ő is sokat kibír. És a leányhoz hasonlóan rá is alászállás vár. De erről majd később.

Azt mondhanánk, hogy egyféle értelemben a lány nyomában jár. A psziché mindig árnyékok küld tulajdon folyamatai nyomába. Ez egy rendkívül fontos jelenség. Azt jelenti, hogy ha vándorlunk, mindig van velünk egy másik – legalább egy, de néha több is –, aki ezert és tapasztalt, s arra vár, hogy bekopogjunk az ajtón, léptünk alatt megszokorduljon a kő, megegyünk egy körtét, amiből megtudja, hogy megérkezettünk az alvilágba. Ez a szerető jelenlevő várja és figyel a boljongó keresőt. A nők jól tudják ezt. Apró fényvillanásnak, belátásnak, megjelenő vagy jelen levő valaminek nevezik.

A kertész, a király és a varázsló az archetipális maskulinitás három étert megjelenítője. Megfelelnek a hajadon, az anya és a vénasszony alakjában megjelenő feminin hármasságnak. Ebben a mesében az ókori hármass istennő, vagy az egy személyben megjelenő három istennő alakja a következőképpen jelenik meg: a hajadont a levágot kezű leány jeleníti, az anyát és a vénasszonyt pedig a király későbbiekben megjelenő anyja. A mesét „modernm” tevő csavar az, hogy az ördög itt annak a figurának felel meg, aki az ősi beavatási rítusokban általában az élethozó és életet elvevő, kettős természetű vénasszony alakjában jelent meg. Ebben a mesében az ördög csakis életet elvevő hatalomként jelenik meg.

Az idők kódébe vesző korokban mindenesetre az ilyen történetek vénasszonya rendszerint a beavató/bajkeverő szerepét játszotta, aki megnehezíti a bájos fiatal teremtés életét, hogy elindulhasson az élők birodalmából a holtak birodalmába vezető úton. Pszichikai értelemben ez egybecseng a jungi pszichológia, a teológia és az ősi éjszakai vallások azon elképzelésével, hogy legbensőbb önmagunk, vagyis a mi szóhasználatunkban az ősi Természet Asszony, veszeljyekkel és kihívásokkal szembesíti a pszichét, minek következtében a kétségbeesett ember viszatér eredeti természetéhez, hogy válaszokat keressen és erőt merítsen belőle, minek során újra egyesül a hatalmas, ősi, legbensőbb Énnel, és, amennyire csak lehet, a későbbiekben eszerint viselkedjen.

A mese ezen torzulása egyféléképpen eltorzítja azt az információt is, amit a nők alvilágba való visszatérésének ősi fólyamatairól megtudhatnánk. Valójában azonban az, hogy itt a vénasszonyt az ördög helyettesíti, feltűnően beleillik korunkba, mert a tudattalan ősi úfjainak kifejtkezése során gyakran érezzük úgy, hogy a zabolátlan női lélek alábecsülésére törtő kulturális, családi vagy a pszichén belül felbukkanó tiltások elleni harc tulajdonképpen az ördöggel vívott küzdelem. A mese ezért mindkét irányból értelmezhető: egyrészt elegendő csontot őrzött meg az ősi rituáléból ahhoz, hogy azt rekonstruáljuk, másrészt azt is megmutatja, hogy a természet ragadozója hogyan próbál bennünket eredeti hatalmunktól megfosztani, hogyan próbálja megkaparintani lelkünk működését.

Az átalakulás gyümölcsösben jelen levő főbb szereplői megjelenési sorrendben a következők: a leány, a fehérbe öltözött szellem, a kertész, a király, a varázsló, az anya/vénasszony és az ördög. Ezek hagyományosan a következő pszichikus erőket jelentik.

A LEÁNY

Mint már láttuk, a leány az őszinte és korábban alvó pszichét jeleníti meg. Széld külsője alatt azonban valójában harcos hősnő rejlik. A magányos farkas állhatatosságával rendelkezik. Elvisei a beavatással járó koszt, az ártulást, a magányt és a kitaszítottsgót. Az alvilági vándorlás után gazdagon tér vissza a felszíni világba. Az Ósanya, a Természet Asszony utasításait és útmutatásait követi, jóllehet első alászállása során ezeket még nem tudja megfogalmazni.

A FEHÉRBE ÖLTÖZÖTT SZELLEM

A legendákban és a mesékben a fehér szellem az úrmutató, a belső tudás birtokeosa, aki az újját járó nő előtt jár. Némely mesemondó szerint ez a szellem egy réges-régi, nagyon fontos, összetört isten darabkája, amely minden emberben megtalálható.

Öltözékét tekintve, ez a szellem szoros kapcsolatban áll a különböző kultúrák ragyogó fehérbe öltözött Élet/Halál/Élet Istennőivel – *La Lloronával*, *Berchtával*, *Hellel* és a többiekkel. Ez azt sugallja, hogy a fehér szellem az anya/vénasszony segítője, aki, az archetipális pszichológia szerint, egyben az Élet/Halál/Élet istennője.

A KERTÉSZ

A kertész a lélek művelője, a mag, a termőföld, a gyökér megújító özője. Hasonló a hopi Kokopellihhez, ehhez a púpos szellemhez, aki minden tavasszal eljön a falvakba, hogy megtermékenyítse a földet és az asszonyokat. A kertész feladata a megújítás. A nő pszichének általában venni, boronálni, aratni kell, hogy megújult energiával kicserélhesse azt, ami elöregedett, ami elfáradt. Természetes dolog, hogy a psziché részei elgyengülnek, elfáradnak, elhasználódnak. Ez jó, így kell a pszichének működni, de készenlétben kell mindig tartani az újratöltéshez szükséges energiát. Ez a psziché kérészének feladata. Ö követi nyomom a változásokat. A pszichén belül mindig van, ami él, van, ami meghal, régi gondolatok, elképzelések és energiák helyébe kell újakat ültetni.

A KIRÁLY

A király²⁵ az alvilág kincsesládája. Ő jelenti azt a képességet, hogy belső tudásunkat affektálás, zúgolódás vagy bocsánatkérés nélkül tesszük gyakorlativá a világban. A király az öreg királyné/vénasszony fia. Anyjához hasonlóan, s feltehetően az ő útmutatásait követve, a király a psziché életfontosságú mechanizmusainak, a ballépéseknek, a meghalásnak és a tudatossághoz való visszatérésnek a részese. A későbbiekben, amikor eltűnt királynéja nyomába indul, ő is meghal egy bizonyos értelemben, s ez a halál előkelő királyból a vadon lényévé változtatja. Akkor születik újjá, amikor rálel királynoéjére. Pszichikai értelemben ez azt jelenti, hogy a psziché régi, fontos attitűdjei meghalnak, mlközben a psziché egyre többet tanul. A régi beállítódások-

kat vagy új, vagy megújult nézőpontok váltják fel a nő életének szinte minden vonatkozásában. Ebben az értelemben a király a női pszichét uraló beállítódások és törvények megújulását jelenti.

A VARÁZSLÓ

A varázsló, a mágus,²⁶ akit a király azért hoz magával, hogy értelmezze számára a látottakat, a női hatalom közvetlen varázslatát jelenti. Az olyan tulajdonságok, mint a másodperc töredéke alatt lezajló visszamlékezés, az ezer mérföldre látó szem, a mérföldekre terjedő hallás, a bátki – ember vagy állat – szemével való látás empatikus képessége – mind-mind az ösztönös nőiség jellemzői. Ezekben vesz részt a varázsló, és, a hagyományok szerint, segít megőrzésükben és a külvilág felé való megnyilvánulásukban. A varázsló alakja mindkét nemhez tartozhat, ám itt most hatalmas férfi alakjában jelenik meg, hasonlít a mesebeli dalilás fivérhez, aki mindent megtesz, hogy hűgán segítsen. A varázsló mindig felültheti bármelyik alakot. Az álmokban és a mesékben férfi alakjában éppúgy megjelenhet, mint női alakban. De lehet állat vagy kő is, és akár vénasszony is. Női megfélelője is éppilyen könnyedén változtatható átlruháit. A tudatos életben a varázsló segítheti egy nő azon képességét, hogy bármelyik pillanatban azzá váljék, amivé akar.

AZ ÖREG KIRÁLYNÉ/VÉNASSZONY

Az öreg királyné/vénasszony ebben a mesében a király anyja. Ez a figura többek között termékenységget, a ragadozó cselverecéinek meglátóját, az átok enyhítőjét jelentheti. A termékenység, ami dobpergésként hangzik, ha kimondjuk, több mint szaporaság: a föld termékeny gazdagságát jelenti. Ő a fényes, fekete föld, melyből fekete gyökerek és korábbi élet jelei csillannak elő, ami illatos humuszra illepedik. A szaporaság magvakat, tojásokat, lényeket, gondolatokat idéz. A termékenység ahhoz az állapothoz kötődik, amelyben a magvak előkészülnek, melegszenek, inkubálódnak és biztonságban megőrződnek. Ezért nevezik az öreg anyát sokszor régebbi nevin – Por Anyának, Föld Anyának –, mert ő az a talaj, amelyben a gondolatok kilkelnek.

AZ ÖRDÖG

A női lélek kettős természetű, ami zaklatja is és gyógyítja is, ebben a mesében az ördög alakjában jelenik meg. Mint korábban már megjegyeztük, ez az ördögfigura jelenti meg a női psziché természetének ragadozóját, a *contra naturam*, természet elleni aspektust, mely szembeáll a psziché fejlődésével, és a lélek elpusztítására tör. Ez az erő elszakad életadó aspektusától. Ezt az aspektust le kell győzni és kordában kell tartani. Ez az ördögfigura nem azonos a női pszichében zajló egyéb zaklatások és cselzővések forrásával, amit én *alter-léleknek* nevezek. Ez az *alter-lélek* gyakran jelenik meg az álmokban, a mesékben és a mítoszokban alakváltoztató vénasszony képében, aki álszállásra készre és nógatja a nőket, aminek, ideális esetben, a legmélyebb forrásokra való rátalálás az eredménye.

***

A föld alatti gyümölcsösből tehát a psziché eme hatalmas – férfi- és női – erői vártnak a nagy összetalálkozásra, melynek során *coninunctio* jön létre. Ez a szó az alkímiából származik, és az egymástól különböző szubsztanciák nagyfokú átalakulásával járó egyesülését jelenti. Amikor ezek az ellentétek összekeverednek, bizonyos pszichén belüli folyamatok indulnak el. Olyan ez, mint amikor kovát ütünk a kőhöz, hogy tüzet csináljunk. Az ugyanazon pszichikus téren belüli elérő elemek *coninunctiója* és nyomása folyván szabadul fel a lélek energiája, a belátás és a tudás.

A történetünkben zajló *coninunctio* viruló Élvet/Halál/Élet ciklus elindulását jelzi. E ritka és értékes egyesülés látni tudjuk, hogy hamarosan bekövetkezik egy spirituális házasság, és ezzel együtt egy spirituális halál is, melyből azonban új élet születik. Ezek a tényezők már előrevetünk a jövőt. A *coninunctio* nem olyasmi, amiért elindulunk és megszerezzük. Az nehéz, nagyon nehéz munka eredményeképp történik meg.

Itt vándorolunk hát sáros ruhánkban a soha nem látott úton, a Természeti Asszony jele azonban egyre fényesebben ragyog át rajtunk. Azt is mondhatjuk, hogy a *coninunctio* régi önmagunk erőteljes újraértékelése. Ha itt vagyunk a gyümölcsösből, s velünk vannak ezek a felismerhető pszichikus aspektusok, akkor már nincs visszaút – tovább kell haladnunk.

kat vagy új, vagy megújult nézőpontok váltják fel a nő életének szinte minden vonatkozásában. Ebben az értelemben a király a női pszichét uraló beállítódások és törvények megújulását jelenti.

A VARÁZSLÓ

A varázsló, a mágus,²⁶ akit a király azért hoz magával, hogy értelmezze számára a látottakat, a női hatalom közvetlen varázslatát jelenti. Az olyan tulajdonságok, mint a másodperc töredéke alatt lezajló visszamlékezés, az ezer mérföldre látó szem, a mérföldekre terjedő hallás, a bátki – ember vagy állat – szemével való látás emparitív képessége – mind-mind az ösztönös nőiség jellemzői. Ezekben vesz részt a varázsló, és, a hagyományok szerint, segít megőrzésükben és a külvilág felé való megnyilvánulásukban. A varázsló alakja mindkét nemhez tartozhat, ám itt most hatalmas férfi alakjában jelenik meg, hasonlít a mesebeli dalilás fivérhez, aki mindent megtesz, hogy hűgán segítsen. A varázsló mindig felöltheti bármelyik alakot. Az álmokban és a mesékben férfi alakjában éppúgy megjelenhet, mint női alakban. De lehet állat vagy kő is, és akár vénasszony is. Női megfélelője is éppilyen könnyedén változtatja átlruháit. A tudatos életben a varázsló segítheti egy nő azon képességét, hogy bármelyik pillanatban azzá váljék, amivé akar.

AZ ÖREG KIRÁLYNÉ/VÉNASSZONY

Az öreg királyné/vénasszony ebben a mesében a király anyja. Ez a figura többek között termékenységget, a ragadozó cselvetésünket meglátóját, az átok enyhítőjét jelentheti. A termékenység, ami dobpergésként hangzik, ha kimondjuk, több mint szaporaság: a föld termékeny gazdagságát jelenti. Ő a fényes, fekete föld, melyből fekete gyökerek és korábbi élet jelei csillannak elő, ami illatos humuszát illepedik. A szaporaság magvakat, tojásokat, lényeket, gondolatokat idéz. A termékenység ahhoz az állapothoz kötődik, amelyben a magvak előkészülnek, melegszenek, inkubálódnak és biztonságban megőrződnek. Ezért nevezik az öreg anyát sokszor régebbi neven – Por Anyának, Föld Anyának –, mert ő az a talaj, amelyben a gondolatok kilkelnek.

AZ ÖRDÖG

A női lélek kettős természetű, ami zaklatja is és gyógyítja is, ebben a mesében az ördög alakjában jelenik meg. Mint korábban már megjegyeztük, ez az ördögfigura jelenti meg a női psziché természetének ragadozóját, a *contra naturam*, természet elleni aspektust, mely szembeáll a psziché fejlődésével, és a lélek elpusztítására tör. Ez az erő elszakad életadó aspektusától. Ezt az aspektust le kell győzni és kordában kell tartani. Ez az ördögfigura nem azonos a női pszichében zajló egyéb zaklatások és cselzővessék forrásával, amit én *alber-léleknek* nevezek. Ez az *alber-lélek* gyakran jelenik meg az álmokban, a mesékben és a mítoszokban alakváltoztató vénasszony képében, aki alászállásra készre és nógatja a nőket, aminek, ideális esetben, a legmélyebb forrásokra való rátalálás az eredménye.

***

A föld alatti gyümölcsösből tehát a psziché eme hatalmas – férfi- és női – erői válnak a nagy összetalálkozásra, melynek során *coninunctio* jön létre. Ez a szó az alkímiából származik, és az egymástól különböző szubsztanciák nagyfokú átalakulással járó egyesülését jelenti. Amikor ezek az ellentétek összekeverednek, bizonyos pszichén belüli folyamatok indulnak el. Olyan ez, mint amikor kovát ütünk a kőhöz, hogy tüzet csilhojjunk. Az ugyanazon pszichikus téren belüli elérő elemek *coninunctio*ja és nyomása folytrán szabadul fel a lélek energiája, a belátás és a tudás.

A történetünkben zajló *coninunctio* viruló Éllet/Halál/Élet ciklus elindulását jelzi. E ritka és értékes egyesülés látrán tudjuk, hogy hamarosan bekövetkezik egy spirituális házasság, és ezzel együtt egy spirituális halál is, melyből azonban új élet születik. Ezek a tényezők már előrevetítik a jövőt. A *coninunctio* nem olyasmi, amiért elindulunk és megszerezzük. Az nehéz, nagyon nehéz munka eredményeképp történik meg.

It vándorolunk hát sáros ruhánkban a soha nem látott úton, a Természeti Asszony jele azonban egyre fényesebben ragyog át rajtunk. Azt is mondhatjuk, hogy a *coninunctio* régi önmagunk erőteljes újraértékelése. Ha itt vagyunk a gyümölcsösből, s velünk vannak ezek a felismerhető pszichikus aspektusok, akkor már nincs visszaút – tovább kell haladnunk.

Mit mondhatunk még a körtértről? Azok számára kínálkoznak fel, akik megeheztek hosszú alvilági útjuk során. A hagyomány szerint számos gyümölcs jelképezi a női méhet, leggyakrabban a körte, az alma, a füge és az őszibarack, noha ez lehet bármely olyan tárgy is, amelynek külső és belső formája van, és közepén élőlényé növekedő mag helyezkedik el – mint például a tojás –; ezek jelzik az „életen belüli élet” női vonását. Itt a körtek jelentik archetipális értelemben az új élet kipattanását, az új én magvát.

Sok mítoszban és mesében állnak a gyümölcsfák a Nagy Anya, az Ósanya fennhatósága alatt, akinek a király és emberei szolgálnak. A gyümölcsös körte meg van számozva, mivel ebben az átalakító folyamaton mindennek nagy jelentősége van. Nem történik véletlenül semmi. Mindennek nyoma marad és minden egybevágy. Az Ósanya tudja, mi az övé ezek közül az átalakító szubsztanciák közül. A király megékezti, hogy megsámolja körteit, de ezt nem önző birtoklás-vágyból teszi, hanem mert tudni akarja, érkezett-e új jövevény az alvilágba, hogy elindulhasson a beavatás útján. A lélek világa mindig készenlétben áll az újoncok és a vándorok fogadására.

A lány táplálására lehajló körte mintegy harangként cseng az alvilági gyümölcsösben, hívó hangjára előtűnnek a források és az erők – a király, a varázsló, a kertész s később az öreg anya –, hogy üdvözöljék, támogassák és segítsék az újonnan érkezettet.

A történelmi korok szent figurái újra és újra azt bizonyítják számunkra, hogy az átalakulás végtelen útján már van egy „számunkra előkészített hely”. Szímatunk és intuíciónk útján sorsunk ehhez a helyhez irányít, vonsszol bennünket. Végül mindannyian megékezünk a király gyümölcsöskeretébe. Ez így van rendjén.

A női psziché ebben az epizódban feltűnő három maskulin vonása – a király, a varázsló és a kertész – figyel, kérdez és segít az alvilági utazásban, ahol semmi sem az, aminek első pillantásra látszik. Amikor a női psziché alvilágának királya megtudja, hogy változás történt a gyümölcsösben, magához rendeli a psziché varázslóját, aki érti az emberi világot is és a szellem világot is, aki különbséget tud tenni a tudattalanban a pszichikus elemek között.

Végignézik tehát, ahogyan a szellem ismét leereszti a vizet az árok-ból. Mint korábban már megjegyeztük, ez a vizesárok a Szűkhöz, ahhoz a gyilkos folyóhoz hasonló szimbólum, amelyen át a holtak

lelkét vezették az élők világából a holtak birodalmába. De ez a folyó nem a holtak, csak az élők számára volt végzetes. Örakodjunk hát a nyugalom és a beteljesedés érzetéről, ami arra csábíthatja az embert, hogy egy spirituális tét befefejeztével vagy egy spirituális ciklus beteljesítésével megálljon és babérijain ücsögjön. A vizesárok a holtak pihenőhelye, az élet végének eljötté, az élő nő azonban nem maradhat közelében túl sokáig, mert letargiába esik a lélek-készítés ciklusai közepete.²⁷

Az ölelő folyó, a vizesárok szimbólumával a mese arra figyelmeztet, hogy nem akármilyen víztől van itt szó. Valami olyan határvonalat jelöl, mint az a krétakör, amelyet a lány maga köré rajzolt, hogy távol tartsa magától az ördögöt. Amikor belépünk egy körbe vagy áthatolunk rajta, akkor egy újabb létállapotba, újabb tudatállapotba vagy annak hiányába jutunk.

Aleány itt a holtak számára fenntartott tudattalan állapoton halad át. Nem szabad ebből a vízből innia, nem gázolhat át rajta, száraz lábbal kell átjutnia. Mivel az alászállás során a nőknak keresztül kell haladniuk a holtak birodalmán, néha összaszavarnodnak, és úgy gondolják, meg kell halniuk. Ez azonban nem így van. Feladatunk az, hogy élő teremtményekként kell átjutnunk a holtak birodalmán, mert így működik tudatunk.

A vizesárok tehát nagyon fontos szimbólum, s az a tény, hogy a szellem kiapasztja belőle a vizet, segít annak megértésében, hogy mit kell tennünk saját utunk során. Nem feketünk le, s nem merülhetünk boldog álomba mindannak láttán, amit eddig elértünk. De nem ugorhatunk a folyóba sem, így siertetve a folyamatot. Ez kisberűs halált és nagyberűs Halált jelentene számunkra. Az Élet/Halál/Élet ciklusnak ebben a folyamataiban a psziché *la muerte por un instante*, a pillanantnyi halált, s nem *La Muerte Eterna*, az Örök Halált keresi.

A varázsló a szellemek közelébe jön, és azt kérdezi: „E világról valólk vagytok, vagy a másik világról?” A lány pedig, egy egójától megfosztott *riahura* fészületlen és torztonborz külsejével, s a ragyogó fehér szellem társaságában azt mondja a varázslónak, hogy most ugyan a holtak országában tartózkodik, de az élők közül való. „Valaha a világban éltem, de mégsem tartozom ehhez a világhoz.” Amikor a király megkérdi a varázslót, „Ember ő, vagy szellem?”, a varázsló azt válaszolja, hogy ember is és szellem is.

A lány rejtélyes válasza azt sejteti, hogy az élők birodalmához tartozik, ám most lép be az Élét/Halál/Élet ritmusába, tehát alászálló emberi lény, ugyanakkor őrizi korábbi énie árnnyékát is. Napokra talán a felszíni világban tartózkodik, de az átalakulás az alvilágban zajlik, s ezért mindkét helyen tartózkodik, mint *La Que Sabé*, „a Tüdő”. S mindez azért történik, hogy megismerje, hogy leiszúrta az igazi, az ősi, legbensőbb énjéhez vezető utat.

A levágott kezű leány történetét feldolgozó foglalkozások során felteszek pácienseimnek néhány kérdést, ezzel alvilági útjuk megismerését próbálom segíteni. Ezekre a kérdésekre egyéni és csoportos válasz is adható. A kérdések és a rájuk adott válaszok mintegy áttersző hálónak szövődnének, melyet bemerítünk a közös gondolkodás vizébe, s a nők belső életének csillogó, ficsáncoló, vagy tehetetlen, fulladó, vagy lélegző formáival teli emeljük ki, hogy mindannyian szemügyre vehessük őket.

Egy kérdésre adott válasz újabb kérdést szül, s a tanulás érdekében azokra is válaszolunk. Íme néhány kérdés: Hogyan él az ember nap nap után egyszerre a felszíni világban is és az alvilágban is? Mit kell azért tennie, hogy egyedül alászállhasson az alvilágba? Milyen életkörülmények segítik az alászállást? Választhatunk-e aközött, hogy menjünk vagy maradjunk? Milyen spontán segítségért ösztönös természetünktől ez alatt az idő alatt?

Amikor a nők (vagy a férfiak) e kertős állampolgárság állapotában vannak, néha tévesen kirtűnő ötletnek tartják azt, ha elvonulnak a világtól, a mindennapi élettől, ha felhagynak napi teendőikkel és kötelességeikkel, amik nemcsak hívogatók, de irritálóak is lehetnek. Ez azonban nem jó módszer, mert ilyenkor a külső világ jeleníti az egyetlen kötelet, ami az alvilágban fejjel lefelé lógó, vándorló nő bokája köré tekeredik. Rendkívül fontos időszak ez, amelyben a mindennapi életnek az a szerepe, hogy „másvilági” feszültséget teremtsen, s a jó befűzés érdekében egyensúly jöjjön létre.

Vándorlunk hát tovább, s azt kérdezzük magunktól – vagyis az igazat megvallva, inkább moxyogjuk –, hogy „Erről a világról való vagyok-e, vagy a másiktól?”, és azt válaszoljuk, hogy „Mindkettőtől”. S utunk során ezt mindig felidézzük. E folyamatban a nőnek mindkét világhoz tartozniuk kell. Ha így vándorlunk, akkor kiűzzük magunktól az ellenállás utolsó darabkját, az önhittség utolsó szilánkját, elűzünk

minden tiltakozást, amit kigondolhatnánk, mert ez a vándorlás fárasztó. Ez a fáradtság azonban végül is megszűnneti az ego félelmeit és ambícióit, és egyszerűen csak azt követjük, ami van. Ekkor értjük meg mélyen és teljesen a föld alatti erdőkben eltöltött időt.

A mesében most a másik körte is lehajlik, hogy a lány megehesse, s mivel a király az Ősanya fa, s mivel ez a kert az Ősanyáé, a lány tulajdonképpen az élet és a halál titkainak gyümölcsét ízleli meg. Mivel a gyümölcs a virágzás, a növekedés, az érés és a hanyatlás ciklusainak különböző szakaszai, a beavatandó, azáltal, hogy megesszi, bensővé teszi az Élét/Halál/Élet körforgását mutató pszichikus órát, mely ezután már mindig út, ha elérkezik annak az ideje, hogy hagyjunk valamit meghalni, és új életre segítsünk valami mást.

Hogy találunk rá erre a körterre? Belemerülünk a nőiség misztériumába, a föld, a rovarok, az állatok, a madarak, a virágok, a fák, az évszakok, a folyók és vízszintjük ciklusába, megfigyeljük, hogy az állatok bundája hogyan vastagodik és vékonyodik az évszakok változásával, odafigyelünk saját individuációs folyamataink homályaira és tisztaságára, szexuális, vallási igényeink áradására és apadására, az alászállás és az előbukkanás idejére.

Akkor esszük meg a körte, amikor kielégített az írás, a festés, a szobrászkodás, a szövés uráni olthatatlan éhségünket, amikor elmondjuk versünket, amikor soha nem látott reményeket és elgondolásokat táplálunk és próbálunk megalósítani.

Rendkívüli táplálékká válik az, ha a benső érzékenység és a ciklusok ősi női minitáit és princípiumait magunkévá tesszük, mert ezek gazdagítják életünket.

Ez a pszichikus fa valódi természete: növekszik, adakozik, elhasználdik, s magokat hullat az új életért; szeret bennünket. Ez az Élét/Halál/Élet misztériuma. Ősidők óta, a víz és a fény előtti idők óta így zajlik ez. Ha megismertük ezeket a ciklusokat, akár körte, akár fa, kert vagy a nő életkorok segítségével, számíthatunk rájuk, mert változatlanul, újra és újra ismétlődnek. A minta a következő: Mindben, ami meghal, van valami haszontalan, ami újra hasznossá válik, ha gondosan megvizsgáljuk. Ezalatt táruul fel előrtünk az, amit meggranulhatunk. A veszteség minden élőlényben nyereséggel jár. Értelmezniük kell ezt az Élét/Halál/Élet ciklust, olyan méltósággal kell megélniük, ahogyan csak tudjuk, s ha ez nem sikerül, üvölközniük kell, mint a veszett kutyá-

nak – s aztán tovább kell mennünk, mert vár ránk pszichénk szerető alvilági családja, amely átölel majd és segít bennünket.

A király segítséggel a leány könnyebben boldogul alvilági munkálkodása során. Ez nagyon jó, mert az alászálló nő gyakran úgy éri, mintha laboratóriumból véletlenül kiszabadult szörnyceteg volna. Az alvilág alakjai küszködő, áldott életnek látnak bennünket figyelő-állásukból. Az ő szemükben olyan erős lángnak hatunk, amely újra és újra a sötét üveghez ütődik, hogy összeröjje, s végre kiszabadulhasson. S mélyben lévő otthonunk minden lakója azonnal segítségünkre siet.

A régi időkben a nők azért szálltak alá az alvilágba, hogy egyesüljenek a királlyal (néhány ritusban nem volt király, s a leány ilyenkor talán közvetlenül az Ősi Természeti Asszonnyal egyesült), s ebben a meseben is valami hasonlónak a maradványait fedezhetjük fel, amikor a király első pillantásra, tévovázás nélkül megszereti a leányt. *Nem* kezek nélküli, zabolátlan, vándor külseje *ellenére*, hanem épp amiatt tartja hozzá tartozónak. Ez az állapot, amelyben az ember kívülálló, ám egyben támogatást is élvez, folytatódik. Még ha mosdatlanul, elhagyatottan, félvokon, kezek nélkül vándorlunk is, legmélyebb Énünk hatalmas ereje továbbra is szeret bennünket, s közel húz szívéhez.

A nők ebben az állapotban olyasfajta izgalmat éreznek, mint amikor álmaik férfával találkoznak. Furcsa, ellenmondásos időszak ez, mert egyszerre vagyunk a föld felett, és mégis alatta. Vándorlunk, bojongunk, valaki mégis szeret. Nem vagyunk gazdagok, valaki mégis táplál. A jungi terminológia szerint ez az „ellentétek feszültségének” állapota, amelyben a psziché mindkét pólusának egy-egy eleme konstellálódik, s ezáltal új alapot teremt. A freudi pszichológia ezt „kettéágazásnak”, „hasadásnak” nevezi, amikor a psziché alapvető diszpozíciója vagy beálltódása kétpólusúvá válik: elklüönül a fekete és a fehér, a jó és a rossz. A mesemondók ezt a „kétszerszülöttertek” állapotának nevezik. Ez a második születés valami mágiikus forrásból fakad, s a lélek most már két származási vonalat mondhat magáénak: az egyik a fizikai-terti, a másik a láthatatlan világból ered.

A király azt mondja, védeni és szeretni fogja a lányt. A psziché itt már tudatosabb; hamarosan bekövetkezik ez a rendkívül értékes házasság, amelyben a holtak birodalmának élő királya veszi feleségül az élők birodalmának kez nélküli asszonyát. Két emnyire eltérő fél házassága a legcsodálatosabb szerelmet feltételezi, nem? Ám ez a házasság

is azokhoz a mesebeli pikareszk házasságokhoz kapcsolódik, amelyekben két, egymástól eltérő élet fonódik egybe. Ilyen a szegény lány és a királyfi, az asszony és a medve, a fiatal lány és a hold, a fókasszony és a halász, a sivatagi lány és a préri farkas házassága. A lélek minden esetben megismeri a másik entitást. Ezt értjük másodsorzi születésen.

A mesebeli házasságokban, s éppígy a felszíni világ házasságaiban is, a két ellentétes lény közötti szerelem öökké is tarthat, vagy csak addig, amíg a tanulás be nem fejeződik. Az alkímiaiban az ellentétek egyesülése azt jelenti, hogy hamarosan halál és születés következik be, s mi is hamarosan látjuk mindent ebben a mesében.

A király spirituális kezeket készített a leány számára, amelyek segítik alvilági életét. A nők utazásuknak ebben a fázisában valnak biztos kezükké; elfogadták ezt az állapotot, meggyereték lábukat, s hogy úgy mondjam, kezüket is. A biztoskezüség az alvilágban azt jelenti, hogy lassan megvanuljuk, hogyan kell az ahhoz a világhoz tartozó hatalmakat hívni, irányítani, erősíteni és hozzájuk fordulni, de azt is megvanuljuk, hogy hogyan riasszuk el a nem szívesen látott aspektusokat, mint például az aluszekönyságot. Ha a felszíni világban érzékelő radarként értelmezzük a kezeket, akkor itt, az alvilági kezekre azt mondhatjuk, hogy látnak a sötétben és átlátnak az időn.

Az elvesztett testrészeket időtlen idők óta ezüsttel, arannyal vagy fával pótolják. Az európai és a sarkvidéki mesékben az ezüstművésesség a *homonculi*, a manók, *duergar*, koboldok, szörnycetkék és tündérek feladata, akik pszichológiai értelemben a szellem azon elemi aspektusait jelentik, amelyek a psziché mélyén élnek és értékes gondolatok után kutarnak, bányásznak. Ezek a teremtmények apró lélekvezetők, a lélek ereje és az emberek között hozták-viszik az üzeneteket. Az értékes fémekből készült tárgyakat időtlen idők óta kapcsolatba hozzák ezekkel a szorgos és meglehetősen mogorva, firtkésző lenyekkel. Ez újabb példa arra, hogy a psziché érdékünkben dolgozik még akkor is, ha nem lehetünk ott a munkálatok minden helyszínén.

Mint a szellem minden dolgának, az ezüstkezeknek is története és titka van. Sok mese és mítosz szól arról, hogyan készültek a varázserejű testrészpótlók, ki készítette őket, ki formázza őket, ki cipelte, ki öntötte, ki hűtötte, ki fényesítette és ki illesztette fel őket. Az ókori görögök számára az ezüst Héphaisztosz kovácsműhelyének egyik legértékesebb fémje. Ahogy a mi mesénk leányát is, Héphaisztoszt is megcsonkított-

ták egy szüleikhez kapcsolódó drámai esemény során. Válszínű, hogy Héphaisztosz és mesénk királya egymással felcserélhetők.

Héphaisztosz és az ezüstkézü leány archeipális értelemben fivér és nővér; mindkettejüknél olyan szülei vannak, akik nem képesek gyermekeik értékét meglátni. Amikor Héphaisztosz megszületet, apja, Zeusz azt követelte Hétától, hogy szabaduljon meg a gyermektől. Héra engedelmeskedett is – legalábbis, amíg gyermeke fel nem nőtt. Arán visszamelte Héphaisztoszt az Olimposzra. A fű időközben rendkívül ügyes kezű arany- és ezüstkováccsá vált. Zeusz és Héra között vira ke-rekedett, mert Zeusz feltékeny isten volt. Héphaisztosz anyja pártjára állt, s Zeusz lehajította a fiatalembert a hegyről, így törve össze lábait.

A megsántult Héphaisztosz nem adta fel, nem akart meghalni. Kemencéjében soha nem látott tüzet rakott, s ezüstből és aranyból, térdtől lefele, lábakat készített magának. A későbbiekben is még sok titokzatos dolgot művelt, és a szerelmem s a misztikus megújulás istene lett. Azt mondhathánk, hogy ő a megcsontkított, elvágott, kettétépett, megrepedt, kicsorbult és eltorzult dolgok és emberek patrónusa. Különös szeretettel bánt azokkal, akik nyomoréknak születtek, vagy akiknek szíve álmajai törték szét.

Mindannyiuk számára van gyógymódja, amit csodálatos kovács-műhelyében eszel ki; szíveket rak újra össze a legfinomabb aranyból; ezüstből és aranyból pótol hiányzó végtagot, s ellátja a nyomorékságot bőven kárpótoló mágiikus tulajdonsággal.

Nem véletlen, hogy az évszázadok során az egyszeműeket, a sántákat, s azokat, akiknek végtagja hiányzott vagy más módon volt hiányos a teste, különleges tudásúnak gondolták az emberek. Sétülésük vagy testi hibájuk már nagyon korán a pszichének azokba a részeibe kényszerítte őket, mely csak a nagyon-nagyon öregek számára van fenntartva. És virágzó rájuk a pszichének ez a szerető kovácsmestere. Egy ízben tizenkét leányt készített ezüst és arany végtagokkal: s a lányok járnak, beszélnek és beszélgetni is tudtak. A legenda szerint egyikükbe bele is szeretett, s kérte az isteneket, változassák a lányt emberré, ám ez már egy másik történet.

Az ezüstkézek azt jelentik, hogy az ember a spirituális kezek képességeire tesz szert – gyógyító az érintése, sőt, értelemben is lát, a fizikai érzékelés révén hatalmas tudáshoz jut. A kezek a tápláló, enyhítő adó és segítő pszichikus gyógyszerek egész táját jelentik. Ebben a stádi-

umban a lány a sebzett gyógyító érintésével rendelkezik. Ezeknek a pszichikus kezeknek a segítségével jobban meg tudja ragadni az alvilág titokzatoságát, de megmaradnak számára ajándékként akkor is, amikor munkája befejeződött és újra a felszínre kerül.

Az alászállásnak ezt a stádiumát az jellemzi, hogy olyan rejtélyes, furcsa és gyógyító események következnek be, amelyek az ego akaratán kívülről érkeznek, s annak eredményei, hogy az ember spirituális kezeit – vagyis titokzatos gyógyítóerőt – kapott. A régi korokban ezeket a titokzatos képességeket a fálsi öregasszonyoknak tulajdonították. De ők sem az első ősz hajszállal kapták meg ezeket; a munka és az állhatatosság hosszú-hosszú évei alatt halmozódtak fel. És most mi is ezen munkálkodunk.

Az ezüstkézek, mondhatnánk valaki, a leány újabb szerepbe lépését koronázzák meg. Nem a fejére illesztett korona, hanem ezüst műkezzei jelzik legújabb státusát. Most válik az alvilág királynéjává. Hogy ismét a mitológiát idézzem, ne felejtsek el, hogy Perszephoné nemcsak egy anya leánya volt, hanem a holtak birodalmának királynéja is.

A kevésbé ismert történetekben különböző gyötrelmeket áll ki, például három napig a Világfán függ, hogy megváltsa azokat a lelkeket, akik nem szenvedtek elegendet szellemük elmélyítése érdekében.

Ez a nő *Cristo* visszhangzik *A levágott kezű leány* történetében. A párhuzamot azzal folyrathathatnánk, hogy az Elkiatum, ahol Perszephoné az alvilágban élt, „alma-országot” jelent – a gall nyelv elődjében az *alhisier* szót használták a *sorb*, vagyis az alma jelölésére – és az Arthur-legenda *Avallon* szava ugyanezt jelenti. A levágott kezű leányt egyenesen a virágzó almafával azonosíthatjuk.

Ezek ősrégi rejtjelek. Ha megtanuljuk elolvasni őket, akkor lártjuk, hogy az almák birodalmában élő Perszephoné, a levágott kezű leány és a virágzó almafa a vadon egyazon jövevényei. Mindből azt látjuk, hogy a mesék és a mítoszok olyan egyértelmű térképet őriztek meg számunkra a múlt tudásáról és gyakorlatairól, amelynek segítségével a jelenben is eligazodhatunk.

Most, a levágott kezű leány negyedik megpróbáltatása végén azt mondhathatnánk, hogy az alászállás műve befejeződött, a leány az élet és a halál királynéjévé lett. Ő a holdbéli asszony, aki tudja, mi zajlik éjszaka, még a napnak is le kell mögötte gördülnie a föld alá, hogy azán megújulhasson. Ez azonban még mindig nem a *lysis*, még nem

a felbontás. Még csak az átalakulás közepén járunk, ahol fogva tart a szerelem, ám lassan már az újabb mélységbe vezető alászállásra készülődünk. Tehát továbbmegyünk.

Az ötödik stadium – Lelémárcangolás

A király messi földre indul háborúba, s anyját kéri meg, hogy fiatal felesége gondját viselje, s meghagyja, hogy küldjenek üzenetet, amint gyermeke születik. A fiatal királyné gyönyörű gyermeket szül, s el is küldik az örömhír a királynak. A hírvívő azonban álomba merül egy folyó partján, s előlép az ördög, és kicseréli az üzenetet: „A királyné újszülöttje félig ember, félig kutyá.”

A király elborzad, de azért azt üzeni vissza, hogy viseljék a királyné gondját ezekben a rettenetes időkben. A hírvívő ismét elalszik a folyó partján, ahol az ördög ismét lesben áll, s a király levelét most erre az üzenetre cseréli ki: „Öljétek meg a királynét is és a gyermeket is.” A király anyja, akit megdöbben ez az üzenet, újra elküldi a hírvívót, aki ismét, oda is, vissza is, elalszik a folyó partján. Az ördög kicseréli üzeneti egyre gonoszabbak, s az utolsóban az áll, hogy „Tartsátok meg a királyné nyelvét és szemét bizonyosságul arra, hogy meghal.”

A király anyja nem hajlandó megölni a kedves, fiatal királynét. Feláldoz egy őzet, s megtartja az állat nyelvét és szemét. Azán ráköltözi a gyermeket a fiatal királyné mellére, és újtátra bocsátja, mondván, fusson, ha kedves az élete. A két asszony sír, és búcsúzóul megcsókolják egymást.

A király megházasodik, s hamarosan el kell mennie. Ugyanez történik *Kékszakállal*, az aranyrapujúról híres lánnyal, *La Llorona* hidalgőjével és más, mesebeli és mitológiai férjfel/kezdessel. Vajon miért ügtenek el mindig ezek a mitikus férfiek olyan hamar a nászszaka után? Minden mesében más és más oka van ennek, a legfontosabb pszichikai tény azonban mindben közös: a psziché királyi energiája lehanyatlak, elfogy, s következhet a nő útjának következő szakasza, ugyanakkor új pszichikus helyzete is próbatétel elé kerül. A király nem hagyja el feleségét, távollétében anyja vigyáz rá.

A következő lépés az öreg Ösanjához és a szüléshöz fűződő kapcsolat kialakítása. A próbát a leány és a király, s a leány és az öreg anyja közötti kapcsolatnak kell kiállnia. Az egyik az ellentétek közötti

szerepre, a másik a női legmélyebb Énhez fűződő szerepre vonatkozik.

A király eltávozása a mesék egyetemes vezérmotívuma. Amikor azt érezzük, hogy a támogatás nem megszűnik, csak gyengül, akkor biztosak lehetünk abban, hogy próbatételi periódus következik, amikor egyedül lelkünk emlékeiből kell táplálkoznunk addig, amíg kedvesünk megérkezik. Ilyenkor szerelemmel egy ideig csak álmainkban, különösen legfúrcsább, legmélyrehatóbb álmainkban találkozunk.

Íme néhány álom, amely páciensem elbeszélése szerint ezen a stadiumon átségtette őket.

Egy finom, középkorú nő álomban egy száját pillantott meg a sárban, lefeküdt a földre, a szája a filébe sutogott, s aztán váratlanul megcsókolta arcát.

Egy másik, nagyon komolyan dolgozó nő rendkívül egyszerű álmot látott: azt álmodta, hogy tökéletes alvással töltött el egy teljes éjszakát. Amikor felébredt álmából, állítása szerint tökéletesen phentnek érezte magát, egyetlen izma sem görcsölt, testben minden ideg, minden sejt a helyén volt.

Egy másik páciensem azt álmodta, hogy szívűtőtet hajtának rajta végre, és a műtőnek nincs teteje. A műtéthez szükséges fényt a nap adja. Érezte, hogy a napsugarak megérintik csupasz szívét. Hallotta, hogy a sebész azt mondja, több műtétre nincs szükség.

Az ilyen álmokban a mély női természettel lépünk kapcsolatba. Emocionálisan, de gyakran fizikailag is hasznosak, titkos élelemrak-tárhoz hasonló érzelmi állapotok ezek. Az akadozó szellemi ellátás esetén ezekből meríthetünk.

A király tehát ellovagol messi országba, s az alászállást segítő pszichikai tetteit a szeretet és az emlékezet őrtzi. A leány rájön, hogy az alvilág király-principiuma hozzá tartozik, és ahogy házasságuk előtt ígerte, nem fogja cserbenhagyni. Ilyenkor egy nő általában „elrelik önmagával”. Várandós, vagyis egy hamarosan megszülető gondolatot hordoz arról, hogy milyen lesz az élete, ha hajlandó tovább munkálkodni. Mint látni fogjuk, titokzatos és frusztráló időszak ez, mert egyik alászállás a másikat követi, hamarosan tehát következik az újabb.

Az új élet szétröbbanása miatt most a nő élete megint túl közel tántorog a szakadék széléhez, s ismét bele fog ugrani. Ezúttal azonban

a belső maskulinitás szereteire és ősi legbensőbb Énjére minden eddiginél nagyobb támaszt nyújt.

Az alvilág királyának és királynőjének egyesüléséből gyermek születik. Az alvilág gyermeke mágiikus gyermek, aki az alvilág minden lehetőségét magában hordozza, mint például az éles hallást vagy a belső érzékelést, ám ezek most még a „csíraplazmá” vagy a „jövő kezdetének” állapotában vannak. Az alvilág útját járó nőknek ilyenkor támadnak meglepő, némelyek szerint grandiózus gondolataik, amelyek az új és fiatal szemek és várakozások eredményeképp születnek. A nagyon fiatalok körében ez egyenesen azt jelentheti, hogy új dolgok s új barátok felé fordul érdeklődésük. Az idősebb nők esetében pedig ez esetleg a válás, az újjászervezés és a szokásos „aztán boldogan élt, míg meg nem halt” tragikomikus feláradás-történetét jelentheti.

A spirituális gyermek az orthon ülő nőket negyvenöt éves korban az Alpok megmászására serkentheti. Ez a gyermek arra ösztönzi az élettert addig padlóápolással töltő asszonyt, hogy felálljon, s beitarthatson egy egyetemre. A szokásos, biztonságot jelentő sürgőst-forgást végző asszonyok a spirituális gyermek hatására indulnak el a végzetlen országúton a bádógosok szerszámosládája alatt götnyedre.

A szülés az önmagunkká válásnak, az egységes psziché egyetlen énné válásának pszichikus megfelelője. Ez előtt az alvilági életadás előtt a nők hajlamosak azt gondolni, hogy minden részük s minden bennük lévő személyiség szedett-vedett csavarogóként jár életükből ki, életükbe be. Az alvilági szülés során a nő megtanulja, hogy minden, ami csak elme egy melléte és megérinti, valójában az ő része. Néha nehéz elvégezni a psziché minden aspektusának megkülönböztetését, különösen a visszataszítónak talált tendenciák és késztetések esetében. Önmagunk ellenszenves aspektusainak szereteire bármely hósnő legnagyobb tettével felér.

Néha arról félünk, hogy ha egymél több ént fedezünk fel a pszichében, az esetleg az jelenti, hogy pszichotikusok vagyunk. Igaz persze, hogy a pszichotikus rendellenességekben szenvedő emberek szintén több ént fedeznek fel magukban, amelyekkel erőteljesen azonosulnak vagy amelyekkel erőteljesen szembelhelyezkednek, az azonban, aki nem szenved pszichotikus rendellenességben, összes belső énjét rendszerben tartja, ésszerűen kezeli. Jó hasznukat lehet venni; az ember növekedését és gyarapodását szolgálják. A nők többsége kreatív módon viszonyul

a sokféle belső én gondozásához és neveléséhez, a tudás egyféle elősegítőjének, s nem pedig aggodalomra okot adó jelenségnek tartja. A levágott kezű leány tehát gyermeke, új, kicsi, zaboláltan énie megszületésére vár. Az új élet megtapad, osztródik, növekszik. A pszichikus folyamat ezen stádiumában a nő talán újra az *emantiodromia* állapotába kerül, amikor a korábban értékesnek tartott dolgok elvesztik értéküket, s helyükbe a furcsa és szokatlan látványok, tapasztalatok és próbálkozások utáni új, mardosó vágy lép.

Sok nő számára például a házasság volt valaha mindennek a befejeződése. Az *emantiodromia* állapotában azonban el akarnak szakadni: a házasság rossz, a házasság unalmas, a házasság fabatkát sem ér. A házasság szót nyugodtan behelyettesíthetjük a *szerető, munka, foglalkozás, test, művészet, élet és a lehetőség* szavakkal, és már látjuk is, milyen ez a tudati állapot.

Azrán ott vannak a sóvárgások. Az ám! Egy nő az után sóvárgóhat például, hogy víz közelében legyen, vagy hason feküdjön, arccal a földnek, s beszívhasa azt az ősi illatot. Vagy autóval nekivág a nagy szélnek. Vagy ülter valamit, vagy gyomlál, kihúz a földből vagy betesz a földbe valamit. Talán úgy érzi, dagastrania és sütnie kell, könyékig bementeni karját a részába.

Vagy úgy érzi, a hegyekbe kell mennie, szikláról sziklára ugránoznia, kiereszteni hangját a hegy felé. Vagy arra van szüksége, hogy órákig a csillagos eget nézze, ahol a csillagok olyanok, mint a fekete márványpadlóra szórt arcpuder. De lehet, hogy úgy érzi, meghal, ha nem táncolhat mezretlenül a mennydörgős viharban, vagy nem tilhet tökéletes csendben. Vagy tinteraflolosan, festékfoltosan, könnyázattal, holdáztatva arccal és testtel tér haza.

Új én készülődik. Belső életünk, ahogyan addig ismertük, változás előtt áll. Ez persze nem azt jelenti, hogy valamiféle őrtült takarítást végezzünk, s kidobáljunk életünk rendesebb s különösen segítőkész aspektusait, ez azt jelenti, hogy az alászállás során a fenti világ és ideáljai elhagyóválnak, s egy ideig nyugtalanok és elégedetlenek leszünk, mert a meglegedést és a beteljesedést a belső valóságban lezajló megszületés folyamata hozza.

Éhségünket egy társ vagy munka, pénz, új ez, új az soha nem csillapíthatja. Amire éhezünk, az a másik világból való, abból a világból, ami női életünket fenntartja. S ezt a legbensőbb Én-gyermekeket, amire

várunk, maga a várakozás hozza el. Telik-múlik alvilági időnk, a gyermek fejlődik, s végül megszületik. Ezt a születést a legtöbb esetben álmok hozzák hírül a nők számára; legtöbbször tényleg újszülöttről, új orthonról, új életről álmoknak.

A király anyja és a fiatal királyné orthon maradnak. A király anyja – na ki? – a vén *La Que Sabé*. Ő ismeri a járást. A király anyja egyrészt a Déméter-szerű gondoskodást, másrészt a Hekaté-szerű²⁸ vénasszonykodást képviseli a nő tudatában.

A levágot kezű leány és a király anyja közötti kapcsolatban túlrögződik a leány, az anya és a *cumndera*, a gyógyító boszorka nő alkímia. Egy pszichikai egyenlet két oldalát jelentik. Bár kicsit elhagyolt a király anyjának figurája ebben a mesében – éppúgy, mint az elején a fehér ruha rituálja és a krétakőr –, azt azonban látni fogjuk, hogy tudja, mi a teendője az ősi rítusok szerint.

Amikor megszületik a legbensőbb Én-gyermek, akkor az öreg királyné üzenetet küld a királynak az újszülöttről. A hírvivő meglehetősen szokványosnak látszik, ám a folyó közelében egyre álmosabbá válik, elalszik, s előugrik az ördög. Ebből megtrudhatjuk, hogy a pszichének újabb kihívással kell szembeszélnie alvilági munkálkodása során.

A görög mitológia szerint, ha valaki az alvilág egyik folyójának, Léthének a vizéből iszik, akkor mindent elfelejt. Lélektanilag ez azt jelenti, hogy álomba merülünk tulajdon életünk előtt. A hírnök, akinek az a feladata, hogy a psziché e két fő összetevője között létrehozza a kapcsolatot, nem tud védekezni a psziché romboló/csbábito ereje ellen. A psziché kommunikációs funkciója elálmosodik, lefekszik, elalszik és felejt.

És vajon ki áll mindig lesben? Hát a leányok régi nyomon követője, az éhes ördög. Maga az *ördög* szó is jelzi, hogy erre a messére is az újabb vallás rétegei raktódtak. A hírnök, a folyó és a feledést előidéző álom arról árulkodik, hogy a régebbi vallás valamelyik alsóbb, talán már a következő rétegben megtalálható.

Ez az alászállás archetipális mintája ősidők óta, s mi is ezt a rendszert követve haladunk előre. Rettenetes munka van már mögöttünk. Láttuk az ördög gőzölgő lehetét. Bemereszkedtünk a sűrű erdőbe, a masírozó fák közé, a vaksivá revő ködbe. A psziché aranyérmes hősnő vagyunk. És most vajon ki hibáztathat bennünket? Pihenni szeretnénk. Azok után, amin átmentünk, igazán megérdemlünk egy kis pihenést.

Így hát lefekszünk. Egy bájos patak mellé. A szent folyamatról nem feledkezünk meg, csak... csak... hát szeretnénk egy kis szünetet, csak egy percet csukjuk be a szemünket...

S még mielőtt észbe kapnánk, az ördög ugrál be négykézláb, s a szünetet és a boldog ünneplést közvetítő levelet undort keltező levélre cseréli ki. Az ördög az elkezredésen munkálkodik a pszichében, amikor azt sziszegi felénk: „Hát visszatérél ártatlanságod és naivitásod régi medrébe most, hogy van, aki szerel? Most, hogy életet adtal? Hát azt hiszed, vége régi életednek, te ostoba asszony?”

És mivel ott fekszünk a Léthé partján, tovább szunnyadunk. Ebbé a tévedésbe minden nő beleesik – nem is egyszer, sokszor. Megfeledkezünk az ördögről. Az örömitras üzenet: „A királyné gyönyörű gyermeknek adott életet” mocsokossá változik: „A királyné újszülöttje félig kurya.” Egy ehhez hasonló meseváltozatban az üzenet egy bőbeszédűbbre változik: „Az újszülött félig kurya, mert a királyné vadállatokkal üzekedett az erdőben.”

A félkurya képe nem véletlen, hanem valójában a régi, Európától Ázsiáig gyakorolt istennő-centrikus vallások csodálatos töredéke. Az idő tájt ez emberek egy hármias istennőt imádtak. Ezeket az istennőket többek között Hekaté, Baba Jaga, Holle Anyó, Berchra és Artemisz testisítette meg. Vagy állatok képében jelentek meg, vagy szoros kapcsolatban álltak velük.

A korábbi vallásokban ezek és más hatalmas ősi istennők őrizték a női beavatási tradíciókat, s megtanították a nőket a női élet minden stádiumára a hajadonkortól kezdve, az anya életén át egészen a vénasszonyéig. A félkurya születése aláváló módon leértékeli az ősi istennőket, akiknek ösztönös természetét szentnek tekintették. Az újabb vallás be akarja szennyezni a hármias istennők szent értelmét azért, hogy állatokkal üzekedőknek mutattja be őket, akik követőiket is erre buzdították.

Ekkor következett be az, hogy az Ősi Természei Asszonyt elnémitorták és mélyen a föld alá temették, s a nők bensejében lévő zabolánság nem egyszerűen megszélűlt, hanem még beszélni sem volt róla szabad, csak surrogva és csak titkos helyeken. Az Ősanyát szerető nőknek sok esetben az élete forgott veszélyben. Végül aztán ez a tudás már csak a mesékben, a folklórban, transzszállapokban és éjszakai álmokban jött újra elő. Hála jó sorsunknak.

Kékszakáll történetében megtudtuk a természet ragadozójáról, hogy elvágja a nők gondolatait, érzéseit és tetteit. *A leuágot kezű leány* meséjében pedig egy ennél finomabb, de rendkívül hatalmas aspektusát ismerhetjük meg, azt, amivel szembe kell néznünk pszichénkben is, és egyre gyakrabban társadalmunkban is.

A leuágot kezű leány azt tárja elénk, hogy a ragadozó hogyan csavarja ki az emberi érzékelést és azokat a létfontosságú képességeket, amelyekre erkölcsi méltóságunk, látóköriünk kiszélesítéséhez és reagálókészségünk kialakításához szükségünk van. *A Kékszakáll*ban a ragadozó senkit sem hagy élni. *A leuágot kezű leány*ban az ördög engedi az életet, azt azonban megpróbálja megakadályozni, hogy a nő kapcsolatba lépjen az Ősi Asszony mély tudásával, azzal az ösztönös természettel, amely az érzékelés és a cselekedet helyességét automatikusan biztosítja.

Azt tehát, hogy az ördög kicsereleli az üzenetet, egyféle értelemben egy valószínű történelmi esemény hű megötközítésének tekinthetjük, olyanak, ami különösen érvényes a pszichikai alázatláson és a tudatosuláson dolgozó mai nők esetében. A kultúra – amelyen egy embercsoport kollektív és domináns hitrendszerét értém, s amelynek tagjai elég közel élnek egymáshoz ahhoz, hogy harással legyenek egymásra – sok aspektusa viselkedik az ördöghöz hasonlóan a nők belső munkálkodásával, személyes életével és pszichikai folyamataival szemben. A kultúra „ördöge” és a psziché ragadozója nyesegetéssel, torlaszokkal, gyökerek kiirtásával, kijáratok bedugaszolásával nők egész generációiban építi ki a féltelmet, s ezek a nők nem a leggyeszteribb helyen keresik zabolátlan, ősi természetük elvesztésének okait, pedig itt mindent megérthetnénk.

Igaz, a ragadozó a lélek-éhségben, a lelki magányban szenvedő vagy a valamiképpen meggyengült áldozatokra les, ám a mesékből az is nyilvánvaló, hogy a tudatosság, az újítási vágy, a felszabadulás és az újonnan megszerzett szabadság éppígy vonzza. Amint ilyesmít sejt, azonnal a helyszínen terem.

Történetek milliói jelzik a ragadozó létezését; azok is, amelyekről ebben a könyvben írtam, és az olyan mesék is, mint a *Cap of Rushes*, az *All Fur*, a götög *Anatroméda*-mitosz és az azték *Málinche*-mitosz. Ezek közöttáraban szerepel a préda ócsárlása, céljainak becsmérlése, az elvakult ítéletek, tiltások, indokolatlan büntetések. Ezek segítséggel cserélt ki

a ragadozó a lélek és a szellem között áramló életadó üzeneteket halált hozó üzenetekre, amelyek aztán kedvünket szegik, szegyenérezettel rellenek, s ami a legfontosabb, megakadályozzák a helyes cselekedetet.

Számtalan példát sorolhánánk a kultúra világából arra, hogyan alakítja a ragadozó úgy a gondolatokat és az érzéseket, hogy elrabolhassa a nők fényét. A természetes érzékelés elvesztésének legszembetűnőbb példáját azok a nők adják³⁰ akiknek anyja nem a hagyomány szerint járt el, nem készítette fel, nem tanította leányát a nőiség legelembb fizikai aspektusának, a menstruációnak rejtelméire, s nem fogadta boldogan ennek bekövetkezését. Kultúránkban, de sok más kultúrában is, az ördög úgy alakította az üzeneteket, hogy az első vérzés, s az utána következő is, inkább a megalázottság, s nem a csoda érzését kelte. Ennek következtében a fiatal lányok milliói szakadnak el a csodákkal teli test örökségétől, s arról félnek, hogy meghalnak, elsorvadnak vagy iszen büntetésében részesülnek. A kultúra és annak tagjai anélkül vették át az ördög kifacsart üzenetét, hogy meg sem vizsgálták, mit jelent, így adták tovább, s így változtatták a női érzékelés emocionális és szexuális értelemben vett legkimagaslóbb időszakát a szegyenérezet és a büntetésről való félelem időszakává.

Mint mesénkben is láthatjuk, amikor a ragadozó betör egy kultúrába, legyen az akár a psziché, akár a társadalom köre, akkor e kultúra különböző aspektusainak vagy személyeinek okos belátással a sorok között kell olvasniuk, meg kell őrizniük saját helyüket, hogy el ne sodorják őket a ragadozó förtelmes, bár izgalmas követelése. Ha túl nagy hatalma van a ragadozónak s túl kevés az ősi, zabolátlan léleknek, akkor a kultúra emocionális, társadalmi és vallási struktúrái szép lassan természetellenessé változtatják a természetet, szelíddé a zabolátlant, és sőt gondolatokat termelnek ki az ösztönös természetből. S aztán természetellenes és fájdalmas okozó eljárások váltják fel a hajdani gondoskodást és bölcsességet.

Az ördög ugyan mindent elkövet annak érdekében, hogy a nő valódi életéről szóló szép üzeneteket aljas, féltékeny és sorvasztó üzenetekre cserélje, a király anyja mégis tisztán látja, mi történik, s nem hajlandó leányt feláldozni. Hogy mai szóhasználatra ejtsek, nem hajlandó elnémtani a leányt, nem óvja arról, hogy kimondja igazságát, nem bátorítja arra, hogy kevesebbnek mutatkozzék, hogy többet meserkedhessen. Az alvilág ősanyalakja még a megtorlást is kockáztatja azért,

hogy a szerinte legbölcsebb urat járhassa. Nem pakráll le a ragadozóval, hanem túljár az eszén. Nem hódol be. A Természeti Asszony tudja, mi képes integrálásra, tudja, mi segíti egy nő gyarapodását, felismeri a ragadozót, ha meglátja, s tudja, hogyan kell vele bánni. Még ha a legeltorzultabb kulturális vagy pszichikai üzenetek sügertik is, még ha ragadozó kószál is a kultúrában vagy a pszichében, akkor is haljunk az ősi utasításokat, s követhetjük őket.

Ezt akkor tanulják meg a nők, ha létszámuk az ősi, ösztönös természet mélyére, ha belevágnak a beavatás és a tudatosulás munkálatába. Az ősi látás, hallás, létezés és cselekvés kifejllesztése hatalmas leherőszegket nyújt. A nők megranulják, hogy a ragadozót nem elkerülni, figyelmen kívül hagyni vagy dédelgetni kell, hanem megkeresni. Megtanulják a ragadozó trükkjeit, átruhát, gondolkodásmódját. Megtanulnak az igaziból manipulatívra vált tilrások, elvárások, szokások vagy üzenetek „sorai között olvasni”. Akkor aztán akár tulajdon pszichénk környékéről, akár a külső kultúra világából, akár mindkettőből törjön is ránk a ragadozó, okosan elbée állunk, s megesszük azt, amit meg kell tennünk.

A mese ördöge mindannak szimbóluma, ami a mélyben zajló női folyamatok megértését elhomályosítja. Nem kell a női lélek gyötteséhez Torquemada.³¹ Épp eléggé gyöttrik őket az új keletű és természetellenes jó szándékok, amelyek túlzott esetben elrabolják a nőktől tápláló, zaboládtan természetüket és lélekkeszítő képességüket. Nem kell persze egy nőnek úgy élnie, mintha, mondjuk, Kr. e. 1000-ban született volna. A régi tudás mindazonáltal egyetemes tudás, örök és halhatatlan tudás, ami ötezer év múlva éppannyira érvényes lesz, mint manapság, s amilyen ötezer évvel ezelőtt volt. Ez az archetipális értelemben vett tudás, s ez pedig időtlen. De azt se felejtjük el, hogy a ragadozó is örök életű.

Mivel az üzenetek kicserélője a pszichén s a világon belüli és azzal ellentétben álló erő, egy egészen más értelemben is szembekeverül az újszülött legbensőbb Én-gyermekkel. El kell döntenünk, hogy harcba szállunk-e vele, vagy lecsillapítjuk, és paradox módon a csata jelent a rendkívüli megerősödést. Személyes pszichikus működésünk során folyamatosan kapunk elcserélt üzeneteket az ördögtől – „Jó vagyok, nem vagyok túl jó. Munkám értékes; munkám ostobaság. Most valami újat teszek; nem jutok sehová. Bátor vagyok; gyáva vagyok. Sok

mindent tudok; szégyellnem kellene magamat.” Ezek, enyhén szólva, igen zavarba ejtőek.

A királyi anyja tehát egy özet áldoz fel a fiatal királyné helyett. A pszichében, és a külső kultúrában is, van egy furcsa pszichikus csavar. Nemcsak akkor bukkan elő az ördög, ha az emberek éheznek és nélkülöznek, hanem néha akkor is, ha valami gyönyörű dolog történik, ebben az esetben egy szép kisgyermek születése. A ragadozót nagyon vonzza a fény, s mi lehet az új elemnél fényesebb?

Vannak aztán a pszichének egyéb alakoskodói is, akik az új sárba rántására vagy elhomályosítására törnek. Pszichikus tény, hogy az avilági tanulási folyamat során, amikor valami szép születik, akkor, még ha csak rövid időre is, azonnal feltámad valami hívánság, valami féltékenység, valami, ami képtelen a megértésre, és ami megverést sugároz. Leszólja az újszülöttet, rútnak nevezi, elátkozza. Ha valami új születik, akkor komplexusok, negatív apa, negatív anyja és más negatív teremtmények bukkannak elő a psziché földtöltései alól, s megkíséltik legalábbis kritizálni az újat, előfordul azonban, hogy elcsüggesztik és elbátorralanítják a nő, s újszülöttjét, a gondolatot, az életet vagy az álmot.

Ugyanez zajlott az ósaryák, Kronosz, Uránosz és Zeusz esetében is, akik amiatti sötét felelmükben, hogy gyermekeik leaszítják őket a rónról, mindig megkísérelték felfálni vagy száműzni őket. Jungi megfogalmazásában ezt a destruktív erőt komplexusnak, a psziché azon szervezett érzés- és gondolatgyüttesének nevezzük, amelyről az ego nem tud, s amelynek ezért uralma lehet felettünk. Pszichoanalitikus értelemben ennek ellensúlyozására tudatosítani kell az ember gyengeségeit és rejtett vonásait, s így a komplexus nem tarthat bennünket fogságában.

A freudi elmélet szerint ez a destruktív erő az *izből*, a psziché sötét, meghatározhatatlan, ám végtelen vidékéről ered, ahol roncsokként szétszórvra, a sötétségtől vaksin tengődik minden elfeledett, elfojtott és visszatért gondolat, késztetés, kívánság és cselekedet. A pszichoanalízisben a megoldást az hozza, hogy emlékezetünkbe idézzük, tudatosítjuk az elemi gondolatokat és késztetéseket, köztüljük, megnevezzük és listába foglaljuk őket, így gyengítjük hatalmukat.

Néhány izlandi történet szerint a pszichének ez a romboló varázserője *Brak*, a jégember. Egy réges-régi történet egy tökéletes gyilkosság-

ról szól. *Brnk*, a jégember megöl egy asszonyt, mert az nem viszonzza szerelmét. Tör formájú jégcappal gyilkolja meg a nőt. A nap fényétől azonban elolvad a tör is és a jégember is, s így semmi nem árukodik a gyilkosról és a gyilkos eszköztől.

A mitológia sórét jégfigurája ugyanolyan háborzongató, misztikus módon tűnik fel és el, mint az emberi psziché komplexusai, s mint a levágott kezű leány történetében szereplő ördög is. Ezért térítheti rossz útra az ördög a beavatandót. A jégemberhez hasonlóan a semmiből bukkan elő, elvégzi a gyilkosságot, aztán ellillan, nyomtalanul a semmibe foszlik.

A mese mégis kitűnő nyomravezető jelet fed fel számunkra: ha úgy érzed, lemondnál küldetésedről, hogy elveszett egyéni varázsod, ha örszszavarodsz, ha nem vagy formában, akkor tulajdon pszichédén belül keresd az ördögöt, a lélek útonállóját. Ha nem látod, nem hallod, nem érzed retten, akkor tudhatod, hogy munkában van, s mindenekelőtt állj lesben – bármilyen fáradt, bármilyen álmos is vagy, bármennyire szeremed is igazi munkád előtt becsukni a szemed.

A valóságban, ha egy nőnek ördögkomplexusa van, az a következőképpen fest. Jár-ke, jól van, teszi a dolgát, s egyszerre csak – bumm! kiugrik az ördög, s a nő energiája lecsökken, minden jó műve sánt, köhög, göthösködik, s végül kidől. A démonkomplexus az ego hangján támadja meg a kreativitást, a gondolatokat és az álmokat. A mi mesénkben az alvilági női tapasztalat belső neveltségessé tevőjeként és lesilányítójaként jelenik meg. Az ördög hazudik. Azt mondja, hogy az alvilágban eltöltött idő alatt a nő szörnyet szült, holott újszülöttje gyönyörű gyermek.

Amikor sok szent arról ír, hogy hogyan birkózott a kiválasztott Istenülke vetett hite megőrzéséért, hogy egész éjjel a gonosz győőire, elszántságát gyengíteni próbáló szavakat sutrogtat fülebe, borzalmas látomásokkal kínozza szemét, üvegszilánkokon vonszolja át lelkét – akkor mindig erről a jelenségről: az ördög támadásáról beszélt. Ennek a pszichikus útonállásnak nemcsak az a célja, hogy megrendíse magunkba vetett hitünket, hanem az is, hogy a tudattalanban végzett nagyon óvatos és nagyon finom munkálkodásba vetett hitünket lerombolja.

Ilyenkor nagyon nagy hite van szükség a folytatáshoz, de mi tovább megyünk, mert így kell tennünk. A psziché minden eleme: a király,

a királyné, a király anyja ebbe az irányba húz bennünket, s nekünk ki kell tartanunk mellettük. Ezzel lassan beérünk a célegyenesbe. Most már nagy pazarlás volna és nagy fájdalommal is járna, ha feladnánk. Pszichénk királya bátor és elszánt. Nem fog térdre esni az első szél-lökéstre. Nem emészti el a gyűlölet és a bosszúvágy, ahogyan az ördög reméli. A feleségét szerető királyt megrázza a hamis üzenet, mégis azt üzeni vissza, hogy gondozzák és ápolják a királynét és a gyermeket, amíg ő haza nem tér. Ez belső bizonyosságunk próbája... együtt maradhat-e két erő annak ellenére, hogy az egyik urálatosnak és alávalónak tűnik fel? Kiharthat-e az egyik a másik mellett minden körülmények között? Fennmaradhat-e az egység, ha a kételkedés magyairt ültetgetik szorgosan a láthatatlan kezek? A válasz ez idáig „igen”. Most annak kell kiderülnie, hogy lehetséges-e állharatos szerelme épülő házasság az ősi alvilág és a földi psziché között.

A visszafelé vezető úton a hírvívó megint elalszik a folyóparton, s az ördög megint kiscseréli az üzenetet: „Öjitérek meg a királynét!” A ragadozó most abban reménykedik, hogy a psziché polarizálódik, s megsemmisíti önmagát, kiirtja önmaga egy teljes aspektusát, meghozza egy létfontosságút, a frissen ébredtet, a tudó nőt.

A király anyja elborzad az üzenet olvastán, s ezután több üzenetet vált a királynál, mindegyikben tisztázni akarván a másik szándékát, míg végül az ördög erre az üzenetre cseréli ki a király levelét: „Öjitérek meg a királynét, s tartásátok meg nyelvet és szemeit annak bizonyosságát, hogy tényleg halott.”

A leány már eddig is a megkapaszkodás lehetőségére nélkül, kezek nélkül élt, hiszen ezeket az ördög parancsára apja levágta. Ám az ördög még további csontkításokat akar. Most már tiszta látásától és igaz beszédétől is meg akarja fosztani a lányt. Ez aztán az ördög! Követelése mégis kiterőt biztosítanak számunkra. Mert annak a viselkedésnek a súlya, amelyet látni kíván, időtlen idők óta nyomja a nők vállát. A leánynak ezeket a parancsokat kellene teljesítenie: „Ne olyanak lásd az életem, amilyen! Ne értsd meg az élet és a halál ciklusait! Ne próbáld vágyaidat kielégíteni! Ne is beszélj mindezekről az ősi, a természethez tartozó dolgokról!”

A király anyjának képében megjelenő Ósanya haragszik az ördögi parancs miatt, s azt mondja: „Ez már túl nagy kérés.” Egyszerűen nem hajlandó engedelmeskedni. A psziché ilyenkor azt mondja: „Ez

már túlzás. Ezt már nem tudom és nem is vagyok hajlandó elűnni." És a psziché, az állhatatosságba való beavatás szellemi tapasztalatrain okulva, most már agyafúrtabbban kezd gondolkodni.

Az öreg Ösanya felöltözhetett volna, nyeregbe ülhetett volna, s elvagozhatott volna heredhet országgon át a fához, hogy megnézze, mi ütött belé, hogy ilyen üzeneteket küldözget – de végül nem teszi. Ehelyett régi jó szokásokhoz hűen, elküldi a fátal beavandót egy másik beavatási helyszínre: az erdőbe. Némely rítusban ez a helyszín barlang volt, vagy a hegy gyomra, az alvilágban azonban, ahol bujdzánának a fákkal kapcsolatos szimbólumok, természetes, hogy az erdő lesz a helyszín.

Mit is jelent mindez? A leányr egyébként is, az ördög ármánykodása nélkül is el kellett volna küldeni egy újabb beavatás színhelyére. Az alászállás során számos ilyen helyszín van, egyik a másikat követi, s mindegyik a maga tanítását, a maga vigasztalását nyújtja. Mondhamá persze valaki, hogy az ördög valójában csak azon mesterkedik, hogy felálljunk s elinduljunk az újabb helyszín felé.

Ne felejtjük el, hogy a születés utáni időszakban a nők mintegy az alvilághoz tartoznak. A vajúadás, a munkálkodás idején az alvilág pora lepi be őket, vízében mártóznak, belepillantanak az Élret/Halál/Fájdalom/Öröm misztériumába. Egy ideig tehát még „nem itt”, hanem inkább „ott” vannak. Időbe telik, míg onnan előbukkannak.

A leány is „gyermekágyas”. Felelnek az alvilági szülőszékéről, ahol új gondolatoknak, új életlétásnak adott életet. Letakarják, gyermekét mellére helyezik, s ő teszi anyai dolgát. A Grimm testvérek meseváltozatában a kéz nélküli leánynak fia születik, akit *Sokfajadalmi*-nak neveznek el. Az istennő-vallásokban azonban az alvilág királyához fűződő kapcsolat szellemi gyermekét *Örömmek hívják*.

Íme a régi vallás újabb selyemszalagja. Az új Én megszületése után a király anyja elküldi a fátal királynét arra a hosszú beavatási útra, amelynek során, mint látni fogjuk, megismerkedik a női élet meghatározó ciklusával.

Az Ösanya kettős áldással küldi útjára a leányt: teitől duzzadó mellére köti újszülötjét, a legmélyebb Én-gyermekét, hogy bármilyen történések is, tápláléka legyen. Aztán, az istennő-kultusz hagyományai szerint, fátylakba bugyolálja a leányt: ilyen öltözéket viseltek az istennők is, amikor szent zarándokútra indultak, s nem akarták, hogy

bátki is felismerje vagy újrúkról eltérítse őket. Görögországban számos olyan szobrot és domborművet láthattunk, amelyen az eleusiszi rítus fátyollal borított résztvevője a következő lépésre vár.

Mit szimbolizál a fátyolba burkolás? A rejtezködés és az álruhás viselés közötti különbséget jelöli. Ez a szimbólum arra utal, hogy az ember visszahúzódik, magára hagyatkozik, nem árulja el titokzatos természetét. Az ősi természet erőszának és *misztériumának* megőrzését jelenti.

Néha nehezebbre esik, hogy addig őrizgessük az átalakító üstben új életenergiánkat, amíg valami ki nem tör belőle. De meg kell őrizni a magunk számára, nem adhatjuk oda csak úgy bárkinek, aki kér belőle, vagy bárminak, amit hirtelen ötlet alapján megvalósíthatónak találunk; nem szabad megcsapolnunk az üstöt, s mások torkán leeregni vagy a földre önteni lelkünk legfőbb mab mívét.

Ha valamit fátyollal vagy lepellel fedünk be, akkor intenzívebb tevékenységre készítjük. Ezt közel s távol minden nő tudja. Nagyan anyán szokta annak idején mondani, hogy „lefátyolozzuk a tálát”. Ez azt jelentette, hogy a dgasztrort részára fehér konyharuhát borítottunk, hogy a kenyér megkeljen. A fátyol a kenyér és a psziché számára is ugyanazt jelenti. Az alászálló nők lelkében élesztő munkál. A fátyol mögé rejtezkés megnöveli az ember misztikus belátását. A fátyol mögött mindenki ködlénynek látszik, s minden tárgy és esemény mintha a hajnal vagy az álom ködében derengene.

Az 1960-as években a nők hajjukkal fátyolozták el magukat. Nagyon hosszúra növesztették, függönyként viselték, fátyolként húzták arcuk elé – mintha túlságosan nyitottnak, meztelennek lárták volna a világot, amelyben gyengéd énjük a haj mögé rejtőzhet. A Közel-Keleten fátyoláncort szoktak járni, s a muzulmán nők ma is fátylat hordanak. A kelet-európai *bábuska* és a Közép- és Dél-Amerikában viselt *trajes* szintén a fátyol emléket őrtzi. Kelet-indiai és afrikai nők is természetesen tartják fátylak vagy kendők viselését.

Milközben körtbenéztem a világban, kicsit megsajnáltam a mai, modern nőket, hogy nem tudnak mit viselni fátyol gyanánt. Mert ha egy nő szabad és kedve szerint viselhet fátylat, akkor a Tirokzaros Nő hatalmával rendelkezik. Hatalmas élmény egy ilyen nőt fátyol mögött látni.

Egy ilyen élményem egy életre a fátyol rabjává tett: unokatesvérem, Éva esti esküvőjére készüldött. Úgy nyolc éves lehettem, s köszorúslány díszemben a börtöndön kukkoltam, egyik lábam csupasz, a másik a cipőmben. Éva először hosszú, fehér szaténruháját vette fel, amelynek hátán negyven apró, szaténal bevont gomb sorakozott, aztán a hosszú szaténkesztyűk következtek, mindegyiken tíz-tíz szaténal bevont gomb. Aztán a földig érő fátylat illesztette szép arca elé, Teréz néni a fátylat igazgatta, s Istenhez motyogott, hogy tökéletesen álljon. Sebesyén bácsi szájtátva állt az ajtóban, hiszen Éva már nem volt közönséges halandó. Istenővé változott. A fátyol mögött szemei ezüstösen csillogtak, s haja is mintha sziporkázott volna: szája piros virágként ragyogott. Magában állt, tartózkodón, hatalmasan és megközelíthetetlenül.

Van, aki szerint a hímen a fátyol. Mások szerint az illuzió. És mindenkinek igaza van. De van itt még más is. Furcsa módon azonban, jóllehet a fátyol arra szolgál, hogy a szépséget mások buja pillantásai elől elrejtse, egyben a *femme fatale* eszköze is. Ha valaki egy bizonyosfajta fátylat, egy bizonyos órában, egy bizonyos szeretővel, egy bizonyosfajta öltözkéhez visel, akkor valóban lélegzetelállító, erotikus, erotikus hatást vált ki. A női lélektanban a fátyol azt a képességet szimbolizálja, hogy egy nő olyan külsőt vagy olyan lényegyet ölt fel, amilyet kedve tartja.

Bámulatos numinozitás sugárzik a lefátyolozott nőről. Olyan áhírtot ébreszt, hogy mindenki megáll, aki csak meglátja, úgy eltölti őket a jelenség tisztelete, hogy egyszerűen békén kell hagyniuk. A mesékn leánya útnak indulása előtt kapja a fátylat, tehát megérinthetetlen. Senki sem merszelné fátylát engedélye nélkül felemelni. Az ördög sok támadása után most végre ismét védelem alatt áll. A nők is megélik ezt az átalakulást. Amikor ebben a lefátyolozott állapotban vannak, akkor érzékeny emberek nem törnek be pszichikus terükbe.

A hamis üzenetek után, s még száműzetésünkben is, valami olyan felsőbbrendű bölcsesség, olyan fényes és tápláló magány kel védelmünkre, ami az öreg Ósanyához fűződő kapcsolatunkból ered. Megint az urat rójuk, de már nem védtelenül. A fátyol jelzi, hogy az Ősi Természeti Asszonyhoz tartozunk. Ővei vagyunk, s bár nem vagyunk elérhetetlenek, valamiképpen mégis távol kerülnünk a mindennapi élet forgatagától.

Az említett világ vidámságai nem csábítanak bennünket. Vándorlunk, hogy megtaláljuk a tudatralanban helyünket, orthonnunkat. Mint ahogy a virágzó gyümölcsfákra is mondják, hogy fátylat viselnek, mi is és a mesebeli leányzó is most virágzó almafákka alakulunk, s azt az erőt keressük, ahová tartozunk.

Az őz megölése az új életre kelés rítusa volt a nők számára, amit olyan idősebb nőnek kellett irányítani, mint a mesebeli királyi anyja, mert ő volt az élet és a halál ciklusainak „tudója”. Az őz feláldozásának akusában mélyebb bepillantást nyerhetünk a régi vallásba. Ez az ősi rítus arra szolgált, hogy kiengedjék az őz lágy, mégis túlárado energiáját.

Az alszálló asszonyhoz hasonlóan, ez az állat is a hideg, kegyetlen telek túlélője. Az őzről azt tartották, hogy mestere a keresésnek, a szülésnek és a természet mély ciklusaihoz való alkalmazkodásnak. Az ilyen rítusok részvevői valószínűleg egy klánhoz tartoztak, s az áldozat bemutatásával a halált akarták a beavatandóknak megmutatni, s egyben a vadon szülöttnének tulajdonságaira is megtanítani őket.

Itt látjuk ismét az áldozatot – ez dupla *rubedo*, véráldozat. Először az őzet, az Ősi Asszony vérvonalának szent állatát áldozták fel. Az ősi rítusok szerint, ha nem kellő időben ölték meg egy őzet, akkor megsértek az Ósanyát. Az élőlények megölése veszélyes munka, mert sokféle segítő erő jelenik meg állat képében. Ha nem kellő időben ölnék meg egyet közülük, akkor, a hiedelem szerint, veszélybe kerül a természet kényes egyensúlya, s a mirtikus erők megtorlása várható.

Ennél fontosabb az, hogy a női testi tudást megjelentető anyai lény, az őz feláldozása, majd húsának elfogyasztása és bundájának viselése – ami a klánhoz való tartozást jelezte, s meleget adott – az állattal való azonosulást jelentette, s időtlen idők óta a nők szentséges rituáléi közé tartozott. Ha megőrizték szemeit, füleit, orrát, szarvait és különböző belső szerveit, akkor az ezek által szimbolizált hatalom – a messzelátás, távoli érzékelés, gyors mozgás, szívós test, a fajtabélieknek szóló hívó hang és egyebek – birtokába jutottak.

A második *rubedo* akkor zajlik, amikor a leány elszakad a jó öreg anyától is és a királytól is. Most az emlékezetből merítünk szellemi táplálékot, jóllehet elszakadunk az erőtől, amelyek a múltban tartottak bennünket életben. Nem maradhatunk örökké a tökéletes egyesülés ekstázisában. Legtöbbszörünk legalábbis nem ez az útja. Egy bizonyos ponton el kell szakadnunk ezektől a hevítő erőtől, noha

tudatos kapcsolatot kell velük fenntartanunk, s tovább kell lépünk a következő feladat felé.

Tény, hogy megragadhatunk a pszichikus egyesülés egy különösen kedves aspektusánál, s ott maradnánk örökre, abból a szentséges mellből táplálkozva. Ez nem azt jelenti, hogy a táplálkozás rombol. Épp ellenkezőleg, táplálékra, még hozzá jó nagy adagra, nagyon nagy szükség van az út során. Ha nincs megfelelő tartalék, a vándor elveszi energiáját, depresszióba zuhan, és sutirogássá halványul a hangja. Ám ha nem mozdulunk a pszichében lévő kedvenc helyünkről, ahol csak a szépet, csak az örömtelir látjuk, akkor az individualáció folyamata vánszorogássá lassul. Az a szomorú igazság, hogy pszichénknek ezeket az áldott helyeit egy napon el kell hagynunk, ha csak rövid időre is, hogy eljuthassunk a folyamat következő stádiumába.

Mint ahogy a két asszony is könnyes bűcsút mond egymásnak, nekünk is meg kell válnunk pszichénk eddigiekben segítő értékes belső erőtől. S aztán mellünkre szorított legbensőbb Én-gyermekünkkel elindulunk az úton. A leány tehát ismét vándorol, a hatalmas erők felé tart, s abban reménykedik, hogy a fák között rálel valamire, ami lelket építi.

A barotik stádium – Az Ősi Természeti Asszony birtokalma

A fiatal királyné sosem látott hatalmas vadonhoz érkezik. Egy ösvényt sem talál. Keresi, kutatja az erdőbe vezető utat. Szürikkültkor ugyanaz a fehér szellem, akit a vízesároknál segítette, elvezeti egy szegényes fogadóhoz, ahol kedves erdőlakókkal találkozik. Egy fehér ruhás asszony beinvitálja, s nevéen szólítja. Amikor a fiatal királyné megkérdi, hogy vajon honnan tudja a nevét, a fehér ruhás asszony azt feleli: „Mi, erdőlakók, figyelemmel kísérjük ezeket a dolgokat, királyném.” A királyné tehát hét évig marad az erdei fogadóban, s boldogan él ott gyermekével. Kezei szép lassan visszanőnek, először pici csecsemőkezekké, aztán kislánykezekké, s végül női kezekké válnak.

Noha a mesében ez a legtrövidebb epizód, az eltelt idő és a feladat beteljesítése szempontjából azonban ez a leghosszabb. A leány ismét vándorolt, s hét évre úgyszólván hazatekertzett – férjétől elszakitra él ugyan, de minden más szempontból gazdagodást és újjászülést ér meg.

Állapota ismét egy fehér ruhás szellem együttérzését váltotta ki – aki erdei otthonába vezeti. Ilyen végtelenül kegyes a mély psziché természetére a nő utazása során. Mindig van újabb és újabb segítő kéz. Ez az útmutató szellem az öreg Ósanyától érkezett, s mint ilyen, ő az az ösrönös psziché, amely mindig tudja, mi következik, s azt is, hogy azután mi következik.

Ez az óriási vadon az archetipális szent beavatás földje. Olyan, mint az a dús erdő, mely az ókori görögök szerint az alvilágban nő, s telis-tele van szent és ősrégi fákkal, s vad és szelíd állatok kósáinak benne. Itt talál a levágot kezű leány békét hét évre, mivel ez a fák országa, s mivel a leány szimbóluma a virágzó almafa. Itt végre otthonra lelhet, tüzes és virágzó lelke visszaszerezheti gyökereit.

És vajon ki a mély erdő fogadósnéja? Mint a fehérbe öltözött szellem, ő is a hármas istennő egyik aspektusa, s ha az eredeti történet minden fizisa fennmaradt volna, akkor itt kellene lenni valahol a közelemben, valamilyen szerepben egy kedves/heves öregasszonynak is. Ez a szöveghely azonban eltűnt, mint holmi kézirat, amiből néhány lapot kitépert valaki. A hiányzó elemet valószínűleg a régi természeti vallás és az újabb vallás között dúló vihar sodorta el, mivel láthatjuk, hogy az újabb keletű vallás vált uralkodóvá. Ami azonban megmaradt, az egygyőző. A történet vize nemcsak mély, hanem tiszta is.

Két asszonyt látunk, akik a hét év során megismerik egymást. A fehér ruhás szellem olyan, mint a telepatikus Baba Jaga, az Ósanya *Vasziliza* történetbeli megjelenítője. Ahogyan a Jaga is azt mondja *Vaszilizának*, akit azelőtt sose látott, hogy „Ó, igen, ismerem családodat”, ez a szellem, az a világi fogadósné is ismeri a királynét, mivel ő sem más, mint az áldott természet Ősi Asszonya, aki mindent tud.

A történetben itt most jelentős törés áll be. E hét év feladatairól és tanulási folyamatairól nem tudunk meg semmit, kivéve, hogy az eltelt idő pihentető és étellel telítő volt. Mondhatnánk persze azt is, hogy azért ez a hallgatás, mert a történet mélyében húzódó természeti vallás nyújtotta ismereteket a hagyomány szerint titokban tartották, s egy ilyen történetben nem részletezték, ennél mégis sokkal valószínűbb az, hogy a történet hét másik aspektusa vagy epizódja, hét olyan feladat hiányzik, amelyeket a leánynak a tanulás érdekében teljesítenie kellett. De ne csüggedjen senki, a pszichében semmi nem vész el, ugye emlékszünk még?

A női beavatásról szóló egyéb források apró szilánkjából összeállíthatjuk mindazt, ami a hét év alatt történt. A női beavatás egy archetipus, s noha egy archetipusnak számos változata létezik, a lényege mindig ugyanaz. A következőt tudjuk meg a beavatásról más, leírt és elbeszelt mesékből és mítoszokból.

A leány azért marad hét évig, mert ez a női élet egy évszakának időtartama. A hét a hold ciklusához illeszkedő szám, de egyéb szent tevékenységekhez is kapcsolódik: a teremtés hét napig tartott, a hét hét nappól áll, és így tovább. Ezeken a misztikus dolgokon túl van azonban egy sokkal nagyobb:

A női élet hétéves szakaszokra osztható. Minden egyes hétéves szakasz bizonyos tapasztalatok és ismeretek megszerzésére szolgál. Konkrétan a felnőtté fejlődés szakaszaként is értelmezhetjük ezeket, mégis inkább spirituális fejlődési stádiumokat jelentenek, melyek nem szükségképpen egyeznek meg a nő valóságos életkorával, noha ez is előfordul.

A női életet az idők kezdete óta szakaszokra osztották, amelyeknek legtöbbször a test változó erejével állt összefüggésben. A testi, a szellemi, az emocionális és az alkotó élet szakaszokra osztása azért nagyon hasznos, mert így előre tudhatjuk, „mi lesz a következő” stádium, s felkészülhetünk rá. A „mi következik?” az ösztönös Természeti Asszony birodalma. Ő mindig tudja. Az idők során azonban, az ősi beavatási rítusok elhalványodásával az is eltűnt, hogy a fiatal nők idősebb asszonyoktól tanulhának meg ezeket a belső női stádiumokat.

Az igazottség, a nyugtalanság, a sóvárgás, a változás és a növekedés empirikus megfigyelése újra fényt derít a női mély élet ősi mintáira vagy stádiumaira. Noha minden stádiumot elnevezhetünk jellemző vonásáról, minden egyes szakasz a beteljesedés, az öregedés, a halál és az új élet ciklusát járja végig. Az alatt a hét év alatt, amit a leány az erdőben eltölt, az ezekhez a fázisokhoz kapcsolódó részleteket és drámákat kell megélnie. Lássuk hát a női élet egészen áttűrülő hétéves ciklusokat. Mindegyiknek megvan a maga rítusai és feladatai. Rajtuk áll, hogy hogyan hajtjuk őket végre.

A most következő felsorolást csupán a pszichikai fejlődés metaforájaként ajánlom mindenki figyelmébe. A női élet korszakai és stádiumai elvégzendő feladatokat és meggyökeresedést segítő magatartásokat kínálnak számunkra. Ha például a következő séma szerint elértük

a ködlények pszichikus helyét és szakaszát, ahol minden gondolat új, mint a holnap, s régi, mint az idő kezdete, akkor azt látjuk, hogy újabb magatartásba, újabb látásmódba kerülnünk, s a tudat feladatait ebből a nézőpontról szemlélve hajtjuk végre.

A most következő metaforák töredékek. Ha azonban eléggé beszédesek, akkor ismereteink és az ősi tudásra vonatkozó sejtéseink alapján olyan új belátást alkothatunk segítségükkel a magunk számára, amely egyrészt numinózus, másrészt pedig a mai élethez kapcsolódik. Ezek a metaforák lazán épülnek az empirikus tapasztalatra és megfigyelésekre, a fejlődépszichológiára s a teremtemítoszokra, az emberi lélektránfiásos emlékeink eme csodálatos elemi csontjaira.

Ezek a szakaszok nem korlátozódnak mereven az ember valóságos életkora szerinti periódusokra, mivel vannak nők, akik nyolcvanévesen még mindig a serdülő leány érési szakaszban járnak, vannak, akik negyvenéves korukban már a ködlények pszichikus világában élnek, s vannak olyan húszévesek, akik majdnem annyi harci sebhelyet viselnek, mint a hosszú életű vénasszonyok. A korok ezért nem hierarchikus elrendezésűek, egyszerűen a nők tudatosságához és lelki életük növekedéséhez tartoznak. Minden kor az alapvető magatartás, a feladattállalás és az értékek megváltozását jelenti.

- 0–7 a test és az álmódás/szocializáció kora, bár megmarad a képzelőerő
- 7–14 az ész és az imaginárius dolgok szétválasztása, ugyanakkor egybeszövése
- 14–21 az új test/a fiatal leányság/az érzékiség kibontakozása s egyben védelme
- 21–28 új világ/új élet/új világok felfedezése
- 28–35 az anyaság kora/mások és önmagunk anyjai gondozásában részesítése
- 35–42 a keresés kora/az én anyai gondozásának tanulása/az én keresése
- 42–49 a korai öregeasszonyosság kora/a messiás táborhely megkeresése/mások bátorítása
- 49–56 az alvilág kora/szavak és rítusok megismerése
- 56–63 a választás kora/a világ és a még elvégzendő munka közötti választás

63–70 az őrásszomnyá válás kora/az eddig tanultak új formába öntése

70–77 az újrafatalodás kora/még vénasszonyosabbá válunk

77–84 a ködlények kora/nagyobnuk lájujuk a kicsit

84–91 a skarlátfonállal szövés kora/az élet szövődékének megértése

91–98 az éteri lét kora/kevés beszéd, több létezés

98–105 a *pneuma*, a léleget kora

105+ az időtlenség kora

A női tudás szakaszainak első fele, úgy a negyvenedik évig, a legtöbb nő számára nyilvánvalóan az ösztönös gyermeki felismerések szubsztantív testétől az anya testi tudásáig terjed. A második részben azonban a test szinte kizárólag belső érzékelőszökközé lesz, s a nők egyre kihomulabbá válnak.

Ahogy áthalad a nő ezeken a ciklusokon, védekezőrendszerének sűrű rétegei egyre áttetszőbbé válnak, mígnem lassan átragyog rajtuk puszta lelke. A lélek testen-pszichén belüli bámulatra méltó mozgását korunk előrehaladtával látjuk és érzékeljük.

A beavatás száma tehát a hét. Az archetipális lélektanban valóban több tucatnyiira tehető a hét szimbólumára való utalás. Szerintem ezek közül az egyik legértékesebb, ami segít a nőknek az előrtük álló feladatok megkülnbözítésében s a föld alatti erdőben való kiigazodásban, a hét érzék ősidők óta létező ismerete és használata. E szimbolikus tulajdonságokat minden ember sajátjának hirték, és valószínűleg fontos szerepet kaptak a test metaforáin és rendszereinek valóságos működésén alapuló lelki beavatási folyamatokban.

Az érzékek az őstéji tanítás szerint a lélek vagy a „belső szentséges test” aspektusait jelképezik, s tökéletesíteni, fejleszteni kell őket. Noha itt most nem bocsátkozhatunk ennek részleteibe, azért szeretném röviden bepillantani ebbe az ősi örökségbe. A hét érzékhez hét feladatkör tartozik: az élelenség, az érzés, a beszéd, az izlelés, a látás, a hallás és a szaglás.³²

Úgy hirték, hogy minden egyes érzék égi energia befolyása alatt áll. A csoportos foglalkozásokon részt vevő nők, azáltal, hogy beszélnek ezektől a dolgokról, leírják, felderítik, kifésülik őket, használni tudják ezeket a metaforákat s bepillantanak az érzékek misztériumába, lehozzák mindert a földre: a tűz az élelenséget, a föld az érzést, a víz

a beszédet, a levegő az izlelést, a köd a látást, a virágok a hallást, a déli szél a szaglást adja.

Az ősi beavatási rítus e mesében fennmaradt apró foszlánya, nevezetesen a „hét év” szófordulat számomra erőteljesen azt sugallja, hogy a nők életének stádiumai és minden más dolog, ami a hagyomány szerint a hetes számhoz kapcsolódik, a régi korokban a beavatandó személy figyelmének középpontjába kerültek, s feladataiba beépültek. Caynana, egy öreg sváb mesemondó beszélt nekem egyszer arról – ami engem azóta sem hagy nyugodni –, hogy réges-régen a nők évekre elvonultak a hegyekbe, ahogyan a férfiak is hosszú időt töltöttek a király hadseregében.

Aléány erdő mélyén zajló tanulási folyamatában újabb csoda történnik. Kezei fokozatosan visszazökkennek; először csecsemőkéz nagyságúak. Ezt úgy értelmezhetjük, hogy mindannak megértése, ami vele addig történt, először csecsemőre jellemző módon imitatív. Mlközben gyermekkéz nagyságúra fejlődnek, már konkrétan, bár nem tökéletesen érti a történeteket. Amikor aztán női kézzé fejlődnek a kezek, akkor már gyakorlott és mélyebb módon megragadja azt, ami nem konkrét, ami metaforikus; tehát azt az áldort ösvényt, amelyen jár.

Ha gyakoroljuk az életünk tanulási folyamatában előkerülő dolgok mély, ösztönös megismerését, akkor kezeink, a felnőt nő kezei, visszazökkennek. Mulatságos dolog néha azt látni, hogy hogyan próbáljuk meg ebben a pszichikai stádiumban az elsajátítani öhajított viselkedést imitálni. Később belenövünk tulajdon szellemi fázisunkba, elnyerjük igazi formánkat.

Előadás és analízis során időnként e mese egy másik változatát használom. Abban a változatban a fiatal királyné odamegy a kúthoz. Ahogy belehajol, hogy vizet húzzon, gyermeke beleesik a kútba. A fiatal királyné sikolozik, mire egy szellem jelenik meg előtte, s megkérdi, hogy miért nem menti ki a gyermeket. „Mert nincs kezem!” sír a királyné. „Próbáld meg”, mondja a szellem, s ahogy a királyné belemeríti karját a kútba, hogy elérje gyermekét, ott azonnal kinő a keze, s gyermeke is megmenekül.

Ez az erőteljes metafora szintén azt fejezi ki, hogy megmentjük a legmélyebb Én-gyermecket, a lelki Ént attól, hogy ismét elrévedjen a tudattalanban, megfélelkezve arról, hogy kik vagyunk s min munkálkodunk. Ez az a pont életünkben, amikor minden elbűvölő

embert, minden csásbos öletet, minden igéző zenét könnyedén viszszautasítunk, különösen akkor, ha nem segíti elő az ősi vadonnal való egyesülést.

A legtöbb nő számára csodálatos az az átalakulás, melynek során a minden váraklanul felbukkanó idegen hatására felresöpörnek vagy megaláztatnak érzet önmagából a tulajdon sorsát mélyen megérintő, ragyogó *La Deviniá*-vá válik. Egyenesen előreszegezett tekintettel, kifelé fordított tenyerekkel, az érintetlen ösztönös Én hallásával, megújítva s hatalmat sugározva lép be a nő újra az életbe.

Ez utóbbi változatban a leány elvégezte a munkát, s így, ha szükséges van érzékeli és örökösdi kezeire a folyamat továbbvitelében, akkor azok ott vannak. A legmélyebb Én-gyermek elvesztésének félleme regenerálja őket. Az, hogy egy nő újra képes megragadni, kezébe venni életét és munkáját, néha pillanatnyi kihagyást idézhet elő, mert esetleg nem használja teljes magabiztossággal újonnan meglett erejét. Egy ideig talán próbálgatnia kell, hogy lássa, milyen erősen tud fogni.

Újra kell gondolni azt, hogy „aki egyszer elveszrette erejét (kezzeit), az már mindig nélkülözi azt”. Amnyi vesztesség és szenvedés után azt látjuk, hogy ha kinyújtjuk kezünket, akkor eléjtük s megragadjuk legdrágább kincsünket, gyermekünket. Most érti az ember, hogy végre-valahára ismét kezébe veheti életét, s tenyerével újra tapinthatja, formálhatja. Mindvégig intrapszichikus erők voltak segítségére, és gyönyörűsége sen megérett. Most találta meg igazán legbensőbb önmagát.

Most már tényleg hosszú-hosszú utunk vége felé járunk. Még néhány taktust kell *crecendo* végigjártszannunk. Mivel az állhatatosság titokzatosságába és megszerzésébe akarunk bepillantani, maradjunk ennél alvilági utunk végső szakaszán is.

A hetedik stádium – Az Ösmenyasszony és völgyény

A király hazatér a háborúból, s anyja is és ő is rájönnek, hogy az ördög gonoszágának áldozatává váltak. A király tisztasági fogadalmat tesz – addig nem eszik, nem iszik semmit, addig vándorol a két ég alatt, míg feleségét és a gyermeket meg nem találja. Hét évig tart a keresés. Kezei megfeketednek, szakálla dohos barna lett, mint a moha, szeméi vörösek, karikásak. Ez alatt az idő alatt se nem eszik, se nem iszik, egy nála hatalmasabb erő azonban életben tartja.

Végül aztán elérkezik az erdőlakók fogadójához. Ott fátyollal arcán álomba merül, s arra ébred, hogy egy szépséges asszony és egy gyönyörű gyermek áll mellette.

„A feleséged vagyok, s ez a te gyermeked”, mondja az ifjú királyné. A király szeretné ezt elhinni, de lenéz az asszony kezére. „Nehéz sorsom miatt, és mert ápolgattam őket, visszanőttek a kezeim”, mondja. A szellemasszony pedig behozza az ezüstkezeket a ládából, ahol kincsként őrizgettek őket. Nagy ünneplés következik. A király, a királyné és a gyermek visszatérnek az öreg királynéhoz, s másodsor is lakodalmat ülnek.

A hosszan tartó alászállás végén a nő egybegyűjti a szellemi hatalmak erőt adó négyességét: a királyi animust, a legmélyebb Én-gyermeket, az öreg Osanyát és a beavatott leányt. Sokszor került alá és sokszor tisztult meg. Többé nem az ego biztonságos élet utáni vágya a vezérlő. Ezentúl ez a négyesség vezeti a pszichét.

A végső összerakalkozás és az új esküvő a király szenvedései és vándorlása miatt valósulhatott meg. Miért kell neki, az alvilág királyának vándorolnia? Hát mégsem király? Az igazság az, hogy a királyoknak, még az archetipális királyoknak is kell pszichikus munkát végezni. Azt a régi, rendkívül titokzatos gondolatot látjuk itt megelvenedni a mesében, hogy amikor a psziché egyik erje megváltozik, a többieknek is át kell esni valamiféle változáson. Az itt álló leány többé már nem az, akit annak előtte feleségül vett, többé már nem az a törékeny, vándorló lélek. Most már átesett a beavatáson, most már tudja, hogyan kell nőként viselkednie. Az Osanya történetének és tanácsainak bölcsességével rendelkezik. Kezei vannak.

A királynak tehát szenvednie kell, hogy fejlődhesen. Bizonyos értelemben az alvilágban marad, animus-figuraként azonban a nő közösségi életbe való alkalmazkodását fejezi ki – ő viszi a fenti világba, a társadalomba mindazokat az erőteljes gondolatokat, amelyeket a leány úja során megtanult. A leány „cipőjében kell járnia”, végig kell mennie azon az úton, ahol ő is járt, hogy érezze súlyát, s kivihesse megszerzett tudását a világba.

Mikor az öreg Osanya elmondja neki, hogy az ördög szedte rá, ő maga vállalja, hogy a leányhoz hasonlóan vándorlásra, keresésre indul tulajdon átalakulása érdekében. Nekik megvannak a kezei, de elveszette királynéját és gyermekét. Az animus tehát a leány ösvényén megy végig.

Ez az emparikus újrajátszás újraszervezi a nő világi életét. Az animus újraorientálja azt jelenti, hogy belép a nő személyes munkájába. Így kerülhetek férfi beavatóndók az alapjában véve a nők beavatóját végző eluszi szerzetársokba; ezek a férfiak vállalták a női feladatokat és megpróbáltatásokat, hogy megalálhassák pszichikus királynéjukat és pszichikus gyermekeiket. Az animus befog saját hét évig tartó beavatóját. Az tehát, amit egy nő megannul, most nem csupán saját mély lelkeben tükröződik vissza, hanem a világ felé fordított külső megjelenésében is láthatóvá válik.

A király is a beavatós erdejében vándorol, s itt ismét van olyan érzésünk, hogy újabb hét epizód hiányzik – az animus beavatójának alá, valami mögöttük és alattuk levő mélyebb értelemben meütnünk. A király beavatója a szexuális³³ és másfajta érvágások mélyére hatoló tudáshoz vezet el. Az emberi reményéget és boldogságot fenntartó ciklusok értékének és egyensúlyának megismeréséhez vezet el.

Ezenkívül, mivel ő animus, mindent félreszóró fő célja az, hogy a pszichében keresse és megtalálja a teljes beavatóján ácsent nőiséget. Harmadszor, az ősi Énbe való beavatója, amelynek során a hét év alatt természetben élő állatrá változik, nem fűrdik, arra szolgál, hogy a civilizáció hatására addig ráakodott kiritinregegek le tudjanak hámolni. Az animus azt az előkészítő munkát végzi el, amely után az újonnan beavatót nő igazi lelki Énje a mindennapi életben megjelenhet és revékenykedhet.

Az az epizód, amelyben a király arcát fátyol borítja alvás közben, valószínűleg az ősi misztérium-ritusok újabb töredéke. Van Görögországban egy hasonló gondolatot tükröző csodálatos szobor: egy beavatóra váró fiatal férfi pihenés vagy várakozás vagy alvás közben lehajtott fejét fátyol borítja.³⁴ Lájuk tehát, hogy az animus nem tevékenykedhet az őt hordozó nő tudásszintje alatt, mert különben a nő újra kettéhasad annak mentén, amit bensejében érez és tud, s ahogyan animusa segítségével kifelé viselkedik.

Tehát az animusnak is vándorolnia kell a természetben, saját maszkulin természetben, az erdőben.

Nem csoda, hogy a leánynak is és a királynak is az ilyen folyamatokat kínáló pszichikus vidékeken kell bolyongania. Ezeket csakis a zaboládan, ősi természetben, az Ősi Természeti Asszony bőrtét érezve lehet megannulni. Az ilyen beavatóján ácsent nő rendszerint a felső világban él értebe is áthozza az ősi természet iránti alvilági szereretet. Pszichikai értelemben, az erdei tűz illata lengi körül. Rendszerint az ott tanultak szerint viselkedik *itt*.

E hosszú beavatós egyik legnagyobb csodája, hogy a benne részt vevő nő nem szakítja meg a felszíni világban zajló szokásos életét: szereti kedvesét; gyermekeket szül és nevel; odafigyel a művészetre és az irodalomra; főz, fest, kézimunkázik; ezért vagy azért harcol; élteteti a halottakat; elvégez minden szokásos feladatot, miközben ezt a messze mélységébe vezető utat járja.

Ilyenkor gyakran vonzódik két irányba is, mert valami arra hajítja, hogy az erdőbe, mint valami folyóba, belegázoljon, a zöld növények között ússzon, hogy felüljön egy sziklászirtre, s arcát a szélben fűdésse. Ilyenkor egy belső időjelző szerketet elüti az órájt, amikor a nőnek hirtelen arra van szüksége, hogy magáénak mondja az eget, hogy átöljen egy fát, hogy egy sziklához érintse arcát. És mindemellett a felső világban is folytatnia kell életét.

Rendkívüli elismerést érdemel, hogy bár sokszor vágyik arra, hogy a lenyugvó nap felé száguldjon autójában, ezt mégsem teszi. Legálább is nem állandóan. Mert a külső élet biztosítja az alvilági feladatok elvégzéséhez szükséges kellő mértékű nyomást. Jobb, ha az ember ilyenkor a világban marad, s nem vonul ki belőle, mert nagyon fontos ez a nyomás, ez biztosítja a másképp el nem érhető értékes és mélybe forduló életet.

Szemtanúi lehetünk hát az animus átalakulásának, ami képessé teszi arra, hogy a leány és a legmélyebb Én-gyermek méltó pártjává váljon. Végre újra megélik egymást, visszatérhetnek az öreg anyához, a bölcs anyához, a mindent elviselő, okosan és bölcsen segítő anyához... és végre, nagy szereretben, mindannyian együtt élhetnek.

A lélek birtoqlására tett démoni kíséret végérvényesen megbukott. A lélek állhatatossága kiállta a próbát. A nők hétévente egyszer beaják ezt a ciklust. Először csak nagyon halványan, de aztán, egyszer mindenképpen, nagyon erőteljesen, majd a későbbiekben inkább csak emlékező és felújító módon élük át mindezt. Most végre megpihen-

hetünk, és szembügyre vehetjük a nők beavartásának és végrehajrandó feladatainak mozgalmas panorámáját. Ha bereljesítettünk egy ciklust, akkor bármelyik feladatot, vagy akár mindet is kiválaszthatjuk magunknak, hogy életünket bármikor és bármilyen megfontolásból megújíthassuk. Íme ezek közül néhány:

- hagyd el pszichéd öreg szüleit, ereszkedj le az ismeretlenség pszichikus vidékére, s időközben támaszkodj bárki jóindulatára, aki szembejön veled ezen az úton
- kötözd be azokat a sebeket, amelyeket az életed bármely szakaszában kötött rossz alku okozott
- vándorlás közben vállald a pszichikai éhséget, és bízd táplálásodat a természetre
- meg kell találnod az Ősanyát és menedéket
- kapcsolatot kell teremtened az alvilág óvó animusával
- beszélned kell a lélekezerővel (a varázslóval)
- észre kell venned az ősi feminin gyümölcsösöskerteket (energiafor-mákat)
- ki kell hordanod és meg kell szülnöd a spirituális legmélyebb Én-gyermeket
- el kell viselned a félreértéseket, s hogy újra és újra elválasztanak a szeretettől
- vállalnod kell a piszkot, a mocskot, a sarat
- hét évig kell az erdőlakók birtokalmában tartózkodnod, amíg a gyermek az értelem korába nem lép
- várakoznod kell
- vissza kell adnod a kezek belső látását, belső tudását, belső gyógyítóerejét
- akkor is tovább kell menned, ha mindent elveszírtél, meg kell mentened a spirituális gyermeket
- újra végig kell gondolnod és meg kell ragadnod a kisgyermekkor, az ifjú leánykort, az asszonykort
- az animust ősi és természeti férfivá kell újraformálnod; szeretned kell őt; s neki is téged
- az öreg Ősanya és az új legmélyebb Én-gyermek jelenlétében meg kell kötni a természetes ősházasságot

A feminin és a maskulin közös alapja, hogy a levágot kezű leánynak is és a királynak is végig kell szenvednie a beavartás ugyanazon hét esztendejét. Ez azt az elképzelést erősíti meg bennünk, hogy e két erő kibékíthetetlen ellentéte helyett egymás iránti mély szeretet munkál, különösen, ha tulajdon éntük keresésében gyökerezik.

A levágot kezű leány igazi nők igaz története. Nem életünk egy szletéről szól, hanem egész életünkről. Lényegében arra tanít, hogy újra és újra be kell vándorolnunk ebbe az erdőbe. Pszichénk és lelkünk különösen alkalmas arra, hogy szembügyre vegyünk ezt a pszichikus alvilágot, hogy irt-ort megálljunk, meghallgassuk az öreg Ősanya hangját, táplálkozzunk a szellem gyümölcszeivel, s egyesüljünk mindennel és mindenki-vel, akit szeretünk.

A Természeti Asszonnyal eltöltött idő kezdetben nagyon nehéz. A megsértült ösztönök kijavítása, a naivitás száműzése, a psziché és a lélek legmélyebb aspektusainak lassú megtanulása, a tanultakhoz való ragaszkodás, az el nem fordulás, annak kimondása, amit vállalunk... mindez határtalan és misztikus állhatatosságot követel. Amikor kibukkanunk a felszín alatti világból egy-egy vállalkozásunk után, lehet, hogy külsőnk változatlan marad, belsőnkben azonban hatalmas, zabolátlán és ősi nőiséget halmozunk fel. A felszínen továbbra is barátságosak vagyunk, bőrtünk alatt azonban a leghatározottabban nem vagyunk már szelídék.

A LOPAKODÓ ÁRNYÉK: CANTO HONDO, A MÉLYRŐL JÖVŐ ÉNEK

A lopakodó olyan halk, olyan könnyedén oson, hogy szabadon mozgathat és figyelhet az erdőben anélkül, hogy őt magát bárki is észrevenné. A farkasok mindent és mindenkit lopakodva követnek, aki territóriumukra téved, így gyűjtik össze a fontos információkat. Megjelennek, majd hirtelen füstre valnak, s aztán újra megjelennek.

A farkasok rendkívül puhán mozognak. *Los angelos tímidos*, a legszegényesebb angyalok hangjához hasonló neszszeszűk. Először is visszahúzódnak és árnyékként követik azt a teremtményt, aki felkelte érdeklődésüket. Aztán hirtelen előbukkannak az illető előtt, fél arcukat s egyik aranylós szemüket kidugva egy fa mögül. Majd egy szempillantás alatt megfordulnak, csak nyakuk s farkuk villan, és máris az idegen mögött bukkannak elő újra, így tesz a lopakodó árnyék.

A Természeti Asszony évek óta a nők mögött lopakodik. Hirtelen elővillan, majd ismét láthatatlanná válik. Olyan sokszor s olyan sokféle formában tűnik fel életünk során, hogy már-már úgy érezzük, az ő ösztönző ereje, az ő alakjai vesznek körül bennünket. Almainkban s mesékben közeledik felénk, hogy megérezze, kik is vagyunk, és hogy készen vagyunk-e már arra, hogy rátszál szegődjünk. Nézzte csak meg mindenki saját árnyékát; nem kétlábú emberi árnyék az, hanem valami szabadnak, valami ősinnek az árnyéka.

Bírodalmába nem csak áttutazónak, hanem állandó lakosnak hívogat bennünket, hiszen arról a vidékről származunk: szülőföldünk és örökségünk is egyben. Pszichénk ősi ereje nem véletlenül lopakodik mögöttünk árnyék módjára. Van egy középkori mondás, miszerint ha az ember lefelé hanyatlik, s ha valami nagy hatalom jár a nyomában – és ha ez a nagy hatalom megkaparinlja az ember árnyékát –, akkor maga az ember is hatalmassá válik.

Tulajdon pszichénk hatalmas ősi ereje is árnyékunkra akarja tenni mancsát, hogy magának mondhasson bennünket. Ha az Ősi Természeti Asszony megkaparinlja árnyékunkat, akkor újra önmagunkká válunk, akkor a minket megillető környezetben és otthonban talájluk magunkat. A legtöbb nő nem fél ettől, sőt valójában sóvátog ez után az egyesülés után. Ha ebben a pillanatban meglátná ennek az Ősi Asszonynak a búvóhelyét, hanyart-homlok rohanna, hogy ölébe bújthasson. Csak el kell indítani a helyes irányban, ami mindig lefelé vezet, le az ember belső életének mélyére, a búvóhelyhez vezető alagúton át.

Az ősi zabolátlanságot akár kislányként, akár felnőttként azért kezdjük el keresni, mert valami természetes munkálkodás közepette megéreztük valami ősi, valami támogatóst nyújtó jelenlet közelségét. Talán egyik álmunkban láttuk meg a friss havon hagyott lábnyomait. Vagy itt-ott lehajló ágat, vagy egy nedves felet felfelé mutató, kifordult kavicsot pillanottunk meg pszichénkben... s azonnal tudtuk, hogy valami áldott dolog jár felénk. Tulajdon pszichénkben belül éreztek a messziről jövő ismerős lehetetlet és hangot, éreztek a föld finom remegését, és bensőnkben tudtuk, hogy valami hatalmas, valami fontos, valami ősi szabadság mozdul bennünk.

El sem tudtunk tőle fordulni, nyomában jártunk, meggranultunk szökellni, futni, a pszichénk földjére érkezőket lopakodó árnyékként követni. Az Ősi Asszony után lopódtunk s ő, a maga szerető módján szintén árnyékként lopakodott mögöttünk. Üvöltött, s mi megpróbáltunk rá válaszolni még azelőtt, hogy visszaemlékeztünk volna, milyen nyelvet is beszél ő, és mielőtt még pontosan tudtuk volna, hogy ki vel is beszélünk. Ő pedig várt ránk és bátorított bennünket. Ez a bennünk lévő ősi, ösztönös természet csodája. Tudtuk ezt már azelőtt, hogy minden ismeretet megszereltünk volna. Már azelőtt megérettük, hogy valami csodálatos és szerereteli erő létezik egónk határain túl, mielőtt mindent láttunk volna.

Opal Whiteley gyermekként írta ezeket a sorokat a hatalmas ősi természettel való megbékélésről:

*„Ma az esti sűrűlejtben
bevezettem a vak lányt
kis darabon az erdőbe,*

ahol süetség volt és árnyak.

*Egy árnny felé vezettem,
ami felénk tartott.*

*Az árny megérintette a lány orcháját
bátronság ujjáival.*

*És most már ő is
szereti az árnyakat.*

És megszűnt régi félelme.”

Azt, amit a nők az évszázadok során elveszettek, újra megtalálhatjuk árnyékaikban. És gyűjtsünk gyertyát Guadelupe tisztelőjére, hogy ezek az elveszett és elrabolt kincsek éjszakai álmainkban és nappali álmodozásainkban, a régi-régi mesékben, a költészetben és minden ihletett pillanatban továbbra is árnyékok legyenek. A világ minden nője – anyáink, te és én, nővéred, barátnőd, leányaink, mindazok a nők, akikkel nem is találkoztunk eddig soha –, mi mindannyian arról álmodunk, ami elveszett, aminek azonban hamarosan ki kell emelkednie a tudattalanból. Mindannyian ugyanarról álmodunk az egész világon. Mindig ott van nálunk a tétkép. Mindig ott vagyunk egymás mellett. Álmainkon át egyesülünk.

Az álmodónak kompenzatorikus szerepe van, tükröt tartanak a tudattalan mélyébe, hogy meglássuk benne, mi veszett el és mire van szükségünk a korrekció és az egyensúly eléréséhez. A tudattalan mindig tanító képzeteket idéz elő. Az ősi álombírodalom a mesebeli elveszett kontinenshez hasonlóan alvó testünkől emelkedik a felszín fölé, s gőzölgöve, kavargatva formázza meg a védelmet nyújtó szülőföldet. Ez tudásunk kontinense. Ez legmélyebb valóink bírodalma.

Amikor álmodunk, az Ősi Természeti Asszony archetípusától és a vele való egyesüléstől álmodunk. Ebből az álomból születünk meg és születünk újjá mindennap, s a belőle nyert energiával alkotunk egész nap. Ugyanabból az ősi álomból születünk meg, születünk újjá minden éjjel, s egy durva szövésű szorongatva térünk vissza a nappali fényéhez, talpunkon nedves, fekete föld maradványai, hajjunktól az óceán vagy az erdő vagy tűz illata árad.

Erről a vidékről megtérve bújunk nappali ruhánkba, mindennapi életünkbe. Arról a zabolátlan vidékről visszatérve tiltunk le komputereink elé, állunk a tűzhely mellé, az ablak elé, tanárunk, ügyfelünk elé,

Beleheljük a vadon illatát mindennapi munkánkba, tevékenységünkbe, üzletkötésünkbe, elhatározásainkba, művészetünkbe, kezünk és szívünk munkájába, tervünkbe, otthoni életünkbe, tanulásunkba, iparkodásunkba, külső kapcsolatainkba, szabadságunkba, jogainkba és közeleiségeinkbe. Az ősi, zabolátlan női természet nem egyszerűen a világon mindennél jobban kell őriznünk: ez maga őri meg a világokat.

Gondoljunk csak meg. Mi, nők, anyaföldet művelünk: ki-ki a maga éjszakai álma és nappali munkája alapján kihalított parcellán dolgozik. Egyre nagyobb és nagyobb körökben szép lassan terítjük szét a termőtalajt. Egy szép nap egybefüggő, a halottraiból feltámadó föld lesz az egész. *Munda de la Madre*, pszichikus anyavilág, minden más világgal együtt létező és velük egyenrangú világ. Életünkben, sírásunkból, nevetésünkben, csontjainkból áll össze ez a világ. Ezt a világot érdemes megteremteni, érdemes benne élni, ebből a világból sugárzik az ősi, természetes józanság.

A helyreállítás sokak számára hívja elő földgyalut és ácsok képét, akik egy régi épület helyrehozatalán munkálkodnak; de ez a szó modern, mai jelentése. *A helyreállítás, visszacszerzés* (angolul *reclaim*) szó az ófrancia *reclaimner* szóból ered, ami azt jelentette, hogy „visszahívni az elengedett sólymot”. Igen, erről van szó, visszahívunk valami ősit, valami természetet. Értelmünk, életünk, lelkiünk hangjait használjuk, hogy visszaszólítsuk az intuíciót, a képzelőerőt; hogy visszahívjuk az Ősi Természeti Asszonyt. És ő jön.

Egy nő sem szabadulhat ettől. Ha valaminek változnia kell, hát mi vagyunk azok. Magunkban hordozzuk *La Que Sabét*, a Tudót. Ha belső változásnak kell megtörténnie, azt minden nőnek magának kell végrehajtanania. Ha a világnak kell megváltoznia, akkor nekünk, nőknek kell a magunk módján segíteni ennek megvalósulását. Az Ősi Asszony sutrogya a szavakat és a módokat; s mi követjük őt. Előrefut, megáll, figyel, hogy beérjük-e. Sok mindent akar nekünk mutatni.

Ha tehát az elszakadás, a kockázatravállalás szélén táncolsz – a tiltott utakat akarod járni, akkor ásd ki a lehető legmélyebben nyugvó csontokat, amelyek új életre keltek, új megvilágításba helyezik a nők, az élet, a férfiak, a gyerekek a föld ősi és természetes vonásait. A szeretet és az ösztönök segítségével tudhatjuk, mikor kell mordulnunk, mikor leccapnunk, mikor nagyot ütünk, mikor ölnünk, mikor visszavonul-

nunk s mikor hajnalig vonítanunk. Ha egy nő a lehető legközelebb akar élni a numinózus ősi természethez, akkor többet kell fejté ránia, többször kell túlcsoordulnia, többször szimatolnia, alkotó életét kiterjeszteni, bepiszkolódnia, magányba vonulnia, női társaságot keresseni, természetközeli életet élnie, több tüzet kell gyújtania, több szót és gondolatot kifőznie. Jobban oda kell figyelnie a növekedésre, a magokra, a gyökerekre, a férfakkal való kedveskedésre, a szomszédáig lázongásaira, a költészetre, az ősi nőiség meséire és tényeire. Több rémületet keltsd varrőkört és tekeparit kell szerveznie. Sokkal több *canto hondo*, mélyről jövő dalt kell énekelnie.

Meg kell ráznia bundáját, peckesen végig kell lépdelnie ösvényén, meg kell erősíteni ösztönös tudását. Mindannyian felújíthatjuk tagágunkat a Sebhelyesek Klánjában, büszkén mutogatva harci sebeinket, felírhatjuk titkainkat a falra, visszatrasíthatjuk a szégyen érzését, végigjárhatjuk a kivetett utat. De nem kell a haraggal túl sokat foglalkozni. Inkább használjuk tulajdon erőnk fejlesztésére. De mindenképp legyünk fortélyosak, használjuk női agyafúrtságunkat.

Sose feledjük, hogy a legjobbak nem rejtőzhetnek el. Mit sem ér a meditáció, a tanulás, az álomanalízis, a békességben nyugvók minden tudása, ha mindez tirokban marad, vagy csak a kiválasztott kevesek tudhatnak róla. Gyere hát ki, bújj hát elő, bárhol rejtőzöl is. Hagyj mély lábnyomokat, mert megreheted. Légy te a hintaszékben ülő öregasszony, aki addig ringat egy gondolatot, míg az ismét ifjúvá válik. Légy te *Az örvös medve* meséjének bátor és türelmes asszonya, aki megtanul átlátni az illúziókon. Ne hagyd magad elcsábítani égő gyufák, fantáziaképek által, mint a kis gyufáárus lány.

Tarts ki, amíg rá nem találisz ticedre, mint a rút kiskacsa. Tiszítsd meg a teremtő folyót, hogy *La Llorona* meglelhesse végre azt, ami az övé. A levágott kezű leányhoz hasonlóan hagyd, hogy az állharatos sziv vezessen át az erdőn. Gyűjtsd össze a csontokat, mint *La Loba*, és énekelj rájuk új életet. Minden erőddel bocsáss meg, ne sokat felejt, de rengereget teremts. Az, amit ma teszel, meghatározza jövőd leányaid, unokáid s azok unokáinak életét is. Mindegyikük emlékezni fog rád, s ami még ennél is fontosabb, a csapásodon járnak majd.

Sokféle módon lehetséges az ösztönös természetrel élni, s a válaszok is aszerint változnak, ahogyan te változol vagy a világ változik, tehát nem mondhatjuk azt, hogy „Tedd ezt meg ezt, s minden rendben lesz”.

Életem során rengereg farkassal találkoztam, s mindig megpróbáltam megfejtetni, hogy hogyan tudnak ilyen nagy harmóniában élni. A békesség megteremtése kedvéért azt javaslom, kezdj bele bátrmibe, amit a következő listán láatsz. A küszködők számára azt ajánlom, kezdjék a 10. számmal.

AZ ÉLETT ÁLTALÁNOS FARKASSZABÁLYAI

1. Táplálkozz	6. Táncoj a holdfénynél
2. Pihenj	7. Hegyezd füleider
3. Közben kószálj	8. Figyelj a csontokra
4. Légy hűségesen kitartó	9. Szerelmeskedj
5. Szeressd a gyermekedet	10. Gyakran üvöls

A GYÓGYÍTÓ MESE

*Most pedig elmondom, hogy a mesemondók
mely családjából származom...¹*

Mesehallgatás közben mindig beesteledik. Mindegy, hol lakunk, mindegy, hány óra van, mindegy, milyen évszak van, a mesemondás mindig csillagos eget varázsol fölénk, amelyre az ércsz mögül felkúszik a hold és a mesehallgatók feje fölött lebeg. A mese végétével a szobában olykor hajnal hasad, máskor csillagszilánk ragyog a padlón, vagy a viharos ég egy rongyos foszlánya hever lábunknál. Bármilyen marad is a mese után, olyan adományként kell kezelnünk, mely lelkünk alakításában felhasználható.

Belső érzékenységünk vagy külső körülményeink szokták általában a mesehallgatás idejét kijelölni. Némely hagyomány megszábjában a mesemondásra legalkalmasabb időt. A pueblo törzsek például tölpre tartogatják a Coyote-történeteket. Kelet-Európában bizonyos történeteket csakis ősszel, aratás után mesélnek. Az archeipusokkal és a gyógyítással foglalkozó munkálatok során mindig megfontoljuk, mikor mondjunk el egy mesét. Gondosan mérlegeljük az időt, a helyet, a személyt és a szükségessé gyógyymódot. Gyakran azonban még ezek a latolgatások sem vezetnek tökéletes eredménnyre. Többnyire akkor kell elmondani egy történetet, amikor hív bennünket, és nem akkor, amikor mi látjuk jónak.

A szerint a mesemondó-hagyomány szerint, amelyhez én magam is tartozom, a mesemondó a „palántrák” csoportjának mondja el történeteit. A „palántrák” a hagyományok reménybeli jövőző ápolói. Kiválasztásuk titokzatos folyamata, amit nem is lehet szavakba önteni, mert nem valamiféle szabályokra épül, hanem inkább kapcsolatokra. Az emberek egymást választják ki, néha keressük egymást, de leggyakrabban egymásba botlunk, s azonnal ráismerünk a másíkra, mintha ősidők óta tudnánk, ki ő.

E szerint a hagyomány szerint a történetek finom retoválásokhoz hasonlatosak, amelyeket az eseményeket átélő személy bőrére rajzolnak. *A curanderos, curandoras y curantistas* raniása, képzése nagyon hasonló. A lélek mélyén zajló folyamatokat a felszínen olvasható finom, elmosódó rajzolatokból próbálja megérteni.

A *cantador/cuentista* hagyományban egy történetnek szülei és nagyszülei, néha keresztzülei is vannak; a történet apja vagy anyja az a személy, akitől a mesélő a történetet hallotta, akitől ajándékba kapta, a történet nagyapja vagy nagyanyja az, aki annak mesélte, akitől a mesélő hallotta.

Szerintem nagyon jól van ez így.² A mese bizalom alapján való kezelése azért fontos, mert fenntartja a genealógiai köldökzsinórt; mi vagyunk az egyik végén, s a placenta a másikon. A mese keresztzülei általában azok a személyek, akik áldásukat adták a mesével. Néha hosszú ideig csak a történet származását meséljük, s csak aztán érkeznünk el magához a történethez. A történet anyjának, nagyanyjának felsorolása nem hosszadalmas, unalmas bevezetés, hanem ezt is önálló apró történetek fűszerezik. Az ez után következő hosszabb történet olyan, mint a második fogás.

A mesélés során valamit a felszínre hozunk, húzunk; egyáltalán nem kényelmes tevékenység. Van persze „mesekereskedelem”, amikor két ember megajándékozta egymást saját meséjével, ez alatt az idő alatt azonban alaposan megismerik egymást; szinte rokonsági kapcsolat fejlődik ki közöttük. És ez így van rendjén.

Sokan ugyan kizárólag szószakozatásra használják a történeteket, ezek azonban, a szó legősibb értelmében, a gyógyítás művészetéhez tartoznak. Vannak, akik erre hivatottak, s a legjobbabak az én tapasztalatom szerint azok, akik önmagukba engedik a történeteket, s legmélyülkön megtalálják a kapcsolódási pontokat.

Amikor meséssel foglalkozunk, archeipális energiát kezelünk, ami hasonlít az elektromossághoz. Élre kelt és világoosságot terem, de a nem megfelelő helyen, időben és mennyiségben, mint a gyógyyszer, nemkívánatos hatásokat válthat ki. A mesegyűjtők néha nem jönnek rá, mit kérnek, amikor ilyen dimenziójú meséket szeretnének hallani. Az archetipus megváltoztat bennünket; ha nem következik be változás, akkor nem jött létre valódi kapcsolat az archetippussal. A történetek továbbadása nagyon nagy felelősség; meg kell bizonyosodnunk arról,

hogy a mesélő azonos hullámhosszon van-e az elbeszélt történettel. Az általam ismert legjobb mesemondók életéből úgy nő ki a történet, mint gyökerekből a fa. A *történetek* neveltek őket azzá, akiké váltak. A különbözőség tisztán látható. Észre lehet venni, mikor nevelte, alakította valaki a történetet, s mikor nevelt, alakított valakit egy történet. Én ez utóbbi hagyományához tartozom.

Előfordul, hogy egy idegen azt kéri tőlem, meséljek el neki egyet az évek során kibányászott és átalakított történetek közül. Én, a történetek őrzője, lehet, hogy megteszem ezt, lehet, hogy nem. A kapcsolattól függ. Nem holmi öppontos tervről függ, hanem a lélek tudományától, a naptól és a kapcsolattól.

A mesternő-inas modell biztosítja azt a légkört, amelyben tanulóm segítségére lehetek azoknak a történeteknek kikeresésében és kidolgozásában, amelyek elfogadják őket, amelyek nemcsak hevenek életlenül lényük felszíne alatt, mint az ékszer holmi filléres áruház portékái közt, hanem át tudnak rajtuk ragyogni. Rengeterg út van; ilyenek is, olyanok is. Van néhány könnyű út, de sokkal-sokkal több a nehéz, fáradságos út. Olyan mértékű hatást fejt ki a történet, a gyógyszer, amilyen mértékben hajlandó az ember önmagát feláldozni és a történetbe helyezni.

A mesemondás *cantadora* és „mesemondó” hagyományában mindig van egy üres szék *La Invitada*, „a vendég” számára, aki minden mesemondás alkalmával jelen van. A mesemondás során a hallgatóság egy vagy több tagjának lelke odail, mert szükségét éri ennek. Jóllehet többnyire egész este megvan az előkészített anyagom, gyakran megcsik, hogy változatok rajta a széken ülő lélek vagy szellem kedvéért. „A vendég” mindig a teljes hallgatóság nevében szól.

Arra szoktam bátorítani az embereket, hogy maguk is bányásszanak a történetekben, mert jóllehet újaink felhorzsolódnak, olykor a hideg földön kell aludnunk, sötétben tapogatózunk, kalandokat átélünk, de az eredmény semmihez sem hasonlítható. Egy kis vércseppnek minden történeten ott kell csillognia, ha gyógyítani akarunk vele.

Remélem, te is elindulsz, s hagyod, hogy a mesék megtörténtejenek veled, s hogy megoldogzol értük, könnyveddel, véreddel, nevésséddel locsolgatód őket, míg virágba nem borulnak, míg te magad is ki nem virulsz. Akkor rájössz majd, hogy micsoda gyógyszeretek ezek, s arra is, hogy hol és mikor kell alkalmazni őket. Ezt a munkát kell elvégezned. Ezt az egyetlen munkát.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A nők ösztönös természetéről szóló munkámon jó húsz évig dolgoztam. Ez alatt az idő alatt sok biztatóm és segítőtőm akadt. A szerinti hagyomány szerint, amelyhez én is tartozom, a köszönetnyilvánítás általában napokig is eltarthat; ezért van szükség legalább három napra minden jeles esemény megünneplésére, legyen az halottvirasztás vagy esküvő, mivel az első napon nevetünk és sírunk, a másodikon veszekszünk és kiabálunk, a harmadikon pedig kibékülünk s rengeteg énekelünk és táncolunk. Köszönöm hát életem minden résztevőjének, akik most is énekelnek és táncolnak:

Bogie-nak, ferjemnek és kedvesemnek, aki nagyon sokat segített, s még a szövegszerkesztő kezelését is megtanulta, hogy újra... és újra... és újra gépelje a kéziratot. *Tiajának*, aki saját jószántából kezelt adminisztratív ügyeimet, bevásárolt, megnevetetett, s én újra és újra meggyőződhettem arról, hogy az ember felnőtt lánya egyben nővére is. *Yancey Stockwellnek* és *Mary Kowynak*, akik kezdetről fontosnak tartották művenem. *Craig M.*-nek egy életen át tartó biztató szeretetért. *Jean Carsonnak*, öreg, házátros barátomnak, aki mindig alaposságra inrett. A néhai *Jan Vadelburg*-nak, aki egyetlen ajánldokot hagyott rám. *Betsy Wolcott*-nak, aki olyan nagylelkűen részesít másokat lelki támogatásban. *Nancy Pilzner Dougherty*-nek, aki megmondta, mire lehet számítani a jövőben. Az oregoni *Kate Furler*-nek, és az alaskai Kozzebue-ban lakó *Mona Amyniq McElderry*-nek, akikkel húsz évvel ezelőtt gyakran késő éjszakáig dolgoztunk történeteinken. *Arvind Vasanadának*, a hindu jungiánus analitikusnak, aki pszichikus családom felmentőjéhez tartozik. *Steve Sanjaldának*, aki szintén szerette azt a délvideki opera-énekesnőt, akinek lábai nem mutatnak csinosan a korszolajcipőkben. *Opalanga Pugh*-nak, gyógyító nővé-

remnek és utazóírársamnak, az afroamerikai folklór szakértőjének s énekesének. *Fran Leeson*, *Staci Wertz* *Hobbinak* és *Joan Jacobnak* tehetséges és látó tinta-növéteimnek. A Citter Control-beli *Joann Hildebrandnak*, *Connie Brownnak*, *Bob Brownak*, *Tom Manningnek*, *Eleanor Aldennek*, a denveri *Jung Társaság* elnökének és *Anne Cole*-nak, a Sziklás-hegység lovasasszonyának azért a szereterért és támogatásért, amit ezek alatt az évek alatt kaptam tőlük.

La Forst bennszülött zabolátlan asszonyainak – tí márt a kezdetek kezdetekor is itt voltak. *Pácien*sinnek, akik az évek során felérték előttem mélysegeiket, az árnyék számtalan árnyalatát és a fény sok-sok tulajdonságát. *Hozzáértőzőimnek* és *rokonásgomnak*, *törzsémnek*, az *előttem járóknak*, az élőknek és a szellemieknek, hogy hátrahagyják lábnyomaikat.

Vándorénekes, *cantadoras y cuentistas* mesemondó, néprajzkutató, *fordító füvéreimnek* és *növéreimnek* barátságukért és méhretelen nagylelkőségükért: *Nagyboui Maternek*, a magyar cigánykutatónak, *Roberta Machának*, a maja tolmácsnak, *La Patnak*, *Patricia Dubruva Kueningnek*, költőnek és fordítónak. A „*Native American*”, a tudományos fantasztikus, a zsidó, a keresztény, a muzulmán és a pogány formák asszonyainak és férfainak a titokatos és érdekes tényekért. *Maria de los Angeles Zenaida Gonzalez de Salazar*nak, a nahua és az azték kultúra szakértőjének. *Liz Hornyáék nagynénimnek*, *Mary Pinkola*, *Joseph Pinkola* és *Roejfl Slaman* magyarszakértőiknek. *Makoto Nomurának*, a japán kultúra szakértőjének. *Cherie Karo Schwartz*nak, nemzetközi mesemondónak és néprajzkutatónak, a zsidó kultúra szakértőjének. *J. J. Jerome*-nak, a vakmerő mesélőnek. *Leif Smith* és *Patricia J. Wagner* kutatóknak, mert mellettem álltak és kiarítottak. *Armintha Neal*nek, a denveri Természettudományi Múzeum nyugalmazott kiállításrendezőjének, mert karrortékai mélyére ásott. *La Chupatinnának*, azaz *Pedra Abacabának*, Uvallama falu levéllírójának. *Tiaja Karantina Kaplinski* kulturális közvetítőnek. *Reina Pennington*nak, az alaszkai utazóírásnak áldásaiért. *Életem minden mesemondójának*, akik mesékkel ajándékoztak meg, meséket cseréltek velem vagy hagyományoztak rám szellemi vagy családi örökségként, s akik cserébe az én történetemet kapták, vigyáztak rájuk, mint saját gyermekeiket; s én is ezt teszem az ő történeteikkel. Köszönettel tartozom: *Tami Simon* audioproducernak, művésznak és ragyogó ötletadónak, amiert

étdelklődött tudásom iránt. *Devon Christensennek*, a részletek mestereinek és irányítóinak. A „*Sounds True*” minden munkatársának: *Patti Phumannek*, *Marci Marchandek*, *Morgan Baysmek*, *Denise Barnesnek*, *Beth Quismek*, *Joe Pezzillonak*, *David Eisenbergnek*, *Jay Troilingenek*, *Joseph Gerlachnak*, *Steven Van Zandnak*, *Farrell Lowe*-nak, *Mark Gustafsonnak*, *Marilyn T.*-nek és mindenki ártér-egőjének. *A Kacának*, mert lelkiismeretes munkát végeztek és rengeteget segítettek, hogy időm nagy részét e könyv megírásának szentelhessem.

Köszönöm *Nacy Mirnbell*nek, hogy latin-amerikai misztrikusokat fordított számomra, s megismertetett a Sziklás-hegység Női Intézetével. Köszönet a Sziklás-hegység Női Intézetének, hogy 1990–1991-ben ösztöndíjat biztosítottak számomra, s külön köszönöm *Cheryl Bezio-Gorham* támogatóját, s az ottani művészek, *Patti Leola Genack* festő, *Vicky Finch* fényképező, *Karen Zidwick* író, *Hannah Kahn* koreográfus, *Carole McKelvey* író és *Dee Farnsworth* festő segítségét.

Köszönet a *Nőszövevények* és *Charlotta Weaner* mesterszövőnek, hogy meghívott azon a héten, amikor könnyem piacra került. Csodálatos volt a művészek, gyógyítók és aktivisták ilyen nagyszerű csoportjával találkozni: úgy vettek engem körül azon a héten, mint anyahajók az első utazására tengerre úszó kishajót. *Ruth Zapornha* előadóművésznék és hivatásos „schmara rappernek”; *Vivienne Verdor-Roe* amatőr filmrendezőnek; *Fran Peavey* amatőr komédiásnak; *Ying Lee Kelley* forradalmárnak, a „Rainbow Coalition” társelnökének; *Naomi Neuman* zsidó mesemondónak; *Rhiannon* jazzénekesnek és mesemondónak; *Colleen Kelley* buddhista művésznak; *Adele Getty* írónak és dobosnak; *Kyos Featherdancingnak*, az amerikai bennszülött rituálék mesterének; *Rachel Bagby* afroamerikai énekesnek és aktivistának; *Jalaja Bonheim* táncosnak és gráciának; *Norma Cordell* amerikai mesemondónak és tanítóknak; *Tynowynnek*, a dobkésztőnek és zeneszűnnek; *Deena Metzger* írónak és bátor harcosnőnek; *Hiab Park* koreai táncosnak; *Barbara Borden* dobosnak; *Kay Tiff*, *Margaret Pavel*, *Rosemary Le Page*, *Pat Enoch*s szövevényeknek; *Gail Benevenuto*nak, „a hangnak”; a táplálás művészeinek, *y Mbjias*, mes lobacizának, ti, kölykök tudjátok, kikről beszéltek. S végül *A sító asszony*nak, akit nem nevezünk meg.

Köszönet *Jean Shimoda Bole*nek, a tiszta és büszke *matre del almán*nak a sok jó példáiért és *Valerie*-ért. *Valerie Andrews* írónak és no-mádnak, mert ideje jó részét velem töltötte, s adta *Neder*. *Ned Leavitt*,

ser humanónak, ügynökkömmek, aki nagyon tehetségesen bonyolítja a világok ügyeit. *Ginny Fabernek*, a *Ballantine* szerkesztőjének, aki e könyv születése során igazi zabolátlan kisbabának, *Suannak*-nak adott életet.

Köszönettel tartozom az IRSJA és az IAAP tagjainak, reheséges jungiánus kollégáimnak, akik szeretik és védelmelik a költőket és a költészetet. A *Coloradói C. G. Jung Intézet* műtbeli és jelenlegi munkatársainak és az *analitikus gyakorlatok*nak és az IRSJA leendő pszichoanalitikusainak, mert lelkesen dolgoznak céljaik elérése érdekében.

Maly Moyernek, a Tattered Coverben dolgozó mindenesnek, aki mindig bátorítónan sutrogott fülemben; a három nagyszerű denveri könyvesboltosnak, akiknél megtaláltam vágyaim könyveit: *Kasha Songernek* a „Könyveskertben”; *Clara Viharosának* a „Hue-Man Experience” könyvesboltban; *Joyce Meskinnek* a Tattered Coverben. *Három felhőt lányomnak*, *Taijának*, *Christine-nek* és *Melissának*, akiknek felhőt asszonyi élete sok inspirációt ad nekem. *Lee Lausonnak*, a tehetséges művésznek és kísértebarátjának. *Normandi Ellis* költő-írónak, aki az „inffable” effére figyelmeztetett. *Jean Yancy-nek* csak azért, mert akkor élt, amikor én. *Mark Graham* és *Stephen White* írónak, *Hannah Greennek*, az *Open door Bookstore* munkatársainak, a *Poets of the Open Range* és a *Poets at Naropa Institute* tagjainak, mert támogattak és gondoskodtak számomra a jelentéstarti szavakról. Költőestvéreimnek, akik szívüket nyújtják, hogy alkothassak.

Köszönet *Mike Lesley-nek*, a CW Electronics Macintosh szakemberének, hogy visszaszerelte egész „elvezert” kéziratomat a „hard drive”-ból, és *Lonnie Wright* technikusnak, aki többször felámasztotta halottaiból SE30-asomat. Japán, mexikói, francia, amerikai, angol *komputerszakembereknek*, akik akár éjfélkor is segítségemre voltak abban, hogy nőkről és farkasokról beszélgethessek.

Tanárainnak; köszönet és hála *minden könyvtárosnak*, akik az emberi sóhajok, bánatok, remények és boldogságok kincsekamráit őrzik; mindig segítettek, mindig bölcsék voltak, bármilyen furcsa kéréssel rukkoltam is elő. *Manisha Roy*nak, aki a bengáli nők rajongójává tett. *Bili Harlessnek*, *Glen Carlsonnak*, *Jeff Raff*nak, *Don Williamsnek*, *Lyn Cowannak*, *José Arguellenek* segítségükért. *Georgia O'Keefe-nek*, aki nem nevetett ki, amikor tizenkilenc éves koromban elmondtam neki, hogy költő vagyok. *Dorothy Day*nek, akitől megtanultam, hogy

a fűszál gyökere is fontos. „A fekete ruhás öritteknék” – hogy egy írói idézzek –, vagyis a látnok apácáknak: a *Szent Kereszt Nővéreinek*, különösen *Sr. John Michela*, *Sr. Mary Edith*, *Sr. Francis Loyola*, *Sr. John Joseph*, *Sr. Mary Madelena*, *Sr. Maria Isobela* és *Sr. Maria Concepcion* nővéreimnek. *Bettina Stenkének*, akitől megtanultam, hogy a bárszony gyűődésén fehér vonal fut végig. A „*The Sixties*” szerkesztőjének, akinek tízoros válasza hús évig tartotta bennem a lelket. Sok-sok jungiánus és pszichológianaromnak, különösen pedig *Toni Wolff*nak, *Harry Wilmernek*, *James Hillmannnak* és *Carl Gustav Jung*nak, akinek műveit ugrodészakent használom, egyrészt amikor műveibe beleugrom, másrészt amikor fölülk elrugaszodom. Rendkívüli vonzódást éreztem Jung műveivel, mert ő egy művész életét élte: szobrot faragott, írt, rengeteget olvasott, sírboltokba látogatott, folyókon evezett; ez egy művész élete.

Köszönet a *Colorado Council on the Arts and Humanities*, *Artists in Residence Program* és a *Young Audiences* szervezőinek, különösen *Daniel Salazar*nak, *Patty Ortiz*nak és *Maryo Ewell*nek elevegségükért és lelkesedésükért. *Marlyn Auer* szerkesztőnek és kiadónak és *Tom Auernek*, *The Bloomsbury Review* kiadójának és főszerkesztőjének melegségükért, bohókáságukért és kedvességükért. Köszönet azoknak, akik első könyvemmet kiadták, s e második megírására ösztönöztek: *Tom DeMers*, *Joe Richey*, *Anne Richey*, *Joan Silva*, *David Chorlton*, *Antonia Martinez*, *Ivan Suwanjijeff*, *Allison St. Claire*, *Andrei Cadreacu*, *José Armijo*, *Sabilla Armilla*, *James Taylor III*, barátainnak és *Patricia Calhoun*nak, Gilpin kerület zabolátlan asszonyának. *Dana Pattilo*, *Charlie Mehrhojff*, *Ed Ward* költőknek és a három Mariának, *Maria Eserezenek*, *Maria Ignaziának* és *Maria Reyes Marguezenek*.

Köszönet egyik kedvenc kávéházam, a *Reivers* minden *hobbijánának* és *hobboldójának*, különösen a *lombház lakóinak*, akiknek folyamatos segítség és véleménynyilvánítása nélkül ez a könyv nem készülhetett volna el. Köszönet lakóhelyeim, Colorado és Wyoming falulakóinak, szomszédainak, barátainak, *katonáknak* és *katonanővéreinek*, akik a világ minden sarkából hoztak nekem történeteket. Köszönöm *Lois* és *Charlie Kabin*nak, féjjem születének, hogy igaz, mély szeretettel telték *Bogie-t*, amit rám is és családunkra is bőségesen áraszt.

Végül pedig köszönetet kell mondanom az erdei vén, „üzendőtölgyfának” amelynél gyerekefjével írogattam. *A jó föld illatának*, a zabolátlan

víz hangjának, a természet szellemének, akik mindig kifutnak az úthoz, kíváncsian, hogy ki jár arra. Minden nőnek és asszonynak, akit élettem járt és kicsit tisztábbá, kicsit könnyebbé tette az ösvényt. És végtelen nagy, gyengéd szeretettel La Lobának.

JEGYZETEK

A jegyzeteket néha *los cuentitos*-nak, kis történeteknek hívják. A nagy, a főszöveg szüleitől és általában önálló kis műalkorások. Ha az olvasó kívánja, a főszövegtől függetlenül is olvashatja őket. Javaslom, hogy olvassák jegyzeteimet így is, úgy is.

BEVEZETÉS

1. A mesemondók és a költők nyelve az álom nyelvének nagy hatalommal bíró növére. Az évek során végzett elemzések azt mutatják, hogy sok (mai és csak írásokból ismert ősi) álom, és éppígy a szent szövegek és az olyan misztikusok, mint Sienai Katalin, Assisi Szent Ferenc, Rumi és Eckhart mester munkái, és az olyan költők, mint Dickinson, Millay, Whitman és mások versei a psziché azon költészet- és művészetereimő működése nyomán születtek meg, amely akkor lép életbe, amikor az ember vagy spontán módon, vagy szándékosan a psziché ösztönös lényegének közelébe merészkedik.

A pszichének ez a része, ahol az álmok, a mesék, a költészet és a művészet találkozik, az ösztönös, vad természet tirokzatos lakóhelyeül szolgál. A mai álmokban és a költészetben, s a régebbi népmesékben és misztikus írásokban e legbelső rész teljes vidéket önálló élettel rendelkező lénynek tekintik. A költészetben, a táncban és az álmokban ez nagyon gyakran vagy olyan határtalan elemekben nyeri el szimbolikus formáját, mint az óceán, az égből, a termékeny föld, vagy pedig olyan megszemélyesítésekben, mint a *Mennyek Királynője*, *Fehér Galamb*, *A Barát*, *A Szeretett Személy*, *A Szerető* vagy *A Tűz*.

Ahíratot ébresztő dolgok támadnak ebből a legbelső lényegből azon személy közvetítésével, aki átéli, hogy lényre „cselekszik valammal, ami nem-én”. Az is megöröritnik, hogy sok művész szinte a legbelső lényegig vízi gondolatait és problémáit, s belehullatja őket, helyesen érezvén, hogy a legbelső lényeg jelentős pszichikus életerésztől átítarva és megüsztrulva térnek vissza. Bármelyik utat járja is az ember, az eredmény az lesz, hogy érzelmei, lelkiállapota vagy szíve hirtelen és mélyreható változáson megy át, tisztánlátást és inspirációt

- ment. Amikor az ember új inspirációt kap, megváltozik lelkiállapota. Ha lelkiállapota megváltozik, szíve is más. Ezért olyan fontosak a legbelső lényegből eredő képek és a nyelv. Ezek együttese azzal a hatalommal rendelkezik, ami olyan módon változtatja át az egyik dolgot egy másikká, amit egyedül az akarattal nehéz és bonyolult volna megvalósítani. Ebben az értelemben a Self legbensőbb lényege, az őszintős, legbensőbb Én, gyógyító és egyben életadó.
- Az ego/Self axis elnevezés Edward Ferdinand Edingerrel származik (*Ego and Archetype*, New York, Penguin, 1971). Ezzel fejezi ki azt a jungi nézetet, miszerint az ego és a Self egymást kiegészítő kapcsolatban állnak, mindkettőnek – a mozgatonak és a mozgartottnak is – szüksége van a másikra ahhoz, hogy betöltsék funkcióját. (C. G. Jung: *Collected Works*, 11. kötet, 2. kiadás, Princeton, Princeton University Press, 1972, 39. paragrafus.)
- Ld. *A gyógyító mese* című utószó.
- El duende* szó szerint a bűvös szelét, vagyis azt az erőt jelenti, ami az ember cselekedetei és alkotó élete mögött húzódik, s magában foglalja jártasmodját, hangja színezetét, de még azt is, ahogyan a kisujját felemeli. Ez a szó a *flamenco* táncban is szerepel, és a költői képében való „gondolkodás” képességét is ezzel a szóval fejezik ki. A latin-amerikai mesemondók számára azt a képességet jelenti, hogy az ember lélekkel, pontosban saját lelkével többel telik el. Lehetünk akár maguk a művészek, akár a nézők, a hallgatók vagy az olvasók, ha *el duende* jelen van, akkor látjuk, halljuk, érezzük a tánc, a zene, a szavak, a művészet mögött; tudjuk, hogy ott van. De arról is tudunk, amikor *el duende* nincs jelen.

5. A nők pszichológiájának kidolgozásánál az egyik legalapvetőbb sarokpont az, hogy maguk a nők megfigyeljék és leírják mindazt, ami életükben zajlik. Egy nő etnikai hovatartozása, faja, vallása, értékei mind együtvé tartoznak, és mindegyiket számitásba kell venni, mert ezek együtt alkotják az ő lelkiénk lényegét.

ELSŐ FEJEZET

ÜVÖLTÉS: FELTÁMAD A TERMÉSZETI ASSZONY

- Az *Escherichia coli* olyan bacillus, ami szennyvizet vízzel jut az emberi szervezetbe, s gyomor- és bélhurutot okoz.
- Romulus és Remus, a navajo mítosz ikerpárjával együtt, csupán kettő a mítoszokban felbukkanó sok-sok ikerrester vév közül.
- Régi Mexikó.
- Tony Moffett blues-költő *Luminous Animal* című verseskötetében olvasható az ugyanezt a címet viselő költemény (Cherry Valley, New York: Cherry Valley Editions, 1989).

- A történet talmudbeli változatának, amelynek „Ama négyen, akik bejuttottak a Paradicsomba” a címe, a négy rabbi azért lép a Paradicsomba, hogy misztikus kutatásba merüljön, és közüliük három így vagy úgy meggyarodott, amikor Shekinah-t, az ősi női istenséget megpillantotta.
- C. G. Jung: *The Transcendent Function*, in *Collected Works*, 8. kötet, 2. kiadás (Princeton, Princeton University Press, 1972), 67–91. o.
- Ez az ősi teremtmény az „időn kívüli asszony” néven is ismert.

MÁSODIK FEJEZET

A BETOLAKODÓ BECSEKÉSZÉSE:

MEGKEZDŐDIK A BEAVATÁS

- Ez a természeti ragadozó a tündérmesékben rabló, állatvilág, erőszakos alak, gonoszrevő, néha pedig különböző rendű és rangú gonosz asszony képeben jelenik meg. A nők álomképei szorosan követték a női főszereplőkkel rendelkező mesék természeti ragadozóinak eloszlási mintáját. A veszedelmes kapcsolatokat rosszindulatlan felhasználó, hatalommal bíró alakok és a kultúrában érvényre jutott negatív szokások éppúgy vagy még inkább befolyásolják az álmod és a népi képzeletet, mint az egyes ember saját, született archetipális mintái, amelyeket Jung a minden ember pszichéjében rejlő archetipális merszpontoknak nevezett. A mese valójában az „Élet és a Halál erejével való találkozás”, és nem a „boszorkánnyal való találkozás” kategóriájába tartozik.
- Amerikában kaphatók Jakob és Wilhelm Grimm, Charles Perrault, Henry Pourrat és mások gyűjteményes kötetei. A szóbeli hagyomány a történet különböző változatait ismeri Ázsián át Közép-Amerikáig.
- A folklórban, a mítoszokban és az álomokban a természeti ragadozónak is szinte mindig van ragadozója vagy üldözője. A kettejük közötti harc idézi végül elő a változást vagy hozza létre az egyensúlyt. Ha ez nem így történik, vagy ha nem lép színe egyetlen jóságos ellenfél sem, akkor a történetet leginkább horroretörténetnek nevezhetjük. A negatív ragadozó ellen sikerrel felépítő pozitív erő hiánya a legmélyebb félelmet tilteti az emberek szívébe.
- Bruno Bettelheim: *A mese bűbölere és a bontakozó gyermeki lélek*. Corvina, Budapest, 2013, Kúnos László fordítása.
- Von Franz például azt mondja, hogy Kekszakáll „nem több egy gyilkosnál...” Ld. Marie Louise von Franz: *Interpretation of Fairytales* (Dallas, Spring Publications, 1970), 125. o.
- Szerintem Jung ezt úgy értette, hogy a teremtmény is és a teremtmény is fejlődik, miközben az egyik tudata hatással van a másikra. Figyelemre méltó az a gondolat, hogy az, ami emberi, befolyásolhatja az archetipus mögött rejtőző erőt.

7. A rosszul működő telefonon a húszer leggyakoribb álomlélmény között szerepel. A tipikus álomban a telefon nem működik vagy az álmodó nem tud rájönni, hogyan működik. A telefonszámot elvágják, a tárcsa számai kivehetetlenek, fogalat a vonal, a segélyhívó szám nem jut az álmodó eszébe vagy nem működik megfellelően. Ezek az álombeli telefonlélmények jellegükben igen közel állnak a levelekben kiültört hibás vagy ártur üzenetekhez, mint például *A levéget kezű leány* népmeséjében, ahol az ördög gonosz üzenetért változtatja az örömhír vivő levelet.

8. Az érintettek védelme érdekében a csoportok nevért és helyét megváltoztattam.

HARMADIK FEJEZET

A TÉNYEK KISZIMATOLÁSA.

AZ INTUÍCIÓ VISSZASZERZÉSE A BEAVATÁS SORÁN

1. A mindennapi életben is számtalan fénylopó és tudatgyilkos ólalkodik. A legfegyelmementőbb az, amikor egy ragadozó elhulajdonítja egy nő teremtő életmedvét, s azt saját öröme és hasznára fordítja, a kirabol, sápadt teremtés pedig magára maradván azon medvál, mi törénhetett, miközben a tolvaj egyre rózsásabbá, egyre jobb kedvűvé válik. A ragadozó minden vágya, hogy a nő ne őrizze éberben ösztöneit, mert akkor észreveszi, hogy szívósvörcet illesztnek értelmére, képzeletére, szívére, szexualitására vagy más egybre. A lényegi élet feladásának minájára talán már a korai gyermekkorban kialakul olyan gondviselők keze nyomán, akik a gyermek tehetségét és szeretettségét tulajdon ürességük és éhségük betöltésére akarják felhasználni. Az ilyen neveletés örjási hatalommal ruházza fel a velünk született ragadozó, s az illető személy könnyen válhat mások példájává. Amíg az ember ösztönei nem nyertik el az őket megillető helyet, az ilyen neveletésben részessült nő rendkívüli módon ki van szolgálatra annak, hogy mások ki nem mondot, pusztító pszichikus szükségletei hajtsák igájukba. A jó ösztönökkel rendelkező nő általában már akkor tudja, hogy ragadozó félkőzött a közelébe, amikor olyan kapcsolatra vagy helyzetbe kerül, amely életét kisebbíti ahelyett, hogy kiteljesítene.
2. A mesék különböző kezdete és befejezése egy életen át tanulmányozható. Steve Sanfeld, a kiváló zsidó mesemondó, író és költő, aki a hetvenes években az Egyesült Államokban dolgozott, átadta nekem az önálló művészi formaként is megálló mesekzedetek és -befejezések gyűjtésének tudományát.
3. Az „eleg-jó anya” kifejezéssel először Donald Winnicott munkáiban találkoztam. Egyike azon elegáns metaforáknak, amelyek egy-két szóban oldalakra tugo fejtegetést foglalnak össze.

4. A jungi pszichológiában a pszichében lévő anya-archetipális, személyes és kulturális rétegekből épül fel. Ezek összessége alkotja a belsővé vált anya-archetipális megfellelő vagy hiányos voltát. A fejlődépszichológia azt mondja, hogy a megfellelő belső anya stádiumok során át teljesedik ki, s minden újabb stádium az előző felertit uralom eljáratására épül. A gyermekkel való ellenértékeké hasadnak ahelyett, hogy együtműködőnek egymással. Ez nem csupán azt eredményezheti, hogy a fejlődés korábbi stádiumai szétbomlanak, hanem azt is, hogy labilitássá válnak a következők, s csak töredékes vagy sajátosságos módokon lesznek képesek felépülni.

A bizalom, az erő és az öngondozás kialakulását destabilizáló fejlődésbeli hiányosságokat helyre lehet hozni, mert ennek a szerkezetnek nem téglafalra kell hasonlítania (anni ledől, ha az alsó sorokból sok téglát eltávolítunk), hanem inkább szőrt hálóra. Ezért tud sok nő (és férfi) egészen jól boldogulni annak ellenére is, hogy sok lyuk és hiányosság van gondoskodó rendszerükben. Általában az anyazerű gondoskodás komplexumának azon aspektusait részessítik előnyben, ahol a legkevésbé sérülés található a pszichikus hálón. A háló kijavításban bölcs és életadó útmutatás segíthet, tekintet nélkül arra, hogy az illető hány évet élt ezzel a sérüléssel.

5. A tündérmesék gyakran használják mind pozitív, mind negatív értelemben a *mostohaanya*, *mostohaapa*, *mostohaestér* szimbólumát. Az Egyesült Államokban, a magas újraházasodási arány miatt bizonyos értékenység alakult ki e szimbólum negatív értelmű használatát illetően, mindamellett sok történetben a mostohaaszülők vagy nevelőszülők barátságos, pozitív szereplők is lehetnek. Az egyik legismertebb az a motívum, amely szerint az erdőben élő barátságos öreg pár elhagyott gyermeket talál, vagy az, amelyben a nevelőszülő örömmel fogadja a valami módon sérült gyermeket, és addig ápolja, míg fel nem épül, vagy éppenséggel rendkívüli hatalomhoz segít hozzá.

6. Ez nem azt jelenti, hogy ne legyünk szeretteleik, amikor minden okunk megvan rá és amikor így döntünk. Az a kedvesség, amiről itt beszéltek, inkább szolgál, már-már a talpmalás határát súrolja. Az kelleti életre, hogy kétségbe esetten akarunk valami olyasmit, amit nincs hatalmunkban elérni. Olyan ez, mint amikor a kutyáktól rettegő kiskisgyermek azt hajtogatja: „Aranyos kutyus, aranyos kutyus.”

Van egy másik, ennél sokkal rosszabb fajtájú kedveskedés, amelyet akkor alkalmaz egy nő, amikor ravasz módon akar mások kegyelmebe fűtközni. Úgy értzi, aranyosnak kell lennie, ha olyasmit akar elérni, amit szorintte egyébként nem tudna. Ez nagyon ártalmas kedvesség. A nő állandóan szélesen mosolyog, hajlong, azon igyekszik, hogy a másik úgy érezze, hogy ő milyen nagyon

kedves vele, s cserébe a másik is kedves, segítőkész lesz, előnyökhöz juthatja az illető nő, nem hagyja cserben és így tovább. A nő ebben az esetben elfogadja, hogy nem önmagát adja, formáját veszi, és olyan alakot ölt, amiről azt képzelet, hogy a másik szemében kívánatos. Ez a rejtezködő taktika jól szolgálhat egy olyan szorult helyzetben, amely fölött a nőnek nincs uralma, ha azonban szinte mindig talál okot erre a viselkedésre, akkor becsapja önmagát valami nagyon fontos dologban, s kieszeszi kezéből haralma fő forrását: azt, hogy őszintén beszél önmaga érdekében.

7. A *mana* melanéziai szó, amellyel Jung a század elején folytatott antropológiai tanulmányai során találkozott. Értelmezése szerint azt a mágiikus erőt jelöli, amely bizonyos emberek, talizmánok, természeti elemek, mint például a tenger, hegy, fák, növények, kövek, helyek, események körül lebeg, illetve belőlük árad. Azok az antropológusok, akik ezt a jelenséget tanulmányozták, nem lárták meg, hogy a törzsi népek számára ez az energia egyszerre gyakorlati és misztikus: átjárja és segíti, előremozdítja őket. Azon misztikusok beszámolóiból, akik az idők során átélték és leírták az úgynevezett *mana*-val való találkozást, azt tudhatjuk meg, hogy az ezzel a lényegi természeti energiával való egyesülés nagyon hasonlít a szerelmem érzésére; az ember kifosztottnak érzi magát nélküle. Kerdebben talán sok időre és gondos ápolására van szükség, ez azonban gazdag és mély kapcsolat kialakulásához vezet.
8. A *hommuncu*ok apró teremtmények, olyanok, mint a hüvelyknyi emberek, a manók és más „csöpp emberek”. Néhányan azt állítják, hogy nem egészen emberek, úgymond „emberalattiak”, azok azonban, akik találkoznak már velük ilyen-olyan módon, azt állítják, hogy emberfeletti; eszesen forélysok, és a maguk módján sokasodnak.
9. Vannak, akik semmire sem tartják az állati pszichét, vagy elkütiönítik a lélekteliséget és az állatit. Ez részben abból adódik, hogy az állatokat nem tartják lélekkel rendelkező vagy lélekteli teremtményeknek. Ha vissza-megyünk az időben nem is nagyon messzire, akkor érthetetlenek találjuk, hogy ez az emberközpontúság hogyan is verhetett gyökere, mint ahogy ma már sokan a borszín alapján tett megkütiönbözetés előtt is érteletlenül állunk.
10. Amennyiben nem hozza helyre ezt a fennakadást, úgy elérhetetlené teszi ezt a képességet az utána következők számára is.
11. A műhelyfoglalkozásokon a nők gyakran készítenek babákat ágából, néha babából, almából, búzából, kukoricából, rongyból és rizspapírból. Van, aki rajzol rájuk, van, aki összevarrja vagy -ragasztja őket. Végül babák tucatjai fekszenek egy sorban, sokszor ugyanabból az anyagból, de mind más és más, és sajátos módon jellemzi készítőjét.
12. A nők pszichológiájával foglalkozó régebbi elméletek egyik központi problémája, hogy korlátozott bepillantással rendelkeztek a nők életében. El sem

tudták képzelet, hogy egy nő mennyi minden lehet. A klasszikus pszichológia többnyire a zárkózott és nem a szabadulni vágyó, erőfeszítésket tevő, nyújtózó nőket tanulmányozta. Az ösztönös természetet olyan pszichológiát igényel, amely elismeri a nők törekvéseit, s éppígy azokat a nőket is, akik nem törek meg a sokszor éveken át rájuk kényszerített meghunyászkodás alatt.

13. Az itt szóban forgó intuíció nem azonos a Jung által felsorolt alapvető pszichikus funkciókkal, amelyek: az érzékelés, az érzés, a gondolkodás és az intuíció. A női (és a férfi) pszichében az intuíció több a tipológiánál. Az ösztönös pszichéből, a lélekből ered, velünk születettnek bizonyul, érési folyamaton megy át, felfogó, koncepcuualizáló és szimbolizáló képességgel rendelkezik. Ez a funkció, a tipológiától függetlenül, minden nő sajátja.
14. A leg több esetben az a leg több megoldás, ha akkor megvünk, amikor hivatnak (vagy löknek), amikor az ember inkább függesztéshöz vagy lendülethez hasonlít érez, s nem azt, hogy addig kell tartózkodan, visszahúzódoan viselkednie, addig kell ellenállnia, amíg a pszichikus erők el nem jönnek érte, meg nem ragadják, és véresen, sebesen mindenképpen el nem vonszóják. Van úgy, hogy nem is választhatjuk a nyugalmat. Bár amikor igen, akkor kevesebb energiára van szükségünk.
15. Éjnyara egyike a szláv törzsek Élér/Halál/Élér istennőinek.
16. *La márcina*, a mask egész Közép-Amerikában azt a mögöttes jelentést hordozza, hogy az illető személy egyesült azzal a szellemmel, amelyet a mask és a vele együtt viselt ruházat ábrázol. A szellemmel a ruházaton és az arc díszítésén át kifejeződő azonosulás szinte teljesen eltűnt a nyugati társadalomból. Pedig a fonál sodrása és a kelme szövése önmagában is mindig a szellemet idézi vagy a szellemmel való egyesülést jelképezi. Komoly bizonyítékok állnak rendelkezésünkre azt illetően, hogy a fonál és a kelme készítése valaha vallásos gyakorlat volt, mely az élet és a halál s az azon túli világ ciklusait volt hivatott megteremtani.
17. Jó dolog, ha az embernek sok personája van, ha megvarrja és összegyűjti őket élete során. Ha ilyen gyűjteménnyel rendelkezünk, akkor egy idő után azt látjuk, hogy bármelyik nap azzá válhatunk, amivé akarunk.
18. Ha az ember jól szervezett munkát akar végezni, akkor egyszerűsít, inkább az érzékelésre és az érzésekre hagyatkozik, mint az intellektuálisítására. Segítségünkre lehet, amint azt egykori kollégám mondogatta, ha olyan módon gondolkodunk, amit egy okos tüzéves is azonnal megértene.
19. Ezek történetesen megegyeznek a sikeres lelki élet, de a sikeres üzleti és gazdasági élet jellemzőivel is.
20. Jung úgy gondolta, hogy az embernek képesnek kell arra lenni, hogy az álmokon át kapcsolatba lépjen a legősibb forrással. *Beszélgések és interjúk*. Kossuth, Budapest, 1999, Béres Csilla fordítása.)

21. Ez tulajdonképpen azon hipnagogikus és hipnopompikus állapotok jelensége, amelyek valahol az alvás és a felébredés határán következnek be. Az alvást vizsgáló laboratóriumok dokumentációjában olvasható, hogy a „felületés” alvás szakaszának kezdetén feltétlenül kérték az álmok későbbi stádiumai alart valószínűleg átfut az agy „rendezőadatrán”, s ébredéskor határozott választ érkezik rá.
22. Élt egy öregasszony egy erdő mellett kis viaskóban, nem messze attól a helytől, ahol felnőttem. Mindennap megevett egy kiskanálnyi földet. Azt mondta, ez távol tartja a bántort.

23. A tündérmesék szóbeli és írásos hagyományában ezt illetően sok az ellentmondás. Van olyan mese, ami szerint, ha túl sokat tud az ember fiatalkorában, akkor sokáig él. Mások arra figyelmeztetnek, hogy nem jó dolog öregnek lenni, míg fiatal az ember. E mondatok némelyike közmondásá vált, melyeket különböző módon értelmezhetünk, attól függően, hogy mely kultúrából vagy mely történelmi korszakból származnak. Mások pedig, szerintem, inkább paradoxonnak s nem utasításnak tűnnek. Vágyis ezeket a mondatokat inkább csak megfigyelni kell, s nem szó szerint érteni. Ez a megfigyelt felszabadító megvilágosodást, hirtelen felismerést eredményezhet.
24. Ez az alkímia talán olyan megfigyelésekből származik, amelyek régebbeke a metafizikus írásoknál. Nem egy kelet-európai és mexikói öreg mesemondó asszony mondta nekem, hogy a fekete, vörös, fehér szimbólumok az asszonyok menstruációs és megtermékenyítő ciklusából erednek. Minden nő, aki menstruált már, tudja, hogy a fekete jelenti a meg nem termékenyített anyaméh leváló belső burkát. A vörös szimbolizálja egyrészt a megtermékenyült méhben maradó vért, másrészt azt a „véres váladékot”, amely a szülés megindulását jelenti, tehát azt, hogy új élet kezdődik. A fehér az anyatej színe, ami ezt az új életet táplálja. Ezt az erőteljes átalakulás beteljesedését ciklusának tartják. Néha eltűnökön azon, hogy az alkímia nem arra tett-e kísérletet, hogy az uterusához hasonló edényre hozzon létre, s hozzá olyan szimbólumrendszerrel és olyan eljárásmodokkal, amelyek közelítenek a menszhez, a terhesség, a szülés és a daikálás ciklusához. Az is valószínűnk látszik, hogy van a terhességnek egy olyan archetipusa, amelyet nem szó szerint kell érteni, és amely mindkét nemre hatással van, s felházza őket, hogy azt aztán önmaguk számára sokat jelentő szimbólumalkotásra használják fel.

25. Sok éven át tanulmányoztam a mítoszokban és a tündérmesékben szereplő vörös színt; vörös fonál, vörös cipők, vörös sapka és így tovább. Szerintem a mítoszok és a mesék sok töredéke áll kapcsolatban az ősi „vörös iszennőkkel”, akik a női transzformáció teljes spektrumát uralták és irányították; idetartozik minden „vörös” esemény: a szexualitás, a szülés, az erősz. Eredetileg valószínűleg idetartozott a három nővér – a születés, a halál és az újjászületés – archetipusa is, és az egész világon ismert mítosz a felkelő és meghaló napról.

26. Az őseink tisztelete, a klasszikus antropológia eme kifejezése, pontosabban úgy hangozna, hogy őseinkkel való *rokonságr* folyamatos kapcsolat mind-azokkal, akik előttünk jártak.
27. Sok nő csontot találtak az anatóliai Çatal Hüyüknél, e neolitikumból származó városnál végzett ásások során.

28. Vannak e történelem más változatai is, más-más epizódokkal, sőt, az alap-történehez néhány esetben epilógust vagy stílusterítő befecskét illesztettek.
29. A medence hangstílyosan szimbolikus formáját láthatjuk a Kelet-Balkánról és Jugoszláviából származó edényeken és ikonokon, amelyek Gimbutas szerint i. e. 5000–6000-ból származnak. Marija Gimbutas: *The goddesses and Gods of Old Europe: Myths and Cult Images* (Berkeley, University of California Press, 1974, bővített kiadás, 1982).

30. Az apró pont képe az álmokban is megjelenik, gyakran olyasvalamiként, amiből aztán valami más lesz. Néhány orvoskollégámnak az az elképzelése, hogy ez talán a korai stádiumban lévő embrió vagy a petesejtet szimbolizálja. A mesemondók gyakran utalnak az *ovulumba* (a petesejtre), amikor pontról beszélnek.
31. Lehetséges, hogy az ember szelleme és tudata nemi jellegűnek „éreződik”, és hogy a szellem és egyebek maskulin vagy feminin jellege, a fizikai nemről függetlenül, velünk születik.

NEGYEDIK FEJEZET

A TÁRS: EGYESÜLÉS A MÁSIKKAL

1. Nyugat-Afrikában gyakran fejeződnék be így a mesék. Erre Oplanga Pugh, az afroamerikai mesemondó tanított.
2. Van egy jamaicai gyermekdal, amely talán e mese maradványa: „Az igen bizonyossága a befecskére mondott igen./Meggkéttem öt úra és úra és úra és úra.”
3. A kutya másképp viselkedik más kutyák társaságában, mint az emberrel együtt élő háziállatként.
4. Erről személyesen beszélt nekem Robert Bly 1990-ben.

ÖTÖDIK FEJEZET

VADÁSZTAT: AMIKOR MAGÁNYOS VADÁSZ A SZÍV

1. Ez nem azt jelenti, hogy a kapcsolat befecsködik, hanem hogy bizonyos aspektusai levedlik bőrtüket, elhagyják burkukat, nyomtalanul eltűnnek, nem lehetők fel sehol, hirtelen azonban újra megjelentek, csak akkor már más a formájuk, a színük, a felépítésük.

2. Amikor egy ízben Mexikóban jártam, elkezdett a fogam fájni, s egy *boticario* olyan asszonyt küldött hozzám, aki jártas a fogfájás csillapításában. Milikóben gyógyszereivel látott el, elmesélte *Txaiti*, a szellemasszony történetét. Elbeszéléséből nyilvánvaló, hogy *Txaiti* Éllet/Halál/Éllet isennő, de mindmáig nem találtam rá utalást a tudományos irodalomban. Sok egyéb mellett *La curandera* azt is elmondta, hogy *Txaiti* olyan gyógyító, aki a mell és a sir is egyben. Rézüstöt visz magával; s ha az egyik irányba fordítja, táplálékot ad, ha a másikba, akkor a nemrég meghalt ember lelket fogadja be. *Txaiti* vigyáz a születésnél, a szerelmeskedésnél és a halálnál. Az emberek úgy tartják, hogy vetélés vagy halál esetén üstjébe fogadja a reszet, ahol addig forgatja körbe-körbe, amíg az egyre kisebbé válik, mígnem olyan kicsi lesz, mint a kaktusz friss hajtásán a legkisebb tövis hegye. Akkor beleönti egy asszony méhbe, és várja, mi történik.

3. Sedna történetének sok változata van. Nagy hatalommal bíró istenség ő, aki a vizek mélyén lakik, és akinek betegség vagy haldoklás esetén a gyógyítók az egészségért vagy az életért fohászkodnak.

4. A „terület biztosítása” természetesen a magányhoz szükséges jogos igény, bár ez talán korunk egyik legnépszerűbb „kegyes hazugsága” a kapcsolatokkal illetően. Ahelyett, hogy az ember arról beszélne, mi bánja, inkább „területet biztosít” magának. Ez a „kunya megerre a leckemert” vagy a „meghalt a nagy mamám...” (már ötödször) gyermeki mentegetőzés felőrt változata.

5. És azt is, ami még nem szép.

6. Az „Integrity” című versből. Adrienne Rich: *The Fact of a Doorframe, Poems Selected and New*, 1950–1984. (New York, W. W. Norton, 1984)

HATODIK FEJEZET
RÁTALÁLUNK FALKÁNKRA:
A VALAHOVÁ TARTOZÁS ÁLDÁSA

1. Annak ellenére, hogy néhány jungiánus analitikus „neurotikusnak” tartja Andersent, s ezért írásait nem tekintik tanulmányozásra érdemesnek, szerintem művei, különösen pedig *azok* a történetek, amelyeket kiszínezett, eltekintve arról, hogy *hogyan* színezte ki őket, nagyon fontosak, mert a kisgyermek, a lélek-Én szenvedéseiről szól. A fiatal lélek hasogatása, aprítása és nyegerése *nem csupán* ott és akkor volt megszokott, ahol és amikor Andersen élt. Továbbra is az egész világon tapasztalható, súlyos probléma. Jóllehet, a gyermekek, a felnőttek és az idős emberek lelkenek és szellemének megpróbáltatásait a regényes, intellektualizáló forma csökkenti, szerintem Andersen szintén néz szembe ezzel a kérdéssel. A klasszikus pszichológia a társadalomnál előbb ébredt rá a gyermekkel való, osztályoktól és kultúráktól független, helytelen bánásmód méreteire és mélységeire.

2. A fálsusi mesélő általában nem hagyja magát a cinizmusotól túlságosan befolyásolni, megőrzi a józan eszt és az éjszakai éter iránti érzékét is. E megharatózás alapján akár egy aszfaltozott utcájú metropoliszban felnőtt művelt ember is lehet „fálsusi”. Ez a szó sokkal inkább a lelkiállapotot, s nem a fizikai lakóteret fejezi ki. Gyermekkoromban hallottam a rít kiskacsa meséjét a három Kartói, akik valahányan fálsusiak voltak.

3. Ez az egyik fő oka annak, hogy egy felnőtt analízisbe kezd járni: el akarja különíteni és rendezni a szülői, a kulturális, a történelmi és az archetipális faktorokat és komplexusokat, hogy, mint a *La Lloronában*, a folyó olyan tisztává váljék, amilyen csak lehetséges.

4. A három hős, Sziszüphosz, Küklopsz és Caliban kitartrásáról, kértelhezerlenségéről és vasrag bőrtől nevezetes. Azokban a kultúrákban, amelyekben a nők nem fejlődhetnek minden irányban, szinte mindig bezárul előrtük az úgynevezett férfias erők kifejlődési lehetősége. Amikor pszichikai és kulturális értelemben is hátrébe szorul a maskulin fejlődés a nők számára, akkor közlébe sem juthatnak a helyeknek a szerteszokónak, a festőcesznek, a háztartási kasszáknak, a politikai hivatalnak és így tovább.

5. Ld. Alice Miller művei: *Drama of the Gifted Child, For Your Own Good, Thou Shalt Not Be Aware* (New York, Farrar, Straus, Giroux, 1984).

6. A nők munkamódszerüktől és életmódüktől való elszakadását illusztráló példákra nem kell ahhoz drámaíknak lenni, hogy lássuk a lényegét. A viszonylag új keletűek közül megemlíthetjük azokat a törvényeket, amelyek lehetlenné teszik a nők (és a férfiak) számára, hogy orthoni munkával regyennek szert jóvedelemre, ami biztosítaná, hogy részt vegyennek az üzleti világban, ugyanakkor a családi tűzhely és gyermekeik közelében maradjanak.

7. A világon még mindig sok helyen él a rabszolgaság intézménye. Általában nem így nevezik, ám ha valaki nem „hagyhatja el” szabadon lakóhelyét, ha megbüntetik, amikor „megszökik”, akkor az rabszolgaság. Szó szerinti értelemben vett rabszolgaság is létezik. Egy nemrégiben a Karib-szigetektől érkezett ember mesélte nekem, hogy az egyik ottani luxusszállóban egy közép-keleti herceg szállt meg kíséretével, amelyhez több női szolgál tartozott. A hotel teljes személyzete azon igyekezett, hogy ezek a személyek nehogy összeretalálkozzanak az egyik egyesült államokbeli, jól ismert, színes bőrtű tisztviselővel, aki szintén a szálloda vendége volt.

8. Idetartoznak a tizenéves gyermekanyák és olyan felnőrt nők, akik egyetlen éjszakán megált szeretem vagy egyetlen éjszakán áélt gyönyör vagy egyetlen éjszaka szerelme és gyönyöre következtében estek terhbe, s azok is, akiket családtagjuk erőszakolt meg, ők mindannyian támasz nélkül maradtak, és heves támadosoknak voltak kitéve, mert kultúrájuk kész volt mind a csecsemőt, mind az anyát becsúrtelni és kiközösítéssel sújtani.

9. Nagyon sok író foglalkozott ezzel a témával. Ld. Robert Bly, Guy Corneau, Douglas Gillette, Sam Keen, John Lee, Robert L. Moore és mások munkáit.
10. Az egyik legostobább felnőttré válási mítosz, mely szerint a nő olyan teljessé válik, hogy nincs szüksége semmire, s minden és mindenki számára forrásként szolgál. Nem így van, mert olyan ő, mint a fa, amelynek vízre és levegőre van szüksége, függetlenül attól, hogy hány éves. Az öregasszony olyan, mint egy fa; nincs véglegesség, nincs hirtelen kitejfeződés; inkább hatalmas gyökerei és lombja van, és megfelelő gondozás esetén, sok-sok virága.
11. Ezt Faldizról, egy ibériai asszonytól kaptam.
12. Így nevezzük a jungiánusok a mesék áratlan bolondjait.
13. Jan Vanderburgh-tól, személyes beszélgetés alapján.
14. Van a jungi pszichológiában egy torzítás, mely néha elhomályosítja a súlyos zavar diagnosztizálását, ez pedig az, hogy az introverzió, a halálos nyugalom fokozatától függetlenül, normális állapotnak számít. A halotti csönd mögött, ami néha introverciónak hat, gyakran mély trauma húzódik. Ha egy nő „szégyenlős” vagy mélyen „introvertált” vagy rendkívül „szertény”, alaposan meg kell vizsgálni, hogy ez vajon veleszületett tulajdonság-e, vagy sérülés eredménye.
15. Carolina Delgado, aki egy houstoni jungiánus gondozó és művész, *ofendaként* például homokkal teli talcát használ, mely az egyén pszichikus állapotának felvázolására szolgáló projekciós eszköz.
16. A „más” nők listája végtelen. Gondoljunk az elmúlt néhány évszázad bármely szerepmodelljére, s nagyon valószínű, hogy ő is a szélén kezdte, vagy valami alacsonyportból került ki, vagy a fő áramlás külső pereméről indult.

HETEDIK FEJEZET

AZ ÖRVENDEZŐ TEST: SZILAJ ÉLETERŐ

1. A rehuana asszonyok mindent és mindenkét megpaskolnak és megérintenek; nemcsak kibababáikat és férjüket, nemcsak a nagyapókat és nagyanyókat, az élelmet, a ruhákat, a család állatait, hanem egymást is. Ez a kultúra nagyon fontosnak tartja az érintést, amitől tagjai szemmel láthatóan nagyon boldogok.
- Használj ehhez a farkasok játéka, akik egyféle hengergő táncban érintik meg egymás testét. Ez a bőron át lécsírtt kapcsolatot mintha azt mondaná, „Ide tartozol, együvé tartozunk”.
2. A különböző elszigetelt csoportok megfigyelése alapján azt mondhanánk, hogy a törzs magányosait kivéve – akik talán csak rövididebb időszakokat töltenek a törzssel, s nem tekintik magukat nézve mindig kötelezőnek az

állandó tagok értékeit – a törzsek tagjai tisztelettel közelítenek férfiakhoz és nőkhez egyaránt, tekintet nélkül alakjukra, természetükre és korukra. Néha ilyen-olyan dolgok miatt ugyan ugrarják egymást, ám soha nem közönségesek vagy kirekesztők. Úgy gondolom, ez a fajta közéleti és testhez, a nemhez és a korhoz a változatos természet szélesebb látásmódjához és mélyebb szeretettelhez tartozik.

3. Hallunk néha olyan véleményeket, hogy az élők régmódi vagy bizonyos „primitív, régi vagy ősi” értékek szerinti tisztelete szentimentális dolog: elmúlt korok utáni érzélgős vágyakozás, logikátlan képzelgés. E szerint az érv szerint a régi idők asszonyainak kemény élete volt, betegségek arattak közöttük és így tovább. Igaz, hogy a nőknek a múltban is és jelenben is keményen kellett/kell dolgozniuk, néha nagyon mosroha körülmények között, rosszul bántrak/bánnak velük, aratot/arat a betegség. Ez mind igaz, és igaz a férfakra is. De azt tanulam a bennszülött csoportokról és saját családomtól, mind a latinóktól, mind a magyaroktól, akik a legghatározottabban törzsi, klánformáló, toremkésztő, fonó, szövő, varró, növénytermesztő, gyarapodó népek, hogy nem számít, milyen kemény az élet, nem számít, milyen nehézségek jönnek, a régi értékek – még ha mélyre kell is ásni értük, ha újra kell is őket tanulni – mindig segítik a lelket és a pszichét. Az úgynevezett „régí eljárá-sok” többsége olyan táplálékot nyújt, amely sosem rontó, hanem valójában gyarapító, s minél többször folyamodunk hozzá, hatása annál erősebb.

Mindenhez lehet szakrális és profán módon közelíteni, én mégis úgy gondolom, hogy nagyon kevés szentimentalizmus, inkább valamiféle tiszta érzékenység mutatkozik meg bizonyos „ősi értékek” csodálatában és követésében. A régi és lelektrelt értékek örökségének megáradásában sok esetben, megismétlem, arra töreznék kísérlet, hogy a nő anyai ágú származásának örökségétől elszakítsák. A lélek békéjét hozza az, ha egyszerre mérhetünk a múlt tudásából, a jelen erejéből és a jövő elgondolásából.

4. Amennyiben „gonosz szellem” lenne az asszonyi testekben, úgy azt többnyire a természetes testet megérinteni képtelen kultúra veritné bele. Igaz, egy nő önmaga legnagyobb ellensége lehet, de egy gyermek nem születtek teste iránti gyűlölettel, sórt, tudja ezt mindenki, aki megfigyelt már egy kisbabát, tökéletes örömet lel teste felfedezésében és használásában.
5. Vagy akár apját.
6. Évek óta nagy mennyiségű írásos anyag terjed kéretlenül az emberi, különösen a női test méreteiről és alakjáról. Néhány kivételtől eltekintve, az írások olyan szerzők tollából származnak, akiket számos testalkat lehangol vagy taszít. Fontos, hogy olyan nőktől is halljunk, akik testalkatuktól függetlenül, szellemileg egészségesek, de különösen azoktól, akik egészségesek és természetek. E könyv kereteit szétfeszítené ez a téma, de annyit jegyezzünk azért meg,

hogy a „belső szikoltozó asszony” a kultúra kivételének vagy belevételének tűnik. Nagyon alaposan meg kell vizsgálni és a mélyebb kulturális előtérletek és patológiák szempontjából értelmezni kell mindent, s nem kerülhetik el a figyelmet a méreten kívüli elképzelések sem, mint amilyenek például a kultúrában észlelhető túlhajtott szexualitás, a lélek-éhség, a testalkaton alapuló hierarchikus struktúrák és kasztok és más egyebek. Hogy úgy mondjam, ideje volna a kultúrát az analitikus diványára fektetni.

7. Az archetipusok felől nézve elképzelhető, hogy a fizikai test ilyenfajta győrtése akkor tör elő, amikor az ember világa vagy a világ ellenőrizhetetlenné látszik, s az emberek legalább testük felett akarnak ellenőrzést gyakorolni.
8. Hogy egyenrangúként fogadják el, és megszűnik a gúnyolódás.
9. Martin Freud: *Glory Reflected. Sigmund Freud, Man and Father* (New York, Vanguard Press, 1958).
10. A különböző varázsszöveg-történetek a szöveg különböző leírását adják: lehet vörös, kék, régi, új, perzsa, kelet-indiai, isztambuli, egy apró öregasszonyé, aki csak... és így tovább.
11. A varázsszöveg központi archetipális motívum a közel-keleti csodamesékben. Az egyiket „Husszein Herceg Szőnyegének” nevezik, mint az *Ahmed herceg meséjében*, ami megtalálható az *Ezerévszaka legszebb meséinek gyűjteményében*.
12. Vannak a természet olyan természetes, felismerhető anyagai, mint például a szerotonin, amelyek örömréteget idéznek elő. Imádságon, meditáción, szemlélődésen, megértésen, az intuíción alkalmazásán, transzon, táncon, bizonyos fizikai mozgásokon, éneklésen és a lélek egyéb mély állapotain át szabaddíthatjuk fel ezeket.
13. A kultúrák tanulmányozása során mély benyomást tettek rám azok a csoportok, amelyek elütnek a főáramlat közeléből, ám ennek ellenére megőrzik és erősítik integritásukat. Csodálatos dolog azt látni, hogy a méltóságot ilyen módon megőrző kitesztort csoportot eleinte csak néha-néha, végül teljes odaadással csodálják és felkeresik elűzőik.
14. A kapcsolat elvesztése sok okból bekövetkezhet, egyik az, amikor az ember már azt sem tudja, hol vannak rokonai eltemetve.
15. Személye védelmében álnevet használók.
16. Ntuzake Shangé: *for colored girls who have considered suicide when the rainbow is enough* (New York, Macmillan, 1976).

NYOLCADIK FEJEZET ÖNMAGUNK MEGÖVÁSA. A CSAPDÁK, A KETRECEK ÉS A MÉRGEZETT CSAÉLTKEK FELISMÉRÉSE

1. A latin *sen* szótöből származnak az ilyen szavak: *Señora, Señor, senáltus* és *senilis*.
2. Vannak belső és vannak külső kultúrák, s ezek feltűnően hasonló módon viselkednek.
3. Barry Holston Lopez ezt „hűségességnek” nevezi *Of Wolves and Men* című könyvében (New York, Scribner's, 1978).
4. Az ember arról figgetlenül „tobozhat”, hogy az urcán vagy jómódú házban kapra-e neveltetését. Bármilyenek legyenek is életörülményei, hamis barátok, mesterkéltés, bántó fájdalom, védekező magatartás, saját fényének elhagyása, mindez bárkire rátoríthat.
5. Szent Hildegardeként is ismert Binghami Abbess Hildegardtól. Megtalálható: MS2 Wiesbaden, Hessische Landesbibliothek.
6. Ezt a „Nem kapsz süteményt, amíg meg nem írad a leckéd” technikát Primack-elvnek vagy a „nagy szabályának” nevezi a Pszichológia 101. Még a klasszikus pszichológia is hajlik arra, hogy egy ilyenfajta szabályt az idősebbek hatáskörébe soroljon.
7. Joplin nem politikai kiállásnak szánta azt, hogy nem festette magát. Sok serülődöz hasonlóan ő is pattanásos volt, és inkább tekintette magát a fiúk barátjának, mint lehetséges kedvesének.
Az 1960-as évek Amerikájában sok harcos szellemű nő nem festette arcát, hogy így juttassa kifejezésre politikai álláspontját, különösen azt, hogy nem kívánnak férfiak élvezeti cikkévé válni. Ugyanakkor sok bennszülött kultúra alkalmazza szívesen az arc és a test festését mind azért, mert tisztevé, mind mert vonzóvá akar válni ezáltal. Önmaguk díszítése a nők számára tulajdonképpen a nőiség kreatív területe, s az, hogy feldíszít-e magát, vagy hogy hogyan teszi ezt, mindenképpen a nő személyes nyelvén közvetíti mindazt, amit a nő kifejezni kíván.
8. *A pirus cipők* modern hőstörté, Janis Joplinról ld. Myra Friedman, *Buried Alive: The Biography of Janis Joplin* (New York, Morrow, 1973).
9. De nem tekinthetünk el a szervi kóroktanról és esetenként az orvosi hibákról sem.
10. *A pirus cipők* mai változatai valószínűleg ezertoldalnyi történeti tanulmánynál világosabban árulkodnak arról, hogy hogyan alakult át és torzult el ezen rítusok eredeti tartalma. A fennmaradt változatok, még ha töredékesek is, mégis felbecsülhetetlen értékűek, mert a tündérmesék újabb keletű és brutális rétegei néha pontosan azt a tudást közvetítik, amire a magában

hogy a „belső szikoltozó asszony” a kultúra kivételének vagy belevételének tűnik. Nagyon alaposan meg kell vizsgálni és a mélyebb kulturális előtételek és patológiák szempontjából értelmezni kell mindent, s nem kerülhetik el a figyelmet a méreten kívüli elképzések sem, mint amilyenek például a kultúrában észlelhető túlhajtott szexualitás, a lélek-éhség, a testalkaton alapuló hierarchikus struktúrák és kasztok és más egyebek. Hogy úgy mondjam, ideje volna a kultúrát az analitikus diványára fektetni.

7. Az archetipusok felől nézve elképzeltető, hogy a fizikai test ilyenfajta győrtése akkor tör elő, amikor az ember világa vagy a világ ellenőrizhetetlennek látszik, s az emberek legalább testük felett akarnak ellenőrzést gyakorolni.
8. Hogy egyenrangúként fogadják el, és megszűnik a gúnyolódás.
9. Martin Freud: *Glory Reflected: Sigmund Freud, Man and Father* (New York, Vanguard Press, 1958).
10. A különböző varázsszöveg-történetek a szöveg különböző leírását adják: lehet vörös, kék, régi, új, perzsa, kelet-indiai, isztrambuli, egy apró öregasszonyé, aki csak... és így tovább.
11. A varázsszöveg központi archetipális motívum a közel-keleti csodamesékben. Az egyiket „Husszein Herceg Szőnyegének” nevezik, mint az *Ahmed herceg meséjében*, ami megtalálható az *Ezerégyéjszaka legszebb meséinek gyűjteményében*.
12. Vannak a természet olyan természetes, felismerhető anyagai, mint például a szerotonin, amelyek örömezeret ideznek elő. Imádságon, meditáción, szemlélődésen, megértésen, az intuíción alkalmazásán, transzon, táncon, bizonyos fizikai mozgásokon, éneklésen és a lélek egyéb mély állapotain át szabaddíhaqjuk fel ezeket.
13. A kultúrák tanulmányozása során mély benyomást tettek rám azok a csoportok, amelyeket elűznek a főáramlat közeléből, ám ennek ellenére megőrzik és erősítik integritásukat. Csodálatos dolog azt látni, hogy a méltóságot ilyen módon megőrző kitaszított csoportot eleinte csak néha-néha, végül teljes odaadással csodálják és felkeresik elűzőik.
14. A kapcsolatok elvesztése sok okból bekövetkezhet, egyik az, amikor az ember már azt sem tudja, hol vannak rokonai eltemerve.
15. Személye védelmében álnevet használók.
16. Ntuzake Shangge: *for colored girls who have considered suicide when the rainbow is enough* (New York, Macmillan, 1976).

NYOLCADIK FEJEZET

ÖNMAGUNK MEGÖVÁSA: A CSAPDÁK, A KETRECEK ÉS A MÉRGEZETT CSALÉTKÉK FELISMERÉSE

1. A latin *sen* szótöböl származnak az ilyen szavak: *Señora, Señor, senatus* és *senilis*.
2. Vannak belső és vannak külső kultúrák, s ezek feltűnően hasonló módon viselkednek.
3. Barry Holston Lopez ezt „hústészségnek” nevezi *Of Wolves and Men* című könyvében (New York, Scribner's, 1978).
4. Az ember arról függetlenül „robzódhat”, hogy az urcán vagy jómódú házban kapta-e nevelését. Bármiilyenek legyenek is életkörülményei, hamis barátok, mestersékség, bénító fájdalom, védekező magatartás, saját fényének elhalványulása, mindez bátkire rátoríthat.
5. Szent Hildegardeként is ismert Binghami Abbesz Hildegardtól. Megtalálható: MS2 Wiesbaden, Hessische Landesbibliothek.
6. Ezt a „Nem kapsz süteményt, amíg meg nem írad a leckét” technikát Primack-elvnek vagy a „nagy szabályának” nevezi a Pszichológia 101. Még a klasszikus pszichológia is hajlik arra, hogy egy ilyenfajta szabályt az idősebbek hatáskörébe soroljon.
7. Joplin nem politikai kiállásnak szánta azt, hogy nem festette magát. Sok serüldűöz hasonlóan ő is pattanásos volt, és inkább tekintette magát a fiúk barátjának, mint lehetséges kedvesének.
Az 1960-as évek Amerikájában sok harcos szellemű nő nem festette arcát, hogy így juttassa kifejezésre politikai álláspontját, különösen azt, hogy nem kívánnak férfiak élvezeti cikkévé válni. Ugyanakkor sok bennszülött kultúra alkalmazza szívesen az arc és a test festését mind azért, mert tiszítóvá, mind mert vonzóvá akar válni ezáltal. Önmaguk díszítése a nők számára tulajdonképpen a nőiség kreatív területre, s az, hogy feldíszít-e magát, vagy hogy hogyan teszi ezt, mindenképpen a nő személyes nyelvén közvetíti mindazt, amit a nő kifejezni kíván.
8. *A pirus cipők* modern hőstörté, Janis Joplinról. Id. Myra Friedman, *Buried Alive: The Biography of Janis Joplin* (New York, Morrow, 1973).
9. De nem tekinthetünk el a szervi kóroktanról és esetenként az orvosi hibákról sem.
10. *A pirus cipők* mai változatai valószínűleg egyszerűen tanulmányról világosabban árulkodnak arról, hogy hogyan alakult át és torzult el ezen rítusok eredeti tartalma. A fennmaradt változatok, még ha töredékek is, mégis felbecsülhetetlen értékűek, mert a tündérmesék újabb keletű és brutális rétegei néha pontosan azt a tudást közvetítik, amire a magában

a mesében zajló folyamatokhoz hasonló kulturális és/vagy pszichikus környezetben a fennmaradáshoz és a gyarapodáshoz szükségünk van. Ebben az értelemben furcsa a mi szerencsénk; egy töredékes mesével van dolgunk, amely azonban jól láthatóan felrajzolja az itt és most ránk leselkedő pszichikus csapdákat.

11. Az ősi és a mai bennszülött asszonyok rítusait gyakran nevezik „sertülilokori” vagy „termékenység-” rítusoknak. Ezek a kifejezések azonban, legalábbis a 19. század közepe óta, az antropológiában, a régészeten és az etnológiában megjelenő férfialáspontot tükrözik. Ahelyett azonban, hogy a valóságot fejeznék ki, sajnós inkább eltorzítják és feldarabolják a nők életének folyamát.

Metaforikusan szólva, egy nő sokszor és különböző módokon, s minden alkalommal új tudással gyarapodva halad át felfelé is, lefelé is saját medencéjének csontnyílásain. Ez egy egész életen át tartó folyamat. Nem a menstruációval kezdődik, és nem ér véget a klimax után... az úgynevezett „termékeny” korszak lezárulása után. Minden „termékenység” rítust beavatási rítusnak kellene nevezni; mindegyiknek sajátos átalakító ereje szerint kellene nevet adni, nemcsak a külsődileg, hanem a bensőben lezajló folyamatokat is figyelembe kellene venni. A navajók áldás-rituálta, „A Szép Útja” jó példa arra, hogy hogyan fejezheti ki a nyelv és az elnevezés a dolog lényegét.

12. A Jungé analitikus, Judith A. Savage *Mourning Unlived Lives – A Psychological Study of Childbearing Loss* című könyve azon kitűnő munkák egyike, amelyek e nők számára igen fontos problémával foglalkoznak. (Wilmette, Illinois, Chiron Books, 1989)

13. A hartha és a tantra jóga rítusai, a tánc és egyéb, a testhez fűződő kapcsolatot rendező mozgásformák rendkívüli módon elősegítik az erőt megújulását.

14. Nemely néphagyomány szerint az ördög nem éri jól magát emberi formában, nem illik rá, ezért sántít. A tündérmesék értelmében a mi történetünk kislánya is azért veszíti el lábait, minek következtében sántítania kell, mert, úgymond, „az ördöggel táncolt”, s átvette „sántítását”, azaz az emberitől eltérő tilzását és halálhozó életét.

15. A Krisztus uráni időkből az ősi cipészszerszámok, a ráspoly, a csipőfogók, harapófogók, a szorítók, a kalapács, az ár és a többi, az ördög klínzószerzármaival váltak azonosossá. A pogány időkből a cipészek is kiverték részükert a cipőbőrt, a talpukat, a bélést és a külső borítást biztosító állatok szellemének kiengeszteléséből. Az 1500-as évekre Európa nem pogány részeit kijelentették, „a hamis próféták üstfölközök és cipészek alakjában jelennek meg”.

16. Az erőszak normalizálását és a tanult teheretlenséget kísérleti pszichológusok, dr. Martin Seligman és kutatótársai tanulmányozták.

17. Az 1970-es években, a tönkretett asszonyokról szóló rendkívül fontos könyvében (*The Battered Woman* [New York, Harper & Row, 1980]), Lenore E. Walker ezt az elvet alkalmazta annak az érthetetlen dolognak magyarázatára, hogy miért marad sok nő a vele végtelenül durván bánó partnerével.

18. Vagy a körülötte élő fiatalokra és teheretlenségre nézve.

19. Az N.O.W. női mozgalom és más, a gazdasággal, az oktatással és az emberi jogokkal foglalkozó mozgalmak irányítói, előmozdítói, terjesztői és tagjai között mindig is nagy volt a nők száma, akik a kiállással, a dolgok kimondásával és, ami a legfontosabb, folytatásával nagy kockázatot vállaltak. Az emberi jogokat illetően sok férfi és nő ad hangot véleményének.

20. Amikor egy nőt egyenlőnek tekintenek nőfarsaival és az idősebb asszonyokkal, akkor megszűnik sok ellenmondás, és nagyobb biztonságba kerül a mostoha környezetben élő nő. Más körülmények között azonban ez lélektanilag arra indíthatja a nőket, hogy beárulják egymást, ezáltal vágya el egy újabb anyai ágú örökséget – azt, hogy olyan öregek vesznek körül bennünket, akik a fiatalabban érdeklődésben beszélnek, akik ködbeavartkoznak, féllelnek, tanács elé visznek bármilyen ügyet, hogy fennmaradjon a társadalmi egyensúly és mindenkit azonos jogok illessenek meg.

Más kultúrákban, ahol a két nem képviselőit vagy nővérmek, vagy fivérmek tekintik, a kor és a hatalom szerinti hierarchiát elhagyhatja minden egyes személy iránt megnyilvánuló gondoskodás és felelősségérzet.

Azok a nők, akiket kisgyermekkorukban cserbenhagytak, továbbra is arra számítanak, hogy cserbenhagyja őket szerelmük, munkaadójuk és kultúrájuk. Az ártulás első élményei leánytársai vagy családja köréből származnak. A psziché egy újabb csodája, hogy az ilyen nők továbbra is képesek bízni, annak ellenére, hogy olyan sokszor cserbenhagyták, elárulták őket.

Cserbenhagyásról akkor beszélünk, amikor az, aki teherre valamit, elfordítja fejét, amikor az embernek nem tartják meg ígéreteiket, fogadkozásait, hogy megvédenek, felszólalnak, velünk lesznek, s helyett visszahúzódnak, től elfoglaltnak mondják magukat, vagy egyszerűen közömbösösködésé válnak.

21. Rabságban tartó szenvedély bármilyen, ami kiszípolozza az életet, miközben az csak „látszatra” jobb.

22. Az éhezés, a visszavétel vagy a szenvedélyrabság nem magának a pszichózisnak az oka, hanem inkább a psziché erejére lecsapó elemi támadás, ami egy erre váró komplexusnak lehetővé teszi, hogy elméletileg irányítása alá vegye a meggyengült pszichét. Ezért fontos a sértült ösztön kijáratása, hogy az ember ne kerüljön egyre inkább romló vagy sebezhető állapotba.

23. Charles Simic: *Selected Poems* (New York, Braziller, 1985).

24. A FOGSÁGBA EJTÉS ELEMÉI

Vegy egy vadon élő lényt.

Szeldírd meg hamar, lehetőleg mielőtt beszélni vagy mozogni tud.

A végletekig szocializáld.

Éheztesd ki ősi, zaboltatlan természet urán.

Szigeteld el mások szenvedéseitől és szabadságától, hogy életet semmivel ne tudja összehasonlítani.

Csak egyféle látásmódra tanítsd.

Hagyd, hogy szülőködök (vagy kiszaradjon, vagy kihűljön), hadd lássa mindenki, de senki ne mondja el neki.

Hadd szakadjon el természetes testétől, miáltal kapcsolata is megromlik ezzel a lényvel.

Engedd szabadon olyan környezetben, ahol korábban tiltott izgalmas és veszélyes dolgokban tobzódhat.

Adj mellette barátokat, akik szintén éheznek, s akik féltelenségre buzdítják rabodat.

Az óvatosságot és a védelmet segítő sértült ösztönöket ne gyógyítsd.

A tűzások (elégtelen vagy túl sok étel, kábjószerek, kevés vagy túl sok alvás) következtében hadd fétközzék közel a Halál.

Hagyd, hadd harcoljon rabod a „jó kislány” persona visszaállításán, és időnként engedd, hogy ez sikerüljön neki.

Azán végül engedd, hogy testben és lélekben ismét belevesse magát a tűzás következtében önmagukban is romboló dolgok (alkohol, szex, őfjüngés, megalkuvás, haralom stb.) féltelen élvezetébe.

Most már teljesen foglyul ejtetted.

Ha megfordítjuk ezt a folyamatot, akkor megszabadul. Ha helyreállítjuk ösztöneit, újra erős lesz.

KILENCEDIK FEJEZET

HAZATALÁLÁS:

VISSZATÉRÜNK LEGBENSŐBB ÉNÜNKHÖZ

1. A történet témája, a szeretet és az orthon meglelése s a halál természetével való szembenézés olyan téma, melyet az egész világon mindenütt megtalálunk. (Az a mesemondói eszköz is megtaláljuk a világ hideg országában, hogy a fagyort szavakat le kell történnünk a mesemondó ajkától, fel kell őket olvaszannunk a tűznél, s csak akkor látjuk meg, miről is szól a történet.)
2. Ugyanazek az emberek azt is mondják, hogy a lélek addig nem ölt testet vagy addig nem ad életet a szellemnek, míg meg nem bizonyosodik arról, hogy a majdan lakóhelyétől szolgáló test valóban virul-e. Ez a magyarázata annak,

hogy egy gyermek miért csak hét nappal a születés után kap nevet, vagy két holdciklus vagy talán még hosszabb idő eltelével, hiszen ez alatt az idő alatt bizonyosodik be, hogy elég erős-e a test ahhoz, hogy a lélek lakóhelye legyen, ami azán megeremtheti a szellemet. Ugyanezek az emberek vallják azt is, hogy egy gyermeket nem szabad megvenni, mert ezzel elzárják testétől a szellemet, melyet ilyenkor csak nagyon hosszadalmas és fáradságos folyamaton lehet igazi orthonába visszacsalogatni.

3. Az *initiation* (beavatás) szó a latin *initiare* szóból ered, amely kezdetet, bemutatást, bevezetést jelent. A beavatandó (*initiate*) az a személy, aki új útra lép, aki eljutott oda, hogy valahová bevezessék. A beavató (*initiator*) magyarázza, teszi érthetővé azt, amit az úrról tudni kell, ő mutatja meg a dolgok „hogyanját”, ő vezeti a beavatandót, hogy az meg tudjon felélni a kihívásoknak és ezáltal növelje tulajdon erejét.

4. Az elhagyott beavatás során a beavató személy olykor csak a beavatandó gyenge pontjait nézi, és megfélemlszik vagy lemond a beavatás további heven százelkáról: egy nő tehetőségének és adományának megerősítéséről. A beavató gyakran maga idéz elő nehézségeket vagy veszélyeket, amelyekhez azán nem nyújt segítséget. Ez a töredékes férfistílusú beavatás hozadéka; amely szert a megerősítés és a megalkuvás erősíti az embert. A nehézséget előidézik, de nem nyújtanak segítséget. Vagy lehet az is, hogy nagy figyelem kíséri a folyamatot, az érzés és a lélek kritikus szűkségeit azonban csupán mintegy utólag érintik. A kegyetlen vagy embertelen beavatás a lélek és a szellem szempontjából soha nem erősíti a közösségi érzést vagy a befogadás érzését. Mindez egyszerűen megfoghatatlan.

Megfelelő beavató személyek hiányában vagy a helytelen eljárásokat kínáló és támogató beavatók miatt a nők gyakran kísérik meg önmaguk beavatását. Csodálatos ez a vállalkozás és szédítő a teljesítmény, ha háromnegyed részben valósul is meg. Rendkívüli a hozadéka, mert a nőknek ilyenkor nagyon kell az ősi pszichére figyelni, mely megmondja, mi következik most, mi következik ezután, majd mi lesz azután, és mindez anélkül kell végigjárnia, hogy az előtte már ezerszer lejáródott folyamatot és annak hatásait bárki is elbe tárná.

5. Van negatív és van pozitív maximalizmus. A negatív maximalizmus gyakran abból a félelemből ered, hogy az embert nem találják megfelelőnek. A pozitív maximalizmus a leggyümölcsözőbb erőfeszítést eredményezi, miáltal beható ismeretekhez jutunk. Például, amikor megvanulunk *jobban* csinálni valamit; megvanulunk, hogyan írjunk, beszéljünk, fessünk, együnk, pihenjünk jobban. Az is pozitív maximalizmus, amikor kitarotán végzünk bizonyos cselekedeteket, hogy egy álmot felismerjünk.

6. A „meyer mellartó” kifejezés Yancey Ellis Stockwellről származik, aki kintő terapeuta és ő maga is mesemondó. Coloradóban dolgozik, de Kelet-Texasból származik, ami már önmagában sokat elárul.
7. Ezt a programot támogatta a kaliforniai Berkeleyi Női Szövetség és sok tehetséges gyógyász, közöttük dr. Tracy Thompson, a börtön nagyon kedves orvososa és Kathy Park, M.S.W., egy energikus terapeuta-mesemondó.
8. „Woman Who Lives Under the Lake”. In C. P. Estes: *Rowing Songs For the Night Sea Journey: Contemporary Chants* (Magánkiadás, 1989).
9. Szóképek és kifejező megfogalmazások abban az országészben mind a spa-nyol, mind a kelet-európai eredetű népcsoportok nyelvébe bekerültek.
10. Nem szükséges, hogy ezek gyerekek legyenek, lehetnek mások is: „Szobanővényeim. Kutyám. Iskolai munkám. Párom. Petüniám.” Mindez csak csel. Szíve mélyén a nő remeg, mert indalna, de azért is remeg, mert maradna. Olyan cselekvésre ösztönzi, mintha valóban a „nagy gyógyító” lenne. Ha azonban egy ember archetipust próbál megvalósítani, az olyan, mintha Isten akarna lenni. Ezt a valóságban lehetetlen elérni, és az az erőfeszítés, amelyet ennek érdekében kifejt, nagymértékben kiszípolozza és rombolja a pszichét.

Míg egy archetipus meg tud felelni az emberek (férfiak és nők) projekcióinak, az emberek nem bírják ki azt, ha archetipusként, tehát sebezhetetlenként és kimeríthetetlenként kezelik őket. Ha egy nőől elvárják, hogy a nagy gyógyító fáradhatatlan archetipusaként viselkedjen, azt látjuk, hogy megerhenelő és negatív értelemben vet maximálisan szerepet játszik. Ha arra kéri az embert, hogy bármely ideál archetipusának köntösébe bújjon, a legjobb, ha elnezi a rávalóba, megfázza a fejét, és egyenesen hazamegy.

12. Adrienne Rich: *The Fact of a Doorframe* (New York, Norton, 1984), 162. o.
13. Más mesékben, mint például a *Cipkerosziskában*, az alvó fiatal nő nem azért ébred fel, mert megcsókolta a királyfi, hanem mert eljött az idő... véget ért a százéves átok, és ideje felébrednie. A tornyot körülvevő töviserdő nem eljött az idő. A mesék újra és újra arra tanítanak bennünket, hogy amikor itt az idő, akkor itt az az idő.
14. A klasszikus jungi pszichológia értelmében ezt a gyermeket pszichopomposznak, vagyis az anima vagy animus Hermész után elnevezett olyan aspektusának tekinthetjük, aki az avilágban kalauzolja a lelkeket. Más kultúrákban az *ajjúja, brújja, angekok* vagy *szadláis* szavak fejezik ki ugyancsak. Ezek a szavak hol tulajdonnevekként, hol pedig jelzőként használatosak és egy tárgy vagy személy mágiikus tulajdonságait hivatottak leírni.
15. A történetben a főkabór-llata idezi fel a gyermekben anyja lélekreli szeretetének érzését. Anyja lelke ársuhan rajta, nem bánja, hanem éberre teszi.

Az inuit családokban manapság is az a szokás, hogy amikor egy szeretett személy meghal, szőrméit, fejevédőt, lábbelijét és más személyes tárgyait az életben maradtoknak viselik. Az ezeket a ruhadarabokat viselő családtagok és barátok úgy gondolják, hogy a lélektől lélekig éró kapcsolat magához az élethez szükséges. Azt tartják, hogy az elhunyt személy lelkét őrzik a ruhadarabjai, a prémjei és szerszámai.

16. Ezt a régi és jól ismert történetet Mary Urukultartól hallottam.
17. Uo.
18. Oxford English Dictionary.
19. A nők általában mindig szakrtanának időt a test egészségének helyreállítására – különösen, ha mások egészségéről van szó, tulajdon lelkükhöz fűződő kapcsolatukat azonban rendszerint elhanyagolják. Mintha nem érenék, hogy életrejtük és energiájuk gyújtómagnese, központi generátora a lélek. Sok nő kezeli a lélekhez fűző kapcsolatot jelentéktelen eszközként. Pedig, mint minden eszköznek, ennek is védelemre, tisztásra, olajozásra és karbantartásra van szüksége. Mert ha nem ez történik, akkor a kapcsolat, mint egy autó, akadozik, lelassítja az ember napi életét, óriási energiákat igényel a legkisebb feladatok elvégzésére, s végül leáll egy elhagyott sziklá, messze minden lakóhelyről, telefontól. Onnan aztán nagyon-nagyon hosszú gyaloglással, keservesen lehet csak hazajutni.
20. Robert Bly ual erre egy a *Bloomsbury Review* 1990. januári számában közölt beszélgetésben: Charissa Pinkola Estes, PhD: „*The Wild Man In the Black Coat Turns: A Conversation*.” Az Ally Press „élenknek” nevezte ezt a beszélgetést, ami az ő-férfi és az ő-s-nő archetipusának kapcsolatáról szól.

TIIZEDIK FEJEZET

TISZTA VÍZ: AZ ALKOTÓ ÉLET TÁPLÁLÁSA

1. *A Field of Dreams* című filmet a *Shoelless Joe* című regény alapján W. P. Kinsella rendezte.
2. Az alkotó élet megterkedésének számos oka lehet: belső negatív komplexusok, a külvilág felől érkező támogatás hiánya, néha pedig egyértelmű szabotázs. Ami az új törekvések és gondolatok külső rombolását illeti, több kreatív vizsgálódás kényszerült megállásra és kapta a „nem meggyőző” címkét a „vagy/ vagy” modell alkalmazásával, mint bármí, amit fel tudok idézni. Melyik volt előbb? A tyúk vagy a tojás? Ez a kérdés gyakran vet véget egy dolog vizsgálatának és értékei meghatározásának. Nem folytatódik szerkezetének és használati módjainak fűrkészése. Sok esetben hasznosabb az összehasonlító „és/és” modell. Egy dolog ez és ez és ez. Így és így lehet/ nem lehet használni.
3. *La Llorona*, ejtsd: La-Jo-ro-na, ahol a hangszűly a *ro* szótagon van.

4. *La Llorona* történetét azóta mesélik, mióta világ a világ. Mindig ugyanaz a történet, csak kisebb változtatások kerülnek bele néha, főleg arról, hogy *La Llorona* milyen ruhát viselt: „Olyan ruhában volt, mint egy prostituált, és az egyik haver fölcsepte El Pasóban a folyó mellett. Képzelted, hogy meglepődött!” „Hosszú fehér hálóing volt rajta.” „Mennyasszonyi ruhát viselt és az arca előtt hosszú, fehér fátyol volt.”

Sok latin-amerikai szülő elalvás előtt meséli gyermekeinek a misztikus történetet. Sok gyereket annyira megrémít az, hogy *La Llorona* saját gyermeki helyett más gyerekeket ragad el, hogy a folyó melletti városok kicsinyei nagyon jól tudják, hogy sötétedés után nem szabad a folyó közelébe menni és idejében otthon kell lenni.

Sok mesekunató állítja, hogy ezek ezköcsi tanmesék, melyekkel a felnőttek a helyes viselkedést akarják a kicsinyek számára előírni. Mivel tudom, milyen szenvedélyes emberek e mesék költői, én forradalminak látom ezeket a történeteket, szerintem egy új rend megteremtésének tudatosítása a céljuk. Némely mesemondó *Los Cuernos de Revolución*-nak, forradalmi történeteknek nevezi őket.

A lelki vagy egyéb harcokról szóló történetek nagyon régiek, ha gyománnyuk még a Mexikó meghódítása előtti időre nyúlik vissza. Nehány Mexikóból származó öreg *cuentista*, mesemondó azt állítja, hogy az úgynevezett aztek kódexek *nem* háborúkat örökítenek meg, ahogyan azt sok kunató gondolja, hanem olyan képes történeteket, amelyek minden férfi és minden nő megvívandó morális csatáiról szólnak. Sok, régi tanokat követő tudós szerint ez lehetetlen, hiszen a bennszülött civilizációk bizonyosan nem voltak képesek az elvont és a szimbolikus gondolkodásra. Úgy gondolták, hogy a régi kultúrák tagjai gyermekekhez voltak hasonlóak; mindent szó szerint vettek. Ha azonban megvizsgáljuk az azokból az időkből származó nahuatl és maja költészetet, akkor lépten-nyomon metaforákat találunk, és azt látjuk, hogy azok az emberek kiválóan tudtak elvont módon gondolkodni és beszélni.

5. Mint például a Zöldek országos gyűlése a Sziklás-hegységben 1991-ben.
6. Ezt a történetet Marik Pappandrasz Andropouloustról, egy korinthiszi mesemondótól hallottam, ő maga pedig a szántén korinthiszi Andrea Zarko kolliszról tudja.

7. Marcel Pagnol: *Jean de Florette és Manon of the Spring*. Angola fordította: W. E. Heyningen (San Francisco, North Point Press, 1988). Mindkettőtől Claude Berri készített filmet (Orion Classic Releases, 1987).

Az első történet olyan gonosztervőkről szól, akik beceremenek egy forrást, hogy így tegyék lehetetlenné egy fiatal férfi és feleség számára azt, hogy álmukat megvalósítsák és saját életmüket megtermelve szabadon éljenek a vadonban, ahol fák, virágok, a vadon élőlényei veszik körül őket. A fiatal pár éhez, hiszen egy csepp víz sem jut el földjükhöz. A gonosztervők abban remény-

kednek, hogy fillérekért meg tudják vásárolni a földet, tekintve, hogy ret- mékellennek tartja mindenki. A fiatal férfi meghal, a feleség túl hamar megöregszik, gyermekük pedig örökség nélkül nő fel.

A második kötetben ez a gyermek, egy leány, felnőtt, tudomást szerez a gonosz tervről, és megbosszálja családját. A sárban térdig állva, vérző kezekkel elmozdítja a betonöbömböt, és kiszabadítja a forrást. A víz kiárad, röögöket göngyelve maga előtt elborítja a földet, és ezáltal napvilágra kerül a gonosztervők régi ármánykodása.

8. A „kudarcról való félelem” az egyik olyan jelző, mely jól el tudja leplezni, hogy egy nő valójában mitől is fél. Egy egyszerű félelemnek általában három része van: az első a múlt maradványa (gyakran ez a szégyen forrása), a második a jelentő bizonytalanság, a harmadik pedig a gyenge teljesítmény jövőre ható következményeitől való félelem.

A kreativitást illetően, a leggyakoribb félelem nem kimondottan a kudarcról, hanem az arról való félelem, hogy az ember megállja-e a helyét. Az ember ilyenkor valahogy így gondolkodik... ha nem sikerül, majd összeszedem magam és újrakezdem; a lehetőségek végtelen sora áll előttem. És akkor mi van, ha sikerül? El ugyan az ember de csak közepes szinten? Mi van, ha minden erőfeszítésünkkel együtt sem tudjuk a magunk számára kitűzött szintet elérni? Ez egy sokkal győtrőbb probléma az alkotó emberek számára. És van persze még sok egyéb is. Ezért olyan nehéz és bonyolult a kreativitás útját járni. Mégsem szabad tőle visszahátrálni, mert a kreativitásban az ősi természet szíve dobog. Legnagyobb félelmeink ellenére fontos táplálékot kapunk az ösztönös természetűtől.

9. A Hárpiaák valamikor viharos szelek voltak. Ők voltak az Éllet és a Halál istennői. Szerencsétlenségükre nem játszhaták mindkét szerepet, s egyoldalúvá váltak. Amint az Éllet/Halál/Éllet természet értelmezésénél látrunk, a születést uraló erő a halál föléit is uralja. A görög kultúra azonban, amelyben a kevesek gondolatai és ideái domináltak, olyan erőteljesen hangsúlyozta a Hárpiaák, a halálmadár démonok halál-aspektusát, hogy inkubáló, életadó és tápláló természetüket teljesen levalasztotta róluk. Mire megszűntek az *Orszétesz*-drámák, amelyekben a Hárpiaák elpusztulnak, illetve a világ végén lévő barlangba száműznek, e lények életadó természete teljes mértékben felédbe merült.

10. Ez egy Orszétesz utáni változat. Megjegyzem, nem minden negatív réteg patriarchális s nem minden patriarchális dolog negatív. Az erős és egészséges nőkről szóló mítoszok régi, negatív, patriarchális rétegeit még némileg értékesnek is találjuk, mert nemcsak arról árulkodnak, hogy egy hódító kultúra hogyan csorbítja a régi bölcsességet, hanem arról is, hogy milyenek kellett egy alávetett, ösztönében sérült nőnek önmagát látnia akkor (sőt ma is), és hogy milyen győgyimódot lehet erre találni.

A nők (és a férfiak) ellen hozott ártalmas intézkedések egész sorozatát egyfajta archetipális röntgenfelvételnak tekinthetjük arról, hogy mi deformálódik egy olyan nő fejlődése során, aki egy nőiséget el nem fogadó kultúrában nő fel. Nem kell tehát találgatnunk. Megtalálunk mindent a mítoszokra és a mesékre ráakódott rétegekben.

11. Sok szimbólumnak férfias és nőies tulajdonságai is vannak. Az legfontosabb, hogy az ember eldöntse, melyiket használja egyfajta nagyítóüveggel, hogy a lélek és a psziché dolgaiba belepillantson. Nem sok értelme van afelett vitázni, ahogy némelyek szokták, hogy bármely szimbólum férfias-e vagy nőies, mert végül mindig kiderül, hogy ezek a vonások csak a dolog kreatív szemléletét segítik, és hogy maga a szimbólum valójában olyan egyéb erőket foglal magába, amelyeket az arkhimédészi pont hányva miatt nem vagyunk képesek kipuhartolni. A férfias és a nőies vonások mindamellett továbbra is lényegesek, mert olyan fontos lencseként működnek, amelyen átpillantva sokat tanulhatunk. Ezért is vizsgáljuk a szimbólumokat, mert meg akarjuk tudni, mit tanulhatunk, hogy azt hogyan alkalmazzaituk és főleg, hogy milyen sebre szolgálhatnak balzsamként.

12. Jennette Jones és Mary Ann Mattoon, „Is the Animus Obsolete?”, ami a *The Goddess Reawakening* című antológiában jelent meg Shirley Nichols szerkesztésében. (Wheaton, Illinois: Quest Books, 1989). A tanulmány részletesen foglalkozik sok analitikus/szerző animus-elgondolásával egészen 1987-ig.

13. A nagy istennőinknek gyakran van tulajdon testükből származó fiuk. Ez a fiú később az istennő szeretője/társa/ferje lesz. Néhányan ugyan ezt szó szerint veszik és inceszrusként magyarázzák, ezt azonban nem így kell értelmeznünk, mert ez inkább annak leírása, hogy hogyan ad a lélek életet egy olyan maszkulin leherőségnak, mely fejlődése során egyféle bölcsességé és erővé válik, s sokféle módon egyesül a nő más erőivel.

14. És néha a karhoz vezető impulzus.

15. Ha elszakadunk a maszkulin természet gondolatától, akkor lényegében elveszítjük azt az egyik legerősebb polaritást, melynek segítségével elgondoljuk és megérjük az ember minden szinten megnyilvánuló ketős természetének tirokzatosságát. Ha azonban egy nő nem veszi szívesen azt a gondolatot, hogy a maszkulin a feminin egy része, akkor azt javaslom, nevezze másképp ezt a hídként funkcionáló elemet, hogy továbbra is el tudja gondolni az ellenréték együtmunkálkodását.

16. Oxford English Dictionary.

17. Én ezt erőteljes és akadályokat leküzdő maszkulin természetnek nevezném, amelyet a különböző kultúrák azáltal üresítenek ki, hogy a férfiakat érlelmen, lélektelen napi munkára kényszerítik vagy igába fogják, s onnan ki sem engedik, míg önmaguk árnnyékává nem válnak.

18. Vizsgálódásaim alapján azt is lehetségesnek tartom, hogy ez a történet az óév/újév fordulóját örökíti meg, azt az időt, amikor a régi meghal és eleven formában születik újra.

19. Ezt a változatot Karától hallottam, aki az 1940-es években négy évet töltött egy orosz munkatáborban.

20. A tűz által, a tűz felet vagy a tűzben zajló átalakulás egyetemes motívum. *A hatrom aranyhajszál* történetéhez hasonló a görög mitológiában is találunk, amikor Déméter, a Nagy Anyaszemű tűzbe tart egy halandó gyermeket, hogy halhatatlanná tegye. Anyja, Metanetra felsikolt, amikor ezt látja, s ezzel félbeszakítja a szertartást. Déméter haragosan ezt mondja: „...Nincs többé számára mód, hogy elkertülje a halált.”

TIZENEGYEDIK FEJEZET

FORRÓSÁG: AZ ÁLDOTT SZEXUALITÁS VISSZASZERZÉSE

1. A boldogságot és az örömet előidéző dolgok egyben mindig „hátsó kapuk”, amelyekben át az ember kizsákmányolható vagy manipulálható.
2. Tuong-Pa vagy Tungpa apó „sikamlós” történetek állítólag Tibetből származnak. Minden nép őriz hasonló történeteket.
3. Çatal Hüyükben találtak egy a „lábak közér” ábrázoló ikont egy magas falon. Lábat szélesre táró női alakot ábrázol, akinek „alsó szája”, talán egyféle orkukulmként, láthatóvá válik. Már egy ilyen figura gondolata is sokat tudó kuncogásra késztet sok nőt.
4. *Homéroszi himnuszok*. Európa Könyvtadó, Budapest, 1981, Dewesseri Gábor fordítása.
5. A Coyote Dick-történeteket rendszerint télen mesélik.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

A TERÜLET KIJELÖLÉSE: A HARAG ÉS A MEGBOCSÁTÁS HATÁRAI

1. A családban és a közvetlen kulturális környezetben.
2. Az ösztön, az ego és a szellem gyermekkori sértülési abból erednek, hogy a gyermeknek durva elutasításban van része, nem figyelnek rá, nem hallgatják meg, nem törődnek vele, nem csupán meg sem próbálják megérteni, de még a leghalványabb érdéklődést sem tanúsítják iránta. Sok nő sértül súlyosan abban a tekintetben, hogy nem várja el az ígéretek teljesítését, a tisztelteteli bánásmódot, az éhezőknek járó táplálékot, a beszédben, a gondolkodásban, az érzésekben, az alkotásban megnyilvánuló szabadságot.

3. A régi emóciók, bizonyos értelemben, a psziché zongorájai. A kívülről érkező zajok, zörejek erőteljesen megremeghetik a tudatban feszülő hurokat. Anélkül is megszólalhatnak, hogy valaha is megpengerétek őket. Az eredeti eseményekhez hasonló hangvételű, megfogalmazási vagy megjelenítési történések gyakran a régi élmények „megszólalása” elleni „küzdelenemé” kísértek az embert.

Ennek az erőteljes érzelmi tónusnak a kitörését a jungi pszichológia a komplexuskonstellációnak, rögzült komplexusnak nevezi. Jung úgy vélekedett, hogy az ilyen viselkedés nem neurotikus eredetű, ahogyan azt Freud gondolta, hanem valójában kohézió, jellemző reagálási mód, amely a bántalmazott, megkínzott, megérintett vagy megsebesített állapotok reagálási módjára hasonlít. Az állapot rendszerint arra a szagra, mozdulatra, eszközre, hangra reagál, ami az eredetthez, a sebet okozóhoz hasonlít. Az ember is éppígy ismeri fel ezeket a jelenségeket, és éppílyen módon reagál.

Sok ember utalkodik régi komplexusain úgy, hogy távol tartja magát az őt felkavaró személyektől vagy eseményektől. Ez néha ésszerű és hasznos, máskor viszont nem. Egy férfi például elkerülhet minden nőt, akinek éppolyan vörös haja van, mint apjának, aki őt annak idején rendszeresen megverte. Vagy egy nő például távol tarthatja magát minden olyan veszekedéstől, ami régi emlékeket kavart fel benne. Mindazonáltal megpróbáljuk megerősíteni azt a képességünket, hogy a komplexusok ellenére kiálljunk mindenfajta helyzetet, mert ez biztosítja hangunkat a világban. Ez teszi lehetővé, hogy megváltoztassuk a körülöttünk lévő dolgokat. Ha csakis komplexusainkra reagálunk, akkor egy lyukban rejtőzve fogjuk leélni életünket. Ha némi türelemre sikerül belőlnünk szert tennünk, s szövetségünként tudjuk őket meggyerni, például úgy, hogy régi haragjainkkal tesszük erőteljesebbé követéseinket, akkor sok mindent alakíthatunk ki és formálhatunk át.

4. Valóban vannak olyan agyi rendellenességek, amelyek féltelen diátróhamokat produkálhatnak, és ezeket nem pszichoterápiával, hanem gyógyszerezzel kezelik. Mi most olyan diáktörésekről beszélünk, amelyeket valamiféle korábbi lelki tortúra emléke vált ki. Meg kell jegyezni, hogy sok családban van „éztékeny” gyermek, ám a többi gyereknek esetleg nem jelent gyötrelmet ugyanaz a bánásmód.

Minden gyermeknek másként van szüksége, különböző „vastagságú” a bőrtük, különböző módon érzékelik a fájdalmat. Az a gyermek éri a legkevésbé rossznak a bánásmódot, vagy arra lesz a legkisebb hatással, amelyik a legkevésbé ügyvezeztet „éztékélővel” rendelkezik. A legtöbbször szentoros „csáppá” rendelkező gyermek mindent tudatosan átérez, és talán még mások sértültséire is érzékenyen reagál. Ez nem annak a kérdése, hogy ezek igazak vagy sem, hanem csakis annak, hogy képesek vagyunk-e a körülöttünk zajló „adások” „vértelére”.

Ezért nagyon bölcs az a régi tanács, hogy nem „könnyből” kell a gyerekeket nevelni, hanem a gyermeknek érzékenységének, személyiségének és tehetségének megfigyelése alapján mindannyikkal másképp kell bánni. A természetben például a szép, karsú filodendron hosszú ideig kibírja a víz nélkül, az ugyanilyen szép, de sokkal vastagabb és nagyobb fűzfa viszont elpusztulna. Ugyanezeket az eltéréseket találhatjuk az embereketben is.

De azért ne értsük félre: egy felnőtt haragja vagy diáktörése nem mindig tükröz feléledtül befejezetlen gyermekkori ügyeket. Sok oka van az embernek jogos haragra, különösen, ha a tudathoz intézett korábbi hírségek csak a halk és a moderált színezet között maradtak, s nem váltak hallhatóvá. A diáth a hierarchia következő figyelemfelhívó lépése.

A negatív komplexusok azonban örvénylő, romboló diáthöngéssé tudják felduzzasztani a haragot: a katalizátor szinte mindig nagyon vékony, mégis olyan hatást vált ki, mintha nagy horderjű lenne. A gyermekkor diszsonanciái, az akkor kapott ütések sokféle, pozitív értelemben befolyásolhatják azt, hogy felnőttként milyen ügyeket karolunk fel. Sok politikai, tudományos vagy egyéb „nagycsaládor” irányító vezető alkalmaz munkája során a gyermekkorában tapasztaltnál jobb, hasznosabb bánásmódot.

5. A japán mesehagyomány őrzőitől hallottam egy olyan változatot, amelyben a medvét gonosz erő szállja meg, s emiatt nem sarjadhathat új élet azok között az embereket között, akik őt imádták. Az állapot tetér nagy bánat és gyász közepette temetik el. De egy nő szeméből kihulló könnyepp visszaadja a medve életét.

6. A régi, megkövesedett harag részecskéiről részecskére, rétegről rétegre való megszüntetése nagyon fontos feladat a nők számára. Jobb, ha ezt a bombát kiviszi az ember a tágas mezőre, s ott robbanítja fel, semmint hagyja, hogy ártatlan embereket sebesítsen meg. Olyan módon kell hatástalanítani, hogy inkább segítséget nyújtson, s ne bajt okozzon. Sokszor van úgy, hogy valaminek vagy valakinek hangja vagy látványa egyre irritálóbbá válik. Barmni vagy bárki legyen is ez, jobb, ha elkerüljük. Sok lehetőség van erre: át lehet menni a másik szobába, egy másik helyre, témát lehet váltani. Ez nagyon sokat segít.

A régiak úgy gondolták, hogy a legjobb megoldás, ha tízig számolunk. Ha csak egy időre is félbe tudjuk szakítani az adenalinmak és más „agresszív” vegyületeknek a harag kezdetén szerkezetiünkön végighullámozó áramlását, akkor újratudjuk állni annak a folyamatomnak, amely visszavisz a korábban átélt trauma érzésibe és reakcióiba. Ha nem teremjük meg ezt a szünetet a magunk számára, akkor ezek a vegyületek hosszú ideig szünet nélkül áramlanak, s akár van valódi indokunk, akár nincs, egyre ingerültebb, egyre ellenségesebb viselkedés kerít bennünket hatalmába.

7. E régi mese egyik változatát a nagy szufi mesélő, Indries Shah mondja el a *Wisdom of the Idiots* című műben (London, Octagon Press, 1970).

8. Ez sok tényezőtől függ, például a bajt okozó személy tudarosságától vagy helyzetétől, a további lehetséges bajoktól, jövőbeli szándékoktól, az erőegyensúlytól: hogy azonosak vagy különbözőek-e a két fél erői. Mindert mérlegelni kell.

9. A *descanso* a temetkezési helyeken vagy temetőkhöz levő *nyugvóhely* is jelenti.

10. Ha inceszus, zaklatás vagy más megrázó esemény történ, akkor több évig is eltarthat a megbocsátáshoz vezető ciklus beteljesedése. Néhány esetben egy ideig nagyobb erő adhat az, ha az ember nem bocsát meg, s ez is elfogadható. Az már azonban nem, ha az ember hátralevő életében folyamatosan „ötjög” bizonyos események hatására. Az állandó forrongás nagyon igénybe veszi a lelket és a pszichét, de a testet is. El kell érni a megüszülést. Ez sokféleképpen lehetséges. Tanácsot kell kérni egy ebben szakértő, erőteljes személyiségű terapeutától. A következő kérdést kell intéznünk ehhez a szakemberhez: „Mi az ön tapasztalata a harag csökkentésében és a szellemet erősítő munkában?”

11. Kerüljük a dolgot; angolul *forgero*. Az Oxford English Dictionary szerint az óangol *for gán* vagy *for gáen*ből ered, s jelentése: elhaladni mellette, elmenni.

12. Türelmet tanúsítunk; angolul *forbear*. Az Oxford English Dictionary szerint a középfelnémet *verbern* szóból ered, s azt jelenti: elviselni, türelmet tanúsítani.

13. Felejtünk; angolul *forger*. Az Oxford English Dictionary szerint az óceuron *getan*ból származik, aminek jelentése: tartani vagy megragadni; a *for* előtaggal: nem tartani, nem megragadni.

14. Megbocsátunk; angolul *forgive*. Az Oxford English Dictionary szerint az óangol *forziefan* szóból származik, ami azt jelenti: adományozni, feladni, megszüntetni a nehezítést.

15. A megbocsátás eme formájára némiképp más definíciót ad az Oxford English Dictionary: 1865 J. Grote, *Moral Ideas*, viii (1876), 114. „Aktív megbocsátás az, amikor a gonoszságra jótétrel válaszolunk.”

16. A megbocsátáshoz szükséges idő nemcsak az egyes emberek elértő időtartéca szerint változik, hanem az is közrejátszik, hogy mi volt a sértés. Egy félreértést megbocsátani egészen más, mint gyilkosságot, inceszust, erőszakos tettet, igazságtalan bánásmódot, árulást vagy lopást megbocsátani. A tett természetétől függően olykor könnyebb egy egyszeri esetet megbocsátani, mint olyat, ami többször is előfordult.

17. Mivel a test is emlékszik, a testre is oda kell figyelni. Nem arról van szó, hogy ki kell történi haragunkat, hanem arról, hogy ki kell merítenünk, le kell szerelnünk és újra kell építenünk a libidót, amely ily módon egészen másképpen szabadul fel, mint ezelőtt. Ezt a fizikai megkönnyebbülést pszichikai megértésnek kell kísérnie.

TIZENHARMADIK FEJEZET

A HARCEDZETTEK: A SEBHELYESEK KLÁNJA

1. Egyértérek Jung azon nézetével, miszerint ha valaki igazságtalanságot követ el, addig nem tud belőle kigyógyulni, amíg őszintén szembe nem néz vele, és ki nem mondja róla az abszolút igazságot.
2. Az ehhez hasonló banális forgatókönyvekről először Eric Berne-nél és Claude Steinnernél olvastam.
3. Ezt Jung asszociációs kísérlete is alátámasztja.
4. Ezek után olykor apák, fiúérek, férfiek, nagybácsik, nagyapák (s olykor pácienseim fainak és lányainak) képei következnek, a legfontosabbak azonban mindig a család korábban élt vagy idősebb nőtagjainak fényképei.
5. Egyedüli vállalják a bűnbak, a bűnevő szerepét, anélkül azonban, hogy kijárna nekik az ehhez kapcsolódó hatalom vagy előny; vagyis a közösség felől sugárzó hála, megbecsülés és tisztelet.
6. A *Mary Callane and the Dead Man* „A Népmesemondók”, a két tehetséges észak-karolinai asszony, Barbara Freeman és Connie Regan-Blake egyik legfigyelemreméltóbb története.
7. Dr. Paul C. Rosenblatt: *Bitter, Bitter Tears: Nineteenth-Century Diarists and Twentieth-Century Grief Stories*. (Minneapolis, University of Minnesota Press, 1983) Judith Savage utalásaiból ismerem.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

LA SELVA SUBTERRÁNEA:

BEAVATÁS A FÖLD ALATTI ERDŐBEN

1. Jung misztikus participációelmélete a 19. század végén és a 20. század elején született antropológiai nézeteken alapult, amikor a törzseket tanulmányozó tudósok kívülrőlként szemlélték ezeket a jelenségeket, s nem foglalkoztak azaz, hogy a törzsi népeknél tapasztalt viselkedéstípusok bárhol máshol és bármely emberben fellélhetők.
2. Semmiképpen sem szeretném azt a látszatot kelteni, hogy az egyes embernek okozott baj elfogadható, csak mert végül megerősödéséhez vezet.
3. Az apa-trauma irodalmi megfogalmazásáról lásd Ellen Bass, Louise Thornton és Jude Briste szerk.: *I Never Told Anyone: Writings by Women Survivors of Child Abuse* (New York, Harper & Row, 1983), Barry Cohen, Esther Giller, W. Lynn szerk.: *Multiple Personality Disorder from the Inside Out* (Baltimore, Sidran Press, 1991). Lásd továbbá Linda Leonard: *The Wounded Woman* (Boulder, Colorado, Shambhala, 1983).

4. Az áratlanság elvesztésének legmegrázóbb élményei általában a családon kívüli világból származnak. Szinte mindenki részese ennek a folyamatnak, ami abban a fájdalmas felismerésben kulminál, hogy nem minden szép és biztonságos a világban. Tévédés azt hinni, hogy az áratlanság elvesztését az apa vagy az anya megakadályozhatja. Idővel úgyis bekövetkezik. A szülők feladata, hogy utat mutassanak és segítsenek, ha tudnak, többnyire azonban csak annyit tehetnek, hogy összeszedik a darabkákat, és megpróbálják talpra állítani gyermeküket.
5. A molnárszimbólum a mesékben vagy pozitív, vagy negatív megvilágítást kap. Néha fullánkös, máskor nagyilelkű, mint például az a mesebeli molnár, aki magokat hagy elöl a manók számára.
6. A lassú felbredés – vagyis a védekezési pontok lassú, hosszú ideig tartó felszámolása – kevésbé fájdalmas, mint ha minden védekezést egyszerre számolunk fel. A terápiaiban vagy a helyreállításban azonban, noha a gyors eljárás kezdetben fájdalmasabb, a munka mégis hamarabb elindulhat és hozhat gyümölcsöt. Ez persze egyenként nagyon eltérő lehet.
7. Más mesékben a három az odaadó törekvés betetőzéséhez kapcsolódik és értelmezhető az új élet formájában csúcsára hágó áldozatként is.
8. Lao-ce ókori kínai filozófus és költő. Ld. *Tao te king*. Cserépfalvi, 1997. Fordította Karátson Gábor.
9. Ezek minden embernél más és más jelenetnek. Vannak, akik külső megnyilvánulásokban nagyon aktívak, például táncolnak. Vannak, akik másféle aktivitást választanak, például az inádkorás táncát, az intellektus táncát vagy a költészet táncát.
10. C. P. Esstés, *Warning the Stone Child: Myths and Stories of the Abandoned and Unmothered Child*, hangszalag (Boulder, Colorado: Sounds True, 1989).
11. Megjegyzendő, hogy a komoly pszichikus átalakuláson áteső nők és férfiak kevesebb érdeklődést tanúsítanak a külső világ iránt, mivel olyan mély szinten gondolkodnak, álmognak és válogatnak, hogy a külső világ dolgait egyszerűen elisikladnak. Azt látjuk, hogy a lelket nem érdeklik a fizikai vagy hasonló dolgok, ha csak nem bírnak valamiféle numinozitással.
Ezt mindenesetre meg kell különböztetni arról, a betegség közeledtét jelző szindrómától, amelyben az ember tisztogató és egyéb napi tevékenységei szinte megszűnnek, s a mentális funkciók kétségtelen és komoly zavara mutatkozik.
12. Furcsának találok, hogy a Ku-Klux-Klan becsületű értelemben nevezi „sámberekné” a nem fehérket. A sár szó régen kimondottan pozitív értelmű volt, tulajdonképpen ez a leghelyesebb kifejezés a mélyen bölcs és hatalmas ösztönös természet megnevezésére. A legtöbb teremtéstörténet szerint sárból (és más, földdel kapcsolatos szubsztanciákból) születtek az emberek és a világ.

13. Az ajakoshalnak, a fejszének és a nyitott szeméremajknak hasonló az alakja.
14. Az isennő kettős baltájából ítélve ez egy ősrégi szimbólum, amit bizonyos női csoportok a mai nap is használnak a nőiség hatalmának visszaszerzését jelentő szimbólumként. Mesekutatásaimban segítő tréningcsoportom, *Last Mujeres* ragjai több forrást is idéznek arról, hogy a *labia* lepkészármái és a kettős fejű fejsze hasonló ókori szimbólumok, s hogy az idő tájt úgy tartották, hogy a lélek alakja olyan, mint a kitárt szárnyú lepke.
15. A misztikus a világi dolgok mindkét oldalának ismeretét jelenti. A pragmatikus miszticizmus nem csupán egy igazságot keres, hanem minden, s aztán mérlegeli, hová kell állni, hogyan kell cselekedni.
16. A régi mesék tanúsága szerint ez olyan érzelmi állapot és olyan tudás, amit nemre való tekintet nélkül minden szülő átad gyermekének.
17. Mint látjuk, a könnyek többszörös célt szolgálnak: védelmet nyújtanak és rejtetnek is egyben.
18. A női kultúra évszázadok óta valóban beremeterdött, és csak sejtéseink lehetnek arról, hogy mi rejtőzik a mélyben. A nőknek joguk van kudarásokat végezni, és nem szabad megakadályozni őket abban, hogy belefogjanak az átadásokba. Joguk van a saját, ösztönös mítoszait szerinti teljes élethez.
19. A számoknak nagy hatalma van. A tudósok, Puthagoraszról a kabbalistákig, megpróbálták megérteni a számok titokzatosságát. A megszámozott körtek jelentősége a miszticizmusból ered, s talán a mese hangnemté színe.
20. A levágot kezű leány, az aranyhajú leány és a gyufaárús leány a kívülrőliség hasonló problémáival kerülnek szembe. A levágot kezű leány története azonban a többiténél sokkal teljesebb lélektani ciklust állít elénk.
21. Felmerülhet a kérdés, hogy hány enje van a pszichének. Sok, melyek közül az egyik erőteljesen dominál. Idezzük csak fel az új-mexikói pueblo-metalfort. Egy pueblónak mindig három része van; a régi, beomlott rész, aztán az, amiben az emberek pillanatnyilag élnek, s a harmadik, amely éppen most épül. Hát ilyen. (A jungeli elméletben a *Selbst*, nagy kezdőbetűvel, a lélek hatalmas erejét jelenti. A kisbetűs én személyesebb, tudatos, behatárolhatóbb személyünket jelöli.)
22. Az ősi rítusok legterjedelmesebb „írásos feljegyzését” a görögöktől kapjuk. Bár a legtöbb ősi és ókori kultúrában készültnek ilyen vagy olyan feljegyzések, a hódítások során ezeknek legtöbbje, olykor egésze megsemmisült. (Egy kultúra eltörléséhez meg kell semmisíteni a szent tudást bíráló oszályt: a művészeket, az írókat és minden művészt, a papokat és a papnőket, a szónokokat, a mesemondókat, az énekeseket, a táncosokat... mindenkít, aki az emberek szellemére és lelkére hat. Megis, sok elpusztított kultúra szonijai vészelték át az évszázadokat a mesék barkáján, s eljuttottak hozzánk is.

23. Erzsébet már idős és szintén terhes. Jánossal. Az Újtestamentumnak ebben a rendkívül titokzatos szakaszában férje megneveli.
24. Ezeket a stádiumokat az ember általában nem életkora szerint, hanem a psziché és a szellem szükségletei szerint éri el.
25. Robert L. Moore és Douglas Gillette: *King, Warrior, Magician, Lover* (San Francisco, Harper, 1990).
26. A kertész, a király, a varázsló stb. szimbóluma mindenkre érvényes. Nem tartoznak egy bizonyos nemhez, de olykor eltérő módon értelmezik és alkalmazzzák őket a különböző nemhez tartozó kurtatók.
27. A „lélek-készítés” kifejezést először James Hillmantól hallottam, aki maga is egyfajta gondolatokat sziporkázó elme volt.
28. Az egyik görög hármass isrennő, a boszorkányok védelmezője.
29. Hésziodosz azt írja *Theogoniájában* (411–52), hogy Hekaté és Perszephoné mindennél jobban szerették egymás társaságát.
30. Jean Shinoda Bolen azt írja a menopauzáról, hogy az idősebb nők rejtükben tartják a menstruációs vér energiáját, s a világba bocsátott gyermekek helyett belső bölcsességetet gazdagítják. Ld.: *The Wise Woman Archetype: Menopause As Initiation* (Boulder, Colorado, Sounds True, 1991).
31. Ez a betegség egyetlen férfi, korának felszentelt tömeggyilkosa volt a spa-nyol inkvizíció vezetője.
32. In: *Ecclus xvii, 5* (scr/b/cas lit).
33. Sok mai férfi példái nem érti meg a szexuális ciklusok áradó és apadó természetét. Van, aki semmit sem érez ebből, van, aki nem tud a túláradás állapotából szabadulni.
34. A mese némely változatában zsebkendőt látunk fátyol helyett, s nem a *pneuma*, a lélegzet távolítja el a király arcáról, hanem a játszadózó kislefű emeli le s helyezi vissza.

UTÓSZÓ

A GYÓGYÍTÓ MESE

1. Dr. Clarissa Pinkola Estés következő hangszalagjai elérhető a „Sounds True Catalog” (735 Walnut Street, Boulder, Colorado 80302) segítségével. *Jungianus mesemondók* sorozat: *The Wild Woman Archetype: Myths and Stories About the Instinctive Nature of Women; Warning the Stone Child: Myths and Stories About Abandonment and the Unmothered Child; The Radiant Coat: Myths and Stories on the Crossing Between Life and Death; In the House of the Riddle Mother: Common Archetypal Motifs in Women's Dreams; The Boy Who Married an Eagle: Myths and Stories About Male Individuation; The Creative Tree: Myths and Stories About the Cycles of Creativity.*

2. Sokféle vélemény létezik arról, hogy hogyan, kinek, mikor, hol kell törté-
neteket mondani, hogy hogyan cselejtünk, keressük, fejlesszük tovább saját történeteinket, mit kezdjünk a mesetörténetekkel és így tovább. Szerintem az a legfontosabb, hogy a mesemondó saját lelket kövessen abban, hogy kinek és hogyan ad át történeteket, mivel eszközként, olyan lényekként szolgál-
nak, amelyek megérdemlik a legbiztonságosabb őrzetet. Ennek különböző megvilágítású tárgyalását ld.: „Ethics and Storytelling: Transcript from the First Annual Congress on Storytelling”. *The National Storytelling Journal* (1987. ősz); Amy Shuman: „Ethics and the Professional Storyteller”. In *The National Storytelling Journal* (1986. nyár); Findley Stewart: „A Response to the Ethics Question”. In *The National Storytelling Journal* (1987. nyár).

